

ABBAS SAYAR'IN "YILKI ATI"

ADLI ESERİNDE SÖZ DİZİMİ

Fevzi KIZILGÖL

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. İmdat DEMİR

Ekim, 2015

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ABBAS SAYAR'IN "YILKI ATI" ADLI ESERİNDE
SÖZ DİZİMİ

Hazırlayan: Fevzi KIZILGÖL

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. İmdat DEMİR

AFYONKARAHİSAR - 2015

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Abbas Sayar’ın “Yılkı Atı” Eserinde Söz Dizimi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

09/10/2015

Fevzi KIZILGÖL

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. İmdat DEMİR

.....

Jüri Üyeleri : Yrd. Doç. Dr. Ahmet KARAMAN

.....

: Yrd. Doç. Dr. Murat ÖZŞAHİN

.....

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Fevzi KIZILGÖL' ün "Abbas Sayar'ın "Yılkı Atı" Eserinde Söz Dizimi" başlıklı tezi, 09/10/2015 günü saat 13.00'te Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet YARAMIŞ

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET

ABBAS SAYAR'IN “YILKI ATI” ADLI ESERİNDE SÖZ DİZİMİ

Fevzi KIZILGÖL

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Ekim 2015

Danışman: Yrd. Doç. Dr. İmdat DEMİR

İnsanoğlu, dille düşünür, dille hisseder; yaşadıklarını, düşündüklerini, hissettiklerini konuştuğu dilden yararlanarak başkalarıyla paylaşır. Bu yönüyle dil, millî kültürün ve kimliğin oluşmasında son derece önemli bir işlev üstlenir. Kültür ve sanat etkinlikleri, dille gerçekleştirilir.

Tecrübeler, kültürel ürünler, bilimsel buluşlar; kuşaktan kuşağa dille aktarılır. Hiçbir dil, ilk ortaya çıktığı zaman ki hâlini aynen devam ettirmez. Her dil zamana ve dilin konuşulduğu coğrafyaya bağlı olarak birtakım değişikliklere uğrar. Bu değişiklikler lehçe, şive, ağız gibi terimlerle ifade edilir. İşte bu noktada canlı varlık olan dilin gelişiminin izlenmesi önemli, hayati bir zaruriyettir.

Dilin gelişim dönemlerinde vücut bulmuş eserleri ve yazarlarını, şairlerini incelemek, dilimiz için çok önemlidir. Dilin önemli unsurlarından kelime grupları ve cümle derin bir şekilde incelenerek bir yazarın üslubuna ve düşünce dünyasına ulaşabiliriz. Biz de bu amaçla dilimize roman, şiir ve öyküleriyle hizmet etmiş olan Abbas Sayar'ın "Yılkı Atı" adlı eserini incelemeye çalıştık.

On Bölümden oluşan eser; yazar, eser, kelime grupları ve cümle unsurları bakımından incelenmiştir.

Tezimizin birinci bölümünde Abbas Sayar'ın yaşamı, eserleri, edebî kişiliği, dil ve üslup anlayışı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölümde kelime grupları, üçüncü bölümde cümle ve unsurları tespit edilip sınıflandırılmış, dördüncü bölümde ise eserden seçilen altmış adet cümlenin tahlili yapılmıştır.

Dilin gelişimi bakımından öne çıkan bir yazarın üslup çalışmasının belirlenmesinde faydalı bir çalışma ortaya koyduysak ne mutlu bize.

Anahtar Sözcükler: Abbas Sayar, Kelime, Kelime Grubu, Cümle, Söz Dizimi.

ABSTRACT

SYNTAX OF THE WORK CALLED “YILKI ATI”

WRITTEN BY ABBAS SAYAR

Fevzi KIZILGÖL

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE**

October, 2015

Advisor: Assistant Prof. İmdat DEMİR

Human being thinks and feels with a language. He shares his feelings, thoughts, and memories by his mother tongue. In this way the language has an important role to make its national culture and identity.

The cultural and art occasions take place by means of the language.

Experiences, cultural factors and scientific inventions are transferred from generation to generation.

No language can keep its origin without changing. Each language can have some changes depending on its time and place where it is spoken.

These changes can be defined as accents dialect or lingo. At this point, following the improvement of language which is alive is important and vitally a must.

Examining the writers and their works during this period is very important.

We can reach the style and perspective of a writer by examining the important element of his word groups and sentences. Therefore we have tried to examine “Yılkı Atı” written by Abbas Sayar who serves our language with his poems, novels and stories.

There are ten parts in this novel. The writer and his word groups, the elements of his sentences are examined in this work.

In the first part of my thesis, I have mentioned about the life of Abbas Sayar, his works, his language, his writing style, his characters.

Word groups in the second part, sentences and the elements of them in the third part are classified. In the fourth part the chosen sixty sentences are examined.

We are happy to assign the style of a well-known writer who is prominent during the improvement of a language.

Key words: Abbas Sayar, Word, group of words, sentence, syntax.

ÖN SÖZ

Dil, kişiler arasında anlaşmayı sağlayan bir iletişim aracıdır. Bunun yanı sıra kültürün aktarım aracı, kültürler arası etkileşimi sağlayan önemli bir unsurdur. Bu nedenle dil; yaşayan, büyüyen ve gelişen, canlı bir varlıktır.

Dilimizin de uzun ve köklü bir geçmişi bulunmaktadır. Belli kurallarla günümüze taşınan dilimizin şekillenmesinde özellikle sanatçıların büyük katkısı olmuştur. Bu konuda topluma karşı kendini sorumlu hissetmiş bir aydın, bu uğurda elli yılı aşkın bir süre durmadan yazmış bir yazar, Anadolu'nun ortasından “Yılkı Atı” ile sesini tüm Türkiye'ye duyurma başarısını göstermiş, tiyatro hariç neredeyse tüm türlerde yazmış, yalın ve doğal anlatımıyla güçlü bir sanatçı olan Abbas Sayar'ı örnek gösterebiliriz.

Biz de tezimizle ilgili olarak Abbas Sayar'ın “Yılkı Atı” eserini seçtik. Tezimizde eserin söz dizimini; kelime grupları ve cümleler yoluyla inceledik.

Buna göre çalışmamız, “Ön söz, Abbas Sayar'ın hayatı, eserleri, edebî kişiliği, “Yılkı Atı” romanı (Birinci bölüm), Kelime grupları (İkinci bölüm), Cümle ve türleri (Üçüncü bölüm), Cümle tahlilleri (Dördüncü bölüm), Sonuç ve Değerlendirme, Kaynaklar” şeklinde düzenlenmiştir.

Birinci bölümde, Abbas Sayar'ın yaşamı ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümünde, eserdeki kelime grupları hakkında açıklamalar yapıp kelime grupları tek tek tespit edilmiş ve gruplandırılmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde cümleyi oluşturan temel ve yardımcı ögeler bulunup belirlenmiştir. Bunun ardında da cümleler teker teker yapısına, anlamına, yüklemine yerine ve yüklemine türüne göre sınıflandırılıp tanımlanmıştır.

Dördüncü bölümünde ise eserden seçilen altmış cümlenin tahlili yapılmıştır.

Eserdeki kelime grupları ve cümleler incelenirken bunların bulunduğu yerler sayfa sayısı olarak belirtilmiştir.

Tezde, kelime grupları ve cümle ile ilgili olarak birçok dil bilimcinin görüşlerine yer verilmiş, cümle çeşitleri ve kelime gruplarının sınıflandırılmasında Leylâ Karahan'ın "Türkçede Söz Dizimi" adlı eserindeki tasnifi esas alınmıştır.

Tezimiz üslup çalışmalarında faydalı olursa, kendimizi mutlu hissedeceğiz.

Bu emek isteyen çalışmamda yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. İmdat Demir'e teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca bu zorlu çalışma boyunca yanımda olan eşim Hatice Kızılgöl'e, canım evladım Yağmur Kızılgöl'e teşekkürlerimi sunar, ebediyete kavuşmuş canım annem ve babama bu eserimi ithaf ederim.

Fevzi Kızılgöl
Afyonkarahisar
2015

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	iii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
ÖN SÖZ.....	ix
İÇİNDEKİLER	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xvii
KISALTMALAR	xviii

BİRİNCİ BÖLÜM

ABBAS SAYAR VE "YILKI ATI"

1. ABBAS SAYAR.....	1
1.1. HAYATI	1
1.2. ESERLERİ	3
1.3. EDEBÎ ŞAHSİYETİ	6
1.4. "YILKI ATI" ADLI ROMANI.....	13
1.4.1. Romanın Konusu.....	13
1.4.2. Romanda Dil Ve Üslup	14

İKİNCİ BÖLÜM

KELİME GRUPLARI

1. KELİME GRUPLARI.....	16
1.1. İSİM TAMLAMASI	18
1.1.1. Belirtili İsim Tamlamaları.....	20
1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlamaları	23
1.2. SIFAT TAMLAMASI	27
1.2.1. Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları	28
1.2.2. Sıfat Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	30
1.2.2.1. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	31
1.2.2.2. Sıfat Unsuru İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları.....	36
1.2.2.3. Sıfat Unsuru Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	37
1.2.2.4. Sıfat Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	38
1.2.2.5. Sıfat Unsuru Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	39

1.2.2.6. Sifat Unsuru Tekrar Grubu Olan Sifat Tamlamaları.....	40
1.2.2.7. Sifat Unsuru Sayıdan Oluşan Sifat Tamlamaları	41
1.3. SIFAT-FİİL GRUBU	44
1.3.1. “-An” Eki İle Yapılan Sifat-Fiil (Partisip) Grupları.....	44
1.3.2. “-mAz” Eki İle Yapılan Sifat-Fiil (Partisip) Grupları.....	51
1.3.3. “-DIk” Eki İle Yapılan Sifat-Fiil (Partisip) Grupları	52
1.3.4. “-AcAk” Eki İle Yapılan Sifat-Fiil (Partisip) Grupları.....	52
1.3.5. “-mİş” Eki İle Yapılan Sifat-Fiil (Partisip) Grupları	53
1.4. ZARF-FİİL GRUBU	55
1.4.1. “-(y)A” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu	56
1.4.2. “-(y)Alı” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu	58
1.4.3. “-(y)ArAk” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu	58
1.4.4. “-(V)r+cAsInA” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu	60
1.4.5. “-DIKçA” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu.....	61
1.4.6. “-DI mI” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu	62
1.4.7. “-(y)IncA” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu.....	62
1.4.8. “-(y)Ip” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu	64
1.4.9. “-IncAyA” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu	66
1.4.10. “-ken” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu	66
1.4.11. “-mADAn” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu	67
1.4.12. “-r...-mAz” Kalıbıyla Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu.....	68
1.4.13. “-sA” Şart Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu.....	69
1.4.14. “-mAKsIzIn” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu.....	71
1.5. İSİM-FİİL GRUBU.....	71
1.5.1. “-mA ” Eki İle Yapılan İsim-Fiiller	73
1.5.2. “-mAK” Eki İle Yapılan İsim-Fiiller	76
1.5.3. “-(y)Iş” Eki İle Yapılan İsim-Fiiller	79
1.6. TEKRAR GRUBU.....	81
1.6.1. Aynı Kelimenin Tekrarıyla Oluşan Tekrar Grubu	82
1.6.2. Yakın Anlamlı Tekrarlar	86
1.6.3. Zıt Anlamlı Tekrarlar	88
1.6.4. İlaveli Tekrarlar	89

1.7. EDAT GRUBU	89
1.7.1. “Beri”, “-den/dan beri” Edatıyla Kurulanlar	90
1.7.2. “Sonra”, “-den/-dan sonra” Edatıyla Kurulanlar	90
1.7.3. “Önce”, “-den/-dan önce” Edatıyla Kurulanlar.....	91
1.7.4. “Doğru”, “-e/-a doğru” Edatıyla Kurulanlar	92
1.7.5. “Göre”, “-e/-a göre” Edatıyla Kurulanlar	95
1.7.6. “Kadar”, “-e/-a kadar” Edatıyla Kurulanlar.....	95
1.7.7. “Karşı”, “-e/-a karşı” Edatıyla Kurulanlar	96
1.7.8. “Rağmen”, “-e/-a rağmen” Edatıyla Kurulanlar.....	96
1.7.9. “Diye” Edatıyla Kurulanlar	97
1.7.10. “Gibi” Edatıyla Kurulanlar	98
1.7.11. “Halde” Edatıyla Kurulanlar	103
1.7.12. “İçin” Edatıyla Kurulanlar	103
1.7.13. “Birlikte” Edatıyla Kurulanlar.....	104
1.7.14. “... dek” Edatıyla Kurulanlar	105
1.8. BAĞLAMA GRUBU	106
1.8.1. “Ve” Bağlacı İle Kurulanlar	107
1.8.2. “...De,...da” Bağlacı İle Kurulanlar	112
1.8.3. “Hem...hem” Bağlacı İle Kurulanlar	113
1.8.4. “İle” Bağlacı İle Kurulanlar.....	113
1.8.5. “Değil” Bağlacı İle Kurulanlar	114
1.8.6. “Ne... ne...” Bağlacıyla Kurulanlar.....	114
1.8.7. “Daha..., daha...” Bağlacıyla Kurulanlar	115
1.8.8. “...Mi, ...mi” Bağlacıyla Kurulanlar	115
1.8.9. “Ya... ya da” Bağlacıyla Kurulanlar	115
1.8.10. “Hatta” Bağlacıyla Kurulanlar.....	116
1.8.11. “Biraz” Bağlama Edatıyla Kurulanlar	116
1.8.12. “Başka” Bağlama Edatıyla Kurulanlar	116
1.8.13. “Fakat” Bağlama Edatıyla Kurulanlar.....	116
1.8.14. “Kimi... kimi” Bağlama Edatıyla Kurulanlar	117
1.8.15. “Biri” Bağlama Edatıyla Kurulanlar	117
1.8.16. “Virgül” İle Kurulan Bağlama Grupları.....	117
1.9. UNVAN GRUBU	125
1.10. BİRLEŞİK İSİM	128

1.11. ÜNLEM GRUBU.....	130
1.12. SAYI GRUBU	133
1.13. BİRLEŞİK FİİL	134
1.13.1. Bir Hareketi Karşıllayan Birleşik Fiiller	136
1.13.1.1. Ana Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller.....	136
1.13.1.2. Yardımcı Fiili “ et-” Olan Birleşik Fiiller	137
1.13.1.3. Yardımcı Fiili “ol-” Olan Birleşik Fiiller.....	138
1.13.1.4. Yardımcı Fiili “yap-” Olan Birleşik Fiiller	142
1.13.1.5. Yardımcı Fiili “kıl-” Olan Birleşik Fiiller.....	143
1.13.1.6. Yardımcı Fiili “eyle-” Olan Birleşik Fiiller	143
1.13.1.7. Yardımcı Fiili “bulun-” Olan Birleşik Fiiller.....	143
1.13.1.8. Diğer Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller	143
1.13.2. Bir Hareketi Tasvir Eden Birleşik Fiiller	150
1.13.2.1. Yardımcı Fiili “bil-” Olan Birleşik Fiiller.....	152
1.13.2.2. Yardımcı Fiili “ver-” Olan Birleşik Fiiller.....	153
1.13.2.3. Yardımcı Fiili “dur-” Olan Birleşik Fiiller.....	153
1.13.2.4. Yardımcı Fiili “gel-” Olan Birleşik Fiiller	153
1.13.2.5. Yardımcı Fiili “git-” Olan Birleşik Fiiller.....	153
1.13.2.6. Yardımcı Fiili “kal-” Olan Birleşik Fiiller	154
1.13.2.7. Yardımcı Fiili “koy-” Olan Birleşik Fiiller.....	154
1.13.2.8. Yardımcı Fiili “gör-” Olan Birleşik Fiiller.....	154
1.13.2.9. Yardımcı Fiili “yaz-” Olan Birleşik Fiiller	155
1.14. KISALTMA GRUPLARI	155
1.14.1. Yükleme Grubu.....	155
1.14.2. İsnat Grubu	156
1.14.3. Yönelme Grubu	157
1.14.4. Bulunma Grubu	157
1.14.5. Uzaklaşma Grubu	158
1.14.6. Vasıta Grubu	158
1.14.7. Eşitlik Grubu	158
1.14.8. Farklı Türdeki Kısaltma Grupları	158
1.14.8.1. “-Dan....-a” Kalıbındaki Kısaltma Grupları	158
1.14.8.2. İkinci Unsuru Yönelme Hâli Eki Taşıyan Kısaltma Grupları.....	159

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CÜMLE

1. CÜMLE	161
1.1. CÜMLENİN UNSURLARI.....	163
1.1.1. Yüklem	164
1.1.1.1. Çekimli Fiille Yapılan Yüklemeler.....	165
1.1.1.2. Birleşik Fiille Yapılan Yüklemeler.....	168
1.1.1.3. Bildirme Ekiyle Yapılan Yüklemeler	169
1.1.2. Özne	172
1.1.2.1. Gerçek Özneye Kurulan Cümleler.....	172
1.1.2.2. Sözde Özneye Kurulan Cümleler.....	177
1.1.2.3. Gizli Özneye Kurulan Cümleler	178
1.1.3. Nesne	179
1.1.3.1. Belirtili Nesneye Kurulan Cümleler	180
1.1.3.2. Belirtisiz Nesneye Kurulan Cümleler	184
1.1.4. Zarflar	186
1.1.5. Yer Tamlayıcısı	189
2. CÜMLELERİN BAĞLANMA ŞEKİLLERİ	192
2.1. BAĞLAMA EDATLARIYLA BAĞLANAN CÜMLELER	192
2.1.1. “Ve” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler	192
2.1.2. “Ki” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler.....	194
2.1.3. “Fakat” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler.....	195
2.1.4. “Ne...Ne” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler.....	195
2.1.5. “Ama” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler.....	196
2.1.6. “...De,...Da” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler	196
2.1.7. “Ya... Ya Da” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler	196
2.1.8. “Hem...Hem” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler	197
2.1.9. “...Mi, ...Mi” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler	197
2.2. ORTAK ÖGELERLE BAĞLANAN CÜMLELER	197
2.2.1. Ortak Özneli Cümleler	197
2.2.2. Ortak Nesneli Cümleler	202
2.2.3. Ortak Yer Tamlayıcılı Cümleler	203
2.2.4. Ortak Zarflı Cümleler	204
2.2.5. Ortak Yüklemli Cümleler.....	206

2.3. ORTAK KİP VEYA ŞAHİS EKİYLE BAĞLANAN CÜMLELER	208
3. YÜKLEMİNİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER.....	210
3.1. FİİL CÜMLESİ.....	210
3.2. İSİM CÜMLESİ.....	211
4. YÜKLEMİNİN YERİNE GÖRE CÜMLELER	213
4.1. KURALLI CÜMLE	213
4.2. DEVRİK CÜMLE.....	214
4.3. KESİK (EKSİLTİLİ) CÜMLELER.....	215
5. ANLAMINA GÖRE CÜMLELER	216
5.1. OLUMLU CÜMLE.....	216
5.2. OLUMSUZ CÜMLE	217
5.2.1. “-mA” Ekiyle Kurulan Olumsuz Cümleler	218
5.2.2. “Değil” Edatıyla Kurulan Olumsuz Cümleler	218
5.2.3. “ Ne... Ne...” Edatıyla Kurulan Olumsuz Cümleler	219
5.2.4. “Yok” İsmiyle Kurulan Olumsuz Cümleler	219
5.3. SORU CÜMLESİ.....	220
5.3.1. “mI” İle Kurulan Soru Cümleleri	220
5.3.2. Soru Kelimeleri İle Kurulan Soru Cümleleri	220
6. CÜMLE TAHLİLLERİ	222
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	250
KAYNAKÇA	256

TABLolar LİSTESİ

sayfa

Tablo 1. Tezimizde Kullanılan Kelime Gruplarının Sayıları	251
Tablo 2. Tezimizde Kullanılan Cümlelerin Yükleminin Türüne Göre Sayıları.....	252
Tablo 3. Tezimizde Kullanılan Cümlelerin Yükleminin Yerine Göre Sayıları.....	252
Tablo 4. Tezimizde Kullanılan Cümlelerin Anlamına Göre Sayıları.....	253
Tablo 5. Tezimizde Kullanılan Cümlelerin Bağlanma Şekillerine Göre Sayıları....	254
Tablo 6. Tezimizde Kullanılan Bağlama Edatlarıyla Bağlanmış Cümleler.....	255

KISALTMALAR

be	: bağlama edatı
bln	: belirtili nesne
bsn	: belirtisiz nesne
cdö	: cümle dışı öge
çe	: çekim edatı
f	: fiil
i	: isim
n	: nesne
ö	: özne
s	: sıfat
tn	: tamlanan
ty	: tamlayan
u	: unvan
ü	: ünlem
y	: yüklem
yf	: yardımcı fiil
yt	: yer tamlayıcısı
z	: zarf

BİRİNCİ BÖLÜM

ABBAS SAYAR VE "YILKI ATI"

1. ABBAS SAYAR

1.1. HAYATI

Nail Abbas Sayar, 21 Mart 1923'de Yozgat'ta doğar. Babası Mehmet Abdüllatif Sayar Bey Düyun-ı Umumiye'den emekli bir memur olup, annesi İkbal Sayar ev hanımıdır. Yazarın dört erkek, üç kız kardeşi vardır. Yazar, annesini 20 Şubat 1939 tarihinde kaybetmiştir. Bu kaybın ardından yeniden evlenen babasının ardından ağabeyi Salih Sayar da evlenmiştir.

Liseyi 1941 yılında Yozgat'ta bitiren yazarın ailesi maddi sıkıntılar içerisindeydi. O zamanlarda var olan savaş nedeniyle öğretmenlerin askere alınması neticesinde okullara vekil öğretmenler atanmıştır. Abbas Sayar da mezun olduğu Sakarya İlkokulu'nda vekil öğretmenliğe başlamıştır. (Sayar, 1986: 1) Sayar kısa bir süre sonra İaşe Memurluğu sınavını kazanmıştır. 1941'de Yozgat Belediyesi'nde iaşe memurluğuna başlar. Buradaki görevini aşağıdaki cümlelerle aktarmıştır:

"Bizim işimiz ekmek üzre. Karne üzre. Ekmeğin kontrol sahibi biziz. Karne çıkmış ortaya. Tüm bir şehir gelip aile vesikası gösterip bizden karne alıyor. Muhtarlıktan ispatlı şahitli..."

Ben birden büyük adam olup çıktım. Yüzlerce yüzlerce kişi bir pencere aralığı karşımda. Belediye bahçesi aralığı insan dolu. Karne için sıra bekliyorlar. Alıp beni "adamların hası" ediyorlar, iltifat gırla... On sekiz yasındayım. Garip bir Anadolu ahalisi çocuğu. Ev para bekliyor. Harp her bir yönü kasıp kavuruyor. Ve İnönü de ekmeği karneye düşürmüş" (Sayar, 1986: 1)

Abbas Sayar, maaşını kadrosu gelmediği için alamadığından işten elli beş gün sonra ayrılmak zorunda kalmıştır. Dönemin Belediye Başkanı Sefer Eronat ve Yozgat Valisi Saip Okay yükümlülüklerini birbirlerinin üzerine atmışlar, Sayar'ı elli

beş gün maaş vermeden çalıştırmışlardır. Abbas Sayar, bu haksızlığı yazılarında sıkça dile getirmiştir. (Polat, 2011: 12)

1939-1943 yılları arasında kendisinin askere gitmesine değin; Yozgat'ın ve ailesinin ekonomik şartlarını aşağıdaki gibi aktarmıştır:

“1941 yılında mülteci kampı oldu Yozgat. Boş olan kışlaya yerleşmeye başladılar. Sanırım ilk gelenlerden biri, Hans isimli bir Alman pilotu idi. (...) 1941 baharında büyük bir olay oldu. Bir sabah Yozgat'ı ana baba günü gördük. Şehir kaynıyor. Üstü açık kamyonlardan kum tanesi gibi insan dökülüyor. Neyin nesi bu? şu imiş. Sekiz on bin gayri Müslim - Yahudi, Rum, Ermeni - bir süre Yozgat'a ikamete gönderilmiş. Aleykümselâm... Yozgat birden alabora oldu. Şaşkınlığımızın dünyasına döndük. Ben liseyi bitirmiştım. Evimiz yokluk içindeydi. Garip babam cüzdanını silkeliyor ve “İşte yüz param var.” diyordu. Ve ben parayı almadan ağlamaklı gözlerle bahçemizin bir ağaç kuytusuna sığınyordum. Ve biz, ailemiz, mahallemizin en varlıklı ailesi idik. (...) Şimdi daha iyi anlıyorum ki yaşamak çok zor idi Yozgat'ta... Beş numara gaz lambasında oturuyorduk. Üç kardeş ödev kavgasına dönüyorduk, 1939'lar... (...) bizim düzenimiz bozuluyordu. Lambayı götürüp babamızın başına aşıyorduk. İpli gözlüğünü takıyordu babam. “Dinleyin” diyordu “Ve Battal Gazi Rum ülkesine vardıkta, bir darbe ile üç yüz küffarı kılıçta...” Sanıyorum rahmetli babam açlığımızın kapısını böyle kapatmak istiyordu. Mahallenin en iyi ekonomik yapısı içinde olan evlat idik. Varın ötesini düşünün...” (Sayar, 2007: 57-58)

Yaşadığı bu maddi durumlarından dolayı üniversiteye gidemeyen yazar çok geçmeden (1946) İstanbul'da evlenmiştir. Bir süre Türkoloji öğrenimi gördükten sonra Yozgat'a geri dönmüştür. Bugünkü saat kulesinin on metre üzerinde köşe başı bir dükkân kiralar, burada tek el ve gazete bayiliğine başlar. Sigara, içki ve gazete satarak geçimini sağlar. Bu arada siyasetle ilgilenir ancak bu ilgi pek uzun sürmez.

Yozgat'ın ilçe ve köylerinde demokrasi hususunda, kendi tabiriyle “*bir taş bulup nutuk*” atmaktadır. (Sayar, 1986: 1) 1947 yılında İstanbul'da on beş günde bir çıkardığı gazete vardır. Yozgat'a taşındıktan sonra bu gazeteyi yayımlamaya devam eder.

Yozgat'ta valiliğe ait olan tek bir matbaa vardır: “Vilâyet Matbaası”. O dönemin Yozgat Valisi Osman Şahinbaş yazara destek olmuştur. *Bozok* gazetesi 10 Nisan 1948 tarihinde çıkmaya başlamıştır. *Bozok*'un ilk yayını sadece yirmi üç sayı devam edebilmiştir. Gazetenin yayın hayatına 30 Ekim 1952 tarihli 24. sayıya, yani

İstanbul'da Abbas Sayar Matbaası'nın kuruluşuna kadar 4 yıl gibi bir süre ara verilmiştir. (Sayar, 1995: 1) İstanbul'a 1950 yılında tekrar dönen Abbas Sayar, kendi adını taşıyan matbaayı kurar. 30 Ekim 1952 tarihli yirmi dört sayıyla kaldığı yerden *Bozok*'u önce İstanbul'da ve sonra tekrar Yozgat'ta çıkarmayı başarmıştır. Bundan sonra *Bozok* aralıksız olarak 47 yıl, 29 Aralık 1995'e kadar yayın hayatını sürdürmüştür. Bu dönemi yazar kendi cümleleriyle şöyle ifade eder:

“Sene 1950 idi. Elimizin altında matbaa diye bir şey yoktu. Gazetemiz çoktan kapanmıştı. İstanbul'a gittik ve matbaacı olduk. İlk işimiz de Bozok'u İstanbul'da yayınlamak oldu.(...) Ankara Caddesi'nde matbaamız vardı. Herkese kısmet olmayan bir şanstı bu. 1950 yılında bir Anadolu gazetesinin kazancının on mislini kazanıyorduk. Rahat bizi tepti ve 1952 yılında matbaanın ana unsurlarını Yozgat'a taşıyarak gazeteciliğimizi devam ettirdik.” (Sayar, 1969: 1)

O dönemlerde yazar şiir yazmaya devam ederken bir yandan da roman yazmaya başladı.

Sayar'ın roman türüne geçmesi 1950'li yıllara denk gelir. “*Yılkı Atı*” romanı, yazarın hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Edebiyat dünyası yazarın ismini 1970 yılında “*Yılkı Atı*” ile duymuştur. Yazarın ilk romanı olan “*Yılkı Atı*”, kaleme alındıktan çok sonra, 1970 yılında yayımlanmıştır. Romanın, 1971 yılında TRT Roman Başarı Ödülü'nü alması önemini daha da artırmış ve filme uyarlanmıştır. (Tomur, 2002: 2)

1989'da yeniden evlenerek Ayvalık'a yerleşen yazar burada, sürekli makaleler, hikâyeler, şiirler, romanlar, anılar, gezi notları, aforizmalar yazmaya devam etmiştir. Yazar, Ayvalık'taki evinde, 5 Ağustos 1999 tarihinde, beyin kanaması geçirir ve hastaneye kaldırılır. İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde yoğun bakıma kaldırılan yazar; yedi gün yoğun bakımda kalır, 12 Ağustos 1999 tarihinde vefat eder.

1.2. ESERLERİ

Romanları:

1. *Yılkı Atı* (1. Baskı: E Yayınları, İstanbul 1970).

2. Çelo (1. Baskı: E Yayınları, İstanbul 1972).
3. Can Şenliği (1. Baskı: E Yayınları, İstanbul 1974).
4. Dik Bayır (1. Baskı: Cem yayınevi, İstanbul 1977).
5. Tarlabası Salkım Saçak (1. Baskı: Cem Yayınevi, İstanbul 1987).
6. Anılarda Yumak Yumak (1. Baskı: Cem Yayınevi, İstanbul 1990).
7. El Eli Yur, El de Yüzü (1. Baskı: Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003).

Hikâyeleri:

1. Yorganımı Sıkı Sar (1. Baskı: Cem Yayınevi, İstanbul 1976).

Yazarın bu hikâye kitabında toplam dört hikâye bulunmaktadır:

- A. Yorganımı Sıkı Sar
- B. Emrine Şükür
- C. Cami Yaptırma Derneği
- Ç. Bulut Ekip Yel Biçen

Yazarın bu hikâyesi dışında Bozok gazetesinde tefrika ettiği, ancak kitaplaştırmadığı tefrika hâlinde kalmış hikâyeleri şunlardır:

2. İbo'nun Hasan (Bozok, nşr. 612-621, 21 Eylül-1 Ekim 1955)
3. Son İkrâm (Bozok, nşr. 726-730, 12-16 Şubat 1956).
4. Sızlayan Parmak (Bozok, nşr.1051-1053, 27-29 Mart 1957).
5. Çelo (Bozok, nşr. 1129, 1137; 1, 15 Temmuz 1957).
6. Hikâye (Bozok, nşr. 1214-1233, 14 Ekim-5 Kasım 1957).
7. Tanımıyorum (Ebedî Roman) (Bozok, nşr. 1238-1251, 11-26 Kasım 1957).
8. Çeçten Bir Avuç (Bozok, nşr. 2093-2104, 3-17 Eylül 1970)

Şiir Kitapları:

Abbas Sayar'ın yayımlanmış sekiz tane şiir kitabı vardır.

- 1. Gönül Sandalı- Şiirler (Toprak Dergisi Yayınları Nu. 2, Berksoy Basımevi, İstanbul 1946):** Eserde dörtlük nazım birimi ve hece ölçüsüyle kaleme alınmış on dört adet şiir bulunmaktadır. Şiirlerin tamamı bireysel duyguları bilhassa “aşk” temini anlatır.
- 2. Sereserpe - Şiirler (Sayar - Caner Matbaası, İstanbul 1955):** Eser, toplumsal sorunların ele alındığı, toplumsal acılar ve üzüntülerin dile getirildiği serbest şekilli ve serbest vezinli on bir tane şiirden oluşmaktadır.
- 3. Neco’ya Mektuplar – Şiirler (Abbas Sayar Matbaası, Yozgat 1959):** Eser, bireysel temalar yanında daha çok sosyal temaların anlatıldığı ve iki şiir hariç tamamının serbest tarzda yazıldığı on yedi şiirden oluşmaktadır.
- 4. Gibi - 1959 - Şiirler (Abbas Sayar Matbaası, Yozgat 1959):** Eserde on üç adet 8’li hece ölçülü, bir adet 11’li hece ölçülü, on dört adet şiir bulunmaktadır. Bunlar daha çok kaderden ve yaşanan hayattan şikâyeti anlatan şiirlerdir.
- 5. Şey - Şiirler (Abbas Sayar Matbaası, Yozgat 1966):** Eser, daha çok kısa, nükteli ve veciz bir şekilde kaleme alınmış yirmi sekiz adet serbest şiirden oluşmaktadır.
- 6. Esinti - Şiirler (Abbas Sayar Matbaası, Yozgat 1966):** Eser, bir şiir hariç, dörtlük nazım birimi ve 8’li hece vezniyle yazılmış, hikemî-felsefik temaların anlatıldığı on sekiz adet şiirden oluşmaktadır.
- 7. Boşluğa Takılan Ses - Şiir (Yiğit Ofset, Ankara Ocak 1992):** Şükrü Erbaş’ın bir yazısıyla şairin önceki altı kitabındaki şiirlerden seçmeler ve Bozok gazetesinde yayımlanmış bazı şiirlerinden oluşan, bir “Abbas Sayar’dan Seçmeler” diyebileceğimiz yapıttır. Aynı zamanda şairin vefatından önce yayınlanmış son şiir kitabıdır.
- 8. Şiirler (Ötüken Neşriyat, İstanbul 2002):** Abbas Sayar’ın ölümünden sonra, oğlu Prof. Dr. Ahmet Güner Sayar tarafından kitaplarındaki şiirleri ile, kitaplaşmamış şiirlerinden bazı örneklerin bir araya getirilerek yayımlandığı bir eserdir. Eserde toplam yüz doksan yedi adet şiir bulunmaktadır.

1.3. EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Abbas Sayar'ın babası Melâmî meşrep Halvetî Tarikatı mensubudur. Çocukluk ve gençlik yılları böyle bir babanın dizinin dibinde geçen Sayar'ın bu durumdan etkilenmemesi mümkün değildir. Bunun için “*Ben bir derviş yamağım.*” diyen yazar, çocukluk ve gençlik yıllarını evlerinin yakınındaki Ali Efendi Camii'nde yaşamış ve geçirmiştir. Babasının da telkiniyle iki ağabeyi ile birlikte bilhassa mahallelerindeki Ali Efendi Camii'ne namaza devam ettikleri gibi, kimi zamanlarda da minarede Türkçe ezan okumakta ve müezzinlik yapmaktadır. Bunu kendisi şöyle aktarmaktadır:

“Gelelim biz namaza, niyaza, müezzinliğimize... Zorla değil, babamın telkiniyle iki üç kardeş namaza başladık... Adap erkân her ne ise hepsini biliyorduk. Ve sabah namazlarında da kalkıp evimize yüz metre ötedeki Ali Efendi Camii'ne gidiyorduk.” (Sayar, 1987: 1)

Dindar ve derviş tavırlı yanlarına rağmen ilerici, Atatürkçü ve laik bir mizaca sahiptir. Abbas Sayar ve kuşağı cumhuriyetle doğmuş, cumhuriyet ortamında eğitilmiş, Cumhuriyetçi ve Atatürkçü bir kuşak olarak yetişmiştir. Yazar, kendi kuşağının tarifini ve farkını şöyle ifade etmektedir:

“Osmanlı teb'alığından gelmiş bizi doğurtan kuşak... Atatürk'e duyduğumuz büyük saygı, bizi ayakta tutuyor. Büyük bir Türklük gururu var içimizde. Atatürk rahmete kavuşmuş ama izindeyiz. Bilmiyoruz ki herkes kendi işinde, kavgasında, çıkarında.” (Sayar, 1986: 1)

Askerlikten itibaren başladığı bir eğitim dönemi vardır. Okudukları daha çok Batı klasikleridir. Bu durum da dünya görüşü ve düşünce dünyasını etkilemiştir.

Abbas Sayar'ın fakülteadaki öğrencilik günlerinde üniversite çevresinde hâkim olan milliyetçi akımı temsil eden “Türk Kültür Ocağı” mensupları arasında yer alır. İçinde bulunduğu üniversitedeki siyasî durumu şöyle özetlemektedir:

“(...) Bu devre içinde üniversite muhitinde hâkim olan faaliyet milliyetçi cereyandı. Babıali bu cereyanı geliştiren, şuurlaştıran mecmualarla dolu idi. Atsız müfrit cepheyi temsil ediyor. Birkaç mecmua bu yolun temsilcisi olarak faaliyette bulunuyordu. Diğer cephe ise Atatürk'e sadık milliyetçilerdi. Aralarında çok geçmeden çatışma başladı. Ben Türk Kültür Ocağı mensuplarındandım. Bugünlerde Köylü Partisi başkanı olan Remzi Oğuz Arık

başkanlığında yaptığımız kongrede bizim dernekte de ihtilaf çıktı. Bir kısmımız Türk tarihinin bir bütün olarak ele alınmasını, bir kısmımız ise Atatürk milliyetçiliğine hususî bir yer ayrılmasını müdafaa ediyorduk. Kongre sonunda bir kısım üyeler istifa ederek yeni bir dernek kurmak yoluna gittiler. Bugünleri takip eden aylarda partililik patlak verdi. Milli Kalkınma Partisi'nin kuruluşuna şahit olduk.” (Sayar, 1954: 2)

Ayrıca fikir dünyasının şekillenmesinde, üniversite yıllarında (1946-1948) Necip Fazıl Kısakürek'in çevresinde bulunmasını onun edebî ve İslamî fikirlerinden de etkilenmiş olmasını göz ardı etmemek gerekir. (Beritli, 2009: 38)

Üniversite yıllarından itibaren (1946-1957 yılları arasında) DP'de aktif siyaset yaptıktan sonra ömrünün sonuna kadar siyasetten uzaklaşacaktır. 1957 genel seçimlerinde adaylığı kabul edilmeyince siyasetten çekildiğini bildiğimiz yazar, bundan sonra sağcı zihniyetten çok, solcu zihniyetli bir tavır takınacaktır ve o çevrelerde bulunacaktır. Bu sebeple adı Yozgat'ta komüniste çıkan yazar, bu duruma tepki gösterecek ve bu hususu açıklayan yazılar kaleme alacaktır. Bunlardan “Müfterilere Cevap” adlı yazısında ilginç bir olay anlatmaktadır: Yazar Necip Fazıl'ı on sekiz yıldır tanımakta, hatta evinde zaman zaman ziyaret etmektedir. Necip Fazıl 1968 yılında bir konferans için Yozgat'a gelir. Karşılایanlara Abbas Sayar'ı sorar. “Nerden tanıyorsunuz o komünisti?” derler. Bunun üzerine Necip Fazıl yazarı elinden geldiğince savunur. Yazar bu olayı orada bulunanlardan öğrenince gazetesinde bir yazı yazar ve komünist olmadığını şöyle anlatır:

“Beynimi kıyma yapsalar, bu kıymayı nokta nokta ayırsalar ve her bir parçayı mikroskop altına koysalar hiçbirinde komünistlik bulamazlar.”

Yine bir başka yazısında komünist olmadığını şöyle açıklamaktadır:

(...)Hepsinin demek istediği sosyal, ekonomik adaletsizlikti.

Ben zaman zaman bundan söz açtığım için faydacılar indinde “Kominist” oldum.

Yok böyle şey. İftira, tevizir, hasetle beni küçültemezsiniz.” (Sayar, 1968: 1)

Bütün bu söylediklerinden anlaşılıyor ki, ideoloji olarak komünizmle doğrudan bir bağı yoktur. Sosyal ve ekonomik adaletsizlik, yoksulluk gibi konularda yazdığı eserler ve yazılar onun böyle damgalanmasına ve tanınmasına yol açmıştır.

Yazar ve kuşağının herhangi bir ideolojiyi tam anlamıyla özümseyerek bağlanamadıkları, daha çok sosyal ve siyasal olayların tesiriyle savruldukları gerçektir.

Yazar, son yıllarında ise varlık, yokluk ve Tanrı konusunda yazdığı bir yazısında maddeci bir dünya görüşü ortaya koymaktadır. “Boşluk, Yalnızlık ve Sonrası” adlı bir yazıda evrenin fizik kurallarına tabi olduğunu, bir patlama sonucu evrenin ortaya çıktığını, insanın bunun sonucunda var olduğunu, Tanrı’nın ise insanoğlunun zihninde yaratılmış bir hayal olduğundan söz ettikten sonra şöyle bitirmektedir:

“Bugün bize emreden fiziksel kanunlardan hareket ederek ancak evren gerçeğine hafif bir kapı aralayabiliriz. Tanrının bu büyük yaratılış öyküsünde yerini, yurdunu tayin ve tespit etmek insan idrakinin ve bilimin ötesine düşer. O halde Tanrı bütün bu yaratılış hikâyesinin muhayyel bir sahibidir. Ve bu tarif ancak insan sezgisinin yarattığı bir oluşturdur. Bütün dinler, bütün yakarışlar insan zavallılığının bir duvara sırtını dayamak gerçeğinden, gereksiniminden ötede bir anlam taşımaz. Yaratılan Tanrı insanın kendi içindeki noksanını tamamlayan bir varlıktır. Tanrı, insanın bencilliğindeki büyük açlığın ağzını kapar.” (Sayar, 1995: 1)

Bütün bunlardan çıkan sonuç: İslami ve tasavvufi bir aile terbiyesi yanında, Atatürkçü ve ilerici bir eğitimden sonra geldiği son nokta maddeci bir Tanrı ve dünya görüşüdür.

Yazar, 1946’dan itibaren şiirle başladığı edebî faaliyetlerine ölümüne kadar ara vermemiştir. Yaratılıştan gelen güçlü bir şair mizacına sahiptir. Çok rahat şiir söyleyebilen Sayar’ın şiirleri üzerinde biraz daha emek sarf etmiş olsa idi daha büyük bir şairle karşılaşabilirdik. Çünkü şiirler bir anda söylenmiş, üzerinde fazla emek sarf edilmemiş hissini vermemektedir. Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi sanatçılarda görülen mükemmeliyet çabası yoktur. Buna rağmen yer yer güzel şiirler yazmıştır.

1970’lere kadar eserlerinin dilinde yer yer Osmanlı Türkçesinden gelen kelime ve ifadeler, özellikle divan şiiri etkisiyle yazdığı şiirlerinde çok açıktır. Fakat diğer tarzlarda yazdığı şiirlerinde ve nesirlerinde dil, son derece sadedir.

Sayar'ın 1970'lerden sonra aldığı roman ödüllерinin etkisiyle belki dil tutumu biraz değişir. Örneğin Anılarda Yumak Yumak (1990) romanından aldığımız şu kelimeler 1970'lerde yazdığı eserlerinde görülmeyen türde Öztürkçe denilen örneklerdir.

Abbas Sayar 1940'lı yılların Osmanlı Türkçesi kalıntılarını da içinde barındıran edebî dilden, gittikçe sadeleşen ve son yıllarına doğru da Öztürkçeci bir dil tercihinе yönelmiş sanatçılardandır.

Edebiyata 1946'da şiirle girmiş ve şiirde büyük bir ün sağlayamamış olan Abbas Sayar, asıl ününü Yılık Atı, Çelo ve Can Şenliği romanlarıyla yazı hayatına başladıktan, 1970'ten sonra sağlayabilmiş, doğuştan şair ve yazar yaratılışlı bir yazar mizacına sahiptir. Kendine hususi, orijinal, doğal ve samimi üslubuyla Cumhuriyet dönemi edebiyatında öncelikle romancı ve sonra da şair kimliği ile özel bir yerde bulunmaktadır.

Abbas Sayar, yapıtlarında köy insanının yaşantısını başarıyla sergilemektedir. Yarattığı anlatım dünyası, kimi zaman köylülerin toprak kavgalarına ya da yaşadıkları ekonomik sıkıntılara kimi zaman etkili olan Almanya işçiliğinin köylülerin yaşamlarında yol açtığı değişimlere uzanır. Sayar ayrıca, yapıtlarında köy mekânını ve doğayı ustalıkla yansıtmaktadır. Hemen her anlatısının konusu Yozgat civarlarında Orta Anadolu'da geçer.

Yazar, yapıtlarında Yozgat yöresini anlatışına paralel olarak, inandırıcılığı sağlamak amacıyla Orta Anadolu yöresinin dil özelliklerine, anlatılarını zenginleştirecek ölçüde yer vermektedir. Sayar'ın romanları, konularıyla Orta Anadolu'daki yaşantıya uzanır, dil özellikleriyle de yöresel deyimleri, atasözlerini ve şiveyi yansıtır.

Abbas Sayar'ın yapıtları dil özellikleri bakımından son derece yetkindir. Bu yapıtlarda Orta Anadolu'nun zengin dil özelliklerine çok sayıda yöresel sözcük, deyim ve atasözü kullanılarak yer verilmiş ve yörenin şivesi başarıyla yansıtılmıştır. Hem kırsal kökenli bir yazar hem de iyi bir gözlemci oluşu sayesinde yapıtlarında gerçekçi bir atmosfer yaratmakta zorlanmamıştır. Sayar'ın yapıtlarının gerek doğa

betimlemeleri gerekse şive taklidi açılarından gerçekçiliği de yazarın kırsal kökenli oluşuyla bağlantılıdır.

Abbas Sayar, yazdığı yedi romandan beşi ile “köy edebiyatı” içinde değerlendirilen bir yazardır. Bu değerlendirmede romanlarındaki konular, seçtiği kahramanlar ve olayların yaşandığı mekânlar önemli bir paya sahiptir. “Yılkı Atı”, “Can Şenliği”, “Çelo”, “Dik Bayır”, “El Eli Yur, El de Yüzü”, onun Anadolu insanını konu edindiği, onların sevinçlerini, hüznelerini kaleme aldığı eserleridir.

Yazarın diğer iki romanı, “Tarlabaşı Salkım Saçak” ve “Anılarda Yumak Yumak” konusu, mekânı ve kahramanlarının özellikleri sebebiyle farklılık arz eder. Yazarın romanlarını incelediğimizde şu sonuçlara varırız:

Konu: Abbas Sayar’ın romanlarına seçtiği konular, onun köy romancısı kategorisinde değerlendirilmesinin nedenlerinden biridir.

Yazar, “Yılkı Atı” adlı romanında bir atın yıldıza bırakılmasından yola çıkarak Anadolu köylüsünün yoksulluğunu, “Can Şenliği”nde Hüseyin Ağa adlı kimsesiz bir ihtiyarın yaşam mücadelesini, “Çelo”da yine geçim derdinde olan bir gencin hak mücadelesini, “Dik Bayır”da bir dönem Türkiye’sinin gerçeği olan Almanya’ya işçi göçünün Anadolu’nun bir köyünde neden olduğu acıları, “El Eli Yur, El de Yüzü” romanında Zağcıoğlu köylülerinin seçim telaşını konu edinir. Sayar’ın romanlarında sosyal bir yön mutlaka vardır. O, sadece bir kahramanın hayatından yola çıkarak tüm bir Anadolu’yu gözler önüne serer.

Yazarın iki romanı konu olarak farklılık gösterir. Bunlar, bir yedek subayın Tokat’ın Zile ilçesinde tanıştığı Hâkim Bey üzerine kurulu olan “Anılarda Yumak Yumak” ile, Beyoğlu’nu, arka sokaklarındaki dünyayı gözler önüne seren “Tarlabaşı Salkım Saçak”tır.

Yapı: Yazarın romanları, şekil yönünden incelendiğinde altı romanının numaralanmış bölümlerden oluştuğu görülür. “Tarlabaşı Salkım Saçak” adlı romanı ise yazarın mektup tekniği ile kaleme alınmış tek romanı olup, ana kahramanı Cemil’in arkadaşına yazdığı yirmi bir mektuptan oluşur.

Anlatıcı ve Bakış Açısı: Yazarın bütün romanlarında “ben” ve “o” anlatıcı ağırlığını hissettirir. Romanların otobiyografik özellik taşıması “ben” anlatıcının

kullanımını biraz da zorunlu kılmaktadır. Romanların kurguya dayalı bölümlerinde ise “o” anlatıcı, “tanrısal” bakış açısıyla birlikte kullanılır. Yazarın kullandığı bir diğer bakış açısı ise roman kişilerinin görüşlerine yer vermek istediğinde tercih ettiği “gözlemci figür” ün bakış açısıdır.

Kahramanlar: Abbas Sayar’ın romanlarındaki dikkate değer bir diğer unsur roman kahramanlarıdır. Sayar’ın romanlarındaki kahramanlarının kökeninde bir benzerlik söz konusudur. Yazar, hemen her romanında kahramanlarını köy insanından seçer. Bunların en belirgin özellikleri; eğitimsiz, fakir, kimsesiz ve yardıma muhtaç olmalarıdır.

Özellikle Yozgat yöresi insanını ele alan yazar, romanlarına seçtiği kahramanlarını genellikle iç dünyaları ile verir.

Doru bir kısırağın yaşadıklarını konu edinen “Yılkı Atı”, romanın ana kahramanı yönüyle diğer romanlardan farklılık gösterir. Yazar, bu romanda bir atı romanın merkezine oturtur ve tüm roman boyunca kişileştirilmiş bu atın doğayla ve insanlarla olan mücadelesine yer verir.

Mekân: Yozgatlı olan yazar, hayatının önemli bir kısmını geçirdiği bu şehri hemen her romanı için ana mekân olarak kullanır. Sayar, Yozgat ilinden yola çıkarak tüm Orta Anadolu’yu gözler önüne serer.

Yazarın yedi romanı incelendiğinde mekânı daha çok vaka için gerekli atmosferi sağlamak amacıyla bir dekor olarak kullandığı görülür. Romanlarının genelinde köyü ve köy insanını işlemekle birlikte yerleşim yerleri ile ilgili ayrıntılı tasvirler girmez. Yazarın bu tavrı, ele aldığı yörenin doğasını işlerken değişir. Sayar’ın “Yılkı Atı” adlı romanı doğa tasvirleri ile dikkat çeker. Yazar, bu romanında özellikle bahar ve yaz aylarının gelişimle doğada yaşanan değişimleri etkileyici bir dille anlatır.

Zaman: Zaman kavramı Sayar’ın romanlarının otobiyografik yönünü ön plana çıkaran bir özelliğe sahiptir. Yazarın şahsi hayatıyla da desteklediği romanlarında, sık sık araya girerek olayın zamanına dair kesin tarihler verdiği görülür.

Olay Örgüsü: Abbas Sayar'ın romanlarında olay örgüsü basit denebilecek bir olay etrafında oluşur. Onun romanları olay örgüsü yönünden daha çok kısır vakalı ve karmaşık olmayan bir özelliktedir.

Dil ve Üslup: Yazarın yedi romanı dil açısından incelendiğinde romanlarında iki ayrı dil kullandığı görülür. Biri köylü kahramanlarının diğeri ise anlatıcının kullandığı dildir. Yazar, hemen bütün romanlarında Yozgat ve yöresini mekân olarak kullanırken bu yörenin insanını da romanlarına kahraman olarak seçer. Yazarın bu tercihi eserlerindeki dile de yansır. O, kahramanlarının diyalog ve iç monologlarını Yozgat yöresine ait mahalli söyleyişler, atasözleri ve deyimlerle zenginleştirir.

Roman kahramanlarının dilinde, yukarıda değindiğimiz gibi şive taklitleri gözlenirken anlatıcının dilinde yerel söyleyişlerden uzak, kentli özellik dikkat çeker.

Anlatım Teknikleri: Abbas Sayar'ın romanlarında öne çıkan teknikler anlatma gösterme, iç monolog, geriye dönüş ve otobiyografik tekniklerdir.

Anlatma gösterme, geriye dönüş teknikleri yazarın yedi romanında da ağırlığını hissettiren tekniklerdir.

Sayar'ın romanları yazarının hayatından izler taşıyan, otobiyografik yönü kuvvetli romanlardır. Romanların bu özelliği, anlatım tekniklerinden biri olan otobiyografik tekniğin kullanımını zorunlu kılar. Bu tekniğin öne çıktığı, yazarın kendini de hissettirdiği romanlar, “Can Şenliği”, “Çelo”, “Dik Bayır”, “El Eli Yur, El de Yüzü”, “Anılarda Yumak Yumak” romanlarıdır.

Abbas Sayar'ın incelediğimiz yedi romanı mekân, kişi ve dil özellikleri sebebiyle iki ana gruba ayrılabilir. İlk grup, “Can Şenliği”, “Çelo”, “Dik Bayır”, “El Eli Yur, El de Yüzü”, “Yılkı Atı” romanlarından oluşur. Bu romanlarda Yozgat ve Yozgat insanı ele alınırken dil de yine bu doğrultuda yörenin özelliklerine uygun bir şekilde verilir. İkinci grup, “Anılarda Yumak Yumak” ve “Tarlabası Salkım Saçak” romanlarından oluşur. Bu iki romanda mekân kişi ve dilde farklılıklar gözlenir.

1.4. “YILKI ATI” ADLI ROMANI

1.4.1. Romanın Konusu

“Yılkı Atı” romanı tek bir olaydan oluşmaktadır. Doru Kısarak’ın sahibi İbrahim tarafından yıldıya bırakılışıyla olaylar başlar. Kış mevsiminde yaşam savaşıyla devam eder. Doru Kısarak bahara gelindiğinde ise sahibine görünmeden tayını da alarak ortadan kaybolur. Roman, İbrahim’in bu durumdan duyduğu pişmanlık ve öfkeyle biter.

Yoksulluk ile insanî değerler arasındaki bir köylünün zorlu kış şartları için çare araması ve yaşlanan Doru’yu yıldılık etme düşüncesinin aktarımıyla romana giriş yapılır. Üssüğünoğlu İbrahim, soğuk bir havada eve dönerken yaşamının gerçekleriyle hayallerinin arasında sıkışan dış ve iç dünyasıyla birlikte tanıtılır.

Romanda ayrıca İbrahim’in özellikle evindekilere karşı tutumlarıyla tanıtılması, Doru’yu yıldılık etme sebepleri de ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Kararını evde yaşayan herkese bildirmiştir ve bu konuda emirler verdiği görülmektedir. Romanda aynı zamanda İbrahim’in evi, eşi ve çocukları da ayrı ayrı tanıtılmıştır. Ayrıca, aile reisi olarak davranışları, ev halleri ve ekonomik koşulları da aktarılmıştır.

Diğer bölümde Doru’nun yıldılık olduğu günler anlatılır. Özellikle Doru’nun yıldılık edildiği ikinci gün eve üzgün ve kırgın geri dönüşü anlatılmıştır. İbrahim’in merhametsiz ve acımasız kişiliği de vurgulanmaktadır. Ardından evden umudunu kesip; kendisi gibi bir başka yıldıya bırakılmış olan Çılkır ile buluşması ve ona eş oluşu ortaya konmuştur. Bu bölüm içerisinde Doru’nun, evden tamamen uzaklaşarak yıldı atı olması olayına başlangıç da yapılmıştır. Ancak, doğa şartlarıyla mücadele zordur. Çılkır ile birbirlerine bu zorlu şartlarda bir nevi kuvvet olmuşlardır. Doru, bölümün sonunda insanların yaşadığı dünyadan tamamen uzaklaşmıştır.

Romanın konusunu oluşturan Doru ile sahibi İbrahim arasında geçenler konu edilmiştir. İkisinin yolu romanın başında ayrılmıştır ve son bölümde de tekrar yolları kesişir. Ardından da Doru’nun lehine olacak şekilde yine yolları sonsuza kadar ayrılır. Doru’nun bir sonraki bahara daha da güçlenmiş biçimde çıktığını İbrahim

öğrenmiştir. Doru'yu tekrar işe koymak için oğlu ile birlikte Doru'nun tayını da yanına alıp, onu yakalamaya gider.

Tayı bir anlamda yem olarak kullanacaklardır. Ancak Doru bir şekilde bu oyunu bozar ve tayını da peşine takarak kayıplara karışır. İbrahim Doru'yu aylarca arar ve bütün aramaları sonuçsuz kalır. Sonunda Doru, İbrahim'in tayını alarak, onu cezalandırmıştır. Böylece adalet yerini bulmuştur.

1.4.2. Romanda Dil Ve Üslup

Abbas Sayar, romanlarında Anadolu'yu ele alır. Köylülerin ekonomik durumları, kadereci yaklaşımları, toprak sevdaları, yalnızlıkları hatta fırsatçı yaklaşımları anlatılır. Bunun dışında doğa tasvirleri de bolca yer alır. Yaşadığı çevreyi çok iyi gözlemleyen yazar, Anadolu insanını yakından tanır.

“Yılkı Atı” adlı eser Yozgat'ın Sekili kasabasındaki izlenimler üzerine yazılmıştır. Onun romanlarında dikkat çeken yönlerden biri, başarılı şive taklitleridir. Çok iyi bildiği Yozgat ağzını, eserlerine ustalıkla yansıtır.

Abbas Sayar'ın sanat hayatına şiirle başlaması, onun roman diline de yansımıştır. Romanlarında şiirsel, sıcak bir anlatım söz konusudur. Yazar, “Yılkı Atı” romanında uzun ve karmaşık cümleler yerine kısa ve anlaşılır cümleleri tercih eder. “O”, ilahi bakış açısının söz konusu olduğu bölümlerde yer yer sanatkârane bir üslup dikkat çeker. Bu bölümler, Doru'nun çoğunlukla, doğada olduğu bölümlerdir.

Yazarın en çok tercih ettiği noktalama işareti, üç nokta “...” işaretidir. Abbas Sayar, cümlelerini birçok yerde yarım bırakmış, bu cümlelerin tamamlanmasını okuyucudan beklemiştir.

Bu romanda ata; bedensel ve ruhsal bir yapı kazandırılmış ve karakterize etme işleminde dramatik yöntem kullanılmıştır. Yani at, bir insan gibi kendine ait davranış, düşünce ve duygularla kendi kendini ortaya koymuştur. Abbas Sayar, yaşamda engellerle karşılaşan ve o engellerle savaşarak üstün gelen insanı, Dorukısrak 'la anlatmıştır.

Abbas Sayar, gözlemlerini kurgulaştırarak roman haline getiren bir yazardır. Romanlarında kullandığı kişiler, ya da anlattığı olaylar, yakın çevresinde tanık olduklarıdır.

Romanın insan kahramanlarının diyaloglarında ise mahallî ifadeler dikkat çeker. Romanda önemli bir yer tutan şive taklitleri, esere gerçeklik ve canlılık katar.

“Yılkı Atı” eserinde tasvir, roman kişilerinin okuyucuya tanıtımı için kullanılmaz. Yazar, bu tekniği daha çok mekânın ve doğanın okuyucuda bir imaj uyandırması için kullanır.

Mekân tasvirlerinde, yer yer nesnellik göze çarpsa da özellikle kış aylarının ve bahar aylarının Anadolu’ya yansımaları öznel tasvirlerle verilir. Doru’nun evinden uzakta yulkılarla geçireceği ilk kışın başlangıcı, tüm gerçekliğiyle anlatılır.

Eserde en çok dikkat çeken tasvirlerden biri de nisan ayının Anadolu’ya yansımalarının somutlaştırıldığı tasvirlerdir. Yazar, doğa tasvirlerinde ve köy hayatını işlemede çok başarılıdır. Bunun nedeni, yazarın sadece gözlem kabiliyeti değil, aynı zamanda köy hayatını da çok iyi bilmesidir.

Diyalog tekniği, romanda çok az yerde kullanılmıştır. Romanda daha çok köylülerin, Doru’nun yulkılık kararıyla ilgili aralarında yaptıkları konuşmalar mevcuttur. Diyalog tekniği az kullanılmasına rağmen Anadolu köylüsünün düşünce tarzını, konuşma şeklini bize verecek kadar da canlıdır.

Yazar, romanda geçen olayları ya da unsurları, genelde uzun uzun anlatmaz, sadece birkaç cümleyle değinip geçer. Kullanılan bu teknik, özetlemedir. Okuyucunun okurken belki de sıkılabileceği detaylar böylece atlanmış olur.

Yılkı Atı romanı, olayların ve devam eden bir aksiyonun aktarıldığı bir eser olması, anlatıcıyı tahkiyeye sürüklemiştir. Anlatıcı aktardığı olayları daha çok bazı roman bireylerinin diyalogları içerisinde vermiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KELİME GRUPLARI

1. KELİME GRUPLARI

Dilin en küçük anlam birimi kelimelerdir. Kelimeler kimi zaman kavram, olgu ya da varlığı karşılamak için kimi zaman da hareketi ifade etmek için kullanılır. Bu kullanımlar sırasında sözcükler birbiriyle anlam bağlantısı kurarak kelime gruplarını oluşturur.

Karahan (2014: 39) kelime grubunu şu şekilde tanımlamaktadır: “Kelime grubu, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitелеmek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir.”

“Türkiye Türkçesinde varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketler, kelime ve kelime grupları ile karşılanır.

Kelime grupları;

1. Tek kelime ile karşılanamayan varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri karşılar. Mesela, uğur böceği, çamaşır makinesi, telefon etmek, kör olmak gibi varlık ve hareket isimlerinin dilimizde tek kelimelik karşılıkları yoktur.

2. Varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri; anlamlarını genişleterek, belirterek, pekiştirerek, niteleyerek karşılar.

“Çocuk / çiçeği / arkadaşına / uzattı.” cümlesini, “Küçük çocuk / elindeki kır çiçeklerini/ çok sevdiği arkadaşına / uzattı.” şeklinde varlıkların niteliklerini belirterek de kurabiliriz (Karahan, 2014: 39).”

Özkan ve Sevinçli (2008: 12); “tek kelime ile karşılanan varlıkları, hareketleri ve kavramları daha geniş olarak belirtmek veya tek kelimeyle ifade edilemeyen varlıkları, kavramları ve hareketleri karşılamak üzere birden fazla kelimeyle kurulan dil birliklerine verilen ad ” biçiminde tanımlamaktadır.

Birden fazla unsurdan oluşan kelime gruplarını Ergin (1997: 374) şu şekilde

tanımlamaktadır: “Kelime grubu, birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir. Kelime grubu için birden fazla kelime birtakım kaidelerle belirli bir düzen içinde yan yana getirilir. Böylece belirli bir düzenle kurulduğu için kelime grubunun yapısında bir bütünlük bulunur. Kelime grubundaki bütünlük bilhassa mana bakımından göze çarpar. Kelime grubu tek bir nesneyi veya hareketi birlikte karşılayan kelimeler topluluğu demektir.”

Cümlede görevi olan kelime gruplarını Korkmaz (2007: 144); “Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu” diye anlatmaktadır.

Kelime öbekleri ifadesini kullanan Banguoğlu (1998: 496); “Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenir, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Buna da kelime öbekleri diyoruz.” biçiminde kelime gruplarının tanımını yapar.

Anlamca birbirini tamamlayan kelime grupları, iki temel unsurdan oluşurlar: asıl unsur, yardımcı unsur. Türkiye Türkçesinde yardımcı unsur, asıl unsurdan önce yer alır.

Ergin (1997: 375) bu durumu şu şekilde ifadelendirir; “Kelime grupları içinde yan yana gelen kelimelerin sırasını tayin eden temel kaide şudur: Türkçede yardımcı unsur asıl unsurdan önce gelir. Türk sentaksının bütün yapısı bu ana kanun üzerine kurulmuştur. Bütün kelime grupları ve cümlede belirtilen, tamlanan, tabi olunan asıl unsur sonda; belirten, tamamlayan, tabi olan, yardımcı unsur başta bulunur. Örneğin, “kalın kitap” kelime grubunda vurgulanan sözcük yani asıl unsur “kitap” sözcüğüdür. “kalın” sözcüğü asıl unsurun özelliğini belirtmek için kullanılmaktadır. Ancak birleşik fiil ve edat gruplarında asıl unsur baştayken yardımcı unsur sonda yer almaktadır.”

Karaağaç (2012: 159) kelime gruplarından söz öbekleri olarak bahseder. Ona göre, "Söz öbekleri, kısaca, cümle oluşturmayan söz dizimi birimleri olarak

tanımlanır.

Kelime gruplarının özellikleri, dilbilimciler tarafından şu şekilde sıralanmaktadır:

a. Kelime grupları bir kelimeyle karşılanamayan varlıkları, hareketleri ve kavramları karşılamaya yararlar: kara yolu, çamaşır makinesi, gaz maskesi, taş ocağı, bal arası, canı sıkılmak gibi (Özkan ve Sevinçli, 2008: 13).

b. Kelime grupları varlıkları ve hareketleri daha geniş olarak belirtmeye yararlar. Mesela; “Mavi trenle yolculuk yaptım.” cümlesinde mavi trenle grubunu “Ankara-İstanbul arasında sefer yapan mavi trenle” biçiminde genişletebiliriz (Özkan ve Sevinçli, 2008: 13).

c. Kelime grupları, cümle ve diğer kelime grupları içinde, tek kelime gibi; isim, sıfat, zarf ve fiil görevi yapar.

Dallarda uzanan hisirtilar, / ağaçtan ağaca sürüklenerek, / ormanın kızıl derinliklerinde / kayboluyordu (Karahana, 2014: 40).

ç. Kelime gruplarında unsurların sırası, özellikle konuşma ve şiir dilinde değişebilir.

“Hakkıdır Hakk’a tapan milletimin istiklâl.” (Hakk’a tapan milletimin hakkıdır.) (Karahana, 2014: 40).

d. Kelime gruplarının diğer kelime ve kelime gruplarıyla ilişkisi grubun sonundaki hâl ekleriyle sağlanır. Hâl eki, bağlandığı kelimeye değil, o kelime grubuna aittir. “Çalışan insan, / kendi varlığında hüküm süren bir ahengi / bütün kâinata /nakleder (Karahana, 2014: 41).”

e. Kelime grupları cümle içinde tek bir kelime gibi işlev görürler. Cümlenin çeşitli öğeleri olarak kullanılabilirler (Özkan ve Sevinçli, 2008: 15).

Çalışmamızda kelime grupları aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

1.1. İSİM TAMLAMASI

Dilbilimciler, isim tamlamalarını şu şekilde tanımlamaktadır: “Bu grup, iki

isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Bir ismin manasının iyelik sistemi içinde başka bir isimle tamamlanmasına esasına dayanır. Bir nesnenin başka bir nesnenin parçası olduğunu, bir nesnenin başka bir nesneye ait bulunduğunu veya bir nesnenin başka bir nesne ile tamamlandığını ifade etmek için bu kelime grubuna başvurulur (Ergin, 1997: 381).”

“İletişim yargılı anlatımlarla kurulur; ancak cümlelerde sunulan bilgiyi, duyguyu düşünceyi tam olarak aktarabilmek için yargısız anlatımlara ihtiyaç duyulur (Üstünova, 2005: 418).” diyen Kerime Üstünova ayrıca ad tamlamasıyla iyelik öbekleri üzerine şunları söylemiştir:

“Ad tamlaması ile iyelik öbeği; hem aralarında benzer yönlerin, hem de pek çok farkın bulunduğu iki sözcük öbeğidir. En büyük farklardan biri; iyelik öbeklerinde altı çeşit eki görmenin mümkün oluşu yanında, ad tamlamalarında yalnız üçüncü tekil ve çoğul iyelik eklerinin yer almasıdır. İyelik öbeklerinde tamlayanın derin yapıda kalması iletişim açısından bir sıkıntı yaratmazken, ad tamlamaları için bu, –ortak kullanımlar dışında- mümkün değildir.

Ayrıca ad tamlamalarında gördüğümüz kaynak, yer, menşe, araç, amaç, sahiplik, aitlik vb. anlam özelliklerinin iyelik öbeklerinde yalnızca sahiplik olarak ortaya çıkmaktadır (Üstünova, 2005: 425).”

“İsim tamlamaları, en az iki ismin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bir ada iyelik eki almış bir adın gelmesiyle ortaya çıkan kelime öbeğine ad tamlaması denir (Banguoğlu, 1998: 331).”

“İki veya daha çok ismin sahiplik, tahsis, tür, cins, vb. nitelikleri belirtmek üzere özel bir biçimde bir araya gelmesinden oluşan kelime grubuna isim tamlaması denir (Özkan ve Sevinçli, 2009: 17).”

“Adlar tümcede özne, nesne, tümleç oldukları gibi başka adları da tamlar. Ad, adı tamlayınca ad takımı olur (Gencan, 1966:107).”

“Aralarında anlamca ilgili bulunana en az iki ismin oluşturduğu kelime grubuna isim tamlaması denir (Keskin, 2003:167).”

“İyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla

kurduğu kelime grubudur. Bu kelime grubunda iki isim unsuru aitlik, içinde bulunma, sınırlandırma, belirtme vb. anlam ilgileri çerçevesinde birbirine bağlanır (Karahana, 2014: 42).”

Abbas Sayar’ın “Yılkı Atı” adlı kitabında yer alan isim tamlamaları tespit edilip aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

1.1.1. Belirtili İsim Tamlamaları

Birinci unsuru ilgi hâli eki taşıyan isim tamlaması belirtili isim tamlamasıdır. Belirtili isim tamlamalarında unsurların yerleri değişebilir ya da unsurların arasına başka öğeler girebilir (Karahana, 2014: 43).

İsim tamlamaları, tamlayanın aldığı eke göre isimlendirilir. Tamlayanın ilgi hâli eki “-In; -nIn” almış olan tamlamaya belirtili ad tamlaması denir (Özkan ve Sevinçli, 2008: 19).

çiftin tutağı (9)	sigaranın birini (21)
domuzun öküzleri (9)	gavurun bir teki (21)
öküzlerin önü (9)	ocağın fersiz alevleri (21)
gavurun malları (10)	korkulu bir bakışın gerisi (21)
köyün uykusu (14)	gavurun bir teki (21)
kırattın yeygisini (18)	ahırın kapısı (22)
öküzlerin, tayın, kırattın yeygisi (18)	on, on bir yaşın verdiği akıl (22)
altında bitkin yürüyen atın emekleri (19)	ibrahim’in karısı (24)
kiçini saran ürpertinin etkisi (19)	kocasının sesi (24)
çok iyi tanıdığı köpeklerin sesleri (20)	mustafa’nın düşüncesi (25)
yaranın acısı (21)	karanlığın, büyük, sessiz boşluğun ortası (26)

evin kapısı (26)	çobanın "oohaa, çüüşs,
kınalının malı (27)	hösstt" sesleri (37)
kapının sürgüsü (27)	kuşun kurdun yemi (38)
gavurun malı (27)	tepenin ufka açılan yeri (39)
doru'nun babası (29)	kısrak'ın başı (39)
kısrak'ın anasını (29)	geçen günlerin tersi (39)
düğünün ikinci günü (31)	köyün fersiz ışıkları (40)
evin tek atı (31)	yolun ıslanmış taşları (40)
evimin uğuru (31)	evin kapısı (40)
dorukısrak'ın gençliği (31)	nalsız tırnaklarının sesleri (40)
bir evin üzerine titrediği	doru'nun sesi (40)
dorutay (32)	köyün hemen altı (40)
günlerin türküsü (32)	jandarma ahmet çavuş'un karısı (40)
atların şahı (32)	molla mustafa'nın bekir (41)
dağcının biri (32)	gövdesinin yarıcı (41)
kısrak'ın ilk iki tayı (33)	on beş yıllık emeğinin armağanı (42)
evin yükü (33)	keven otlarının dikenleri (43)
anasının bütün belirtileri (33)	gözünün siyahı (43)
allah'ın sevgili kulu (33)	doru'nun boynunu (43)
hakkı olan arpanın beşte biri (33)	korcu, tiksinti ve yalnızlığın verdiği
öğle güneşinin geçici sıcaklığı (37)	ürperti (43)
otun böyle kıl ucu olduğu günler (37)	ovanın burnu dibindeki tepecikler (44)
bahar ve yaz aylarının dinlendirici	toprağın yüzeyi (47)
çobanlığı (37)	ovanın dört bir yönü (47)

her bir şeyin yüreği (47)	başlarının çaresi (55)
yılıkmın alışığı (47)	karın altı boşluğu (55)
akşamın ilk loşluğu (47)	atların gözleri (55)
atların şekilsiz sınırı (47)	ırmağın kıyısı (57)
köyün koku sınırı (48)	şansın adaleti (58)
yılkı atının üçüncü türüsü (48)	cehennem dibi (63)
güçlü demirkır'ın topladığı ve	üssüğünoğlu'nun evi (63)
güneydeki tepelere doğru götürdüğü	karısının aklı (63)
atlar (48)	aygır'ın kaderi (70)
ikinci ve üçüncü türün atları (48)	kaderin çemberi (70)
ortanın kısası bir boy (48)	karın aklığı (71)
canavarın şerri (48)	atların çoğu (72)
eriyen karların bıraktığı ıslaklık (49)	ırmağın suyu (73)
sığırın köye dönüşü (49)	köyün sokakları (75)
yalnızlığın zaman uzunluğu (50)	davulun tersi (76)
bir kalbur saman, bir avuç arpanın kul	bir deyyusun gözden çıkardığı zabın
kölesi (50)	(76)
anasının da iyi, saygıdeğer bir hatırı	duran çavuşun misafiri (76)
(50)	hıdır'ın emmi'nin ahırı (77)
güney tepelerinin duldalarına (yel	kısrak'ın başı (77)
tutmaz yerlerine) çektiği atları (51)	mavinin en güzeliyle pırıl pırıl
uzakta bir köyün er sabah ışıkları (51)	ışıldayan gökyüzünün tadı (81)
karşılıklı tepelerden birinin kuzey	bunun burası (81)
yamacı (51)	kurtların ulumaları (82)
gecenin zulmü (53)	kurdun gözleri (85)

gecenin büyük savaşı (86)	çerkez eğeri takımının keskin ağızlı
aygırın peşı (87)	üzengisi (117)
evlerin dirliği (94)	atın karın boşluğu (117)
kısrak'ın bakışları (97)	evinin umut direği (118)
doru'nun eşı (97)	aygır dağının meşelikleri (118)
eşinin cesedi (102)	dünyanın atı, iti (118)
çalkır'ın leşı (102)	başımızın belası (118)
köy kadınlarının (107)	üssüğün oğulluğu (118)
köy milletinin ikramı (109)	ağızsız, dilsiz hayvanın hakkı (119)
baba oğulun gözleri (111)	ciğerinin başı (119)
pirincin taşı (114)	hepsinin soruları (119)
nisan öğlesinin tatlı sıcağı (115)	ibrahim'in bahar boyu, yaz boyu
kısrak'ın yıldıklara duyduğu sevgi	kulakları (120)
(115)	isminizi ananın, arayanın, soranın,
ahırın her yönü (116)	aklından geçirenin anası avradı
samanların arası (116)	sülalesi (120)

Eserde +DAn ekiyle kurulan belirtili isim tamlamasından bir örneğe rastlanmıştır:

kurtlardan biri (55)

1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlamaları

Birinci unsuru ilgi hâli eki taşımayan isim tamlaması ise belirtisiz isim tamlamasıdır.

Karahan'a göre: "Belirtisiz isim tamlamasının iki unsuru arasında daimi bir ilişki mevcuttur. Tamlamada iki unsur arasına başka bir unsur giremez ve unsurlar

yer değiştirmek. Bundan dolayı nesne adı olarak kullanılmaya en elverişli kelime gruplarından biri belirtisiz isim tamlamasıdır (Karahana, 2014: 44).”

Bazı belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan unsur bir cümleden oluşabilir.

boyunduruk kayışı (9)	kavak tahtaları (27)
çift demiri (9,10,12)	tahta ayağı (27)
it dirliği (11)	kuru yaprak parçaları (28)
zabıt katibi (11)	mayıs günü (29)
harman yeri (11)	bahar günü (30)
pirinç denesi (11)	umut direği (31)
araba kervanı (11)	koşum takımı (32)
nimet azgını (12)	koşum hayvanı (32)
eşşek kızı (17)	erkek atı (32)
yatsı namazı (20)	ispanyol eğeri (32)
kavak tahtası (20)	bahar hergi (33)
ot kokusu (21,28)	arka ayak incikleri (33)
lamba ışığı (22)	öğle güneşi (37)
gavur ağbeysi (22)	kuru, ince, bölük ot parçaları (37)
kum parçaları (22)	kıl ucu (37)
bezir lambası (22)	hayvan topluluğu (37)
ağaç sürgü (24)	hayvan başı (37)
dişi ayak sesi (25)	koyun yoğurdu (38)
köy yolu (26)	devrek köyü (39)
yel sesi (26)	köpek sesi (40)
köpek sesleri (26)	bulgur pilavı (44)

donuk sap telleri (47)
can yongası (47)
tanrı kulu (48)
ev hayvanları (48)
kader arkadaşları (48)
kar izleri (49)
köy hayvanları (49)
sabah ışıkları (51)
saman düşmanı (55)
ot, arpa düşmanı (55)
savaş gücü (57)
kar zerrecikleri (57)
nefes borusu (59)
göğüs ve sırt boşluğu (59)
şekil çizgisi (59)
arpa kırması (64)
ahır hayvanı (65)
vaaz hocası (65)
göz kapakları (72)
beden ağırlığı (72)
araba tekerleği (73)
ok kayışları (74)
avlu kapısı (74)
köpek sesleri (74)
sigara dumanı (76)
kalbur samanı (76)
sevap melaikesi (77)
yer örtüsü (78)
kar tozları (84)
can kaygusu (85)
bir söğüt kabuğu (85)
kan izleri (86)
saygı duruşu (87)
idare lambası (91)
nefes boruları (91)
kepek çorbası (91)
doru parçası (92)
saman parçaları (92)
köy erkekleri (95)
ırmak kıyısı (97)
güneş yüzü (101)
can yorgası (103)
ömür törpüsü (103)
köy kadınları (107)
süt beyazı (107)
çiğdem sarısı (107)
söğüt ağaçları (107)
koyun sürüleri (107)
akşam üzerleri (107)
Anadolu köylüsü (108)

köy yolu (108)

dağ köyleri (108)

kısrak parçası (110)

ev sahibi (115)

kurt ini (116)

garipler tepesi (116)

öküz belası (118)

murtat defteri (118)

ev halkı (120)

1.2. SIFAT TAMLAMASI

Sıfat tamlaması, sıfat görevli kullanılan bir isim ile bir başka isim unsurunun hiçbir ek almadan birleşmesiyle meydana gelir. Sıfat unsuru yardımcı olan unsur, isim temel olan unsurdur. Ayrıca unsurların biri ya da her ikisi de bir kelime grubu olabilir.

Bazı dilcilerin “takısız isim tamlaması” adı altında değerlendirdiği tamlamaları, biz birer sıfat tamlaması olarak kabul ediyoruz. Nesnenin neden yapıldığını belirten “tahta masa, cam bardak”, gibi tamlamalar, “tahtadan yapılmış masa, camdan yapılmış bardak” şeklinde de pekâlâ düşünülebilir. Bu durumda bu tamlamaların, sıfat tamlamasından farksız olduğu görülmektedir.

Ergin (1993: 359), sıfat tamlamasını tanımlarken özellikle sıfatın bu birleşmede teklik hâlde bulunması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Korkmaz (1992: 133)’a göre, sıfat tamlaması “İsimleri nitelemek veya belirtmek maksadıyla isim ve ona bağlı sıfatın tamlama dizilişinde oluşturdukları kelime grubudur. “Bu dizilişte sıfat tamlayan, sıfat tarafından nitelenen veya belirtilen isim tamlanan görevindedir.”

“Sıfat, hiçbir ek almaksızın vasıfladığı veya belirlediği adın önüne gelerek onunla birtakım teşkil eder. Buna sıfat takımı denir (Banguoğlu, 1998: 342).”

“Kelime grupları içerisinde önemli bir yere sahip olan sıfat tamlamaları, bir sıfat unsuru ile bir isim unsurundan meydana gelir. Sıfat unsuru ismin önünde niteleme ya da belirtme görevinde bulunur. Sıfat tamlamaları, eksiz bir birleşmedir (Özkan ve Sevinçli, 2008: 30).”

“Sıfat görevindeki kelime ya da kelime grubunun bir veya daha fazla ismi sayı, renk, biçim, hareket, durum, sayı ve yer bakımından nitelediği veya belirttiği kelime gruplarına denir (Keskin, 2003: 175).”

Karahan da sıfat tamlamasını, “Bir isim unsurunun bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur (Karahan, 2014: 48).” şeklinde tanımlamıştır. Ardından sıfat tamlamasının özelliklerini sıralamıştır.

“Yılkı Atı” kitabındaki sıfat tamlamaları aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

1.2.1. Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları

kırpık gözler (9)	hızlı adımlar (25)
nazlı gelin (9)	ağır bir toz (25)
yeşil uçlar (10)	dişi ayak sesi (25)
ince bir çizgi (10)	bütün hayvanlar (25)
koca bir memleket (11)	küçük bir vadi (26)
iki kurt (11)	soğuk ciğer (27)
yedi düvel (11)	kuru yaprak parçaları (28)
kem göz (12)	tatlı can (28)
gozel bir konak (14)	bitkin ayaklar (28)
bir duman (17)	uzun boyun (30)
siyah gözler (20)	bütün taylar (30)
gemsiz at (22)	bütün atlar (30)
al tay (22)	bir öküz (31)
huysuz bir kişneme (22)	iki tay (31)
yağsız menteşe (23)	tek at (31)
iki at (23)	bir ev (32)
bütün makaralar (23)	güzel günler (32)
bütün köy (23)	mor çizgiler (33)
bir tütün (23)	bir bahar (33)
bir kapı (23)	bir yaz (33)
sahtekâr köpekler (24)	bir güz (33)
mavi bir gök (24)	kırık düzü (38)

küçük bir tepe (39)	bir dünya (71)
bir heykel (40)	keskin bir ayaz (72)
bir buhar (40)	nalsız tırnaklar (74)
bu ev (40)	yan kayışlar (74)
bu kapı (40)	bir fino köpeği (75)
diri ayaklar (49)	öbür köpekler (75)
dar bel (49)	bir ceset (78)
geniş sağrı (49)	iki cengâver (83)
iki at (51)	makbul bir iş (92)
bol saman (54)	iyi silah (93)
üç canavar (55)	büyük taaruz (93)
üç bozkurt (55)	bir karı (93)
iflahsız bir çift (56)	şu ahır (93)
sayısız köpek (56)	azgın fırtına (94)
iki hayvan (56)	er saat (94)
garip sesler (58)	sarı ışık (95)
nice köpekler (58)	yeşil dallar (107)
nice sürüler (58)	bir kuzu (107)
yarı kanat (59)	er sabah (110)
yarı gövde (59)	er horoz (110)
büyük bir hapishane (63)	er akşam (115)
her köy (63)	yedi mahalle (118)
eyi vaaz hocası (65)	bir koyun sürüsü (118)
soğuk tepeler (70)	bir yolcu (118)
bir aygır (71)	üçüncü köy (118)

1.2.2. Sıfat Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

boyunduruk altında araları	bir kalbur saman (76)
açık, tembel, galesiz yol (10)	bir çeten saman (77)
eğri büğrü halkalar (10)	eski püskü bir şeyler (78)
büyücecik bir toz bulutu (18)	açık yeşil yapraklar (81)
bir küçük köpek (20)	sürelî, güçlü bir kişneme (82)
üç beş köpek (21)	güllük gülüstanlık her bir yön (94)
beş altı baş hayvan (24)	bir çuval incir (94)
türlü yaşta, türlü cinste atlar (31)	bir buçuk ay (101)
iki üç koyun (31)	feryat dolu kişnemeler (104)
şöyle bir ispanyol eğeri (32)	bin bir çeşit, bin bir renk çiçek (107)
yeni bir koşum hayvanı (32)	kıl boyu yeşil (107)
bu son döl (33)	nar kırmızısı renk (107)
durgun, düşünceli hal (37)	bir kalbur üzüm (108)
koyu mavi, parlak bir ay (42)	keskin ağızlı üzengi (117)
bir ikinci yıldı atı (48)	bir tarla süren (118)
bir kalbur saman (50)	bir parça çökelek (118)
bir avuç arpa (50)	Aslı'sını yitirmiş yanık kerem (118)
üç iri, üç korkusuz kurt (55)	
üç beş adım (58)	
üç beş şekil çizgisi (59)	

1.2.2.1. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Oluktan taşan su, ince bir çizgi halinde aşağı kayıyor, güneş ışığı da pırıl pırıl parlıyordu. (10)

Lüleden akan su bollaşmıştı. (10)

Köyün harman yeri **yeşilden sarıya geçen daireler** halindeydi. (10)

Çeç yerlerinde kalan buğdaylar sonbahar yağmurlarından çilermiş, hafif yeşil uçlar bırakmışlardı. (10)

Üstelik ılırsın, **gün yemiş keleşe** dönersin. (10)

Elinde olmaksızın **dere ile şose arasında uzayıp giden tarlalara** baktı. (13)

On altısına yeni basmış oğluna döndü. (17)

Dorukısarak'ın zayıflığından beklenmeyen bir zindelik vardı üstünde. (18)

Ağabeysinin peşinden gelen Hasan, yalvarıyordu. (18)

Durmadan değen taşlara aldırmadı bile... (19)

Sağ kaşının üstünden sızan kan göz kıyısından burun çene boşluğu arasına indi... (19)

Geçmiş yılları anıladı. (19)

Hızını arttıran yel yamuk yumuk sokaktaki gübrelili tozları kaldırıyordu. (20)

Biraz önce **sigarasını hırsla ezip ocağa atan kocası** gözünde kül ufak oldu. (21)

Mustafa **söyleneceğini söylemiş bir kişi rahatlığı** içinde hemen uykuya daldı. (22)

Gece boyu **ürmekten usanmayan köpekler** bütün makaralarını bırakırlar; horozlar telaştan ötüşlerini yenilerler. (23)

Kısrakla yıllar yılı kader yolculuğu yapan Kırat, Doru'yu görünce hemen

yanına gitti. (24)

Üssüğünoğlu, sığırın ardını almaya çalışan çobanı çevirdi. (24)

Islanmış otlar düştü. (26)

Duvar dibinde duran meses'i karanlıkta kolayca buldu. (27)

Derenin kuytusunda bir süre duran Kısarak yeniden köye yöneldi. (28)

Gözüne ilişen ot köklerinin sıska çıkıntılarını kopara kopara tepeye geldi.

(28)

Kuytularda birikmiş yapraklardan yedi, su içti, tepenin yolunu tuttu... (28)

Attan anlayan herkesin sözünü dinliyor, yormadan, incitmeden atı koşuya

hazırlıyordu... (30)

Düğüne gelen yabancılar arasında Dorutay'a talipler çıktı. (31)

Otun böyle kıl ucu olduğu günlerde sığır otlakiye ve ekin kökü kalmış

tarlalarda bir geniş gidiş, dönüş çizgisi çizer. (37)

Cıkmayan canda umut var hani... (38)

Namıssız adam eden bir kısarak... (38)

Bir alacak işim var da... (38)

Yolun ıslanmış taşlarında nalsız tırnaklarının sesleri duyuldu. (40)

Günün gözünde oynayan son ışıklarından arta kalan birkaç kıvılcım

karanlığa iplikler halinde uzandı. (40)

Köpek sesi bile duyulmayan köy sokaklarında bir süre Doru'nun sesi

dolaştı. (40)

Gövde yüzeyinden deli karanlığa görünmez bir buhar dağılıyordu. (40)

Yel tutmaz yönüne geçti. (41)

Birbirine boyun vermiş tepecikler ortasında yapayalnızdı. (42)

Tepeyi aşacağı sırada karşı yönden hırslı adımlarla gelen bir at gördü. (43)

Gece yağan kar tutunamamış, **toprağı örten ıslaklık** parlamıştı. (44)

Kimi, **kahra uğramış zavallı**, kimi yılmının alışığı... (47)

Bir süre **yeni arkadaşları olan ev hayvanları** arasında böyle dolaşır. (48)

Sırtlarına yapışan, sonra eriyen karların bıraktığı ıslaklık gittikçe azalıyordu. (49)

Şimdi **ahırın sıcaklığında mutluluk duyup geviş getiren hayvanlara** gıpta duymadı. (50)

Ve **Çılkır'ı hemen savunmaya geçirecek ağırlıktaydı**. (51)

Dorukısrak ve Çılkır'ı ovaya sürükleyen güç, bir alaca aydınlıkta Aygır'la tanıştırdı. (51)

Sesleri duyan atlar büsbütün kulak kesildiler. (52)

Kısrak, **yakınında hareketsiz duran Çılkır'a** baktı. (52)

Çerçöp olmuş, beli düşmüş, **her yanı kemik kemik görünen Doru'ya** mı? kalmıştı? (52)

Yalnızlığını unutturan, yaşama gücü veren Kısrak'ın yüzüne bakacak hali yoktu. (52)

Bir uzun kişneme **atların hazırlıkta olan kulaklarını** dikti. (53)

Yaklaşmakta olan canavarlara meydan okuyuştu. (54)

Kısrak'ı görmez yöne geçti. (55)

Diğer atlarla boğuşan kurtlara doğru fırladı. (56)

Ondurmaz bir çiftveddi bu. (56)

Sahlanmış at kişnemelerle birlikte ön ayakları ve ağzı ile kurda saldırdı. (56)

Kıyıda tozuşan kar zerrecikleri yarım dikliğine yığılıyordu. (57)

Gövde yüzeylerine çıkan sıcaklığın bir yarım derecesini boşa vermek istemiyorlardı. (58)

Yarı kanat, yarı gövde çarpan akbabalar yükselmişler, yeniden saldırmışlardı. (59)

Akbabalardan **beklemedik bir saldırı** oldu. (59)

Avakta duracak gücü vardı. (59)

Dumandan gözleri yanan İbrahim acısını karısından aldı. (64)

Ulan kerhaneci, ulan rafazı, ulan deyyus yedireceğin bir çeten kuru saman için yılın yılı **yüzünü ağartmış atı** nasıl yıldıya bırakırsın?... (65)

Kar tanecikleri oradan oraya savruluyor, daha çok çukurlara, **yel tutmaz kuytulara** yığılıyordu. (70)

Ulumayı duyan atlar, her seferinde kulaklarını dikiyor, başlarını havaya kaldırıyorlardı. (71)

Ama, **her yön buz gibi ışıldayan karlarla** örtülüydü. (71)

Üzerlerine yavaş yavaş **dayanılmaz bir yorgunluk** çöktü. (71)

O da **dağınık düzen ilerleyen atların arasında** ovaya kayıyordu... (72)

Ağırlaşmış göz kapaklarını kaldırdı. (73)

Ardı arkası kesilmeyen köpek sesleri Doru'yu kendine getirdi. (74)

İri köpeklerin üzerlerine geldiğini gören finolar çenileyerek sağa sola kaçıştılar. (75)

Ağırlaşmış göz kapakları aşağı düşmüştü. (76)

Kısrak'ın **toprağa vaslanmış başına** yuları geçirdiler. (77)

Ve **bir ceset gibi uzanmış atın başına** geçirildi. (78)

Güzlük ekinlerin toprağı örtemeyen açık yeşil yaprakları iplik iplik dikeldi. (81)

Mavinin en güzeliyle pırl pırl ışıldayan gökyüzünün tadı kaçtı. (81)

Ön sağ ayağını **sertleşmiş toprağa** hırslı hırslı vurdu. (82)

Vuruşu biten kurt, kısa yarım bir kavis yapıyor, saldırma hızlanma açıklığı

kazanıyor ve derhal hücuma geçiyordu. (84)

Kuyruğu bırakılan Çalkır, iniş aşağı kapaklanıverdi. (85)

On yirmi adımlık kar tutmaz bir yer dengeyi birdenbire bozdu. (85)

Her biri bir yandan dön geri ederek sıvışırçasına **geldikleri yöne doğru** uzaklaştılar. (86)

Yiyecek bir şeyler arıyordu. (92)

Dorukısrak **dördüncü günü önüne konan otu**, arpa kırmasını yedi. (92)

Bir hafta önceki otluk altına yıkılmış at değildi. (96)

Kısrak yokuşu aşınca ovayı, **ovanın ortasında kıvrıla kıvrıla akan ırmağı,**
ırmağın öbür gecesinde dağınık düzende dolaşan atları gördü. (97)

Geride kalan, sözünü etmediğimiz kırk beş gün içinde **üzerinde durulacak**
önemli bir olay olmadı. (102)

Gemleri sıkı sıkıya tutan adamların peşinde, öndeki üç atın arkasında
Aygır ve Doruat yola düştüler. (103)

Benim gibi yayan yapıldağı şöyle dursun, herifçioğlu **kursun gibi seğirten**
atla yakalayamıyor onları... (109)

Gerilerde kalan oğlunun gelmesini bekledi. (112)

Kış boyu tekleme misafirden hoşnut olan ev sahibi İbrahim'e gerçekten
konukseverlik gösterdi. (115)

Doru, **bu dibi görünmez boşluğa** İbrahim'i bıraktı... (116)

Düzlükte dolaşan yilkılıklara hırslı fakat umutsuz gözlerle baktı. (117)

Tepeye sırt vermiş ilk köye uğradı. (118)

Gam **yenecek iş** değil. (119)

Yüzü gülmez olan İbrahim'in bahar boyu, yaz boyu kulakları atlardan bir
haber bekledi. (120)

Bir kulağı da **karakoldan gelecek bir habere** takıldı. (120)

1.2.2.2. Sıfat Unsuru İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

Baksana **dere boyundaki kavaklara**, bir uçlarında kaldı yaprak. (9)

Sonra, **çiftin ucundaki burun demirine** doğru yürüdü. (9)

Harman yerine gelince öküzler **sose üzerindeki pınara** saptılar. (10)

-İşte, dedi, **su harmanın oturumunca ekinin** yığılacak. (11)

Oğlum, **paranın açmadığı kapı** gördün mü hiç? (13)

Yook bir dereyi doldurursa, o da **onun bileceği bir iş...** (18)

Dorukısrak'ın zavıflığından beklenmeyen bir zindelik vardı üstünde. (18)

Ağabeysinin peşinden gelen Hasan, yalvarıyordu. (18)

Sağ kaşının üstünden sızan kan göz kıyısından burun çene boşluğu arasına indi... (19)

Bir evin otluğunun altındaki boşluğa girdi. (21)

On, on bir yaşın verdiği akılla onlarla alkış tuttu. (22)

Gecenin karanlığına alışık hayvanlar musluklarından başlarını çektiler.

(22)

Kısrakla yıllar yılı kader yolculuğu yapan Kırat, Doru'yu görünce hemen yanına gitti. (24)

Gecenin dondurduğu, açlığın bitirdiği at sanki bu değildi... (24)

Öğle güneşinin gecici sıcaklığı Kısrak'ı yeniden canlandırdı. (37)

Otun böyle kıl ucu olduğu günlerde sığır otlakiye ve ekin kökü kalmış tarlalarda bir geniş gidiş, dönüş çizgisi çizer. (37)

Güçlü Demirkır'ın toparladığı ve güneydeki tepelere doğru götürdüğü atlar arasında ikinci ve üçüncü türün atları vardı. (48)

Sırtlarına yapışan, sonra eriyen karların bıraktığı ıslaklık gittikçe azalıyordu. (49)

Karşılıklı tepelerden birinin kuzey yamacında iki at gördü. (51)

Sesin geldiği yöne yöneldi. (51)

Kışneme, çenileme, uluma arasında birbirlerine hızla çarpan iki hayvanın pat küt arası çarpma sesi duyuldu. (56)

Bir deyyusun gözden çıkardığı zabın... (76)

Geride kalan, **sözünü etmediğimiz kırk beş gün** içinde üzerinde durulacak önemli bir olay olmadı. (102)

Dere kıyılarındaki ismini cismini bilemediğimiz bin bir çeşit, bin bir renk çiçek dağda, bayırda kel tepeciklerde uğrun uğrun salınırlar. (107)

1.2.2.3. Sıfat Unsuru Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Sose ile şarmpol arasındaki tümsekte birden durdu. (25)

Hani var ki, **biraz daha güçlü, biraz daha ayağına tez bir hayvan...** (32)

Otun böyle kıl ucu olduğu günlerde **sığır otlakiye ve ekin kökü kalmış tarlalarda** bir geniş gidiş, dönüş çizgisi çizer. (37)

Köyün fersiz ışıklarına **tiksinti ile karışık bir istek**le baktı. (40)

Doru **korku, tiksinti ve yalnızlığın verdiği ürperti** ile kışnedi. (43)

Umut ve yaşama isteği dolu bir kışneme bıraktı. (43)

Güçlü Demirkır'ın topladığı ve güneydeki tepelere doğru götürdüğü atlar arasında ikinci ve üçüncü türün atları vardı. (48)

Dorukısarak ve Çılkır'ı ovaya sürükleyen güç, bir alaca aydınlıkta Aygır'la tanıştırdı. (51)

Ufuk kesilmiş ve görünür dünya, yüz iki yüz adıma düşmüştü. (53)

Gece ile, fırtına ile boğuşan yaralı kurttu. (58)

Ziller **daha sık, daha ahenkli sesler** çıkarmaya başladılar. (74)

Aygır ve cengâverlerine saldıran kurtlar hedeflerinin demir lokma olduğunu anladılar. (83)

Saf düzeni üç yiğit atı bir hayli sağ ve sol yanlarından hızla geçen beş kurt, **başlarını bir araya toplamış ve arka ayakları sınırında halka yapmış sekiz ata** bütün güçleri ile saldırdılar. (84)

Cevik ve kurnaz bir saldırıla Çılkır'ın kuyruğunu yakaladı. (85)

Can vongası ile ömür törpüsü atlar bir bakışta seçiliyordu. (103)

Düzlükte dolaşan yilkılıklara **hırslı fakat umutsuz gözler**le baktı. (117)

1.2.2.4. Sıfat Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

Bölme tahtalarından **kısa aralıklı iki "küt" sesi** dağıldı ahıra... (23)

İbrahim, kısrağın anasını bir kazığa bağlamış, **bol samanlı torbayı** boynuna takmıştı. (29)

Bol yağlı bulgur pilavı, irisinden soğan, **koyu tarafından ilâyıklı bir çalkama...** (44)

Ayaklarına **iki çatalı tokmak** bağlanır. (48)

Hrs, imdat, yenilgi, zafer, gurur dolu kişnemeler... (52)

Cenge **böyle iştahlı koşmak böyle cesur, gairesiz koşmak** az görülürdü. (55)

Gövde gövde, sürtünüyorlar, **dikik kulaklı başlarımı** biteviye yukarı kaldırıyorlardı. (69)

Kişnemesi bitmeden **orta yapılı bir köpeğin** üzerine saldırdığını gördü. (74)

Evden yer örtüsü olan, **eski yamalı kilimi**, bir araba parçasını getirdiler. (78)

Cıglıklı müthiş bir kışneme ile her yön doldu. (85)

Aygır **acı, ağlamaklı bir kışneme** bıraktı. (86)

Bir gözü ağırlıklı ana, bir karı, bir yedi sekizinde çocukla kaldım ortalarda...

(93)

Kara topraktaki kıl bovu yeşile özenti düşer. (107)

Dere kıyılarındaki ismini cismini bilemediğimiz **bin bir çeşit, bin bir renk**

çiçek dağda, bayırda kel tepeciklerde uğrun uğrun salınırlar. (107)

1.2.2.5. Sıfat Unsuru Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Yiğit isen **el kadar çift demirini** bırak şu yazıda. (10)

Altun gibi, pirinç denesi gibi buğday... (11)

Poyralarından **ziller gibi sesler** çıkartacak. (11)

Bad-ı saba, **limonata gibi bir yel...** (14)

Doru **öksürür gibi bir ses** çıkarttı onlara... (20)

Bir başka sokağa geçti. (21)

"Of" der gibi geniş bir soluk aldı boşalttı ve hareketsiz kaldı. (21)

Zaten **içeri doğru meyilli kapı** gıcırta ile geriye yaslandı. (24)

Öbürü, **bir başka vular** getirip arka ayaklarını prangaya aldı. (29)

Yalnız, onu **bir başka ata** bindirdiler. (29)

Doru, bu süre içinde **her biri sülün gibi iki tay** verdi. (31)

Yine de **bir başka gözle** bakar Üssüğünoğlu sana... (32)

Kim gördü bu köyde **senin gibi gün?** (32)

Ceylan gibi bir al tay. (33)

Köpek sesi bile duyulmayan köy sokaklarında bir süre Doru'nun sesi

dolaştı. (40)

Sırım gibi her biri. (48)

Her biri **kendine göre bir kişneme** tutturdu. (57)

Viyaklar gibi garip sesler ve çığlıklar bırakarak sağa sola fırladılar. (58)

Dağınık ağız aralığından **bıçak gibi acı bir yel** giriyor, nefes borusuna dalıyor, ciğerini patlatır gibi şişiriyordu. (59)

Tepsi gibi bir ay üç beş kez görünüp kayboldu. (71)

Ama, her yön **buz gibi ışıldayan karlar**la örtülüydü. (71)

Aralıksız salya sızıyor, aralıklarla **sigara dumanı kadar bir buhar** çıkıyordu. (76)

İki çocuk **ata biner gibi yana yatmış sırt**ına bindiler. (76)

"Hıdır Emmi **bir başka adam**" diyeceklerdi. (77)

Sonra **tepelere doğru hızlı adımlar**la yürüdü. (82)

Saldırgan, hırslı güçler, kendini korumak kaygusunun verdiği tedbir, **saldırgana karşı duyulan öfke, nefret.** (83)

Bütün bunlar **uluma, kişneme, koşma, çifte atma gibi hareketler**le beliriyordu. (83)

Bu iş, **dağ gibi yılkılığın işi**, sırtı pek atın işi... (92)

Gücün kadar işe sarılırsın. (94)

Önce de söz ettiğimiz gibi beş altı attı bunlar. (102)

Benim gibi vayan yapıldağı şöyle dursun, herifçioğlu **kurşun gibi seğirten atla** yakalayamıyor onları... (109)

Peşlerinden atlar geliyormuş gibi bir duygu vardı içlerinde. (113)

1.2.2.6. Sıfat Unsuru Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Bu yeşilliklerin kıyılarında saman tozlarının sarılıkları **eğri büğrü halkalar**

meydana getirmişlerdi. (10)

Arkasında **koca koca pavlikatörler** var. (13)

Deste deste paraları yerleştirirsin cüzdana. (13)

Bu sabah **bulutsuz ıpıl ıpıl mavi bir gök** vardı sığırın üstünde. (24)

Bazen burun altını, üst dudağını keven otlarının dikenleri dalıyor, yüreğine **bıçak bıçak acı** dağılıyordu. (43)

Her zaman güvendiği, her savaşta peşinde yer alan iki at **ayrı ayrı kurtlara** saldırmışlardı. (56)

İplik iplik sular kırılmadan toprağa iniyor, ay ışığında ince teller gibi parlıyordu. (71)

Tek tük, sönüük ışıklar çarptı gözüne. (74)

Eski püskü bir şeyler getirin sırtına... (78)

Karda **benek benek kan izleri** görünüyordu. (86)

Yanakları, göz kıyılarının derileri sıyrılmış, **kırmızı kırmızı yaralar** çıkmıştı ortaya... (91)

Havanın iniştiği, güneş ışığının karda **pırl pırl yansılar yaptığı bir günün kuşluğu** idi. (95)

İşsiz güçsüz köy erkekleri, güneş vurmuş duvar diplerine üçer beşer çömelmişler, gevezeliğe tutuşmuşlardı. (95)

1.2.2.7. Sıfat Unsuru Sayıdan Oluşan Sıfat Tamlamaları

Hepsinin bir ipliğini çeksen, **kırk vaması** birden düşer. (10)

Bir alem, yedi düvel, ‘maşallah’ diyecekler. (11)

Köyün sığırı **üç beş gün** yaylıma ya çıkar ya çıkmaz. (18)

Yirmi otuz metre böylece gitti. (18)

Birkaç yüz metre gittiler böyle. (19)

Üç beş köpek yanında oynastılar ve gittiler. (21)

Kadın, **beş altı baş hayvanı** aralayarak kapıya geldi. (24)

Sokaktan geçen **üç beş köpek** yine hırladılar. (28)

İbrahim, **on beş yıl** önce Dorukısrak'ın anasıyla kasabaya gitmişti. (29)

At, **üç beş kez** hamle etti. (29)

Yüz elli lira, iki yüz lira verenler oldu. (31)

Beş on günlük talim sonunda her ikisi de arabayı, çifti, çubuğu öğrendiler. (32)

Doru **beş on adım** gitti, başını toprağa eğdi. (39)

On beş yıllık emeğinin armağanını eline vermişti. (42)

Bir güç onu **üç beş saat** ötedeki ovaya çekiyordu. (42)

Üç beş adım gerisinden gidiyordu. (49)

Beş on gündür tek başına dolaşıyordu. (50)

Ufuk kesilmiş ve görünür dünya, **yüz, iki yüz adıma** düşmüştü. (53)

Kişnemeleri bırakan **beş at** da hızla ileri fırladılar. (55)

Irmak durdukları yere göre **beş-sekiz metre aşağıda** idi. (57)

Kıyı ile arasında **sekiz-on metre boşluk** vardı. (57)

Hırıltı dolu soluğu fırtınanın ıslıklarına karışıyor, **üç beş adım** ötede yitip gidiyordu.

(58)

Akbabalar tepelerde oldukları için **bir iki gün** rahatlık içinde ziyafet sofrasına oturdular. (58)

Sabahın alaca karanlığında karlara gömülen gövdesinden **üç beş şekil çizgisi** kalmıştı... (59)

Yook nasibi varsa, değil yılkı, **kırk yıl** aç, sefil bıraksan kılı kıpırdamaz...(64)

O gün köy odasına gelebilen **beş sekiz kişi** de sözü evirip çevirip Üssüğünoğlu'nun

yılkılığına getirdiler. (64)

Nedeyi **altı yüz siniğe** iman tutturdu bize?... (65)

Tepsi gibi bir ay **üç beş kez** görünüp kayboldu. (71)

Üç beş köpek koşuşarak geldiler. (75)

Beş on çocuk sesin geldiği yöne koştular. (75)

İşsizlikte **üç beş laf** çıkmıştı hepsine. (76)

Yeniden **beş sekiz kişi** olmuşlardı. (77)

Halkadaki güçlü **iki at beş kurt**tan ikisini oyaladıysa da boşa kalan **üç kurt, üç zavıf yılkılığın** peşlerine düştüler. (84)

Bir gözü ağırlıklı ana, **bir karı, bir yedi sekizinde çocuk**la kaldım ortalarda... (93)

Kırk yıldır ucu ucuna denk getiremedim. (93)

Kısrak'ın yılkılıkların yanına dönüşünden **bir buçuk ay** sonra mart ovaya indi. (101)

Geride kalan, sözünü etmediğimiz **kırk beş gün** içinde üzerinde durulacak önemli bir olay olmadı. (102)

Önce de söz ettiğimiz gibi **beş altı at**tı bunlar. (102)

Can alıcı bir hoş günde ovada **üç atlı iki yaya** göründü. Biri satıcı, ikisi alıcı, ikisi yardımcı **beş kişi**... (103)

Akşam üzerleri **beş on gencin** kucağında **beş on kuzu, oğlak** birer köye... (107)

Bir ahıra girsin, **üç beş tımar** olsun, eski haline döner. (112)

Üç tepeyi, beş tepeyi ayaklarının gücünde arkada bırakmalıydı. (113)

Birinci tepenin düzlüğüne boyun veren **ikinci tepenin** düzlüğüne geldiler. (113)

Bir yolcu, bir koyun sürüsü, bir tarla süren... (118)

Bir kötünün **yedi mahalle**ye zararı var. (118)

Tersine **beş sekiz köylü** ile ayrı ayrı karşılaştı. (119)

Ayda bir ata atlayıp **üç beş gün** dağı taşı dolaştı. (120)

1.3. SIFAT-FİİL GRUBU

Bu kelime grubu, “-AcAK, -An, -Ar, -AsI, -Dİk, -mAz, -mİş” eklerini alarak isim olmuş bir fiil kökünün kendisine bağlı kelimelerle oluşturduğu kelime grubudur. Bu ekler, kelime grubunun sonunda yer alır. Sıfat-fiiller zaman kavramı karşılımları nedeniyle isim-fiil ve zarf-fiil eklerinden ayrılırlar.

Sıfat-fiil grubu genellikle cümlede sıfat görevindedirler. Sıfat-fiillerin bazı durumlarda zarf olarak da kullanımları söz konusudur.

Ergin (1993: 315) partisipler başlığı altında incelediği sıfat-fiilleri; “Partisipler, nesnelere hareket vasfını karşılayan fiil şekilleridir. Hareket ve zaman ifade ederler. Asıl isimlerden farkı nesneyi hareketine göre adlandırması ve ifade etmesidir. Fiil kök ve gövdeleri bu şekillere girerek nesnelere hareketleri ile ifade ederler.” şeklinde tanımlamıştır.

Korkmaz (1992: 132) sıfat-fiilleri; “Sayı ve şahsa bağlı fiil çekimine girmeyen, fakat aldığı eklerle fiilin zamana bağlı olarak taşıdığı kavramı sıfatlaştırdığından kendisinde sıfat ve fiil niteliklerini birleştiren fiil şekli ” olarak tanımlamıştır.

Bayraktar (2004: 46), sıfat-fiillerin özelliklerini şöyle belirtir; “Fiillerden yapılırlar ancak fiiller gibi fiil çekimine girmezler. Cümlede bir sıfatın kullanılabilmesi her yerde kullanılabilirler. Önüne gelerek niteledikleri ismin düşmesi sonucunda geçici hareket isimleri yaparlar. İsim gibi kullanılırlar, isim çekim ekleri ve ismin hâl eklerini alabilirler.”

Karahan (2014: 53) ise; “Bir sıfat-fiil ile bu sıfat-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.” der.

“Yılkı Atı” kitabındaki sıfat-fiil grubu aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

1.3.1. “-An” Eki İle Yapılan Sıfat-Fiil (Partisip) Grupları

Oluktan taşan su, ince bir çizgi halinde aşağı kayıyor, güneş ışığı da pırl pırl parlıyordu. (10)

Lüleden akan su bollaşmıştı. (10)

Köyün harman yeri **yeşilden sarıya geçen daireler halindeydi.** (10)

Ceç yerlerinde kalan buğdaylar sonbahar yağmurlarından çilermiş, hafif yeşil uçlar bırakmışlardı. (10)

Kendisinin, **cümle ev halkının sırtından geçen bir yılı** anıladı. (11)

Elinde olmaksızın **dere ile şose arasında uzayıp giden tarlalara** baktı. (13)

Sonra bir köşede **donuk bakan kızına** döndü. (17)

Dorukısarak'ın zayıflığından beklenmeyen bir zindelik vardı üstünde. (18)

Ağabeysinın peşinden gelen Hasan, yalvarıyordu. (18)

Şimdi **altında bitkin yürüyen atın emekleri** gözünün önüne gelir gibi oldu. (19)

Durmadan değen taşlara aldırmadı bile... (19)

Sağ kaşının üstünden sızan kan göz kıyısından burun çene boşluğu arasına indi... (19)

Sonra **icini saran ürpertinin** etkisiyle ağabeysinın yanına koştu. (19)

Hızını arttıran yel yamuk yumuk sokaktaki gübreli tozları kaldırıyordu. (20)

Mertekler arasından sarkan tektük otları koparttı. (21)

Burnundan soluyor, **suratından düşen bin parça** oluyordu. (21)

Biraz önce **sigarasını hırsla ezip ocağa atan kocası** gözünde kül ufak oldu. (21)

Arada bir başını **arasından açılan musul boşluğuna** doğru götürüyor, musul arası tahtaya burnu ile "küt, küt" vuruyordu. (23)

Gece boyu **ürmekten usanmayan köpekler** bütün makaralarını bırakırlar; horozlar telaştan ötüşlerini yenilerler. (23)

Avluda birkaç dakika duran hayvanlar kapının açılmasını beklediler. (24)

Kısrakla yıllar yılı kader yolculuğu yapan Kırat, Doru'yu görünce hemen yanına gitti. (24)

Üssüğünoğlu, **sığırın ardını almaya çalışan çobanı** çevirdi. (24)

Ağzına değen kuru ot parçalarından bir kaçımı kopardı. (26)

Kulağına **hiç de hoş olmayan bir ses** geliyordu. (27)

Duvar dibinde duran mesesi karanlıkta kolayca buldu. (27)

Kırılan tahta ayağına takıldı. (27)

Derenin kuytusunda **bir süre duran Kısırak** yeniden köye yöneldi. (28)

Mertek aralarından sarkan tek tük otu zorlukla koparabildi. (28)

Sokaktan geçen üç beş köpek yine hırladılar. (28)

Gözüne ilişen ot köklerinin sıska çıkıntılarını kopara kopara tepeye geldi. (28)

Bir şeyler anlamak isteyen bir hali vardı. (28)

Bugün köyde kime sorarsanız "On, on iki yıl önce **Dorukısırak'ı tutan bir at** yoktu bu bölgede" diyeceklerdir. (29)

Birden **nereden geldikleri belli olmayan başıboş iki at** çıktı ortaya, doru ve güçlü, kuvvetli olanı kısrağa yaklaştı. (29)

İnce, uzuna kaçan ayakları, orantılı gövdesi, uzun boynu ve geniş kalçasıyla göze batmağa başladı. (30)

Attan anlayan herkesin sözünü dinliyor, yormadan, incitmeden atı koşuya hazırlıyordu... (30)

Düğüne gelen yabancılar arasında Dorutay'a talipler çıktı. (31)

Kayılmak şöyle dursun **hakkı olan arpanın beşte biri** düşmüyordu kursağına... (33)

Dönüp, **yaklaşmakta olan hayvanlara** baktı. (37)

Cıkmayan canda umut var hani... (38)

Namıssız adam eden bir kısırak... (38)

Tepenin ufka açılan verinde durdu. (39)

Bu akşam geçen günlerin tersine hava ılıktı. (39)

Günün gözünde oynasan son ışıklarından arta kalan birkaç kıvılcım karanlığa iplikler halinde uzandı. (40)

Köyün hemen altından geçen deredeki sular hışırtı ile yardı. (40)

Köpek sesi bile duyulmayan köy sokaklarında bir süre Doru'nun sesi dolaştı. (40)

Tepeyi aşacağı sırada **karşı yönden hırslı adımlarla gelen bir at** gördü. (43)

Gece yağın kar tutunamamış, **toprağı örten ıslaklık** parlamıştı. (44)

Dağınık düzen otlayan sekiz on at başlarını kaldırdılar ve kulaklarını diktiler. (47)

Bir süre **yeni arkadaşları olan ev hayvanları** arasında böyle dolaşır. (48)

Ovaya burun veren son tepenin eteğinde Dorukısrak ve arkadaşını gece yakaladı. (49)

Sırtlarına yapışan, sonra eriyen karların bıraktığı ıslaklık gittikçe azalıyordu. (49)

Toklukla birlikte, **hayatla olan bağlar** artar, kavileşir. (50)

Şimdi **ahırın sıcaklığında mutluluk duyup geniş getiren hayvanlara** gıpta duymadı. (50)

Dorukısrak ve Çılkır'ı ovaya sürükleyen güç, bir alaca aydınlıkta Aygır'la tanıştırdı. (51)

Ne bulsalar **ona razı olan şikayetsiz bir halleri** vardı... (51)

Aygır, **ovanın yalnızlığını unutturan birkaç kişneme** daha bıraktı. (51)

Yanyana duran iki at heyecanla gelen ata bakıyorlardı. (51)

Burun deliklerinden çıkan soluk ses sestti. (51)

Sesleri duyan atlar büsbütün kulak kesildiler. (52)

Kısrak, **yakınında hareketsiz duran Çılkır'a** baktı. (52)

Cercöp olmuş, beli düşmüş, her yanı kemik kemik görünen Doruya mı kalmıştı? (52)

Yalnızlığını unutturan, yaşama gücü veren Kısrak'ın yüzüne bakacak hali yoktu.

(52)

Ovadaki atlar **Aygır'ın peşinden gelen atı** bir zaman seyrettiler. (53)

Bir uzun kişneme **atların hazırlıkta olan kulaklarını** dikti. (53)

Yaklaşmakta olan canavarlara meydan okuyuştu. (54)

Kışnemeleri bırakan beş at da hızla ileri fırladılar. (55)

Kışneme, çenileme, uluma arasında birbirlerine hızla çarpan iki hayvanın pat

küt arası çarpma sesi duyuldu. (56)

Diğer atlarla boğuşan kurtlara doğru fırladı. (56)

Her zaman güvendiği, her savaşta peşinde yer alan iki at ayrı ayrı kurtlara

saldırmışlardı. (56)

Sesler yelin acı ışığını yeniyor, **bir oraya bir buraya tozan karların** arasından ova

boşluğuna yayılıyordu. (56)

Sayısız köpek kulaklarını diktiler, **ses gelen yöne** süreli bir havlayış bıraktılar. (56)

Boğuşan iki kurt atlarla başa çıkamadı. (57)

Bu yenilgiyi sezmiş gibi diğer kurt da boğuşmayı bıraktı ve **kaçan kurdun peşine**

düştü. (57)

Kıyıda tozuşan kar zerrecikleri yarın dikliğine yığılıyordu. (57)

Gövde yüzeylerine çıkan sıcaklığın bir yarım derecesini boşa vermek

istemiyorlardı. (58)

Gece ile fırtına ile boğuşan yaralı kurttu. (58)

Havanın bulanıklığı geçince **oldukça yüksekte uçan akbabalar** hayli uzakta bir

leş olduğunu sezdiler. (58)

Olayla birlikte **kendi yönüne gelen, görünce şaşırıp geçen bir tilkiye** gülerek baktı.

(58)

Yarı kanat, yarı gövde çarpan akbabalar yükselmişler, yeniden saldırmışlardı.

(59)

At yıkan kurt, şimdi güçlü bir atın çiftesiyle hikâyesini kapıyordu. (59)

Toplanan, açılan ayakları birden hareketsiz kaldı. (59)

Sabahın alaca karanlığında **karlara gömülen gövdesinden** üç beş şekil çizgisi kalmıştı... (59)

Dumandan gözleri yanan İbrahim acısını karısından aldı. (64)

İkide bir "Yazık ettik Doru' ya" diyen oğlunda mı? (64)

Bazan **yel tutan düzlüğe** çıkmak zorunda kaldılar. (69)

Ulumayı duyan atlar, her seferinde kulaklarını dikiyor, başlarını havaya kaldırıyorlardı. (71)

Ama, her yön **buz gibi ışıldayan karlar**la örtülüydü. (71)

Yeniden **ovaya inen atlar**la arayı açmamaya çalışıyordu. (71)

O da **dağınk düzen ilerleyen atların arasında** ovaya kayıyordu... (72)

Fazla duramadı, **tepeye yönelen atların peşinden** yürüdü... (73)

Ardı arkası kesilmeyen köpek sesleri Doru' yu kendine getirdi. (74)

İri köpeklerin üzerlerine geldiğini gören finolar çenileyerek sağa sola kaçıştılar. (75)

Bu kez **ata yaklaşan bir çoban köpeğine** diğerleri hırladı. (75)

Yabancı bir atın bir otluk altında yarı cansız vattığını duyan köylüler

umursamaz adımlarla otluğun yanına geldiler. (76)

Bir bakarsın, **karayelden, yıldızlamadan povrazdan esen yel**, Iodosa çevirir. (81)

Güzlük ekinlerin toprağı örtemeyen açık yeşil yaprakları iplik iplik dikeldi. (81)

Mavinin en güzeliyle pırıl pırıl ışıldayan gökyüzünün tadı kaçtı. (81)

Üst tepelerdeki kurtlar alt tepe düzlüğüne çıkan atları kar beyazlığının alaca

aydınlığında gördüler. (83)

Üst tepelerde bir süre hareketsiz duran kurtlar, görünmez bir güçten komut almışlar gibi birdenbire fırladılar. (83)

Ortakiler **saf düzeninde duran üç atı** seçtiler. (83)

Diğerleri ise **geride halkalaşan atlara** yöneldiler. (83)

Saldırgan, hırslı güçler, kendini korumak kaygusunun verdiği tedbir, **saldırgana karşı duyulan öfke, nefret**. (83)

Aygır ve cengâverlerine saldıran kurtlar hedeflerinin demir lokma olduğunu anladılar. (83)

Saf düzeni üç yiğit atı **bir havli sağ ve sol vanlarından hızla geçen beş kurt**, başlarını bir araya toplamış ve arka ayakları sınırında halka yapmış sekiz ata bütün güçleri ile saldırdılar. (84)

Vuruşu biten kurt, kısa yarım bir kavis yapıyor, saldırma hızlanma açıklığı kazanıyor ve derhal hücumu geçiyordu. (84)

Ölümü hiçe sayan, ne olursa olsun der bir halleri vardı. (84)

Kuyruğu bırakılan Çalkır, iniş aşağı kapaklanıverdi. (85)

Yel tutan yerlerde saatlerce oynayan kar tozları ancak vadinin kuytularında rahata erişiyorlar, dereleri yığın yığın donduruyorlardı. (86)

Dorukısarak dördüncü günü önüne konan otu, arpa kırmasını yedi. (92)

Tüylerine yapışan saman parçalarını temizlemek ister gibi üstüste silkindi. (92)

Kısrak yokuşu aşınca ovayı, **ovanın ortasında kıvrıla kıvrıla akan ırmağı, ırmağın öbür gecesinde dağınık düzende dolaşan atları** gördü. (97)

Geride kalan, sözünü etmediğimiz kırk beş gün içinde üzerinde durulacak önemli bir olay olmadı. (102)

Gemleri sıkı sıkıya tutan adamların peşinde, öndeki üç atın arkasında Aygır ve

Doruat yola düştüler. (103)

Zaten koskoca bölgenin **gün gösteren, umut dağıtın, vüreklere huzur aktaran, gama gasavete "git öte" diyen iki ayı** vardır. (107)

- **Seni yaratan Allaha** kurban olayım... (107)

Benim gibi vayan yapıldağı şöyle dursun, herifçioğlu **kursun gibi seğirten atla** yakalayamıyor onları... (109)

Benzettiler, buldular, **birbirine karışın bağrıntılı seslerle** haykırdılar. (111)

Gerilerde kalan oğlunun gelmesini bekledi. (112)

Kış boyu tekleme misafirden hoşnut olan ev sahibi İbrahim'e gerçekten konukseverlik gösterdi. (115)

Düzlükte dolaşın yılmıklar a hırslı fakat umutsuz gözlerle baktı. (117)

-Hemşerim, **üç dört yaşlı, al tayı olan bir Doru kısrak** gördün mü? (119)

Yüzü gülmez olan İbrahim'in bahar boyu, yaz boyu kulakları atlardan bir haber bekledi. (120)

1.3.2. “-mAz” Eki İle Yapılan Sıfat-Fiil (Partisip) Grupları

Gövde yüzeyinden deli karanlığa **görünmez bir buhar** dağılıyordu. (40)

Yel tutmaz yönüne geçti. (41)

Yel tutmaz yerlerde beyaz benekler belirmişti. (54)

Kısrak'ı **görmez yöne** geçti. (55)

İleri fırlayanlar sanki **görünmez bir ip**le geride kalanları çekiyorlardı. (55)

Ondurmaz bir çifteydi bu. (56)

Kar tanecikleri oradan oraya savruluyor, daha çok çukurlara, **yel tutmaz kuytulara** yığılıyordu. (70)

Üzerlerine yavaş yavaş **davanılmaz bir yorgunluk** çöktü. (71)

Yabancı bir atın bir otluk altında yarı cansız yattığını duyan köylüler **umursamaz adımlar**la otluğun yanına geldiler. (76)

- **İflah olmaz derde** düşmüş... (76)

Üst tepelerde bir süre hareketsiz duran kurtlar, **görünmez bir güc**ten komut almışlar gibi birdenbire fırladılar. (83)

On yirmi adımlık kar tutmaz bir yer dengeyi birdenbire bozdu. (85)

Doru, **bu dibi görünmez boşluğa** İbrahim'i bıraktı... (116)

Yüzü gülmez olan İbrahim'in bahar boyu, yaz boyu kulakları atlardan bir haber bekledi. (120)

1.3.3. “-DİK” Eki İle Yapılan Sıfat-Fiil (Partisip) Grupları

Birden **nereden geldikleri belli olmayan başıboş iki at** çıktı ortaya, doru ve güçlü, kuvvetli olanı kısrağa yaklaştı. (29)

Akbabalardan beklemedik bir saldırı oldu. (59)

Her biri bir yandan dön geri ederek sıvışırçasına **geldikleri yöne doğru** uzaklaştılar. (86)

1.3.4. “-AcAk” Eki İle Yapılan Sıfat-Fiil (Partisip) Grupları

Bir alacak isim var da... (38)

Ve **Çılkır'ı hemen savunmaya geçirecek ağırlıktaydı**. (51)

Yalnızlığını unutturana, yaşama gücü veren Kısrak'ın yüzüne **bakacak hali** yoktu. (52)

Hepsi bu yıl **başlarının çaresine bakacak altı at**. (55)

Ayakta duracak gücü vardı. (59)

Buna **dayanacak diz** gerekirdi, yürek gerekirdi, sabır gerekirdi... (70)

Yiyecek bir şeyler arıyordu. (92)

Geride kalan, sözünü etmediğimiz kırk beş gün içinde **üzerinde durulacak önemli bir olay** olmadı. (102)

Gerekmeyen at gevşek sicimden geçiyor, **tutulacak at** için sicim geriliyordu. (103)

Yapılacak iş şu: Tayın gemini çıkart, sırtındaki minderi al. (112)

Gam **yenecek iş** değil. (119)

Bir kulağı da **karakoldan gelecek bir habere** takıldı. (120)

1.3.5. “-mİş” Eki İle Yapılan Sıfat-Fiil (Partisip) Grupları

Üstelik ılırsın, **gün vemiş keleşe** dönersin. (10)

On altısına yeni basmış oğluna döndü. (17)

Geçmiş yılları anıladı. (19)

Kıyıları çapaklanmış kirpikleri ortasında siyah gözleri bir noktaya çivilenip kalmıştı. (20)

Yok, **kavak tahtasından yapılmış eğri büğrü kapı**, kale kapısına dönmüştü... (20)

Geçmiş yılların sırtına hediye ettiği yanır yerlerinin sızladığını hissetti. (21)

Mustafa söyleneceğini söylemiş bir kişi rahatlığı içinde hemen uykuya daldı. (22)

Kırsağın musul boşluğuna torbalarının yarımılığına, **uzanmış ağız ve burunlarını** huysuzlukla vurdular. (23)

Sanarsın in cin kalmamış, **terkedilmiş bir yer**dir köy... (23)

Ortalığa ilk pus düşer düşmez **dönüş saatini sezmiş gibi köy yönüne** geçti ve bekledi. (25)

Islanmış otlar düştü. (26)

Kapıya, **kapıda açılmış aralıktan** kederli gözlerle avluya baktı. (28)

Kuytulara birikmiş yapraklardan yedi, su içti, tepenin yolunu tuttu... (28)

Harmanın başlangıcında **geçmiş günlerini** aratmaz gibi oldu. (33)

Otun böyle kıl ucu olduğu günlerde sığır otlakiye ve **ekin kökü kalmış tarlalarda** bir geniş gidiş, dönüş çizgisi çizer. (37)

Yüzlerce hayvan başının bir eğilip kalktığını, **isteği tükenmiş ayak inciklerinin** birbirine çarpa çarpa yol aldığını görürsünüz... (37)

Yolun ıslanmış taşlarında nalsız tırnaklarının sesleri duyuldu. (40)

Toprağa yapışık, çamurlaşmış yapraklardan yedi. (42)

Birbirine boyun vermiş tepecikler ortasında yapayalnızdı. (42)

Kimi, **kahra uğramış zavallı**, kimi yilkının alışığı... (47)

Donuk, bakış şeklini yitirmiş kısrağın yanına geldi. (52)

Sahlanmış at kişnemelerle birlikte ön ayakları ve ağzı ile kurda saldırdı. (56)

Duldalıkta yığılmış karı yara yara, tozuta tozuta aşağıya indiler. (57)

Ulan kerhaneci, ulan rafazı, ulan deyyus yedireceğin bir çeten kuru saman için **yılın yılı yüzünü ağartmış atı** nasıl yilkıya bırakırsın?... (65)

Ağırlaşmış göz kapaklarını kaldırdı. (73)

Ağırlaşmış göz kapakları aşağı düşmüştü. (76)

İki çocuk ata biner gibi **yana yatmış sırtına** bindiler. (76)

Kısrak'ın toprağa yaslanmış başına yuları geçirdiler. (77)

Ve **bir ceset gibi uzanmış atın başına** geçirildi. (78)

Kaynamış samanın sık sık değiştirilmesi gerektiğini oğluna bildirdi. (78)

Ön sağ ayağını **sertleşmiş toprağa** hırslı hırslı vurdu. (82)

Aygır ve iki at da **hedeflerini seçmiş gibi üzerlerine gelen kurtlara** doğru hızla atıldılar. (83)

Saf düzeni üç yiğit atı bir hayli sağ ve sol yanlarından hızla geçen beş kurt, başlarını bir araya toplamış ve **arka ayakları sınırında halka yapmış sekiz ata** bütün güçleri

ile saldırdılar. (84)

Azgın kurtlardan biri **çifte gücü tükenmiş bir yılkılığın budunu** ısınmayı becerince at halkayı bozdu. (84)

Ama, peşindeki azgın, **kendisinden geçmiş bir acı hırs**, bir acı gücü. (85)

Kaynamış saman soğudukça değiştirdiler. (91)

Kızarmış gözleri yarı yarıya açılıyor, sonra kapanıyordu. (91)

Isıtıcı ışık ile **beyaza bulanmış dünyaya** bir umut düşüyordu. (95)

Bir hafta önceki otluk altına yıkılmış at değildi. (96)

Araba tekerleklerinin izleri çoğalmış vola gelince tırısı arttırdı. (96)

Tepeye sırt vermiş ilk köye uğradı. (118)

Ashısını yitirmiş yanık Kerem'e dönmüştü. (118)

1.4. ZARF-FİİL GRUBU

Zarf-fiil grubu “-Ip, IncA, -ArAk, -ken, -mAdAn, -DlkçA, -A, -I,...” ekleriyle yapılan bir gruptur. Bu ekleri alan fiil kökleri, artık isim olarak kabul edilir ve kendisinden önce gelen kelime gruplarıyla zarf-fiil grubu oluşturur.

Ayrıca “-r...mAz, -DI...mI, -DI...-AlI” gibi sentaktik yolla yapılan zarf-fiil grupları da bulunmaktadır. Zarf-fiil grubu, cümle içinde her zaman zarf göreviyle kullanılır ve cümleyi tarz, miktar, sebep-sonuç ve zaman gibi yönlerden tamamlar. İyelik eklerini ve ad hâl eklerini genellikle almazlar.

“Aslen zarf-fiil eki olmayan birtakım ekler de, başka bazı ek ve edatlarla birleşerek, fiilleri cümle içinde “geçici zarf” durumuna getirirler. İşte, bu “aslen zarf-fiil olarak doğmamış bazı ekler ile eklerin ve/veya edatların düzenli ve kurallı bir biçimde birleşip fiillere ulanarak geçici zarf oluşturduğu yapılara quasi gerundium (birleşik zarf-fiil) denir.” (Gülsevin, 2000: 127).”

Yargı unsuru taşımayan zarf-fiille, fiilden türeler ve cümlede zarf görevinde bulunurlar. “Kurduğu önermeyi başka bir önermeye bağlayan fiilimsilere denir (Gencan, 1966: 256).”

“Zarf-fiiller, fiilin zarf işleyişine girmek üzere aldığı özel şekillerdir (Banguoğlu, 1998: 427).”

Bayraktar (2004: 137), “Zarf-fiiller, kişi ve zaman kavramı olmadan temel cümlelerin ya da yan cümlelerin yüklemine niteleyen, cümlede genellikle zarf tümleci olarak görev yapan fiilimsilerdir.” şeklinde tanımlamıştır.

“Zarf-fiiller, fiillerden eklerle türetilmiş ve zarf veya bazen de bağlaç olarak kullanılan kelimelerdir (Üstüner, 2000: 13).” şeklinde tanımlayan yazar, zarf-fiillerin bir fonksiyonlarının da birleşik fiil oluşturmak olduğunu da belirtir.

Ergin (1997: 396) gerindium grubu olarak adlandırdığı zarf-fiil grubunu, “Gerindium grubu, bir gerindium ile ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime grubudur. Bu grup da fiili gerindium olan bir fiil grubu durumundadır. Gerindiumdan başka fiilin gerektirdiği unsurları ihtiva eder.” şeklinde açıklar.

Karahan (2014: 57) ise, “Bir zarf-fiil ile bu zarf-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.” diyerek açıklar.

“Yılkı Atı” kitabındaki zarf-fiil grubu aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

1.4.1. “-(y)A” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu

-**Dooovaah, diye** bağırdı. (9)

"Vay anam" diye bağırarak uyandı... (22)

Hayvanlar **itişe kakışa** kapıdan çıktılar. (24)

"Daha bu kısrağın on yıl atlık eder adama" diye söylendi. (25)

Söylene söylene eve döndü. (27)

Gözüne ilişen ot köklerinin sıska çıkıntılarını **kopara kopara** tepeye geldi. (28)

Saatlerce tayla ilgilenir, **"aman, beli incinir, boy atmaz" diye** binmezdi. (30)

Dudakları, yarı yarıya **toprağa bata bata** kuru, ince, bölük ot parçalarını topladı.

(37)

Yüzlerce hayvan başının bir eğilip kalktığını, isteği tükenmiş ayak inciklerinin birbirine **carpa carpa** yol aldığını görürsünüz... (37)

Atımı çaldı diye feryat bırakır alimallah. (41)

Sarkık ön dudağı ıslak, soğuk toprağa **değe değe** ot aradı. (43)

Kıvrıla kıvrıla aşağıya indi. (57)

Duldalıkta yığılmış karı **yara yara, tozuta tozuta** aşağıya indiler. (57)

Acı yel bacalardan dilini ocaklara uzatıyor, alevi söndürüyor, dumanı yer yemez gözleri kapalı **öksüre öksüre** kapı yönüne fırlıyordu. (63)

Gövdesi Kısırak'a **sürtüne sürtüne** başı başına değercesine bir süre gitti...(69)

Tepelerin duldalarında **dolaşa dolaşa** sabahın ilk aydınlığını buldular... (70)

"Ha gitmiş ha gidecek" diye söylendi ve yürüdü. (76)

Kar ovaya doğru **homurdana homurdana** iniyordu.(81)

Boğuşa boğuşa geri çekiliyorlardı. (83)

Başı arabada koşulu gibi **ine kalka** yol aldı. (96)

Kısırak yokuşu aşınca ovayı, ovanın ortasında **kıvrıla kıvrıla** akan ırmağı, ırmağın öbür gecesinde dağınık düzende dolaşan atları gördü. (97)

Suyu **yara yara** karşı kıyıya geçti. (97)

"Satışınız yaklaştı" diye söylendi kendi kendine... (102)

İbrahim : - **Seni tastiklemeyen, tanrım kafir olur, diye** söylendi. (111)

"Höst, höst" diye yılmıklara doğru kovaladılar. (112)

"Umut tepenin ardında" diye söylendi. (114)

Dağı, bayırı **taraya taraya** ikinci köye geldi. (118)

Kala kala iki at kalmıştı düzlükte. (119)

"Soğuklarla birlikte ovaya inerler" diye... (120)

1.4.2. “-(y)Alı” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu

- Gâvurun malları, dedi, on dakika olmadı **su içeli.** (14)

Arpanın şeklini unutalı yıllar olmuştu. (49)

Biz bizi bileli bu böyle. (64)

Vuruşma başlayalı birkaç dakika olmuştu. (84)

Gitti gideli bir haber alamamıştı. (108)

1.4.3. “-(y)ArAk” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu

Sığır, geride **büyücecik bir toz bulutu bırakarak,** sakın, gâilesiz ilerliyordu. (18)

Malları toparlayarak uzaklaştı. (18)

Sanki her yönü aydınlık gibi **rahatça ilerleyerek** evin önüne geldi. (20)

Öte yanda birbirine **omuz vererek** bir köşeye büzülmüş iki oğlundan, sus pus kızından önce İbrahim kalktı. (22)

Çocuklar da peykedeki yer yatağına **sırtı sırta vererek** uzandılar. (22)

Kız fersiz alafın, **umutlu lamba ışığının altında büzülerek** anasını bekledi. (22)

Rüyasında cebine taş dolduruyordu boyuna, **taşlar kum parçaları olarak** ceplerinden toprağa akıyordu. (22)

"Vay anam" diye **bağırarak** uyandı... (22)

Kadın, **beş altı baş hayvanı aralayarak** kapıya geldi. (24)

Bazan sığırdan çok ilerilere gidiyor, **Kırat'ın peşinden geldiğini görerek** keyifleniyordu. (25)

O saatte Tombak, malların önüne geçer, **değneğine dayanarak** bir süre durur, sonra gür bir sesle "voohaa" der, değneği öndeki hayvanları sıyıırıcasına atardı... (25)

Mustafa **söylenerek** yaklaştı, sırtına atladı. (25)

Hayvanlar, geride **ağır bir toz bırakarak** köye doğru süzıldüler. (25)

Kavak tahtalarından biri **mıhları bırakarak ve kırılarak** avluya düştü.(27)

Kendini toparlayarak geri döndü. (27)

Hırsla kişneyerek bir aralığa saptı. (40)

Bu hırs **kişneme olarak** ovaya yayıldı. (51)

Viyaklar gibi garip sesler ve çığlıklar bırakarak sağa sola fırladılar. (58)

Olayda birlikte kendi yönüne gelen, görünce şaşırıp geçen bir tilkiye **gülerek** baktı.
(58)

Ağır ağır, sağa sola dönerek böğürlerine bakıyordu. (72)

Kanaralar, çocuk taşlarına boyun eğdiler ve birbirlerine **hırlayarak** dağıldılar. (75)

Saman artığı atarak yeri kurulayan oğluna : - Çabuk, dedi. Gönülsüz köpeğin
davara gittiği gibi iş görme... (78)

Döngeri ederek vadiye doğru kaçmaya başladı. (84)

Kar tozları arasında **hızla koşarak** kurtları, atları arıyordu. (84)

Her biri bir yandan **döngeri ederek** sıvışırmasına geldikleri yöne doğru uzaklaştılar.
(86)

Hıdır Emmi köylünün övmelerini **sessizce dinleyerek** yürüdü. (96)

Birkaç yüz metre ötedeki yıklılıklara doğru kişneyerek ilerledi. (97)

Hızla ve kişneyerek gezinmeye başladı. (97)

Ve yine çoğuncası bulutlar dağ yönlerine kar olup inerken, ovaya **yağmur olarak**
düşerler. (101)

Kovalama başlayınca **kişneyerek** sağa sola dağıldılar. (104)

Köy yolu dağ köylerinin altından, **tepeleri doluşarak** yukarıdan kasabaya inerdi.
(108)

Nisan güneşi **kızılığını vararak** çıktı. (111)

Tepeye yakın düzlüğü koşarak tüketti. (114)

İbrahim, oda sahibine : **-Allah odanı, sofranı daim etsin, diyerek** veda etti. (116)

Yine de **sağı solu kolağan ederek** ilk tepeleri tüketti. (117)

1.4.4. “-(V)r+cAsInA” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu

Bu yapı çekimli fiillerden sonra gelir.

Gülsevin (2000: 127), “birtakım eklerin birleşmesi ile oluşan zarf kullanılışları da bazı gramercilerimizin dikkatinden kaçmamıştır: geldiğinde, yorulmaksızın, anla-rcasına, anla-r gibi, tut-tuktan sonra vs.

Bu tip geçici zarf yapılarının diğer zarf-fiillerden farkı ise, eklerin birkaçını dahi vermiş olan az sayıdaki gramerde de sınıflandırılarak açıklanmamıştır. Sadece, fonksiyonları itibarı ile bazı yapılar, diğer zarf-fiillerle bir arada sıralanmıştır.” diyerek bu yapıyı incelemiştir.

Ayrıca Gülsevin (2000: 131); “hem + çAsInA, hem de + sInA eklerinin sadece “sıfat-fiil”ler üzerine eklenerek zarf oluşturmadıkları görülmektedir. Vasıf isimlerine + çAsInA, normal isimleri + sInA ekleri getirildiğinde de cümlenin zarfları meydana getirilebilmektedir: aptal+casına davran-, kahve+sine tavla oyna-”

“Ek + edat yapısındaki bazı birleşikler, cümledeki görevlerine göre bazan zarf, bazan da sıfat yapabilmektedirler. Zaten, “zarf” da “sıfat” da gramerde birer görev adıdır. “güzel” kelimesinin kullanımları, bu fonksiyonlar için iyi bilinen bir örnektir:

Karnesinde güzel notlar çoğunlukta. (sıfat)

Yarın hava güzel olacak. (zarf)

Burada vereceğimiz birleşik yapıların kimilerinin de, bazen sıfat görevini üstlenebildikleri görülür:

• -(V)rcAsInA:

Zarf olarak: Her şeyden anla-rcasına konuşuyordu.

Sıfat olarak: Her şeyi anla-rcasına hareketleri, topluluk içinde yadırganıyordu.” şeklinde belirterek örnekler sunmuştur (Gülsevin, 2000: 133).

O saatte Tombak, malların önüne geçer, değneğine dayanarak bir süre durur, sonra gür bir sesle "voojaa" der, değneği **öndeki hayvanları sıyırircasına** atardı... (25)

Birbirlerine yapışircasına sokuldular. (44)

Hırslı, beyaz bulutlar düşercesine toprağa doğru yaklaşıyorlardı. (44)

Gövdesi Kısrak'a sürtüne sürtüne **başı başına değercesine** bir süre gitti... (69)

Hıdır Emmi **"ya öyle" dercesine** başını salladı. (96)

Kişnedi, hafiften oynadı, **tırısı kalkarcasına** yürüdü. (96)

Yılkılıklar, **gurbetten kardeşleri dönmüşcesine** sevindiler. (97)

Kalbi, **göğüs boşluğuna çaparcasına** vuruyordu. (116)

1.4.5. “-DIKÇA” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu

Saatler ilerledikçe gücü azalıyordu. (21)

Arayı açtıkça açtı. (31)

Sırtlarına yapışan, sonra eriyen karların bıraktığı ıslaklık gittikçe azalıyordu.

(49)

Adım attıkça ağrı sızı artıyordu. (71)

Fırtınanın azgınlığı arttıkça arttı. (82)

Hava açmadıkça yolun kapalı. (94)

Tayın kişnemesi, çiftesi arttıkça o da dayağı arttırdı. (116)

1.4.6. “-DI MI” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu

Hava ılıdı mı, tehlike kalktı mı dağınık düzene geçerler. (72)

1.4.7. “-(y)Inca” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu

Harman yerine gelince öküzler şose üzerindeki pınara saptılar. (10)

Hiç ülüzumun olmayınca Kirazlıdere gibi çağlaman tutar. (10)

Eve varınca bir meşveret edeyim çocuğunan. (11)

Öküzler **dereye gelince** yeniden durdular, suya eğildiler. (14)

Dalgın İbrahim **öküzlerden birine toslayınca** hayallemeden el etek çekti.(14)

Su hallerine bakınca sanarsın ki Ağustosun on beşi... (14)

Dereye vaklaşınca dönüp ata baktılar. (19)

Kısrakla yıllar yılı kader yolculuğu yapan Kırat, **Doru'yu görünce** hemen yanına gitti. (24)

Yola gelince durdu. (26)

Tay, **üç yaşına değince** dillere destan oldu. (30)

Tehlike korkusu kalmayınca kendi atladı üstüne. (30)

Sekiz yaşına basınca günlerin türküsü değişti. (31)

Küçük bir tepeyi aşınca Devrik Köyü göründü. (39)

Nankör düzrü, Doru **yarış kazanınca** tırnaklarının altını yalardı... (41)

Demirkır, **turunu tamamlayınca** güneydeki yakın tepelere doğru yürüdü. (47)

Kış kapıda görününce karar kendisine tebliğ edildi: YILKILIK... (49)

Dorukısrak'la karşılaşınca dünyalar onun oldu. (50)

Kurtlara elli metre yaklaşınca kurtlar da olanca hızlarıyla fırladılar. (56)

Havanın bulanıklığı geçince oldukça yüksekte uçan akbabalar hayli uzakta bir leş olduğunu sezdiler. (58)

Olayda birlikte kendi yönüne gelen, **görünce şaşırıp geçen bir tilkiye** gülerek baktı.

(58)

Karınları doyunca da, ayakta durgunlaşırlar. (72)

Atla oynayan çocukları görünce sinirlendi ve bağırdı. (76)

Azgın kurtlardan biri çifte gücü tükenmiş bir yilkılığın budunu **ısırmayı becerince** at halkayı bozdu. (84)

Kurdun gözleri rahatlayınca hızını arttırdı. (85)

Diğer atlar **şaşkınlıkları geçince** pörsüyü verdiler. (87)

Hıdır Emmi **Doru'yu ayakta görünce** yeniden çocuklar gibi sevindi. (93)

Yabancı yerde olduğunu sezince bir dünyayı ayağa kaldırırlar. (95)

Sokağa çıkınca Hıdır Emmi yuları dibinden tuttu. (96)

Köylüler **Kısrak'ın çalımını görünce** şaşırdılar. (96)

Araba tekerleklerinin izleri çoğalmış vola gelince tırısı arttırdı. (96)

Kısrak vokuşu aşınca ovayı, ovanın ortasında kıvrıla kıvrıla akan ırmağı, ırmağın öbür gecesinde dağınık düzende dolaşan atları gördü. (97)

Kovalama başlayınca kişneyerek sağa sola dağıldılar. (104)

Avgır ve Doruat yakalanıp vola düşünce yeniden toplandılar. (104)

Daha **insanı karşıdan görünce** şüpheleniyorlar, kişniyorlar, tedirgin oluyorlar. (110)

Onu görünce dayanamaz. (110)

Baba oğul birleşince bir meşveret tutturdular. (112)

Yilkılıklara yaklaşınc anasını gördü, heyecanlandı, durdu. (112)

Ana oğul **sevişmeye tutuşunca** İbrahim : -Tamam, dedi. (112)

Tayın peşinde olduğunu sezinleyince yeni bir hız, yeni bir güç geldi. (113)

Kısrak **üstüne yürüyünce** korktu. (113)

Birinci tepenin düzlüğüne inince babasının bu yana geldiğini gördü. (114)

Bu karşılığı alınca eli ayağı buz oluyor, her seferinde bir kez ölüyordu. (119)

1.4.8. “-(y)Ip” Ekiyle Kurulan Zarf-Fil (Gerundium) Grubu

Sen bunlara bir fırsat verirsen alimallah **derini yüzüp** içine saman doldururlar. (12)

Kömsem, **solucan olup** toprağın altına girerler. (12)

Elinde olmaksızın **dere ile şose arasında uzayıp giden** tarlalara baktı. (13)

Hepinize **yular takıp** ahıra çekmeli. (17)

Biraz önce **sigarasını hırsıyla ezip** ocağa atan kocası gözünde kül ufak oldu. (21)

Her hayvan sesinin en iştahlısını seferber edip koroya karışır. (23)

Kapıyı kırıp da içeri girecek aklınca... (27)

Bu kez de kışına, arka ayaklarına, inciklerine **sopalar inip** kalkıyordu. (27)

Köylüler atlarını, eşeklerini **birkaç gence bırakıp**, işleri için pazara gitmişlerdi. (29)

Yanıdaki erkek atı umursamıyor, bütün gücü ile hamuta ve yan kayışlarına yükleniyor, gerisinde araba, pulluk yokmuş gibi **rahatça gidip** geliyordu.(32)

Arada **hop kalkıp** hop oturacaktın. (32)

Anasına güç olur, **peşine takılıp** eve gelir diye bırakmıyorlardı. (37)

Tombak Emmi'ye **eyvallahı çökertip** Kaşifinoğlu yola düştü. (39)

- Dorukısrak'ın gençliğinde **şu İbraam rafazısına varıp** da ‘İbraam ağa şu atın tüyünü okşayım’ deseysenim , ‘Ulan siktir deyyus’ derdi, üzengisine ayak bastırmazdı kimseyi... (39)

O da **gerisine dönüp** bakmadı. (50)

Şimdi ahırın sıcaklığında mutluluk duyup geniş getiren hayvanlara gıpta duymadı. (50)

Diğer atlar **otlamayı bırakıp** başlarını ileri uzattılar, kulaklarını diktiler. (51)

O yöne dönüp yeniden kişnedi. (51)

En yakın tepeler **bir batıp** bir çıkıyordu. (53)

Olayda birlikte kendi yönüne gelen, **görünce şaşırıp** geçen bir tilkiye gülerek baktı.
(58)

Nasibi tükendi ise, önüne arpa kırması doldursan, altına kuş tüyü yatak sersen, **yine geberip** gider. (64)

O gün köy odasına gelebilen beş sekiz kişi de **sözü evirip çevirip** Üssüğünoğlu'nun yılklığına getirdiler. (64)

Başları sık sık **ekin köklerine inip** kalktı. (70)

Tepsi gibi bir ay **üç beş kez görünüp** kayboldu. (71)

Gözlerinden sular akıyor, **burun delikleri açılıp** kapanıyordu. (72)

Başını kaldırıp altına samandan bir yastık yaptılar. (78)

Kar zerrecikleri alabora oluyor, **bir inip** bir kalkıyor, göz açtırmaz ediyordu. (82)

Ayaklarını **alelacele yana çekip** doğrulmak isterken, kurt kinli dişleriyle hayasına yapıştı. (85)

Kepek kavurup çorba yaptılar. (91)

Kuşluk vakti **kepek çorbasını ısıtıp** yeniden getirdiler. (91)

Hafif mevilli yokuşu aşıp gözden kayboluncaya dek köylüler atı izlediler. (96)

Ve yine çoğuncası bulutlar **dağ yönlerine kar olup** inerken, ovaya yağmur olarak düşerler. (101)

İki yılklığın **hop oturup** hop kalkmaları para etmedi. (103)

Bademde, kaysıda **domurcuk nar kırmızısı renk olup** ucunu gösterir. (107)

Ne diye tutup, alıp getirmedin? (109)

Kısrağın gerisinden **yavaş yavaş yaklaşıp** yuları boynuna geçir. (113)

Atların başlarını alıp gidişine alık alık baktı. (113)

Gerilerinden varıp yönlerini bu yana çevir. (114)

Dolaşıp dönüp gelecekti atlar... (115)

Biraz sonra Kısırak hepsini **önüne katıp** yeniden ve zorla ahıra soktu. (116)

Bir hafta on gün arayıp taramak şöyle dursun, ilk adımda, ovada Kısırak'ı, tayı bulacağını sandı. (117)

Sana bir dünyanın zulmünü yapmazsam, ya da alnına **bir kurşun sıkıp** köyün deresine yıkmazsam bana da Üssüğün oğulluğu haram olsun. (118)

Atlar **şöyle tepe bayır dolaşıp** düzlüğe inebilirlerdi. (119)

Zil takıp oynayın... (119)

- Hoş geldin, dedi. **Alelacele bir şeyler hazırlayıp** önüne getirdi. (120)

Ayda bir **ata atlayıp** üç beş gün dağı taşı dolaştı. (120)

1.4.9. “-IncAyA” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu

Köyü çıkıncaya dek Doruyu kovaladı.(27)

Kırat, yaklaşıp **boynunu ve burun sırtlarını koklayıncaya kadar** hareketsiz durdu. (37)

Ve yağmur **teklemeden düşünceye dek** kıpırdamadı. (40)

Atın debelenmesi sona erinceye, ayakları yana düşünceye dek boğazını sıktı. (85)

Hafif meyilli yokuşu aşıp gözden kayboluncaya dek köylüler atı izlediler. (96)

Sen gelinceye dek kısrağa baktım. (112)

1.4.10. “-ken” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu

Doru **tan yeri ağarırken** kalktı. (23)

Birinde **çayırda iken** inat yüzünden yarışa sokulmuş, üçüncülüğü almış, yarış sonu sancılar çekmiş, formunu iyiden yitirmişti. (32)

Bir'i biterken bir'i başlıyordu. (33)

Avaklarını alelacele vana çekip doğrulmak isterken, kurt kinli dişleriyle hayasına yapıştı. (85)

Ve yine çoğuncası bulutlar dağ yönlerine **kar olup inerken**, ovaya yağmur olarak düşerler. (101)

Nisan yaklaşırken atların terhis emirleri geldi. (102)

Tosya'ya giderken evdeki bulgurdan olduk. (117)

Kısrak'a geri dön derken ocak umudu tay gitti elimizden. (117)

1.4.11. “-mADAn” Ekiyle Kurulan Zarf-Fil (Gerundium) Grubu

Sen söylemeden ağaçlar söyledi onu. (9)

Başı üstünden hiç durmadan ot kokusu geliyordu. (21)

İbrahim ocağın fersiz alevleri karşısında **sigaranın birini bitirmeden** öbürünü sarıyordu. (21)

Taş, **ata varmadan** yetişti. (22)

Boyuna posuna bakmadan atın sırtına sıçradı. (22)

Çok geçmeden bacanın birinden bir tütün tüter. (23)

Bu duygular içinde birbirini incitmeden tepeye dek geldiler. (26)

Işığı beklemeden kapının sürgüsünü çekti. (27)

Aradan bir hafta geçmeden İbrahim Kısrak'ı dölletmek için at beğenmeye koyuldu. (29)

Doru, **daha bir yaşına basmadan** kendisini gösterdi. (30)

Daha bir yüz metre gitmeden öne geçti. (31)

Ve **yağmur tekleden** düşünceye dek kıpırdamadı. (40)

Çok geçmeden bulutlar sicim sicim çözülmeye başladılar. (40)

Zaten o da **kapının açılmasını beklemeden** yürüdü. (40)

Sesini çıkarmadan teslim oldu karanlığa... (42)

Cok gecmeden ağır bir açlık, acı bir iç yanması yerinden kıpırdattı. (42)

Güneş bir mızrak gibi yükselmeden bulutlara tutsak oldu. (43)

Bir perişanı yıkmadan geri döner mi hiç? (56)

Bir zavallıyı yıkmadan geri dönerler mi hiç... (64)

İplik iplik sular kırılmadan toprağa iniyor, ay ışığında ince teller gibi parlıyordu.

(71)

Yanında **bir süre kıpırdamadan** durdu. (72)

Kendinde olmadan ırmağın suyunda birkaç adım attı. (73)

Güçlük çekmeden karşı kıyıya geçti, hafif dikliği aştı. (73)

Tırısı bozmadan köye girdiler. (74)

Kişnemesi bitmeden orta yapılı bir köpeğin üzerine saldırdığını gördü. (74)

Köpek, **bütün azgınlığı ile kıpırdamadan** atın arka butlarından birini ısırdı. (74)

Kendi hayvanlarına göz atmadan Kısrak'ın yanına geldi. (91)

Fırtına hızını kesmeden iki gün devam etti. (94)

Hiç durmadan ırmak kıyısı dikliğini aştı. (97)

Köye dönüyordu artık. Hem de **gerisine bakmadan**... (119)

1.4.12. “-r...-mAz” Kalıbıyla Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu

Saman **der demez**, aklına kısrak geldi, arpa geldi, yetmez geldi. (11)

Evin sofasına **girer girmez** kendisini ağır bir duman karşıladı. (17)

Güneş **doğar doğmaz** Kısrak'ın sırtına yapıştı. (24)

Ortalığa ilk pus **düser düşmez** dönüş saatini sezmiş gibi köy yönüne geçti ve bekledi. (25)

Doru, işaret **verilir verilmez** fırladı. (31)

Bahar hergi **başlar başlamaz** yine çifte koşuldu. (33)

Aygır, **gelir gelmez** kısrağı koklamaya başladı. (51)

Aygır savaşa **katılır katılmaz** kurtlardan biri döngeri etti. (57)

Acı yel bacalardan dilini ocaklara uzatıyor, alevi söndürüyor, dumanı **yer yemez** gözleri kapalı öksüre öksüre kapı yönüne fırlıyordu. (63)

Ahır kapısı **açılır açılmaz** kapıya bakıyor, kişniyor, yuları geriyordu. (94)

Daha ova **gözükür gözükmez** nevre döndü, suratı asıldı. (119)

1.4.13. “-sA” Şart Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu

Gülsevin (2000: 142), “Türkçedeki zarf-fiiller, yapıları bakımından iki ana gruba ayrılabilirler.

Birinci tipte olanlar, aslî görevleri fiilleri geçici olarak zarflaştırmak olan müstakil eklerdir. İkinci gruptakiler ise, aslen zarf-fiil eki olarak doğmamış, farklı fonksiyondaki bazı eklerin ve edatların bir araya gelmesi ile oluşan birleşik yapılarıdır. Bu iki tipin cümledeki görevleri aynı, kuruluş şekilleri ise farklıdır.” şeklinde açıklamıştır.

Gülsevin, bu yapıyı birleşik zarf-fiiller başlığı altında incelemiştir. Bu yapıyı “ek (ler) + (İ) sA” şeklinde olduğunu belirtmiştir (Gülsevin, 2000: 143).

O, **ne yaparsa** güzel yapar. (12)

Dünya tümüyle buğday olsa hepiciğini alır. (13)

Nerde ise şimdi sığır döner. (18)

Bahara sağ salim elimize geçerse ne âlâ... (18)

Yook **bir dereyi doldurursa**, o da onun bileceği bir iş... (18)

Yılıktan sağ salim dönerse helbet ona da bir vazife buluruz. (18)

Çoban, **onları gördüyse** de ilgilenmedi. (18)

Kısrak, **önüne ne gelirse** kökünden kavırıyor, başını hızla bir yana atıyor, söküp

çıkartıyordu. (25)

Günü değil ya, bir de **bir kurdun gözüne çarparsa?** (27)

Şimdi tayını görse hemen tanır, yaklaşır, koklar, sonra acı acı kişnerdi. (28)

Erkek o kadar yaklaşmıştı ki, **kısrağın peşi peşine attığı çifteler göğsüne değiyorsa** da etkisiz kalıyordu. (29)

Doğrusunu söylemek gerekirse, İbrahim taya evlatları gibi baktı. (30)

Anası bittiyse Al tay umut direği... (33)

Yok, **kim çıkarsa** karşısına... (42)

Bir bulut geçse üstünden, davetçi başı kesilir. (44)

Pazarlık uyarısa azgın at dört bir yandan sıkıştırılır, yakalanır. (48)

Kolayına gem almaz, yular sağlam olmazsa kırıp kaçır. (48)

Şu anda **bir kurt çıkırsa** kıpırdamaz; "Gel beni yık, ye tüket" diye seslenirdi. (53)

Nasibi tükendi ise, önüne arpa kırması doldursan, altına kuş tüyü yatak sersen,

yine geberip gider. (64)

Yook **nasibi varsa,** değil yilkı, kırk yıl aç, sefil bıraksan kılı kıpırdamaz... (64)

- **Tipi ile başa çıkırsa,** canavar ile başa çıkamaz... (64)

Yere iğne düşse görülürdü. (71)

Yalandan da olsa kamçı bile vurmuyordu. (74)

-**Duran Çavuş sürüklemese** ben sürükler, derisini ben, alırım. (76)

Halkadaki güçlü iki at beş kurttan ikisini oyaladıysa da boşta kalan üç kurt, üç zayıf yilkılığın peşlerine düştüler. (84)

Bir kurban vermedilerse iyi... (94)

Vay, şu bizim köylü, şu garip kısrağın kadar **her bir şeyi anlarsa...** (95)

Kar yağsa da çoğuncası tutunamaz. (101)

Sırtları **az da olsa** güneş yüzü görür, tatlı tatlı gerinirler... (101)

On beşine kadar yağmur yağmazsa, ilk kuruntu başlar. (108)

O hafta da gök **mavi mavi ısıldarsa** umutlar suya düşer. (108)

Bire iki, üç verse de **yeygilik, tohumluk çıksa...** (108)

Doru canavara vakasını vermezse, soğuğa satlıcana verir. (108)

-Ulan, **kaz olsa, culuk (hindi) olsa** onlardan verirdim. (109)

Doru'nun nasibi kesilmemişse değil yalkı, **kırk yıl aç bıraksan** kılı bile kıpırdamaz, diye... (110)

Boş döndü diye ağzını açarsa yedi sülalesini dolaşırdı. (114)

Gittiği verden dönmezse, yayan yapıldak başa çıkılmaz. (115)

Yook, **ovaya inerse** iş kolay. (115)

Bu gavur atlar ovaya inmezlerse her bir yönü kolaçan etmem gerek. (115)

-Eferim Mustafa, **ne de olsa** babayın oğlusun. (116)

Kiminle karşılaştıysa yitiklerini sordu. (118)

1.4.14. “-mAKsIZIn” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu

Elinde olmaksızın dere ile şose arasında uzayıp giden tarlalara baktı. (13)

Gözü elinde olmaksızın Dorukısrak'a takıldı. (38)

Bu saldırılar o kadar sık oluyordu ki **atlar durmaksızın** çifte atmak zorunda kalıyorlardı. (84)

1.5. İSİM-FİİL GRUBU

İsim-fiil grubu, “-mA, -mAk, -(y)İş” ekleriyle eylemin adı olan kelime ile ona bağlı kelime ya da kelime gruplarının bir araya gelmesiyle oluşur.

Bu eklerden birini almış olan kelime, grubun temel unsurudur ve sonda yer alır. Kendisinden önce gelen unsurlar bir fiilin gerçekleşmesi için gerekli olan

unsurlardır. İsim-fiil grubunu cümlemiş gibi düşündüğümüzde isim-fiil ekini almış olan yapı, kelime grubunun yargısını üzerine alarak, yüklemi olur. Diğer kelimeler ise o yüklem için gerekli olan özne, nesne, yer tamlayıcısı ya da zarftır.

“-ma / -me, -ış / -iş / -uş / -üş, -mak / -mek” eklerini alan fiil grubunu Ergin, şu şekilde tanımlamaktadır: “Fiil grubu, fiil isimleri üzerine kurulan kelime grubudur. Fiil isimleri, bu grubun esas unsurudur ve tabii en sonda bulunur. Kendisinden önce gelen gerekli unsurlarla birlikte fiil grubunu meydana getirir (Ergin, 1997: 395).”

“Türkiye Türkçesinde; fiillere {-mAk}, {-(y)Iş}, {-mA}ekleri getirilerek yapılan ve fiillerin adını gösteren dil bilgisel yapılara isim-fiil denir (Bayraktar, 2004: 7).”

Bu eklerden birini almış kelime, isimlerin taşıdığı özellikleri taşıyabilir.

“İsim-fiiller zaman kavramı taşıdıkları halde kişi kavramı taşımadıkları için fiil çekimine girmezler. İsimler gibi iyelik eklerini, fiiller gibi çatı eklerini alabilirler (Bayraktar, 2004: 8).”

Ayrıca ekler kalıplaşarak kalıcı nesne, eşya ya da yemek adları yapabilir.

Bayraktar (2004: 8)’ın belirttiği gibi “Bu fiilimsi ekleriyle yapılan adların sonlarına onları oluşturan eylemler getirilerek birleşik fiiller yapılır. Dolma doldur-, sarma sar-sürme sür-, çakmak çak-, dikiş dik- gibi.”

Fiil grubu genellikle hareket ismi yapan -mak / -mek ekli fiilimsilerle kurulur. Bunun yanında -ma / -me, -ış / -iş ekleri ile türetilmiş hareket isimleriyle de fiil grubu meydana getirilebilir. İsim-fiil, grubun ana unsuru olup grupta yüklem görevi yapar ve isim-fiilin anlamı özne, nesne, zarf ve tamlayıcılarla tamamlanır (Özkan ve Sevinçli, 2008: 65).

Keskin (2003: 181) fiil grubunu şöyle tanımlamaktadır: ““-mak, -mek, -ma, -me, -ış, -iş” isim-fiil eklerinden birini alan bir kelime ile ondan önce gelen ve ona bağlı olan kelime ya da kelime gruplarının oluşturduğu gruba isim-fiil grubu denir.”

Karahan (2014: 55) fiil grubunu şöyle açıklamaktadır: “Bir hareket ismi ile ona bağılı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.”

“Yılkı Atı” kitabındaki isim-fiil grubu aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

1.5.1. “-mA ” Eki İle Yapılan İsim-Fiiller

Allahteala bilir gayrik **karın kalkmasını**. (9)

Hiç ülüzumun olmayınca Kirazlıdere gibi çağlaman tutar. (10)

Mustafa'nın yanına yaklaşmasını hiç yadırgamadı. (18)

Bir acıma hissi doldu Mustafa'nın yüreğine. (19)

Avluda birkaç dakika duran hayvanlar **kapının açılmasını** beklediler. (24)

Üssüğünoğlu, **sığırın ardını almaya** çalışan çobanı çevirdi. (24)

Çifte çubuğa yakınlarını gönderiyor, **taının yanından ayrılmayı** istemiyor ve ayrılmıyordu. (30)

Hazırlandı, **senin varmanı** bekliyor. (38)

Zaten o da **kapının açılmasını** beklemeden yürüdü. (40)

Çok geçmeden ağır bir açlık, **acı bir iç yanması** yerinden kıpırdattı. (42)

Umut ve yaşama isteği dolu bir kişneme bıraktı. (43)

Bir yaşama sevinci dolmuştu yüreğine. (44)

Bol yağlı bulgur pilavı, irisinden soğan, **koyu tarafından ilâyıklı bir çalkama...**
(44)

Çileli bir tanışma oldu bu. (51)

Aygır, gelir gelmez **kısrağı koklamaya** başladı. (51)

Aygır, **Doru'yu koklamayı** bıraktı. (51)

Ve **Çılkır'ı hemen savunmaya** geçirecek ağırlıktaydı. (51)

Çılkır **sürelî deri içi yanmasının acısını** duydu. (52)

Kişneme tonu **sığınma ile** doluydu. (52)

Bir uzun kişneme atların hazırlıkta olan kulaklarını dikti. (53)

Kısrak'a yaklaşmayı içi çekmedi. (54)

Aralarında **bir kaynaşma** oldu. (55)

Ardından **uzun ulumalar** duyuldu. (55)

Kişneme, çenileme, uluma arasında birbirlerine hızla çarpan iki hayvanın pat küt arası çarpma sesi duyuldu. (56)

Yaman bir boğuşma oluyordu. (56)

Atların kişnemeleri, kurtların çenilemeli ulumaları ovayı titretiyordu. (56)

Uzaklardan yine **kurt ulumaları** geliyor, ama atlar hiç oralı olmuyorlardı. (57)

Gece ile fırtınanın boğuşmasında atlar bu deyişi sanki görmüş, sanki anlamışlardı. (57)

Küçük bir kişneme bıraktı. (57)

Gülünç bir paylaşma öyküsü başlamıştı. (58)

Reislerinin kanat çırpması durdu. (58)

Ulumalı bir çenileme ile atlar gibi şahlandı. (59)

Yenilgiye uğramanın kederi içinde oradan uzaklaştı. (59)

Tarla sınırlarındaki otlar, keven otu, **türlü diken artığı doymalarına** yetiyordu. (70)

Diken uçlarının burun uçlarına, **dudaklarına acı acı batmasına** alışmışlardı birden. (70)

Ne fırtınaya, ne ayaza, ne de **dikenlerin dalamasına** aldırıyorlardı. (70)

Tekleme kurt ulumaları **yeniden duyulmaya** başladı. (71)

Birden burun deliklerinden **sular akmaya** başladı. (71)

Ziller **daha sık, daha ahenkli sesler çıkarmaya** başladılar. (74)

Kapının açılmasını bekledi. Nafile... (74)

O da, **havanın yeniden yumuşaması** idi. (75)

Alaca bulutlu tan yerinde ağarma başladı. (75)

Yıkılmaması için dört bir yönünden tuttular. (77)

Yaş yere yatmasını istemiyordu Hıdır. (78)

Kısrak'ı yıkılmaması için tutuyorlardı. (78)

Bir bakarsın, karayelden, **yıldızlamadan poyrazdan esen yel**, lodosa çevirir. (81)

Kar sularından vıcık vıcık olmuş ovada sular **buz tutmaya** başladı. (81)

Yel, **ıslık çalmaya** başlamıştı. (82)

Çok geçmeden **yel ışığını ulumaya** çevirdi. (82)

En sonunda **kurtların ulumaları** da duyuldu. (82)

Kurt ulumaları arttı. (82)

Sonra **çeşitli tonda bir uluma** tutturdular, dillerini yaladılar. (83)

Kurt ulumalarına, güçlü yılmıklar karşılık verdiler. (83)

Bütün bunlar uluma, kişneme, koşma, çifte atma gibi hareketlerle beliriyordu.

(83)

Amansız bir boğuşma oldu. (83)

Fırtınanın ulumasını hiçte bırakan at kişnemeleri, kurtların ürme uluma arası

hırslı sesleri tepeli titretiyordu. (83)

Vuruşu biten kurt, kısa yarım bir kavis yapıyor, **saldırma hızlanma açıklığı**

kazıyor ve derhal hücumu geçiyordu...(84)

Kurtlar biteviye **halkayı dağıtmaya** çalışıyorlardı. (84)

Döngeri ederek **vadiye doğru kaçmaya** başladı. (84)

Oturma düzenine geçti. (92)

Birkaç kez kalkmaya çabaladı. (92)

Dorukısrak dördüncü günü önüne konan otu, **arpa kırmasını** yedi. (92)

Dışarda yine **kar atıştırmaya** başlamıştı. (93)

Kışnemen, huysuzlaşman bu yüzden... (94)

Hıdır Emmi, **kısrağın köyden ayrılmasını köylülerin görmesini** istiyordu,

"insaniyet böyle olur" dedirtecekti aklınca köylüye... (95)

"Bu köylü, **davulun iki tarafına da vurmaya** bilir." (96)

Yukarı tepelerden arada bir **kurt ulumaları** duyuldu. (102)

Küçücük, kuru derelerin çağlamaları tuttu. (102)

İki yılklığın hop oturup hop kalkmaları para etmedi. (103)

Kovalama başlayınca kışneyerek sağa sola dağıldılar. (104)

Pembeye, beyaza özentisi, çiçek çiçek dallanmaya başlar. (107)

Bakma **o tüy uzamasına**. (112)

Sonunda "köye **geç kalmayayım**" diye yola düştü. (115)

Şişkinlik biteviye büyüyor, **ahırın her yönünü kaplamaya** başlıyordu. (116)

Bir parça çökelek ile iki bazlama verdiler. (118)

Yatağının hazırlanmasını istedi. (120)

1.5.2. "-mAK" Eki İle Yapılan İsim-Fiiller

Bir canı hayallemek istiyordu, bir canı Dorukısarak'a takılmıştı. (11)

Karısı, **ocağı tutuşturmak** için olanca soluğu ile ateşi üflüyordu. (17)

Damın altına çekmek hiçbirinizin aklından geçmez. (17)

Bir yöne gitmek istemiyordu canı Kısarak'ın. (20)

Güçlü gözükme için işler uyduruyordu kendine. (21)

Hayvanların altına bakmak, yem vermek için kaçarcasına, kurtulurcasına avluya çıktı. (21)

Gece boyu ürmekten usanmayan köpekler bütün makaralarını bırakırlar; horozlar

telaştan ötüşlerini yenilerler. (23)

Bir şeyler anlamak isteyen bir hali vardı. (28)

Bir uzun koşmak, birkaç atla hırsıyla yarışmak hissi dolaştı içinde... (28)

Peşi peşine **çifte atmağa** başladı. (29)

Kısrak'ı dölletmek için at beğenmeye koyuldu. (29)

İnce, uzuna kaçan ayakları, orantılı gövdesi, uzun boynu ve geniş kalçasıyla **göze batmağa** başladı. (30)

Doğrusunu söylemek gerekirse, İbrahim taya evlatları gibi baktı. (30)

Kredisi beş paralık oldu demektir. (32)

Önce atla **köye dek gitmek** geçti aklından. (39)

Bir düşünce kalkmak aklına gelmez. (44)

Hiç onlarla ilgilenmez gibi **bir keven otu ile oyalanmağa** başladı. (49)

Geceyi biraz daha **güneye kaymakla** geçirdiler. (50)

Karşıdan gördüğü at topluluğuna **gün boyu yanaşmaktan** çekinmişti. (53)

Yel, **hafiften ulumağa** başlamıştı. (54)

Görünmek bile istemiyordu. (54)

Üşümesini yenmek için yerinde sayıyordu biteviye... (55)

Cenge **böyle iştahlı koşmakböyle cesur, gairesiz koşmak** az görülürdü. (55)

Bir diklikten aşağı inmek gerekiyordu. (57)

Gövde yüzeylerine çıkan sıcaklığın bir yarım derecesini **boşa vermek** istemiyorlardı. (58)

Bir daha da **canı kalkmak** istemedi. (59)

Bazan **yel tutan düzlüğe çıkmak zorunda kaldılar.** (69)

Ama, Dorukısrak ve aynı kaderin çemberine düşmüşler için, bu olanlara **boyun eğmek, razılık göstermek** kolay değildi. (70)

Yeniden ovaya inen atlarla **arayı açmamağa** çalışıyordu... (71)

Dört dizi üstüne yıkılmak istiyordu. (71)

Bulduklarını **midelerine atmağa** çalışırlar. (72)

Bitkinliğine rağmen durmak istemiyordu. (73)

Bitkinliğine rağmen durmak istemiyordu. (73)

Leşini sürüklemek Çavuş'a düştü... (76)

Beli gevşek hayvanı **yılkıya bırakmak**, ölürsen **uğurlar olsun demektir.** (77)

Bu sözleri **duymak istiyordu.** (77)

Dördüncü gün hava **eski türküsünü mırıldanmağa** başladı. (81)

Vadinin elverişsiz arazisinde **savaşa tutuşmak istemiyordu.** (82)

Bir üçgenin iki köşesinden bir noktaya ulaşmak ister halleri vardı. (83)

Saldırgan, hırslı güçler, **kendini korumak** kaygusunun verdiği tedbir, saldırgana karşı duyulan öfke, nefret. (83)

Bu saldırışlar o kadar sık oluyordu ki atlar durmaksızın **çifte atmak zorunda** kalıyorlardı. (84)

Tüylerine yapışan saman parçalarını temizlemek ister gibi üstüste silkindi.(92)

At almak nerde? (93)

Yuları kırmak istiyordu. (95)

Debeleniyor, kişniyor, **ahırdan çıkmak** için sanki feryat ediyordu. (95)

Ovadaki yılkılıklar için bütün iş, **şubatın ortalarını bulmaktır.** (101)

Ama, biteviye **gerilerine bakmak** istiyorlar, huysuzlaşıp süreli ve acı acı kişniyorlardı. (103)

Kadere **razılık göstermek gerek.** (108)

Ova tarafını bir kolağan etmek gerek... (109)

Seni **arabaya koşmak** akıl kârı değil, dedi. (112)

At, o hızla **ovada koşmağa** başladı, yönünü tepelere çevirdi. (113)

Arayı açmak için hızlandılar. (113)

Bulmadan dönmek gerek. (117)

Bir hafta on gün **arayıp taramak** şöyle dursun, ilk adımda, ovada Kısrak'ı, tayı bulacağını sandı. (117)

1.5.3. “-(y)Iş” Eki İle Yapılan İsim-Fiiller

Mustafa babasına karşı duyduğu körpe öfkesini **korkulu bir bakışm** gerisinde gizliyordu. (21)

Gece boyu ürmekten usanmayan köpekler bütün makaralarını bırakırlar; horozlar telaştan **ötüşlerini** yenilerler. (23)

Atlayıp üzerine binişine ses çıkarmadı. (39)

Köyün fersiz ışıklarına **tiksinti ile karışık bir istekle** baktı. (40)

Gözleri ışıklanmış, **noktalı bakışları** dağılmıştı. (44)

Köyden çıkışından daha iyi hissediyordu kendisini. (50)

Çileli bir tanışma oldu bu. (51)

Donuk, **bakış şeklini** yitirmiş kısrığın yanına geldi. (52)

Gücünün tümünü yitirmiş, sanarsın **yaşayıştan el ayak çekmişti**. (53)

Kar yağışı ovaya inmişti. (53)

Boyun dikişlerinde, ayak atışlarında büyük bir gurur oturuyordu. (55)

Canavarların bakışları endişesizdi. (55)

Çevik at hemen **çifte atış aralığına** geçti. (56)

Sayısız köpek kulaklarını diktiler, ses gelen yöne **sürelî bir havlayış** bıraktılar. (56)

Bu **öyle bir düşüş, öyle bir inişti ki** tilkiler yıldırımla çarpılmışa döndüler. (58)

Tilkilerin **perim perişan kaçışları** canını sıkılmıştı. (58)

Kurdun gelişiyle birlikte uçuştular. (59)

Ama, **bu uçuş kaçış değil**, savaş için tedbir alıştı. (59)

Akbabalardan beklemedik bir saldırış oldu. (59)

Yel, dilini bacadan çekiyor, duman yükseliyor, ardından **sarı mavi karışımı** bir alev odaya yeniden umut dolduruyordu. (63)

Karın aklığında atlar bakışlarını Aygır'a çevirdiler. (70)

Kıpırdamazlar, göz kapakları aşağı düşer, **soluk alışları** yavaşlar. (72)

Atların çoğu ovaya inişlerinde ayakta durgunlaştılar. (72)

Ön ayakları **ırmak kıyısının tatlı inişine** kaymıştı. (73)

Sürelili havlayış diğer köpeklere geçti. (74)

Yavaşlayan soluk alışında hafif hırıltı duyuluyordu. (75)

İniş yokuş hareket yeteneklerini kısar, dengeyi kurtların lehine çevirirdi. (82)

Yaman bir bindirişti bu... (84)

Bu saldırışlar o kadar sık oluyordu ki atlar durmaksızın çifte atmak zorunda kalıyorlardı. (84)

Çılkır birdenbire **dik inişe** vurmadı. (85)

Çevik ve kurnaz bir saldırışla Çılkır'ın kuyruğunu yakaladı. (85)

Müthiş bir yıkılıştı bu. (85)

Dorukısrak'ın yitişinde de böyle bir duygu onu köşe bucak bir hayli uğraştırmıştı. (86)

Soluk alışı biraz olsun canlanmıştı. (91)

Sürelili buhar, nefes borularını kısmen olsun açmış, **soluk alışı** kolaylaşmıştı. (91)

Hıdır Emmi, **atın yiyişini** seyretti. (93)

Doru'nun köyden ayrılışı törenli oldu. (95)

Kısrak'ın bakışları uzun süre atların üzerinde dolaştı. (97)

Martin gelişi pek hoş oldu. (102)

Can yongası ile ömür törpüsü atlar **bir bakışta** seçiliyordu. (103)

Kabaklı köyünde **bir tanış** vardı, oraya gitmiştim. (109)

Alın kırış kırıştı. (114)

1.6. TEKRAR GRUBU

Tekrar grubu, aynı, yakın ya da zıt anlamı olan kelimelerin söze etkileyicilik katmak ve anlamı pekiştirmek için ard arda kullanılmasıyla oluşan kelime grubudur. Tekrar grubu, cümleye süreklilik ve çokluk anlamları da katar.

Kelimeler arasında anlamsal bir bütünlük olduğu için kelimeler arasına bir noktalama işareti konulmaz.

“Tekrarlar aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen kelime gruplarıdır (Ergin,1993: 355).”

Yazar, “Türkçede hemen her çeşit kelimeden tekrar yapılabilir. Fakat tekrara en elverişli kelime çeşitleri isimler, sıfatlar, zarflar ve gerundiumlardır.” der. Türkçedeki tekrarları, “aynen tekrarlar, eş mânâlı tekrarlar, zıt mânâlı tekrarlar, ilaveli tekrarlar” diye dörde ayırır.

Karaağaç (2012: 195) yineleme öbekleri dediği tekrar grubunu; “ Bir varlığı veya bir eylemi karşılamak üzere eş görevli iki sözün oluşturduğu söz öbeği" olarak açıklar. Arkasından yineleme öbeklerinin özelliklerini sıralar.

Karahan (2014: 60): “Bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubu” diye tanımlar ve ardından grubun özelliklerini verir. Buna göre;

- 1.“Grupta yer alan kelimeler arasında hem şekli hem de anlam ilişkisi vardır.”
2. “Tekrarlar, anlamı kuvvetlendirir; nesne ve harekete çokluk, süreklilik ve beraberlik anlamı kazandırır. ”
3. “Bağlama ve çekim edatları dışında bütün kelimelerle tekrar grubu kurulabilir. Ünlemler, tekrara elverişli kelimelerdir. ”

4. “Grubu meydana getiren unsurlar çekim eki taşıyabilir. ”
5. “Grup içindeki kelimeler, eş görevlidir. Tekrar gruplarının birçoğunda unsurların yeri değiştirilemez. ”
6. “Grupta yer alan kelimelerden biri, zaman içinde tek başına kullanımdan düşmüş olabilir. ”
7. “Tekrar grupları, söz dizimi içinde isim, sıfat, zarf ve fiil görevi yapar (Karahana, 2014: 61).”

“Yılkı Atı” kitabındaki tekrar grupları aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

1.6.1. Aynı Kelimenin Tekrarıyla Oluşan Tekrar Grubu

Bu tekrar türü aynı kelimenin arka arkaya kullanılmasıyla oluşur.

Ergin (1993: 356), bu kelime grubunu “asıl tekrarlar” olarak kabul eder.

Hatiboğlu (1971: 58), “Bu tür ikilemelerde, sözcükler görünürde aynı anlamlı sayılırsa da, her yerde birbirlerinin yerine kullanılmadıkları için, gerçekte aynı anlamlı değildirler.” der.

Arkasında **koca koca** pavlikatörler var. (13)

Deste deste paraları yerleştirirsin cüzdana. (13)

Bakma **alık alık** yüzüme. (17)

Soğuk tüylerini **diken diken** etmişti. (20)

Köpek **acı acı** çeniledi. (20)

Bakışı, **tokat tokat, yumruk yumruk, tekme tekme** gibiydi. (21)

Bu sabah bulutsuz **ıpıl ıpıl** mavi bir gök vardı sığırın üstünde. (24)

Sanki yüreğine **kürek kürek** hayat atıyorlar, dirilik atıyorlardı... (24)

Söylene söylene eve döndü. (27)

Ağır ağır başını çevirdi ve yürüdü. (28)

Gözüne ilişen ot köklerinin sıska çıkıntılarını **kopara kopara** tepeye geldi. (28)

Şimdi tayını görse hemen tanır, yaklaşır, koklar, sonra **acı acı** kişnerdi. (28)

Erkek Kısarak'ın gerisinde bir süre soluduktan sonra **ağır ağır** uzaklaştı. (29)

Kısarak da on ikilik bir çocuğun altında **uysal uysal** köye döndü. (29)

Kendi önde yürüdü ve **yavaş yavaş** ağırlığa alıştırdı. (30)

Sürekli, **acı acı** kişnedi. (37)

Dudakları, yarı yarıya toprağa **bata bata** kuru, ince, bölük ot parçalarını topladı. (37)

Yüzlerce hayvan başının bir eğilip kalktığını, isteği tükenmiş ayak inciklerinin birbirine **carpa carpa** yol aldığını görürsünüz... (37)

Işıklar **iplik iplik** gözlerine doldular. (39)

Çok geçmeden bulutlar **sicim sicim** çözülmeye başladılar. (40)

Sarkık ön dudağı ıslak, soğuk toprağa **değe değe** ot aradı. (43)

Bazen burun altını, üst dudağını keven otlarının dikenleri dalıyor, yüreğine **bıçak bıçak** acı dağılıyordu. (43)

Üstelik her bir yönü ağrıyor, boynu **damla damla** sızlıyordu. (53)

Kar, düzen içinde **sakin sakin** yağacağa benzemiyordu. (54)

Geridekilere **dalga dalga** kişnemeleri ulaşıyordu. (55)

İğne iğne batıyordu. (55)

Her zaman güvendiği, her savaşta peşinde yer alan iki at **ayrı ayrı** kurtlara saldırmışlardı. (56)

Kıvrıla kıvrıla aşağıya indi. (57)

Duldalıkta yığılmış karı **yara yara, tozuta tozuta** aşağıya indiler. (57)

Gövde gövde, sürtünüyorlar, dikik kulaklı başlarını biteviye yukarı kaldırıyorlardı. (69)

Yeleleri bir o yana, bir bu yana **iplik iplik** tozuşuyordu. (69)

Gövdesi Kısarak'a **sürtüne sürtüne** başı başına değercesine bir süre gitti...(69)

Tepelerin duldalarında **dolaşa dolaşa** sabahın ilk aydınlığını buldular... (70)

Diken uçlarının burun uçlarına, dudaklarına **acı acı** batmasına alışmışlardı birden.
(70)

Ova, ay ışığında **büyümüş büyümüş** bir dünya olmuştu. (71)

Karşı tepeler, dağlar **pırlıl pırlıldı**. (71)

Üzerlerine **yavaş yavaş** dayanılmaz bir yorgunluk çöktü. (71)

Ön ve arka ayakları kalça boşluklarına dek **acı acı** sızlıyordu. (71)

İplik iplik sular kırılmadan toprağa iniyor, ay ışığında ince teller gibi parlıyordu.
(71)

Ağır ağır, sağa sola dönerek böğürlerine bakıyordu. (72)

Tüyleleri **diken dikendi**. (72)

Poyralar **çin çin** ötüyordu. (74)

Bulutlar **pembe pembe** gerindiler. (75)

Sıcak buhar, Doru'nun nefes borusundan **tatlı tatlı** ciğerlerine doluyordu. (78)

Kaynamış samanın **sık sık** değiştirilmesi gerektiğini oğluna bildirdi. (78)

Güzlük ekinlerin toprağı örtemeyen açık yeşil yaprakları **iplik iplik** dikeldi. (81)

Kar sularından **vicik vicik** olmuş ovada sular buz tutmaya başladı. (81)

Mavinin en güzeliyle **pırlıl pırlıl** ışıldayan gökyüzünün tadı kaçtı. (81)

Kar ovaya doğru **homurdana homurdana** iniyordu.(81)

Yeleleri **rüzgâr rüzgâr** uçtu. (82)

Ön sağ ayağını sertleşmiş toprağa **hırslı hırslı** vurdu. (82)

Boğuşa boğuşa geri çekiliyorlardı. (83)

Boyunları **hızlı hızlı** sürtündü. (84)

Atlar çığlıkları bırakıyor, kurtların hırslı solukları **ses ses** dağılıyor, kar hızla alabora oluyor, durmadan tozuyor, yere iniyor, yeniden havalanıyordu. (84)

Soluğu **ses ses** çıkıyordu. (85)

Uzun uzun uludu...(86)

Yılıklıkları **bir bir** peşine taktı. (86)

Yel tutan yerlerde saatlerce oynayan kar tozları ancak vadinin kuytularında rahata erişiyorlar, dereleri **viğın viğın** donduruyorlardı. (86)

Karda **benek benek** kan izleri görünüyordu. (86)

Hıdır Emmi ve oğlu gün boyu ve gece yarısına dek kırsrağı **sık sık** yokladılar. (91)

Yanakları, göz kıyılarının derileri sıyrılmış, **kırmızı kırmızı** yaralar çıkmıştı ortaya... (91)

Havanın iniştiği, güneş ışığının karda **pırl pırl** yansılar yaptığı bir günün kuşluğu idi. (95)

Kısrak **pırl pırlıdı**, tertemizdi. (95)

Ağır ağır yürüdü Hıdır Emmi. (96)

Kısrak yokuşu aşınca ovayı, ovanın ortasında **kıvrıla kıvrıla** akan ırmağı, ırmağın öbür gecesinde dağınık düzende dolaşan atları gördü. (97)

Suyu **yara yara** karşı kıyıya geçti. (97)

Güneş ekinlere **sıcak sıcak** değer. (101)

Sırtları az da olsa güneş yüzü görür, **tatlı tatlı** gerinirler... (101)

“Satışınız yaklaştı” diye söylendi **kendi kendine...** (102)

Ama, biteviye gerilerine bakmak istiyorlar, huysuzlaşıp süreli ve **acı acı** kişniyorlardı. (103)

Dere kıyılarındaki ismini cismini bilemediğimiz bin bir çeşit, bin bir renk çiçek dağda, bayırda kel tepeciklerde **uğrun uğrun** salınırlar. (107)

Pembeye, beyaza özentisi, **çicek çicek** dallanmaya başlar. (107)

Ortasında delicoş olmuş, **kıvrım kıvrım** döneliyen ırmaklı ova ortaya çıktı. (111)

Kısrığın gerisinden **yavaş yavaş** yaklaşp yuları boynuna geçir. (113)

Atların başlarını alıp gidişine **alık alık** baktı. (113)

Alnı **kırış kırıştı**. (114)

İbrahim **ağır ağır** düzlüğe indi. (115)

Mustafa: **Güle güle** ağam, dedi. (117)

Güneş, **kepçe kepçe** umut dağıtıyordu. (117)

Köy köy arayacaktı. (117)

İbrahim çerkez eğeri takımının keskin ağızlı üzengisini atın karın boşluğuna **hızlı hızlı** vurdu. (117)

Dağı, bayırı **taraya taraya** ikinci köye geldi. (118)

Umut **yavaş yavaş** yüreğini bırakıyordu. (118)

Kala kala iki at kalmıştı düzlükte. (119)

Şekillendiremediği duygular içini **cas cas** yakıyordu. (119)

Tersine beş sekiz köylü ile **ayrı ayrı** karşılaştı. (119)

Hepsinin sorularına **ayrı ayrı** karşılık verme zorunda kaldı. (119)

İçlerinden de **kıs kıs** gülüyorlardı. (120)

1.6.2. Yakın Anlamlı Tekrarlar

Ergin (1993: 357); “Bunlar aynı mânâya gelen veya çok yakın mânâlı iki ayrı kelimenin meydana getirdiği tekrarlardır.” diyerek açıklar.

Hatiboğlu (1971: 58); “Yakın anlamlı sözcüklerden kurulan ikilemelerdeki sözcüklerin bazılarında anlamdan başka, ses ve biçim yakınlıkları da vardır.” der.

Boyuna posuna bakmadan atın sırtına sıçradı. (22)

Hayvanlar **itise kakısa** kapıdan çıktılar. (24)

Cifte çubuğa yakınlarını gönderiyor, tayın yanından ayrılmayı istemiyor ve

ayrılmıyordu. (30)

Beni '**darda bunda**' bırakmıyor. (33)

Gökyüzü iyice yıkanmış, **tozdan topraktan** arınmıştı sanki...(42)

Allah, **fakire fukaraya** acısın... (44)

Calısı cırpısı, tezeği olmayana acısın... (44)

Dorukısrak'ın yitişinde de böyle bir duygu onu **köşe bucak** bir hayli uğraştırmıştı.

(86)

Hastalık iki günde Doru'yu temelli **deri kemik** etmişti. (91)

Zabın öküzlere **kul köle** olduk. (93)

Bir çuval inciri berbatlayamam, bunca emeğimi **vele sele** veremem. (94)

Bir bakarsın **güllük gülüstanlık** her bir yön... (94)

Dünya, umudu insanların yüreklerine aktarıyor, keder **pılısını pırtısını** raflara

kaldırıyordu. (95)

İssiz güçsüz köy erkekleri, güneş vurmuş duvar diplerine üçer beşer çömelmişler, gevezeliğe tutuşmuşlardı. (95)

Dağa taş hayat indi. (102)

Çiğdemden ardından koyungözü (papatya) **dağı taşı** süt beyazı çiğdem sarısına boyar.

(107)

Her şey **oldu bitti** sandılar. (113)

İn cin yoktu. (114)

Gün boyu **dağ bayır** dolaşır, akşam ovaya iner. (114)

Gittiği yerden dönmezse, **yavan yapıldak** başa çıkılmaz. (115)

Her bir işi evelallah **kül ufak** edersin... (116)

Beş günü **aç susuz**, uykusuz tüketti. (119)

Atlar şöyle **tepe bayır** dolaşıp düzlüğe inebilirlerdi. (119)

Bunların dışında tezimizde bir unsuru donuklaşmış iki adet yakın anlamlı tekrar grubu tespit edilmiştir:

Cırıl çıplak gönder anasının yanına... (112)

Coluğun cocuğun eline yular bırakırsan olacağı bu... (114)

1.6.3. Zıt Anlamlı Tekrarlar

Ergin (1993: 357), “Bunlar birbirinin zıddı olan iki kelimenin meydana getirdiği tekrarlardır.”

Hatipoğlu (1971: 59) ise; “Karşıt anlamlı sözcüklerin, yan yana ikileme biçiminde kullanılması, çok defa açıklanması istenilen kavramın sınırlarını belirtir.” diye söylemiş ve bu tür ikilemelerin genellikle sıfat görevinde kullanıldığını belirtmiştir.

Durdu, yürüdü, sabahı buldu, **sağa sola** göz attı. (43)

Sesler yelin acı ışığını yeniyor, **bir oraya bir buraya** tozan karların arasından ova boşluğuna yayılıyordu. (56)

Sağa sola bakındı, ikinci kez hareketsiz kaldı. (72)

İniş yokuş hareket yeteneklerini kısar, dengeyi kurtların lehine çevirirdi. (82)

Bir aşağı bir yukarı dolaşıp durdular. (86)

Kısrak bir iki saniye ihtiyara baktı, **sağına soluna** göz attı. (96)

Başı arabada koşulu gibi **ine kalka** yol aldı. (96)

Her geçen gün bir diğerinin **aşağı yukarı** tıpkısıydı. (102)

Yer gök bir oldu. (108)

Sağa sola baktı. (114)

Gavur kısrak her bir şeyi **alt üst** etmişti. (118)

Emme **er geç** çıkarlar ortaya. (119)

1.6.4. İlaveli Tekrarlar

Ergin (1993: 357)'e göre; “Kelime başına bir ses ilavesiyle yapılanlar” ve “Kelime başına bir veya iki hece ilavesiyle yapılanlar” şeklinde iki gruba ayrılır.

“Başa ses ilave edilenlerde vokalle başlayan kelimelerin doğrudan doğruya başına, konsonantla başlayanların o konsonantı kaldırılarak yerine bir m sesi getirilir. m ile başlayanlar hariç her kelime ile bu çeşit tekrar yapılabilir.”

Ergin (1993: 357), “Başa heceler ilave edilenlerde umumiyetle bir kısım sıfatların ilk heceleri alınır; bu heceler sonuna vokalle bitiyorlarsa doğrudan doğruya, konsonantla bitiyorlarsa o konsonantları atılarak m,p,r,s seslerinden biri getirilir.” der.

Piç miç derler ya, halt etmişler. (32)

1.7. EDAT GRUBU

Bir isimle, son çekim edatlarından birinin birleşmesinden oluşan kelime grubudur. İsim unsuru ad hâl ekleri alarak son çekim edatına bağlanır. Edat ise hiçbir ek almaz. Edat grubu cümlelerde genellikle zarf ve sıfat olarak kullanılır. Edat gruplarının yapısına baktığımızda isim unsuru başta, edat ise sonda yer alır.

Bu kelime grubunun oluşumu, isim unsurunun isim ya da zamir olmasına göre değişkenlik gösterir. İsim unsurunun zamir olduğu durumlarda, ismi edata bağlarken genellikle ilgi hâl eki, nadiren de diğer hâl ekleri kullanılmaktadır.

Edat grubu, bir isim unsuru ile bir son çekim edatının meydana getirdiği kelime grubudur. İsim unsuru önce, son çekim edatı sonra getirilir (Ergin, 1997: 392).

Banguoğlu, takı öbeği adını verdiği edat grubunu “takıların geldiği isimle birlikte teşkil ettikleri belirtme öbeğine verilen ad” diye tanımlamaktadır. (Banguoğlu, 1998: 386)

Delice (2007: 20) edat öbeklerini; bağlama edatı öbeği, çekim edatı öbeği, ünlem edatı öbeği ve pekiştirme edatı öbeği olarak gruplandırır ve bunları örneklendirir.

Keskin (2003: 187) edat grubunu, “Bir çekim edatı ile ona bağlı kelime ya da kelime gruplarının oluşturduğu gruba edat grubu denir.” diye tanımlamaktadır.

Karahan (2014: 62) ise, “Bir isim unsuru ile bir çekim edatından kurulan kelime grubu” olarak tanımlar ve özelliklerini şöyle sıralar:

a. Bu grupta isim unsuru başta, çekim edatı (ile, için, kadar, göre, diye, rağmen, karşı, doğru, gibi, dolayı vb.) sonda bulunur.

b. Bu grupta birleşme, isim unsurunun ve edatın türüne göre ekli veya eksiz olur.

c. Edat grubunda, isim unsuru kelime grubu olabilir.

ç. Edat grubu, cümle ve kelime grupları içinde sıfat, zarf ve isim görevi yapar. Bu grup, cümlenin kuruluşuna yüklem olarak da katılır.

“Yılkı Atı” adlı kitaptaki edat grupları aşağıda sınıflandırılmıştır:

1.7.1. “Beri”, “-den/dan beri” Edatıyla Kurulanlar

Aşağı yukarı **bir saatten beri** koşuyordu. (84)

1.7.2. “Sonra”, “-den/-dan sonra” Edatıyla Kurulanlar

Bundan sonra onu ne çifte koşabilirsin, ne düvene... (18)

Bir süre sonra başı köye doğru çevrildi. (20)

Gemsiz at, **az sonra** gemlendi. (22)

Az sonra köy bütünü ile uyanır. (23)

Erkek Kısırak'ın gerisinde **bir süre soluduktan sonra** ağır ağır uzaklaştı. (29)

Zaten **ondan sonra** da koşamadı. (32)

Bir süre sonra güneye yöneldi. (42)

Beş on adım sonra durdu. (43)

Azgın at **on yirmi gün sonra** uysallaşmış, iri gücü ile işe sarılmıştır. (48)

Demirkır Aygır **biraz sonra** Çalkır'ı bıraktı. (52)

Çalkır, Doru'nun yokluğunu **nice sonra** sezinledi. (72)

Bir süre sonra gerisindeki ırmağın kıyı dikliğine ve suya baktı. (73)

Bir dönemçten sonra karşıda köy görüldü. (74)

Az sonra da kabadayı ıslıkları duyuldu. (93)

Bir atı ivice süzdükten sonra diğerinin yanına geliyor, atı süzüyor, hırslanıyor, kişniyor, bir diğerinin yanına gidiyordu. (97)

Kış, bir, bir buçuk ay **ovada çalım sattıktan sonra** üst tepelere, dağlara doğru çekilir. (101)

Kısrak'ın yilkılıkların yanına dönüşünden **bir buçuk ay sonra** mart ovaya indi. (101)

Atlar, **ölüm günü sabahından sonra** bir daha Çalkır'ın leşini göremediler. (102)

Yarım saate yakın uğraşmadan sonra iki atın başına yularlar, şebeş gemler geçirildi. (103)

Tay **şüpheli birkaç adımdan sonra** kişnedi ve dört nala geçti. (112)

Biraz sonra Kısrak hepsini önüne katıp yeniden ve zorla ahıra soktu. (116)

İbrahim **istahsız birkaç lokma aldıktan sonra** siniyi itti. (120)

1.7.3. “Önce”, “-den/-dan önce” Edatıyla Kurulanlar

Biraz önce sigarasını hırsıyla ezip ocağa atan kocası gözünde kül ufak oldu. (21)

Öte yanda birbirine omuz vererek bir köşeye büzülmüş iki oğlundan, **sus pus**

kızından önce İbrahim kalktı. (22)

Bugün köyde kime sorarsanız "**On, on iki yıl önce** Dorukısrak'ı tutan bir at yoktu bu

bölgede" diyeceklerdir. (29)

İbrahim, **on beş yıl önce** Dorukısrak'ın anasıyla kasabaya gitmişti. (29)

Zalim yokluk Kısarak'ın ilk iki tayını **seneler önce** yok pahasına sattırmıştı. (33)

Bu kapı **İbrahim'den önce** kendisine açılmalıydı. (40)

Yarım saat önce bir çırpıda geçtiği su, gözünde büyüdü. (41)

İki, üç yıl önce bir yılıklıka dereyi doldurtmuştu. (58)

Günler öncesi köyünde gecelediği otluk gibiydi. (74)

Bir hafta önceki otluk altına yıkılmış at değildi. (96)

İlk önce işe tüccar yılıkılıkçı başladı. (102)

1.7.4. “Doğru”, “-e/-a doğru” Edatıyla Kurulanlar

Öküzler, boyundurukla **köye doğru** yürüdüler. (9)

Sonra **boşluğa doğru** söylenmeye başladı: -Duyduk, rüzgâr efendi duyduk. Kış geliyor diyorsun. (9)

Sonra, **çiftin ucundaki burun demirine doğru** yürüdü. (9)

Burnunu **dağa doğru** dönderirsin sürersin tepeye kadar. (18)

At, **köye doğru** yürüdü. (18)

Tepeye doğru yol aldı. (18)

Beli biraz daha çöktü, boynu biraz daha uzadı, **aşağı doğru** düştü. (19)

Köydeki toz azalıyor, rüzgârla birlikte **batıya doğru** kayıp gidiyordu. (19)

Tepeye doğru döndü ve yürüdü. (19)

Arka ayaklarını **öne doğru** çekti, başını ve boynunu yukarı kaldırdı. (20)

Gövdesiyle **köye doğru** döndü ve yürüdü. (20)

Arka ayaklarını **sola doğru** uzattı. (21)

Köye, **kendi evlerine doğru** attı. (22)

Arada bir başını arasından açılan **musul boşluğuna doğru** götürüyor, musul arası tahtaya burnu ile "küt, küt" vuruyordu. (23)

Zaten **içeri doğru** meyilli kapı gıcırta ile geriye yaslandı. (24)

Hayvanlar, geride ağır bir toz bırakarak **köye doğru** süzuldüler. (25)

Uysal, ağır adımlarla **tepeye doğru** yol aldı. (25)

Başını **gövdesine doğru** çevirdi. (27)

Köye doğru döndü, öylece kaldı. (28)

Sonra, yönünü **batıya doğru** uzayıp giden, tepeciklere çevirdi ve daldı. (28)

Atlar **çıkış verine doğru** yürüdüler. (31)

Koparmaktan vazgeçti, **tepeye doğru** yürüdü. (39)

Kıydan aşağı doğru yürüdü. (41)

Gece yarısına doğru yağmur dindi. (42)

Bulutlar **doğuya doğru** kayıp gittiler. (42)

Geçen günlerin aksine **ters yamaç tepelere** doğru yürüdü. (42)

Bu kez bulutlar doğuya, güneş **batıya doğru** kayıyorlardı. (43)

Hırslı, beyaz bulutlar düşercesine **toprağa doğru** yaklaşıyorlardı. (44)

Demirkır, dönüşünü tamamlayınca **güneydeki yakın tepelere doğru** yürüdü. (47)

Güçlü Demirkır'ın topladığı ve **güneydeki tepelere doğru** götürdüğü atlar arasında ikinci ve üçüncü türün atları vardı. (48)

Demirkır, güney tepelerinin duldalarına (yel tutmaz yerlerine) çektiği atları **gece yarısına doğru** yeniden ovaya indirdi. (51)

Sonra **dişinin sesine doğru** yeniden yürüdü. (51)

Kışnedi ve **aygıra doğru** yürüdü. (51)

Yönü, **ovadaki at topluluğuna doğru**ydü. (52)

Her şeye rağmen bir içgüdü onu **atlara doğru** yaklaşıtıyordu. (53)

Atlar, önce **kuzey yönüne doğru** tek saf düzeninde durdular. (53)

Diğerleri peşinden **sağ ve sol boşluğa doğru** uludular. (55)

Diğer atlarla boğuşan kurtlara doğru fırladı. (56)

Sonra **ovanın ortasındaki ırmağa doğru** yürüdü. (57)

Başını **sırtına doğru** attı. (59)

Demirkır, hızlı adımlarla **tepelere doğru** yürüdü. (70)

Irmağın kıyısındaki heykele doğru yürüdü. (72)

Öğleye doğru atlar hem uykularını almışlar hem de doymuşlardı. (73)

Bakışı avlu kapısına doğruydu. (74)

Kısırak'a doğru hırladı, sonra havladı. (75)

Biri de olanca gücü ile yuları **yukarı doğru** çekti. (77)

Kar **ovaya doğru** homurdana homurdana iniyordu. (81)

Sonra **tepelere doğru** hızlı adımlarla yürüdü. (82)

Sonra **tepenin düzlüğüne doğru** yürüdü. (82)

Aygır ve iki at da hedeflerini seçmiş gibi **üzerlerine gelen kurtlara doğru** hızla atıldılar. (83)

Döngeri ederek **vadiye doğru**, kaçmaya başladı. (84)

Kudurgan bir ses çıkarttı ve bütün gücüyle deriyi **karın boşluğuna doğru** çekti. (85)

Deri yırtılmış, **karın boşluğuna doğru** bir söğüt kabuğu gibi kavlamıştı. (85)

Her biri bir yandan dön geri ederek sıvışircasına **geldikleri yöne doğru** uzaklaştılar. (86)

Vadiye doğru yürüdü. (86)

Üçüncü gün ön ayaklarını **karnına doğru** çekti. (92)

Bir kaç yüz metre ötedeki yilkılıklara doğru kişneyerek ilerledi. (97)

Son kişnemesini **tepelere doğru** bıraktı. (97)

Kış, bir, bir buçuk ay ovada çalım sattıktan sonra **üst tepelere, dağlara doğru** çekilir. (101)

Şubat sonlarına doğru iskeleti kaldığı için o semte uğrayan görülmedi. (102)

Atlar **sicime doğru** sürüldüler. (103)

“Höst, höst” diye **yılkılıklara doğru** kovaladılar. (112)

Karanlıklara doğru hızlıca iniyordu... (116)

1.7.5. “Göre”, “-e/-a göre” Edatıyla Kurulanlar

Hani, **gâvurluklarına göre** onsalar bari... (10)

Gök, un eliyor, yel onu **kevfine göre** oynatıyordu. (55)

Her biri **kendine göre** bir kişneme tutturdu. (57)

Irmak **durdukları yere göre** beş sekiz metre aşağıda idi. (57)

1.7.6. “Kadar”, “-e/-a kadar” Edatıyla Kurulanlar

Yiğit isen **el kadar** çift demirini bırak şu yazıda. (10)

Gökten alimallah turnayı indirir, **istediğin kadar** zora çek. (13)

Burnunu dağa doğru dönderirsin sürersin **tepeye kadar**. (18)

Babası gözünde **mercimek kadar** küçüldü. (19)

Böyle **ne kadar** kaldığını kendi de bilemedi. (20)

Öğle üzeri durgunlaştı ve **sığırın dönüşüne kadar** belirli bir şey yapmadı.

(25)

Erkek **o kadar** yaklaşmıştı ki, kısrağın peşi peşine attığı çifteler göğsüne değıyorsa da etkisiz kalıyordu. (29)

Eeeee, Dorukısrak, beylik, paşalık devri **bu kadar**... (32)

Kırat, yaklaşıp boynunu ve burun sırtlarını **koklayıncaya kadar** hareketsiz durdu.

(37)

Git **gidebildiğin vere kadar...** (38)

İbrahim kadar, karısı, çoluğu, çocuğu, öküzler, inekler, keçiler, **tavuklar kadar**

Doru kısrak'ındı bu ev. (40)

Karınları kadar, reisleri de onları ilgilendiriyordu. (51)

Aralıksız salya sızıyor, aralıklarla **sigara dumanı kadar** bir buhar çıkıyordu. (76)

Bu kadar hızlı, güçlü koştuğu hayatı boyu görülmüşlerden değildi. (85)

Gücün kadar işe sarılırsın. (94)

Vay, şu bizim köylü, **su garip kısrak kadar** her bir şeyi anlasa... (95)

On beşine kadar yağmur yağmazsa, ilk kuruntu başlar. (108)

1.7.7. “Karşı”, “-e/-a karşı” Edatıyla Kurulanlar

Mustafa **babasına karşı** duyduğu körpe öfkesini korkulu bir bakışın gerisinde gizliyordu. (21)

Köyde **sabana karşı** bir curcuna başlar. (23)

Köyün durgun, fersiz ışıklarına karşı peşi peşine kişnedi. (26)

Doru, **güneşe karşı** döndü. (42)

İbrahim **dumana karşı** homurdanıp duruyordu. (63)

Saldırgan, hırslı güçler, kendini korumak kaygusunun verdiği tedbir, **saldırgana karşı** duyulan öfke, nefret. (83)

Yüreğine hırs, **atlara karşı** kin dolmuş Mustafa yürüdü. (115)

1.7.8. “Rağmen”, “-e/-a rağmen” Edatıyla Kurulanlar

Bütün çabasına rağmen bir avurt dolusu ot toplayabilmişti. (21)

Her şeye rağmen bir içgüdü onu atlara doğru yaklaşıtıyordu. (53)

Bitkinliğine rağmen durmak istemiyordu. (73)

1.7.9. “Diye” Edatıyla Kurulanlar

Doovaah, diye bağırdı. Doovaah domuzun öküzleri... (9)

"Vay anam" diye bağırarak uyandı... (22)

Çoban: "Doru'nun zabınlığına aldanıyor İbraam. Daha bu kısrağın on yıl atlık eder adama" diye söylendi. (25)

Mustafa indi: - Höst, höst diye bağırdı. (26)

Mustafa "Bu garibe çintik bile vurmam" diye söylendi ve köy yolunu tuttu. (26)

Yalnız: -Işığın çabuk getirin, diye bağırdı. (27)

Doru'nun babası "işte şu" diye kimse gösteremezdi. (29)

Saatlerce tayla ilgilenir, "aman, beli incinir, boy atmaz" diye binmezdi. (30)

Çayıra bıraktılar sonunda, "Biraz kendine gelsin, hiç yoksa harmanda işe varasın" diye... (33)

Anasına güç olur, peşine takılıp eve gelir diye bırakmıyorlardı. (37)

-Senin nene gerek ağam! O kerhaneciden her bir kötülük umulur. Atımı çaldı diye feryat bırakır alimallah. (41)

Şu anda bir kurt çıksa kıpırdamaz: "Gel beni yık, ve, tüket" diye seslenirdi. (53)

Baş diye bir şey kalmamıştı. (58)

Denge diye bir şey kalmamıştı. (59)

Adam ata bir göz attı. "Ha gitmiş ha gidecek" diye söylendi ve yürüdü. (76)

Derdin ne, ağrın ne, diye soran olmadı. (93)

" Satışımız yaklaştı " diye söylendi kendi kendine... (102)

Ne diye tutup, alıp getirmedi? (109)

Doru'nun nasibi kesilmemişse değil yılki, kırk yıl aç bıraksan kılı bile

kıpırdamaz, diye... (110)

İbrahim : - **Seni tastiklemeven Tanrım kâfir olur, diye** söylendi. (111)

"Höst, höst" diye yılmıklıklara doğru kovaladılar. (112)

"Höst, höst" diye feryat etti. (113)

"Umut tepenin ardında" diye söylendi. (114)

Boş döndü diye ağzını açarsa yedi sülalesini dolaşırdı. (114)

Ne diye şahlanmasına papuç bıraktın? (114)

Sonunda **"köye geç kalmayayım" diye** yola düştü. (115)

"Kuş oldular, kanat takındı devyuslar" diye söylendi. (118)

Kış bekledi. **"Soğuklarla birlikte ovaya inerler" diye...** (120)

"Ulan namussuz Doru, ulan nankör tay, bir daha isminizi ananın, arayanın, soranın, aklından geçirenin anasını avradım sülalesini..." diye bağırdı. (120)

1.7.10. "Gibi" Edatıyla Kurulanlar

Hiç ülüzumun olmayınca **Kirazlıdere gibi** çağlaman tutar. (10)

Yolunuz **Kerbelâdan geçecek gibi** sokuldunuz suya... (10)

Altun gibi, pirinç denesi gibi buğday... (11)

Poyralarından **ziller gibi** sesler çıkartacak. (11)

'Vallaha' diyecek 'çok diyarlar dolaştım, görmedim **Üssüğün İbraam'ın atlar gibi.**
(11)

Sonra **bir boktan anlar gibi** altüst ediyor buğdayı. (12)

Bad-ı saba, **limonata gibi** bir yel... (14)

Şimdi altında bitkin yürüyen atın emekleri **gözünün önüne gelir gibi** oldu. (19)

Tepeden aşağı **uçar gibi** indiler. (19)

Doru **öksürür gibi** bir ses çıkarttı onlara... (20)

Sanki **her yönü aydınlık gibi** rahatça ilerleyerek evin önüne geldi. (20)

Sokak, soğuğu **hortum gibi** çekiyordu. (20)

Gözünün üstü **ceviz gibi** şişmişti. (21)

Yıkılır gibi ön ayaklarının üstüne çöktü. (21)

"Of" der gibi geniş bir soluk aldı boşalttı ve hareketsiz kaldı. (21)

"Gel" der, gibi göz kırpiyordu. (22)

Ortalığa ilk pus düşer düşmez **dönüş saatini sezmiş gibi** köy yönüne geçti ve bekledi. (25)

Huvsuzlaşır gibi oldu. (26)

At kapıyı **kendisine açmışlar gibi** boynunu içeri uzattı, yürüdü. (27)

Kısrak arka ayakları üstüne **çöker gibi** oldu. (27)

Kurbanlık koyun gibi eli ayağı bağlı teslim etmiş oluruz canavara... (27)

Başı, **yere degecek gibi** gidiyordu. (28)

Aklına **bir şeyler gelmiş gibi** adımlarını sıklaştırdı. (28)

Sığırın görünüşüne **sevinir gibi** oldu. (28)

Doğrusunu söylemek gerekirse, İbrahim taya **evlatları gibi** baktı. (30)

Çoğu kez birincilik, ikincilik aldı. **Beyler gibi** beslendi. (31)

Doru, bu süre içinde her biri **sülün gibi** iki tay verdi. (31)

Yanıdaki erkek atı umursamıyor, bütün gücü ile hamuta ve yan kayışlarına yükleniyor, gerisinde **araba, pulluk yokmuş gibi** rahatça gidip geliyordu. (32)

Kim gördü bu köyde **senin gibi** gün? (32)

Ceylan gibi bir al tay. (33)

O da **anası gibi** kendi ahırında doğmuş, kendi ahırında ölecekti. (33)

Dedikleri gibi çayır Kısrak'a iyi geldi. (33)

Harmanın başlangıcında geçmiş günlerini **aratmaz gibi** oldu. (33)

Bulutlar **gökyüzüne bağdaş kurmuş gibi** idiler, gideceğe benzemiyorlardı. (39)

Güneş **bir mızrak gibi** yükselmeden bulutlara tutsak oldu. (43)

Yorgunluğunu ve açlığını **unutmuş gibi** idi. (43)

Arabaya koşulu atlar gibi bir boy ilerliyorlardı. (44)

Dağ gibi yığacaksın tezeği... (44)

Sırım gibi her biri. (48)

Hiç **onlarla ilgilenmez gibi** bir keven otu ile oyalanmağa başladı. (49)

Savğı duvar gibi idi. (49)

Doru gibi bir gün sığırın köye dönüşünde önüne geçtiler. (49)

Çılkır **donmuş gibi** duruyordu. (52)

"Gel" der gibi başını salladı. (52)

Sonra **hiç oralı değilmişler gibi** otlamaya koyuldular. (53)

Aygır **fırtına gibi** hızlı idi. (56)

Bu yenilgiyi **sezmiş gibi** diğer kurt da boğuşmayı bıraktı ve kaçan kurdun peşine düştü. (57)

Ve "Bana bakın, **benim gibi** yapın" **der gibi** atlara baktı. (57)

Kayar gibi iniyordu. (57)

Sonra **hiçbir şey yokmuş gibi** yönünü ırmağa çevirdi, durdu. (57)

Ve tatlı bir meyille **düşer gibi** leşin bulunduğu yöne kendini bıraktı. (58)

Viyaklar gibi garip sesler ve çığlıklar bırakarak sağa sola fırladılar. (58)

Leşin ve kurdun sekiz on metre üstünde **düşünür gibi** bir süre dolaştılar.(59)

Ulumalı bir çenileme ile **atlar gibi** şahlandı. (59)

Dağınık ağız aralığından **bıçak gibi** acı bir yel giriyor, nefes borusuna dalıyor, ciğerini **patlatır gibi** şişiriyordu. (59)

Yeniden dünyaya gelmiş gibi oluyordu herkes... (63)

Kanak, yeli **hortum gibi** çeker, soğuk tepelerden daha ağır basardı... (70)

Tepsi gibi bir ay üç beş kez görünüp kayboldu. (71)

Bulduklarını **yutar gibi** yediler. (71)

İplik iplik sular kırılmadan toprağa iniyor, ay ışığında **ince teller gibi** parlıyordu.

(71)

Ama, her yön **buz gibi** ışıldayan karlarla örtülüydü. (71)

Gözleri, **ölü gözleri gibi** cansızlaşmıştı... (72)

Doru'ya **"Haydi yürü" der gibi** baktı. (73)

Kayar gibi aşağı indi. (73)

Sağındaki Kırat'ı **görür gibi** oluyordu. (73)

İki çocuk **ata biner gibi** yana yatmış sırtına bindiler. (76)

At sürer gibi sesler çıkarıyorlar, keyifleniyorlardı. (76)

Gönülsüz köpeğin davara gittiği gibi iş görme... (78)

Kısrak yine **pers olur gibi** yıkıldı. (78)

Ve **bir ceset gibi** uzanmış atın başına geçirildi. (78)

İnsana **kar gibi, kara kor gibi** değer. (81)

Üst tepelerde bir süre hareketsiz duran kurtlar, görünmez bir güçten **komut almışlar**

gibi birdenbire fırladılar. **Uçar gibiydiler.** (83)

Aygır ve iki at da **hedeflerini seçmiş gibi** üzerlerine gelen kurtlara doğru hızla atıldılar. (83)

Bütün bunlar **uluma, kişneme, koşma, çifte atma gibi** hareketlerle beliriyordu. (83)

Önce her biri **bir ok gibi** önüne gelen atın gerisine bindirdi. (84)

Deri yırtılmış, karın boşluğuna doğru **bir söğüt kabuğu gibi** kavlamıştı. (85)

Sayar gibi baktı. (86)

Sonra **valar gibi** dilini çorba içinde birkaç kere oynattı. (92)

Yine poyraza döndü yel, yine **gâvur gibi** ciğere işlemeğe başladı. (92)

Bu iş, **dağ gibi** yılkılığın işi, sırtı pek atın işi... (92)

Tüyelerine yapışan saman parçalarını temizlemek ister gibi üstüste silkindi.(92)

Hıdır Emmi Doru'yu ayakta görünce yeniden **çocuklar gibi** sevindi. (93)

Hıdır Emmi **tımar eder gibi** eliyle kısrağı sürekli okşadı. (94)

Karlar kuytu buldukları sokak başlarına **dağlar gibi** yığıldılar. (94)

Karnı doymuş çingene gibi gözü yoldaydı. (94)

Emme dışarılar **senin bildiğin gibi** değil... (94)

Güneş er sabah Çiçekdağı ile Aygar'ın tepesine **altundan birer tac gibi** iniyor, sonra tepelerden aşağı sarı ışık halinde akıyordu. (95)

Başı **arabada koşulu gibi** ine kalka yol aldı. (96)

Hepsini **birer ceylan gibi** dipdiri, iştahlı, güçlü gördü. (102)

Önce de **söz ettiğimiz gibi** beş altı attı bunlar. (102)

Damağına tat değen bir kaç kişi vardı ova köylerinde, sırtüstü yatarlar, yılkılar bunları **gül gibi** geçindirirdi. (103)

Benim gibi yayan yapıldağı şöyle dursun, herifçioğlu **kurşun gibi** seğirten atla yakalayamıyor onları... (109)

Beş saatlik yolu **elin ile yapmışın gibi** git, dağı taşı aş, ovayı bul, arkadaş edin. (110)

Son tepenin aşımında ova **sofra gibi** önlerine açıldı. (111)

Elimizle koymuş gibi bulduk. (111)

İbrahim eğersiz tayın karın boşluğuna ayaklarını **üzengi gibi** vurdu. (111)

Çocuk **havaya uçar gibi** oldu. (113)

Ve öyle yaptı, **yel gibi** gidiyordu. (113)

Peşlerinden **atlar geliyormuş gibi** bir duygu vardı içlerinde. (113)

Herkes **"Bilmiyorum, görmedim" der gibi** dudak büküyordu. (118)

1.7.11. “Halde” Edatıyla Kurulanlar

Kimbilir nerde, **ne halde** şimdi? (64)

Bu halde at biraz huysuzlaşır, caka yapar, kişiliğini gösterirdi. (96)

1.7.12. “İçin” Edatıyla Kurulanlar

‘**Senin hatırım için** Ofise vermedim’ dersin. (13)

Karısı, **ocağı tutuşturmak için** olanca soluğu ile ateşi üflüyordu. (17)

Kısrak **Mustafa'nın binmesi için** durdu. (18)

Güçlü gözükme için işler uyduruyordu kendine. (21)

Hayvanların altına bakmak, **yem vermek için** kaçarcasına, kurtulurcasına avluya çıktı. (21)

Köylüler atlarını, eşeklerini birkaç gence bırakıp, **işleri için** pazara gitmişlerdi. (29)

Aradan bir hafta geçmeden İbrahim Kısrak'ı **dölletmek için** at beğenmeye koyuldu. (29)

Tüm bir Anadolu köylüsü **hayvanlar için** "Geberdi" deyimini kullanırdı. (31)

Bunların geceleri belleri ısındığı için gevşek olurlar. (47)

Böyle bir hatırı olduğu için ihtiyarlığında yazı yabana bırakılmıştı. (50)

Onun için dişi mi yoktu? (52)

Üşümesini yenmek için yerinde sayıyordu aralıksız... (55)

Akbabalar tepelerde oldukları için bir iki gün rahatlık içinde ziyafet sofrasına oturdular. (58)

Ama, bu uçuş kaçış değil, **savaş için** tedbir alışı. (59)

-Ulan kerhaneci, ulan rafazı, ulan deyyus, **yedireceğin bir çeten kuru saman için** yılın yılı yüzünü ağartmış atı nasıl yıldıya bırakırsın? (65)

Bütün bunlar **onlar için** olağan şeylerdi. (70)

Ama, **Dorukısarak ve aynı kaderin çemberine düşmüşler için**, bu. (70)

Yıkılmaması için dört bir yönünden tuttular. (77)

Allah rızası için elin umutsuz atına baktı. Eledi, beledi, kıt yeygisini yedirdi. (77)

Kısrak'ı **yıkılmaması için** tutuyorlardı. (78)

Su için zor bela dışarı çıkılıyordu. (94)

Debeleniyor, kişniyor, **ahırdan çıkmak için** sanki feryat ediyordu. (95)

Ovadaki yılmıklar için bütün iş, şubatın ortalarını bulmaktır. (101)

Şubat sonlarına doğru **iskeleti kaldığı için** o semte uğrayan görülmedi. (102)

Germeyen at gevşek sicimden geçiyor, **tutulacak at için** sicim geriliyordu. (103)

O beli yumuşak zabını **yılmıya bıraktığı için**. (108)

Arayı açmak için hızlandılar. (113)

1.7.13. “Birlikte” Edatıyla Kurulanlar

Köydeki toz azalıyor, **rüzgârla birlikte** batıya doğru kayıp gidiyordu. (19)

Toklukla birlikte, hayatla olan bağlar artar, kavileşir. (50)

İçgüdü **fırtına ile birlikte** Çılkır'ı topluluğa yaklaştırmıştı. (54)

Soğuklarla birlikte hayatı ahırın sıcaklığına bırakılırdı. (54)

Geride, **Doru Çılkır'la birlikte** altı at kalmıştı. (55)

Şahlanmış at **kişnemelerle birlikte** ön ayaklan ve ağzı ile kurda saldırdı. (56)

Kurdun gelişile birlikte uçuştular. (59)

Kırat'la birlikte tırısı geçtiler. (74)

Aksamla birlikte azgın fırtına köyü sardı. (94)

Hep birlikte harman yerine geldiler. (96)

Martla birlikte talim borusu çalar köyde. (101)

Atlar, gün boyu ovada dolaşiyor, **akşamın serinliği ile birlikte** çekiliyorlardı. (102)

Çoğunluk arızalı arazide bahar **nisanla birlikte** "ben geldim" der. (107)

Nisanın ilk günleri **işle güçle birlikte** Üssüğün İbrahim Efendinin aklına Dorukısrak düştü. (108)

Gün ışığı ile birlikte Mustafa babasının konuk olduğu köye gelmiş, odayı bulmuştu. (116)

Soğuklarla birlikte ovaya inerler" diye... (120)

1.7.14. "... dek" Edatıyla Kurulanlar

Sabaha dek kişnesin atlar, uyutmasın ırzı kırıkları... (14)

Gece yarısına dek bir heykel donukluğu ve sessizliğiyle ayakta durdu. (21)

-Bu gün **tepeye dek**. Gerekirse **tepe gerisine dek**... (25)

Köyü çıkıncaya dek Doruyu kovaladı. (27)

Önce atla **köye dek** gitmek geçti aklından. (39)

Ve **yağmur teklemeden düşünceye dek** kıpırdamadı. (40)

İlk aydınlığa dek böyle gitti. (42)

Tozlar halindeki kar, bir o yana bir bu yana koşuyor, **yere dek** iniyor, yeniden havalanıyordu. (54)

Sabaha dek başlarını önlerine eğip bir ot artığı kopartmadılar. (69)

Yılıklıklar **akşama dek** ovada yine biteviye dolaştılar. (70)

Ön ve arka ayakları **kalça boşluklarına dek** acı acı sızlıyordu. (71)

Atın debelenmesi sona erinceye, **ayaklarını yana düşünceye dek** boğazını sıktı. (85)

Sabaha dek yel uludu, kar oradan oraya tozup durdu. (86)

Hıdır Emmi ve oğlu **gün boyu ve gece yarısına dek** kısrağı sık sık yokladılar. (91)

İkindiye dek ahıra gelen olmadı. (93)

İzmir'e dek o atınan kovaladı Yunan'ı... (93)

Yel **sabaha dek** ıslık çaldı, uludu. (94)

- Hava iyi, **harman yerine dek** biz de gidelim dediler. (96)

Hafif meyilli yokuşu aşırıp **gözden kayboluncaya dek** köylüler atı izlediler. (96)

Sen gelinceye dek kısrağa baktım. (112)

İkinci sonuna dek bakışlarıyla kolağan etti ovayı... (115)

Kesik, yarım ayetler okudu **sabaha dek**... (116)

- Beş on lira veririm bir ikisine, atlatırım üstlerine, sürdürürüm **köye dek**... (117)

1.8. BAĞLAMA GRUBU

Bağlama grubu, en az iki ismin veya isim unsurunun bağlama edatlarıyla birleşmesi sonucu meydana gelir. Kelime grubunu oluşturan unsurlar tek bir kelime olabileceği gibi, kelime grubu da olabilir. Bağlanılacak olan isim unsuru birden fazlaysa “ve” bağlama edatı son iki unsur arasında bulunur. Daha önce sıralanan unsurlar arasına virgül işareti konur.

Bağlama grubu bağlama edatları dışında eşitleme ve karşılaştırma edatlarıyla da kurulabilir. Bağlama grubu çoğunlukla “ve, ile, veya, fakat, ama, veyahut, da...da, ne...ne, hem...hem” gibi bazı bağlama edatlarıyla oluşturulabilir.

Bağlama grubu, cümlede bütün öğeleri teşkil etmektedir. Ayrıca sıfat tamlamaları ve isim tamlamalarının herhangi bir unsuru, edat gruplarında ise grubun isim unsuru olarak kullanılabilir.

Bağlama grubu, sıralama bağlama edatları ile yapılan kelime grubudur. Bu edatlarla birbirine bağlanan iki unsur, hep beraber bağlama grubu teşkil ederler. Edat iki unsurun arasına girer. Unsurlardan her biri bir kelime veya bir kelime grubu olur (Ergin, 1997: 379-380).

Yargı öbeklerini bağlama işleyişleri bir yana, bağlamlar söz içinde aynı işleyişte iki veya daha çok kelimeyi bağlayarak bağlam öbekleri meydana getirirler. Bağlam öbekleri de bir türlü belirtme öbeği olmakla birlikte burada belirten ve belirtileni ayırt etmek çoğu zaman mümkün değildir. Öbeğin iki üyesi birbirlerini belirtir veya eşit değerde öbekleşir (Banguoğlu, 1998: 510-511).

Keskin (2003: 189), bağlama grubunu “İki ya da daha fazla isim unsurunun bağlaçlarla birbirine bağlanmasıyla oluşan kelime grubuna bağlama grubu denir.” biçiminde tanımlamaktadır.

Karahan (2014: 65)’a göre de bağlama grubu, bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Karahan, bağlama gruplarının özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

a. Bağlama edatı (ve, veya, ile, ilâ, fakat, ama, değil vb.) isim unsurlarının arasında bulunur. İsim unsurları, grubun kuruluşuna eşit olarak katılırlar.

b. İçinde ikiden fazla isim unsuru bulunan bir bağlama grubunda “ve” bağlama edatı, son iki isim unsurunun arasında yer alır.

c. “ne...ne, hem... hem, ...da...da, ister...ister, ya...ya, ...mı...mı” gibi bağlama edatlarıyla kurulan bir bağlama grubunda bağlama edatları, isim unsurlarının başında veya sonunda bulunur.

ç. Bu grupta, isim unsurları kelime grubu olabilir.

d. Bağlama grubu, cümle ve kelime grupları içinde isim, sıfat ve zarf görevi yapar.

Eserimizdeki bağlama grupları şöyle tasnif edilmiştir:

1.8.1. “Ve” Bağlacı İle Kurulanlar

Çift demirini söktü, heybeye attı **ve** öküzlere yetişti. (10)

Değnek darbeleriyle yarı sola döndü **ve** yürüdü. (18)

Tepeye doğru döndü **ve** yürüdü. (19)

Arka ayaklarını öne doğru çekti, başını **ve** boynunu yukarı kaldırdı. (20)

Gövdesiyle köye doğru döndü ve yürüdü. (20)

Gece yarısına dek bir heykel donukluğu ve sessizliğiyle ayakta durdu. (21)

Üç beş köpek yanında oynastılar ve gittiler. (21)

"Of" der gibi geniş bir soluk aldı boşalttı ve hareketsiz kaldı. (21)

Kısrığın musul boşluğuna torbalarının yarımılığına, uzanmış ağız ve burunlarını huysuzlukla vurdular. (23)

Başını boynuna yaklaştırdı, kokladı ve yürüdü. (24)

Öğle üzeri durgunlaştı ve sığırın dönüşüne kadar belirli bir şey yapmadı. (25)

Ortalığa ilk pus düşer düşmez dönüş saatini sezmiş gibi köy yönüne geçti ve bekledi. (25)

Yalnız, baktı ve bekledi. (25)

Mustafa " Bu garibe çintik bile vurmam" diye söylendi ve köy yolunu tuttu. (26)

Yel sesini diline doladı, aldı, köyün üzerinde gezindirdi ve karşı tepelerdeki topraklara bıraktı. (26)

Ön ayaklarının diz kapağı ve tırnak burnu ile tekmeledi. (26)

Kavak tahtalarından biri mihları bırakarak ve kırılarak avluya düştü. (27)

İbrahim karşısına geçti ve mesesi alın ortasına indirdi. (27)

Bir kaç adım attı ve durdu. (27)

Uzun, acele birkaç çifte fırlattı ve hızla yürüdü, ama, Üssüğünoğlu peşini bırakmadı. (27)

Ağır ağır başını çevirdi ve yürüdü. (28)

Sonra, yönünü batıya doğru uzayıp giden, tepeciklere çevirdi ve daldı. (28)

Birden nereden geldikleri belli olmayan başıboş iki at çıktı ortaya, doru ve güçlü, kuvvetli olanı kısrığa yaklaştı. (29)

İnce, uzuna kaçan ayakları, orantılı gövdesi, uzun boynu ve geniş kalçasıyla göze

batmağa başladı. (30)

Kendi önde yürüdü **ve** yavaş yavaş ağırlığa alıştırdı. (30)

Çifte çubuğa yakınlarını gönderiyor, tayın yanından ayrılmayı istemiyor **ve** ayrılmıyordu. (30)

Hatta, kasabada tellâl bağırttırmış, güreş **ve** yarış yapılacağını duyurtmuş, ödüller vadetmişti. (30)

Güreş **ve** yarış o gün yapılacaktı. (31)

Yanıdaki erkek atı umursamıyor, bütün gücü ile hamuta **ve** yan kayışlarına yükleniyor, gerisinde araba, pulluk yokmuş gibi rahatça gidip geliyordu. (32)

Kırat, yaklaşıp boynunu **ve** burun sırtlarını koklayıncaya kadar hareketsiz durdu. (37)

Otun böyle kıl ucu olduğu günlerde sığır otlakiye **ve** ekin kökü kalmış tarlalarda bir geniş gidiş, dönüş çizgisi çizer. (37)

Bahar **ve** yaz aylarının dinlendirici çobanlığı yoktur. (37)

Hızını azalttı **ve** sonra durdu. (40)

Doru korku, tiksinti **ve** yalnızlığın verdiği ürperti ile kişnedi. (43)

Umut **ve** yaşama isteği dolu bir kişneme bıraktı. (43)

Yorgunluğunu **ve** açlığını unutmuşgibi idi. (43)

Fakat, şimdi gerilerdeki araba, kış, açlık **ve** ölüm tehlikesiydi. (44)

Dağınık düzen otlayan sekiz on at başlarını kaldırdılar **ve** kulaklarını diktiler. (47)

Akşamın ilk loşluğunda köye **ve** eve dönerler. (47)

Yılkı atının üçüncü türüsü bizim Dorukısrak **ve** kader arkadaşlarıdır. (48)

Güçlü Demirkır'ın topladığı **ve** güneydeki tepelere doğru götürdüğü atlar arasında ikinci **ve** üçüncü türün atları vardı. (48)

Ovaya burun veren son tepenin eteğinde Dorukısrak **ve** arkadaşını gece yakaladı.

(49)

Dorukısrak ve ılkıır'ı ovaya sürükleyen g, bir alaca aydınlıkta Aygır'la tanıştırdı.

(51)

Adımlarını açtı ve hırsla yaklaştı. (51)

Kışnedi ve Aygır'a doğru yürüdü. (51)

Kışnedi ve şahlandı. (51)

Biraz ardında güçlü iki at kulakları dikik, ön ayakları sert ve hazırlıklı duruyorlardı.

(53)

Ufuk kesilmiş ve görünür dünya, yüz iki yüz adıma düşmüştü. (53)

Sol kanattaki atların en sonunda durdu, kulaklarını dikti ve bekledi. (54)

Bir aralık Aygır ve diğeri iki at fırtınadan gözükmez oldular. (55)

Diğeri peşinden sağ ve sol boşluğaya doğru uludular. (55)

Bir yığın kemik, bir yığın et yürek gücü ve öfke birbirlerine çarpmışlardı. (56)

Şahlanmış at kışnemelerle birlikte ön ayakları ve ağzı ile kurda saldırdı. (56)

Kurt çeniledi ve geriledi. (56)

Kaşla göz arası döndü ve korkunç bir çifte fırlattı. (56)

Kurt çeniledi ve yıkıldı. (56)

Bu yenilgiyi sezmiş gibi diğeri kurt da boğuşmayı bıraktı ve kaçan kurdun peşine düştü. (57)

Viyaklar gibi garip sesler ve çığlıklar bırakarak sağa sola fırladılar. (58)

Kurt, sol yamaç tepede artığının tilkiler tarafından kemirildiğini haz ve gururla seyrediyordu. (58)

Leşin ve kurdun sekiz on metre üstünde düşünür gibi bir süre dolaştılar. (59)

İnişler ve vuruşlar o kadar çabuk, o kadar hızlı oluyordu ki, kurdun sıvışmaktan başka çaresi kalmadı. (59)

Birkaç adım attı ve yığıldı kaldı. (59)

Heykelleşti ve öylece kaldı. (59)

Tozuşan kar, önce göğüs ve sırt boşluğunu doldurdu. (59)

Ama Dorukısrak ve aynı kaderin çemberine düşmüşler için, bu. (70)

Ön ve arka ayakları kalça boşluklarına dek acı acı sızlıyordu. (71)

Yeniden baktı, yeniden eşindi ve acı acı kişnedi. (72)

Bir süre sonra gerisindeki ırmağın kıyı dikliğine ve suya baktı. (73)

Kulaklarını dikti, gözleri ışıklandı, başını yukarı kaldırdı ve adımlarını sıklaştırdı.

(73)

Birden ön dizleri ve boynu üstüne yıkıldı. (75)

Sağ böğrünü soğuk toprağa dayadı ve öylece kaldı. (75)

Şamata ve gürültüleri çocukları dışarı fırlattı. (75)

Kanaralar, çocuk taşlarına boyun eğdiler ve birbirlerine hırslayarak dağıldılar. (75)

Atla oynaşan çocukları görünce sinirlendi ve bağırdı. (76)

"Ha gitmiş ha gidecek" diye söylendi ve yürüdü. (76)

Aygır ve iki at da hedeflerini seçmiş gibi üzerlerine gelen kurtlara doğru hızla atıldılar. (83)

Aygır ve cengâverlerine saldıran kurtlar hedeflerinin demir lokma olduğunu anladılar. (83)

Saf düzeni üç yiğit atı bir hayli sağ ve sol yanlarından hızla geçen beş kurt, başlarını bir araya toplamış ve arka ayakları sınırında halka yapmış sekiz ata bütün güçleri ile saldırdılar. (84)

Vuruşu biten kurt, kısa yarım bir kavis yapıyor, saldırma hızlanma açıklığı kazanıyor ve derhal hücumu geçiyordu. (84)

Çevik ve kurnaz bir saldırıyla Çılkır'ın kuyruğunu yakaladı. (85)

Kudurgan bir ses çıkarttı ve bütün gücüyle deriyi karın boşluğuna doğru çekti. (85)

Diğer kurtlar, yilkılıkların **ve** Aygır'ın gücü **ve** çabası karşısında fazla diretemediler.

(86)

Şımarık yel **ve** acı soğuk Demirkır'a "yürü" dedi. (87)

Hıdır Emmi **ve** oğlu gün boyu **ve** gece yarısına dek kısrakı sık sık yokladılar. (91)

Hızla **ve** kişneyerek gezinmeye başladı. (97)

Aygır **ve** göz ağrısı yiğit yilkılıkların sahibi atla bir kez ovada görüldü, yilkılıklarını yokladı. (102)

Atlar sahiplerini tanıdılar **ve** peşinden kişnediler. (102)

Aygır **ve** arkadaşlarının sırtlarına su döksen dururdu. (103)

Ama, biteviye gerilerine bakmak istiyorlar, huysuzlaşıp süreli **ve** acı acı kişniyorlardı. (103)

Kişnemeleri karşı tepelere ulaştı, geri döndü **ve** kulaklarına doldu. (104)

Herkes hayallemesinin utancına **ve** pişmanlığına sığınır. (108)

Tay şüpheli birkaç adımdan sonra kişnedi **ve** dört nala geçti. (112)

Üssüğün İbrahim **ve** oğlu tayın peşinden yürüdüler. (112)

Biraz sonra Kısrak hepsini önüne katıp yeniden **ve** zorla ahıra soktu. (116)

1.8.2. "...De,...da" Bağlacı İle Kurulanlar

Gâvuruna **da** gönder, Urusuna **da**... (11)

Sayesinde kuşu **da** doyuyor, kurdu **da**... (12)

Benim ağam **da** gâvur, benim ağam **da** dinsiz. ..." (26)

Kuşu **da** geçiniyordu, kurdu **da**... (31)

Doru **da**, Çılkır **da** ortalarda idi. (69)

Aygır **da**, atlar **da** bunu sezinlemişlerdi. (82)

-Eee, kız **da** oğlan **da** iki yıldır beklerler. (108)

1.8.3. “Hem...hem” Bağlacı İle Kurulanlar

Hem de zorlusundan... (9)

Hem de iyisinden acıyordu. (50)

Öğleye doğru atlar **hem** uykularını almışlar **hem de** doymuşlardı. (73)

Köye dönüyordu artık. **Hem de** gerisine bakmadan... (119)

Köylü defin **hem** altına **hem** üstüne vuracaktı. (119)

Allah ahı yerde bırakır mı? **Hem de** ağızsız, dilsiz hayvanın hakkını...(119)

1.8.4. “İle” Bağlacı İle Kurulanlar

Kaldırdığın zahra (zahire) yeygi **ile** tohuma yetmez. (11)

Elinde olmaksızın dere **ile** şose arasında uzayıp giden tarlalara baktı. (13)

Hasan uyku **ile** uyanıklık arasında Dorukısrak’la uğraşıp durdu. (22)

Şose **ile** şarmpol arasındaki tümsekte birden durdu. (25)

Karşısında yine Mustafa **ile** Hasan belirmişlerdi. (25)

Sahipleri alıcılarla onları bir köşede kıştırır. (48)

Kaşla göz arası döndü ve korkunç bir çifte fırlattı. (56)

Kıyı **ile** arasında sekiz-on metre boşluk vardı. (57)

Gece **ile** fırtınanın boğuşmasında atlar bu deyişi sanki görmüş, sanki anlamışlardı.
(57)

Attan bıraktığı artık, tilkilerle akbabalara günler boyu yiyecek olmuştu. (58)

Leş, akbabalarla tilkiler arasında kuvvetin, şansın adaleti içinde paylaşıldı... (59)

Kaşla göz arası bu kez de dişlerini Çılkır'ın nefes borusuna geçirdi. (85)

Güneş her sabah Çiçekdağı **ile** Aygar'ın tepesine altından birer taç gibi iniyor, sonra tepelerden aşağı sarı ışık halinde akıyordu. (95)

Can yongası **ile** ömür törpüsü atlar bir bakışta seçiliyordu. (103)

Bir parça çökelek **ile** iki bazlama verdiler. (118)

1.8.5. “Değil” Bağlacı İle Kurulanlar

At **değil** ejder her biri. (12)

At **değil** ceylan her biri. (12)

Eşşek **değil** ya, anlar kendine itibar ettiğimi. (13)

Emme, böyle gâvur bir yel **değil**, dinsiz bir yel **değil**. (14)

Günü **değil** ya, bir de bir kurdun gözüne çarparsa? (27)

Artık o at **değil**, sıra malıdır. (32)

Ama, bu uçuş kaçış **değil**, savaş için tedbir alıştı. (59)

Yook nasibi varsa, **değil** yilkı, kırk yıl aç, sefil bıraksan kılı kıpırdamaz... (64)

Doru'nun nasibi kesilmemişse **değil** yilkı, kırk yıl aç bıraksan kılı bile kıpırdamaz, diye... (110)

Değil insanlara, laf anlasalar karşılaştığı her hayvana atlarını soracaktı. (118)

1.8.6. “Ne... ne...” Bağlacıyla Kurulanlar

Ne keşif, **ne** şahit, **ne** ehli vukuf. (11)

Ne anan çeksin tezeği damın altına, **ne** sen. (17)

Bundan sonra onu **ne** çifte koşabilirsin, **ne** düvene... (18)

Ama, Doru da hiç mi hiç görmek istemiyordu. **Ne** köyü, **ne** insanlarını... (42)

Ne yol bırakır **ne** bel... (44)

Ne soğuğa pabuç bırakırlar, **ne** canavara. (48)

Demek, Kısrak kendisine **ne** kırgındı, **ne** küskündü, **ne de** Aygır'a yenilgisinden dolayı küçük görüyordu. (69)

Ne fırtınaya, **ne** ayaza, **ne de** dikenlerin dalamasına aldırıyorlardı. (70)

Ne kış, **ne** bora, **ne** yılık atları... (72)

-Bir dünyayı dolaştım, **ne** tay var, **ne** kısarak... (114)

Başka **ne** gelen oldu **ne** giden. (115)

Kala kala iki at kalmıştı düzlükte. Renkleri de **ne** doru **ne** al. (119)

Ne bir haber, **ne** gelen **ne** giden... (120)

İçlerinde **ne** Dorukısarak **ne** al tay... (120)

1.8.7. “Daha... daha...” Bağlacıyla Kurulanlar

Beli biraz **daha** çöktü, boynu biraz **daha** uzadı, aşağı doğru düştü. (19)

Bir **daha**, bir **daha** vurdu. (26)

Hani var ki, biraz **daha** güçlü, biraz **daha** ayağına tez bir hayvan... (32)

Ziller **daha** sık, **daha** ahenkli sesler çıkarmaya başladılar. (74)

1.8.8. “...Mi ...mi” Bağlacıyla Kurulanlar

İn **mi** söyler, cin **mi** söyler ırzı kırıklar? (10)

Allah bilir, on sefer **mi** olur, otuz sefer **mi**?.. (13)

Mecali **mi** yok, yoksam pek **mi** irahat bulur bu toprağı? (44)

Çiftten **mi**, harmandan **mi**, kazadan **mi** dönüyorlardı bilemiyordu? (73)

1.8.9. “Ya... ya da” Bağlacıyla Kurulanlar

Eşşek değil **ya**, anlar kendine itibar ettiğimi. (13)

Köyün sığırı üç beş gün yaylıma **ya** çıkar **ya** çıkmaz. (18)

-Bir daha Doru'yu **ya** görürüm **ya** göremem. (19)

Köylüler :-Ula, Üssüğünoğlu, diyorlardı, bunun belirsiz babası Allahalem Arabatı **ya**

da İngiliz. (30)

Piç miç derler **ya**, halt etmişler. (32)

Boyu poşu vardı **ya**, dalgacının biri idi. (32)

-Olan olur **ya** zavallı Doru'ya. (65)

Ya da fırtınanın, soğğun büyük acısı dikenin verdiği acıyı hiçte bırakıyordu. (70)

Yılkı atları **ya** çok soğuk, **ya da** tehlike karşısında birbirlerine sokulurlar. (72)

Sana bir dünyanın zulmunu yapmazsam, **ya da** alınına bir kurşun sıkıp köyün

deresine yıkmazsam bana da Üssüğün oğulluğu haram olsun. (118)

1.8.10. “Hatta” Bağlaciyla Kurulanlar

Hatta kasabada tellâl bağırttırmış, güreş ve yarış yapılacağını duyurtmuş, ödüller vadetmişti. (30)

İki türlü yilkı atı olur. **Hatta** üç türlü. (47)

1.8.11. “Biraz” Bağlama Edatıyla Kurulanlar

Beli **biraz** daha çöktü, boynu **biraz** daha uzadı, aşağı doğru düştü. (19)

Hani var ki, **biraz** daha güçlü, **biraz** daha ayağına tez bir hayvan... (32)

1.8.12. “Başka” Bağlama Edatıyla Kurulanlar

İnişler ve vuruşlar o kadar çabuk, o kadar hızlı oluyordu ki, kurdun sıvışmaktan

başka çaresi kalmadı. (59)

Başka ne gelen oldu ne giden. (115)

1.8.13. “Fakat” Bağlama Edatıyla Kurulanlar

Fakat Mustafa elindeki değneği atın boynuna vuruyor, geri çevirmeğe çalışıyordu.

(18)

Fakat yine kapı açılmadı. (27)

Fakat, kısrak dirlik vermiyordu. (29)

Yaş ilerliyor, beden kuvvetten düşüyor, **fakat** yük bir türlü eksilmiyordu. (33)

Fakat, şimdi gerilerdeki araba, kış, açlık ve ölüm tehlikesiydi. (44)

Fakat, Doru üşüyordu. (49)

Bekledi, **fakat** bir şey değişmedi. (72)

Boyunları hızlı hızlı sürtündü. **Fakat**, dağılmadılar. (84)

Düzlükte dolaşan yılkılıklara hırslı **fakat** umutsuz gözlerle baktı. (117)

1.8.14. “Kimi... kimi” Bağlama Edatıyla Kurulanlar

Kimi, kahra uğramış zavallı, **kimi** yılkının alışığı... (47)

Kimi Kısrak'ın kulağından, **kimi** kuyruğundan, **kimi** kışından, **kimi** karın altından tuttu. (77)

1.8.15. “Biri” Bağlama Edatıyla Kurulanlar

Biri, Kısrak'ın yularını ağzına gem yaptı. **Öbürü**, bir başka yular getirip arka ayaklarını prangaya aldı. (29)

Ama, ön ayaklarının **biri** bir yöne, **diğeri** başka bir yöne gidiyordu. (59)

Biri satıcı, **ikisi** alıcı, **ikisi** yardımcı beş kişi... (103)

Ahir **biri** altımda, **biri** yedeğimde dönerim köye... (117)

1.8.16. “Virgül” İle Kurulan Bağlama Grupları

Öküzlerin önüne geçti, boyunduruk kayışını çözdü. (9)

Hoş geldi, sefalar getirdi. (9)

Mart mı der, Nisan mı der? (9)

-Ulan gâvur bu millet, dinsiz bu millet... (10)

Gelirler, söküp, alıp giderler. (10)

İster bir sen, bir Allah ol, köm toprağın yedi kat altına. (10)

Bokböceği kesilirler, delerler, deşerler, bulurlar. (10)

Çift demirini söktü, heybeye attı ve öküzlere yetiştı. (10)

İlâyık her bir kötülüğe, her bir muhanete... (10)

Öküzler, boyunduruk altında araları açık, tembel, gairesiz yola düştüler. (10)

Saman der demez, aklına kısrak geldi, arpa geldi, yetmez geldi. (11)

Ne keşif, ne şahit, ne ehli vukuf. (11)

Çayı var, gayfesi var, buyur'u var. (12)

Al şu iki bin beş yüzü, yağa ver, bala ver, kıymağa ver kardaşım. (13)

Bakla ek, pancar ek, bostan ek... (13)

Bu deyyuslar ki, bir burun demirine tenezzül ederler, yedi kat yerin altına gömsen, remil attırır, cinlerle bir olur bulurlar. (14)

Kaymakamı çiğneyip geçmez, hâkimi çiğneyip geçmez. (14)

Çifte gittim geldim, onu düşündüm. (17)

Ben öküzlerin, tayın, kıratın yeygisini onunla paylaştıramam. (17)

Beli biraz daha çöktü, boynu biraz daha uzadı, aşağı doğru düştü. (19)

Güneş, uzak, çok uzak dağlara yaslanmış, büyümüş, büyümüş, bir dünya olmuştu. (19)

Bakışı, tokat tokat, yumruk yumruk, tekme tekme gibiydi. (21)

Hayvanların altına bakmak, yem vermek için kaçarcasına, kurtulurcasına avluya çıktı. (21)

Başını boynuna yaklaştırdı, kokladı ve yürüdü. (24)

Yel, biraz hafiflemiş, soğuk kesilmişti. (24)

Kısrak, önüne ne gelirse kökünden kavıyor, başını hızla bir yana atıyor, söküp çıkarıyordu. (25)

Vay, ne kaçırdın, vay nasıl gererdin yan kayışlarını... (26)

Yel sesini diline doladı, aldı, köyün üzerinde gezindirdi ve karşı tepelerdeki topraklara bıraktı. (26)

Kulaklarını dikti, bir süre sesleri dinledi, ışıklara baktı. (26)

Bu kez de kışına, arka ayaklarına, inciklerine sopalar inip kalkıyordu. (27)

Arada bir duruyor, bir şeyler kokluyor, kuru yaprak parçalarını topluyordu. (28)

Kuytulara birikmiş yapraklardan yedi, su içti, tepenin yolunu tuttu... (28)

At zayıf, ama boylu, gösterişli idi. (29)

İnce, uzuna kaçan ayakları, orantılı gövdesi, uzun boynu ve geniş kalçasıyla göze batmağa başladı. (30)

Birinde çayırdaki iken inat yüzünden yarışa sokulmuş, üçüncülüğü almış, yarış sonu sancılar çekmiş, formunu iyiden yitirmişti. (32)

Yanındaki erkek atı umursamıyor, bütün gücü ile hamuta ve yan kayışlarına yükleniyor, gerisinde araba, pulluk yokmuş gibi rahatça gidip geliyordu. (32)

Ye, iç şükret haline. (32)

Çiftten arabaya, arabadan düvene, tarlaya, değirmene, kazaya... (33)

Bütün bir bahar, bir yaz, bir güz sırtından geçiniyordu. (33)

Yaş ilerliyor, beden kuvvetten düşüyor, fakat, yük bir türlü eksilmiyordu. (33)

Düvende iştahsız, ağır, bitkin dönüp durdu. (33)

Döndü, yürüdü, diğeri peşini bırakmadı... (37)

Dudakları, yarı yarıya toprağa bata bata kuru, ince, bölük ot parçalarını topladı. (37)

Artık, sık sık çobanın "oohaa, çüüşş, höösstt" sesleri hayvanların kulaklarını yara

eder. (37)

Gemsiz, yularsız, eğersiz, mindersiz atınan yola çıkmış deyi. (39)

Bulutlar gökyüzüne bağdaş kurmuş gibi idiler, gideceğe benzemiyorlardı.(39)

İbrahim kadar, karısı, çoluğu, çocuğu, öküzler, inekler, keçiler, tavuklar kadar Doru kısırak' ındı bu ev. (40)

Durdu, yürüdü, sabahı buldu, sağa sola göz attı. (43)

Bol yağlı bulgur pilavı, irisinden soğan, koyu tarafından ilâyıklı bir çalkama... (44)

al babam kaşığı. (44)

Kimi, kahra uğramış zavallı, kimi yılmının alışığı... (47)

İki türlüsü can yongası, bir türlüsü gözden ıkmışı, hesaptan dşlmş, defterden silinmişi... (47)

Diri ayakları, dar beli, geniş sağrısı ile gücü temsil ediyordu. (49)

Sonra birbirini kokladılar, esnediler, karışık düzende hareketsiz kaldılar. (49)

Çift, dven, araba... (49)

Geçen bahar güçten düşmüş, hiçbir işe yaramaz olmuş, köy hayvanları ile  mevsim dağ bayır döneleyip durmuştu. (49)

Hırs, imdat, yenilgi, zafer, gurur dolu kişnemeler... (52)

Bulutlar, korkusuz, gairesiz aşağılara iniyorlar, ovaya soğukluğu serpip yeniden yükseliyorlardı. (53)

Tozlar halindeki kar, bir o yana bir bu yana koşuyor, yere dek iniyor, yeniden havalanıyordu. (54)

Sol kanattaki atların en sonunda durdu, kulaklarını dikti ve bekledi. (54)

Hepsi saman düşmanı, ot, arpa düşmanı gözden düşükler. (55)

 boz kurt,  iri,  korkusuz kurt duruyordu karşılarında. (55)

Kısırak'ta bile yeni bir gurur, yaşama hırsı, savaş gücü belirmişti. (57)

Boynu dikilmiş, sırtı yukarı kalkmış, ayaklarındaki gevşeklik tükenmişti. (57)

Attan bıraktığı artık, tilkilerle akbabalara günler boyu yiyecek olmuştu. (58)

Dağınık ağız aralığından bıçak gibi acı bir yel giriyor, nefes borusuna dalıyor, ciğerini patlatır gibi şişiriyordu. (59)

Acı yel bacalardan dilini ocaklara uzatıyor, alevi söndürüyor, dumanı yer yemez gözleri kapalı öksüre öksüre kapı yönüne fırlıyordu. (63)

Yel, dilini bacadan çekiyor, duman yükseliyor, ardından sarı mavi karışımı bir alev odaya yeniden umut dolduruyordu. (63)

Nasibi tükendi ise, önüne arpa kırması doldursan, altına kuş tüyü yatak sersen, yine geberip gider. (64)

Yook nasibi varsa, değil yılkı, kırk yıl aç, sefil bıraksan kılı kıpırdamaz... (64)

Ulan kerhaneci, ulan rafazı, ulan deyyus, yedireceğin bir çeten kuru saman için yılın yılı yüzünü ağartmış atı nasıl yılkıya bırakırsın?... (65)

Demek, Kısrak kendisine ne kırgındı, ne küskündü, ne de Aygır'a yenilgisinden dolayı küçük görüyordu. (69)

Kar tanecikleri oradan oraya savruluyor, daha çok çukurlara, yel tutmaz kuytulara yığılıyordu. (70)

Tarla sınırlarındaki otlar, keven otu, türlü diken artığı doymalarına yetiyordu. (70)

Buna dayanacak diz gerekirdi, yürek gerekirdi, sabır gerekirdi... (70)

Hava ılıdı mı, tehlike kalktı mı dağınık düzene geçerler. (72)

Kıpırdamazlar, göz kapakları aşağı düşer, soluk alışları yavaşlar. (72)

Ne kış, ne bora, ne yılkı atları... (72)

Kulaklarını dikti, gözleri ışıklandı, başını yukarı kaldırdı ve adımlarını sıklaştırdı. (73)

Çiftten mi, harmandan mı, kazadan mı dönüyorlardı bilemiyordu? (73)

İbrahim'in arabadan inmesini, ok kayışlarını, yan kayışlarını çözmesini bekledi. (74)

-Ulan edepsizler, ulan eşşek sıpaları, ne istiyorsunuz ağzı dili olmayan zavallı hayvandan. (76)

Kimi Kısırak'ın kulağından, kimi kuyruğundan, kimi kıçından, kimi karın altından tuttu. (77)

Ahh, Kısırak bir iyi olsaydı, yeniden yıldıya dönseydi. (77)

Eledi, beledi, kıt yeygisini yedirdi. (77)

- El bizden, sebep Allahtan, deyip ahırdan ayrıldı. (78)

Yazın abanı al, kışın ister al, ister alma derler. (81)

Kar zerrecikleri alabora oluyor, bir inip bir kalkıyor, göz açtırmaz ediyordu. (82)

Saldırgan, hırslı güçler, kendini korumak kaygusunun verdiği tedbir, saldırgana karşı duyulan öfke, nefret. (83)

Bütün bunlar uluma, kişneme, koşma, çifte atma gibi hareketlerle beliriyordu. (83)

Vuruşu biten kurt, kısa yarım bir kavis yapıyor, saldırma hızlanma açıklığı kazanıyor ve derhal hücumu geçiyordu... (84)

Atlar çılgınlıkla kişnemeler bırakıyor, kurtların hırslı solukları ses ses dağılıyor, kar hızla alabora oluyor, durmadan tozuyor, yere iniyor, yeniden havalanıyordu. (84)

Ama, peşindeki azgın, kendisinden geçmiş bir acı hırs, bir acı güçtü. (85)

Dikleşti, boynunu uzattı, başını boşluğa kaldırdı. (86)

İlk şafakta, ilk aydınlıkta Aygır, yıldıkları ovaya çekti. (86)

Yanakları, göz kıyılarının derileri sıyrılmış, kırmızı kırmızı yaralar çıkmıştı ortaya... (91)

Bu iş, dağ gibi yıldığın işi, sırtı pek atın işi... (92)

Sağındaki öküzlere, ineğe, merkebe bir göz attı. (92)

Bir gözü ağırlıklı ana, bir karı, bir yedi sekizinde çocukla kaldım ortalarda... (93)

Derdin ne, ağrın ne, diye soran olmadı. (93)

Ahır kapısı açılır açılmaz kapıya bakıyor, kişniyor, yuları geriyordu. (94)

O vakit sen sağ, ben selamet... (94)

Debeleniyor, kişniyor, ahırdan çıkmak için sanki feryat ediyordu. (95)

Vay, şu bizim köylü, şu garip kısrak kadar her bir şeyi anlasa... (95)

İşsiz güçsüz köy erkekleri, güneş vurmuş duvar diplerine üçer beşer çömelmişler, gevezeliğe tutuşmuşlardı. (95)

Bu halde at biraz huysuzlaşır, caka yapar, kişiliğini gösterirdi. (96)

- Haydi yavrum, dedi. Allah yolunu açık etsin, canavarın şerrinden korusun... (96)

Kışnedi, hafiften oynadı, tırıs kalkarcasına yürüdü. (96)

Bir atı iyice süzdükten sonra diğerinin yanına geliyor, atı süzüyor, hırslanıyor, kişniyor, bir diğerinin yanına gidiyordu. (97)

Kış, bir, bir buçuk ay ovada çalım sattıktan sonra üst tepelere, dağlara doğru çekilir. (101)

Köylüler şubatı "güçük şubat" derler, "tez geçer" derler. (101)

İş başa düşer, kanlar kaynar. (101)

Çılgır'ın leşi, önce tilkilere, sonra akbabalara kış geçimi oldu. (102)

Ova, ekini ile, ağacı ile, otu ile, çöpü ile uyandı. (102)

Hepsini birer ceylan gibi dipdiri, iştahlı, güçlü gördü. (102)

Vaktinde pazarlardan ucuza alınır, yıldıya bırakılır, arpasız, samansız, bedavadan bir sonraki yılı bulurdu. (102)

Damağına tat değen birkaç kişi vardı ova köylerinde, sırt üstü yatarlar, yılmıklar bunları gül gibi geçindirirdi. (103)

Biri satıcı, ikisi alıcı, ikisi yardımcı beş kişi... (103)

Ama, hep gerilerine bakmak istiyorlar, huysuzlaşıp süreli ve acı acı kişniyorlardı.

(103)

Zaten koskoca bölgenin gün gösteren, umut dağıtan, yüreklere huzur aktaran, gama gasavete "git öte" diyen iki ayı vardır: "Nisan, mayıs..." (107)

Dere kıyılarındaki ismini cismini bilemediğimiz bin bir çeşit, bin bir renk çiçek dağda, bayırda kel tepeciklerde uğrun uğrun salınırlar. (107)

Beş saatlik yolu elin ile yapmışın gibi, git, dağı taşı aş, ovayı bul, arkadaş edin. (110)

Yürümez, yuları geçer, kaçmak ister. (110)

Yular al, gem al, minderi çifte sar tayın üstüne... (110)

- Kalktım, kalktım, hemen geldim say... (110)

Toprak kokuyordu, ekin kokuyordu, ot kokuyordu, çiçek kokuyordu. (111)

Ovadaki bir iki köy görüldü, ıpıssız düzlük görüldü, yılmıklar görüldü. (111)

Benzettiler, buldular, birbirine karışan bağırtılı seslerle haykırdılar. (111)

İndi, gemi kıstı, alnını kaşdı, biraz dolaştırdı. (112)

Bir ahıra girsin, üç beş tımar olsun, eski haline döner. (112)

Yılmıklara yaklaşınca anasını gördü, heyecanlandı, durdu. (112)

-Bir dünyayı dolaştım, ne tay var, ne kısrak... (114)

Öfkeliydi, hırslıydı, düşünceliydi. (114)

Hadi, çık işin içinden, ayıkla pirincin taşını. (114)

Önce inek, sonra iki öküz, sonra Kırat ahırını telaşla terkettiler. (116)

Eğerli Kırat, kapıda, emirde idi. (116)

İbrahim, oda sahibine : -Allah odanı, sofranı daim etsin, diyerek veda etti. Ata atladı, gemi çekti, ayaklarını gerdi. (116)

Sen hiç gam yeme, anan da kederlenmesin. Ahir biri altımda, biri yedeğimde dönerim köye... (117)

Bir hafta on gün arayıp taramak şöyle dursun, ilk adımda, ovada Kısrak'ı, tayı

bulacağını sandı. (117)

-Eee, sen de ki, kısrak, tay ovada... (117)

- Beş on lira veririm bir ikisine, atlatırım üstlerine, sürdürürüm köye dek... (117)

“ Ulan kerhaneciler, ulan rafazılar, oh demeyinen kışınız mı soğuyacak?” (119)

" Ulan namussuz Doru, ulan nankör tay, bir daha isminizi ananın, arayanın, soranın, aklından geçirenin anasını avradını sülalesini..." diye bağırdı. (120)

1.9. UNVAN GRUBU

Bir kişi ismiyle akrabalık, meslek, lakap, rütbe ya da saygı ifade eden bir kelimenin birleşmesiyle oluşan gruba unvan grubu denir.

Unvan grubunda kişi ismi önce unvan sonra yer alır. Her iki kelime de eksiz şekilde birleşir. (Murat Albay, Ayşe nine gibi)

İsim unsuru tek kelime olabileceği gibi birleşik isim de olabilir (İsmail Hakkı Efendi, Mehmet Ali dayı gibi) (Aksoy, 2006: 101).

Ergin (1997: 389) bu kelime grubunu, “Bir şahıs ismiyle bir unvan veya akrabalık isminden meydana gelen kelime grubudur. Şahıs ismi önce, unvan veya akrabalık ismi sona gelir. Her iki unsur da hiçbir ek almaz.” biçiminde açıklamıştır.

Banguoğlu (1998: 513) “san öbekleri” diye nitelediği unvan grubunu, “san anlatan adların kişi adlarına yanaşmasıyla meydana gelen yanaşma takımları” diye tarif etmektedir.

Keskin (2003: 190) ise unvan grubunu, “Bir şahıs ismiyle unvan veya akrabalık bildiren başka bir ismin oluşturduğu kelime gruplarına unvan grubu denir.” şeklinde açıklamıştır.

Unvan gösteren isimlerin kişi adından önce kullanıldığı şekiller de dilimizde bulunmaktadır.

Karahan (2014: 69)'a göre, "Birinci unsuru unvan veya akrabalık ismi olan 'Sultan Orhan, Dede Korkut, Hoca Nasrettin, Doktor Murat, Hemşire Selma, Albay Şadan, Baba Necmi" gibi kelime grupları unvan grubu değil, birleşik isimdir." der.

Açıkgöz, Yelten (2005: 43) ise unvan gruplarına benzeyen ancak yapısı bakımından unvan grubunun tersi olan bu tür kullanımları sıfat tamlaması olarak değerlendirir.

Ergin (1993: 368)'de unvan isimlerinin başa getirilmesi durumunda oluşan kelime grubunun birleşik isim ya da sıfat tamlaması olduğunu belirtir.

Sev (2006: 167) ise, "Unvan grubu, bir şahıs adı ile bir unvan veya akrabalık gösteren ismin yan yana gelerek oluşturduğu kelime grubu" biçiminde açıklar ve "Unvan gösteren isim, şahıs adından önce de sonra da gelebilir." diyerek bu konuda farklı görüşünü belirtir.

Karahan (2014: 68), "Bir şahıs ismiyle bir unvan veya akrabalık isminden kurulan kelime grubu" diye nitelendirdiği unvan grubunun özelliklerini şöyle sıralamıştır:

- a. Bu grupta şahıs ismi başta, unvan ve akrabalık ismi sonda bulunur.
- b. İki unsur eksiz birleşir.
- c. Unvan grubunda şahıs ismi, birleşik isim olabilir.
- ç. Bu grup, cümle ve kelime grupları içinde isim görevi yapar.

Eserimizdeki unvan grupları şunlardır:

Üssüğünoğlu, gökyüzüne kırpık gözlerle baktı. (9)

Üssüğün İbrahim bu kez de acısını çeşmeden çıkarttı. (10)

'Prova şu **Üssüğün İbraam'a...**' (11)

'Vallaha' diyecek 'çok diyarlar dolaştım, görmedim **Üssüğün İbraam'ın atlar** gibi.

(11)

O eski **Üssüğünoğlu** öldü. (12)

‘Çekin lan’ derim ‘arabaları **Duran efendinin** mağazasının önüne.’ Çayı var, gayfesi var, buyur'u var. ‘Buyur **İbraam efendi**’ der... (12)

Bütün pavlikeler **herifçioğluna** bağlı. (12)

- Çağır **Zeynelin İsmail**'i, ‘Ne istersin şu tarlana?’ (13)

Sen ne dersin **Zorbarınoğlu**? (13)

Ağam, **Üssüğü İbraam efendi**, ne ekeceksin? (13)

Sofranın kalktığı görülmemiş **İbraam efendinin konağında**. (14)

Mustafa, olmazsa, **Küçük Hasan** çok zaman kendisini çevirir, zor güç üzerine atlar, eve gelirdi. (18)

Üssüğünoğlu, sığırın ardını almaya çalışan çobanı çevirdi: - **Tombak Emmi**, dedi.

Bizim **Dorukısrak** bu yıl yılkılık... Ben sana söyleyim, sen de iyi işit. Dönüş yolunda geri çevir, ayır mallardan. (24)

Uzun, acele birkaç çifte fırlattı ve hızla yürüdü, ama **Üssüğünoğlu** peşini bırakmadı. (27)

Zelvelinin Murat oğlunu evlendiriyordu. (30)

Nereye **Kaşifinoğlu**? (38)

- Devrik köyüne **Tombak Emmi**. (38)

-Ula, dedi. **Kaşifinoğlu**, senin işin rast gidecek. (38)

Tombak Emmi'ye eyvallahı çökertip **Kaşifinoğlu** yola düştü. (39)

Fadışinoğlu : -İrbaam'ın Doru, dedi. (40)

Jandarma Ahmet Çavuş'un karısı: - Sefil ortalarda, dedi. (40)

Ferman **Naçar'ın Ali'nin** ise, dağlar kendisinindi... (50)

Üssüğünoğlu'nu bağışladı kendince. (50)

Zaten **Dorukısrak'ın** nesineydi... (52)

Geride, **Doru Çılkır'la** birlikte altı at kalmıştı. (55)

Demirkır Aygır koşuyordu. (55)

-Ulan **Kümüğünoğlu**, iyi vaaz hocası olurmuşsun. (65)

-**Duran Çavuş'un** misafiri. (76)

-**Duran Çavuş** sürüklemese ben sürükler, derisini ben, alırım. (76)

-Sen ne dersin **Hıdır Emmi**? (77)

Kısrak bin bir güçlkle **Hıdır Emmi'nin** ahırına sokuldu. (77)

Hıdır Emmi ve oğlu gün boyu ve gece yarısına dek kısrakı sık sık yokladılar. (91)

Çok çekti **Hıdır Emmi** kadersiz kısrak. (93)

Sokağa çıkınca **Hıdır Emmi** yuları dibinden tuttu. (96)

- Hangisini beğenmezseniz o benim, dedi **Acı' lı Çelebi Ağa...** (103)

- Hayrını görün, dedi **Çelebi Ağa...** (103)

Nisanın ilk günleri işle güçle birlikte **Üssüğün İbrahim Efendinin** aklına Dorukısrak düştü. (108)

Sen nerden laf açan **İbraam Ağa**? (109)

Üssüğün İbrahim ve oğlu tayın peşinden yürüdüler. (112)

Sana bir dünyanın zulmünü yapmazsam, ya da alınına bir kurşun sıkıp köyün deresine yıkmazsam bana da **Üssüğün oğulluğu** haram olsun. (118)

1.10. BİRLEŞİK İSİM

Birden fazla isimden veya isim soylu sözcükten oluşan nesne, yer ve kişi adları birleşik isim grubu oluştururlar.

Ergin (1993: 363) birleşik isimleri, “Bir nesnenin çok defa tek tek de adı olan isimler aynı nesneyi karşılamak, aynı nesneye beraber ad olmak için doğrudan doğruya, eksiz olarak yan yana gelir ve birleşik isim yaparlar.” şeklinde açıklar. Birleşik isimlerin Türkçede sadece has isimlerden yapılan bir kelime grubu olduğunu söyler.

Karahan birleşik isim grubunu Ergin'e göre daha da sınırlandırarak bir tanım yapmıştır. Ona göre birleşik isim grubu, "Bir şahsa özel ad olmak üzere bir araya gelen kelime grubudur (2014: 69)." Görüldüğü gibi Karahan, sadece kişi adlarını birleşik isim yapısı olarak kabul ederken Ergin, böyle bir ayırım yapmadan yer adlarını da birleşik isim grubu içinde değerlendirmiştir.

Karahan (2014: 69), birleşik isimlerin özelliklerini sıralarken isim unsuru, özel isim olan sıfat tamlamalarının (Ulubatlı Hasan, İkinci Selim...), zaman içinde bir şahsa ad olabileceğini ve bunların da birleşik isim grubu olarak değerlendirilmesi gerektiğini söyler.

Birleşik isim genellikle özel isimlerden yapılır. Özel isim yerine kullanılan cins isimlerden de birleşik isim yapılabilir ancak bunların sayısı oldukça sınırlıdır. (Özkan ve Sevinçli, 2008: 36)

Karaağaç (2002: 47-54) mevcut dilbilgisi kitaplarından farklı olarak her dilde karşımıza çıkan ad, sıfat, zarf, zamir, eylem, edat gibi sekiz sözcük türünden bağlaç ve edatlara yer vermeyerek isimler başlığı altında yer alması gereken "Özel Ad"ı da ayrı bir sözcük türü olarak göstermiştir.

"Özel Ad Bilgisi" (s. 47-54) başlıklı makalede, aslında genel adlardan oluştuğu halde sonradan birtakım anlam ayrıcalıkları kazanarak kendine has bir tür oluşturan özel adlar üzerinde durmuştur.

Yazar, özel adın, yapı bakımından genel ad ile aynı olduğunu yalnızca özel adın, genel ad içerisinde ayrı bir kategori oluşturduğunu belirterek şöyle der: "Herhangi bir dilin söz varlığı içinde, genel adlardan ayrı, özel ad olarak kullanılan ayrı bir malzemesi yoktur. Özel ad, dilin sahip olduğu malzemedен bir veya birkaçının değişik bir kategoride kullanılmasıdır. Özel adlar, bir dilin sözlüğünden veya gramerinden seçilen yapıların, tek bir varlığa ad oluşundan ibarettir; her özel adın genel ad halinde, genel ad olarak bir yaşantısı, bir anlamı vardır. Genel ad, sözlüğün, dil ve düşünce dünyasının bir üyesi olurken, özel ad, genel adın belirli bir fonksiyonla kullanımından ibarettir" (s. 50).

Karaağaç (2002: 47-54) özel adın, genel ad içindeki yerini ve genel addan farklılıklarını belirledikten sonra ilerleyen sayfalarda özel adların özelliklerini:

1. Özel adlar genel ad kaynaklıdır,
2. Özel adlar, genel adlardan daha çok değişikliğe uğrarlar,
3. Özel adların başka dillerde anlam karşılıkları yoktur, ikinci bir dile çevrilemezler,
4. Özel adların çoklukları yoktur,
5. Özel adlarda anlam olayları görülmez,
6. Özel ad-varlık ilişkisi nedenlidir,
7. Özel adların genelleşmesi (s. 52-54) başlıkları altında incelemiştir.

Delice (2001: 28)'ye göre birleşik isim, "Birden fazla yalın veya kalıplaşmış kelimenin bir kişi veya varlık ismi oluşturmasıyla ortaya çıkan kelime öbeğidir." Delice eskilerin ism-i mürekkeb diye tanımladıkları bu kelime öbeğini ifade etmek için mürekkep isim, birleşik isim, birleşik ad gibi terimler kullanıldığını ifade eder. Ona göre özel ismin unvanı olarak kullanılan ancak özel isme alem olduktan sonra özel ismin başında kullanılmaya başlayan unvan isimleriyle kurulan öbekler de özel isim öbeği olur: Nasrettin Hoca/ Hoca Nasrettin gibi.

Keskin (2003: 194), özel isimlerden önce gelen; unvan, makam, mevkii, rütbe, statü ve lakap bildiren kelimelerin de birleşik isim grubuna dâhil olduğunu belirtir.

1.11. ÜNLEM GRUBU

Sevinç, acıma, sevgi, kızgınlık... gibi duygularımızı dile getirmek için kullandığımız ifadeler ünlere denir. Ünlem grubu, bir seslenme edatıyla bir ismin eksiz birleşimiyle oluşur. Seslenme edatı önce, isim sonra kullanılır. Metinlerde cümle dışı unsur kabul edilirler.

Ergin (1997: 390) ünlem grubunu, "Bir seslenme edatı ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubu" olarak ifade etmektedir.

Keskin (2003: 191) ünlem grubunun tanımı, “Bir ünlemle, bir isim unsurunun (kelime grubu da olabilir) oluşturduğu kelime gruplarına ünlem grubu denir.” şeklinde yapar.

Eker (2003: 376) de, “ Ünlem grubu, bir ünlem edatı ile ona bağlı bir ad ögesinden oluşan sözcük grubudur.” diyerek ünlem grubunu tanımlamaktadır.

“Bir ünlem ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur.” şeklinde ünlem grubunu tanımlayan Karahan (2014: 70-71), ünlem grubunun özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

a. Bu grupta ünlem edatı (ey, ay, hey, bre, a, yâ, yahu, be vb.) başta, isim unsuru sonda bulunur.

b. Ünlem edatı ve isim unsuru, eksiz birleşir.

c. Bu grupta, isim unsuru kelime grubu olabilir.

ç. Bu grupta birden fazla isim unsuru bulunabilir.

d. Cümlenin kuruluşuna katılmayan bu grup, hitaplarda kullanılır. Cümle dışı unsur olarak cümlenin herhangi bir yerinde bulunabilir.

“Yılkı Atı” adlı eserdeki ünlem grupları aşağıdaki gibi gruplandırılmıştır:

Vay akılsız vay ! (13)

Yook! sen de şu bin beş yüzü al... (13)

"Vay anam!" diye bağırarak uyandı... (22)

Heey sen ne idin gençliğinde garip Doru... (26)

Ula, Üssüğünoğlu, diyorlardı, bunun belirsiz babası Allahalem Arabatı ya da İngiliz.

(30)

-Ölmedim ya, dedi, İbrahim. (31)

- Eeeee, Dorukısrak, beylik, paşalık devri bu kadar... (32)

- Ulan Doru, ne de olsa cinsin pak. Piç miç derler ya, halt etmişler. (32)

Vay dini kırık dürzü, vay kerhaneci İrbaam, bir zamanlar Doru'nun tırnaklarını

yalıyordu. (38)

Vay olmam diyesice zalim, vay ırzı kırık vay... (38)

Vay mübarek kar vay... (44)

Şimdi öyle miydi ya? Doru, nasıl dayanacaktı bu zulüme. (55)

Vay garip Doru'm vay, dedi. (64)

Vay kadersiz Doru'm vay. (64)

-Ulan Kümüğünoğlu, eyi vaaz hocası olurmuşsun. (65)

- Kızım, yavrum, anladı Hıdır Emmin. İyileştin... Gayrik! gözün yolda olur.

Kışnemen, huysuzlaşman bu yüzden... Emme! dışarılar senin bildiğin gibi değil...

Kış, kıyamet! (94)

Vay, şu bizim köylü, şu garip kısrak kadar her bir şeyi anlasa... (95)

- Pravo Hıdır Emmi, dediler. Sana bin pravo... Sen olmasan, bu at çoktan dereyi doldururdu. (96)

- Haydi yavrum, dedi. Allah yolunu açık etsin, canavarın şerrinden korusun... (96)

Zaten koskoca bölgenin gün gösteren, umut dağıtan, yüreklere huzur aktaran, gama gasavete "git öte!" diyen iki ayı vardır. (107)

Emme, kim dinsiz değil? Kim imansız değil? (109)

Ben icat etmedim ya! (109)

-Ya, yilkılıklar da" gel beni tut, al sahibime götür" diyor. (109)

-Murat, babam, yavrum! Ne diye tutup, alıp getirmedi? (109)

-Ya, yilkılıklar da" gel beni tut, al sahibime götür" diyor. (109)

-Ulan, kaz olsa, culluk(hindi) olsa onlardan verirdim. (109)

" Höst, höst" diye yilkılıklara doğru kovaladılar. (112)

Eferim! Mustafa, ne de olsa babayın oğlusun. İrbaamın belinden düştün. Her bir işi, evelallah! kül ufak edersin... (116)

Güle güle ağam, dedi. Ve yürüdü... (117)

Eee, sen de ki, kısrak, tay ovada... (117)

" İnşallah! Ovaya inmediler." dedi içinden. (117)

Tay, "buyur efendim!" dedi... Demez ya!... (117)

-Eşşek sıpası, güzelce attın yuların sicimini boynuna. Ne diye şahlanmasına papuç bıraktın? (114)

“ Ulan kerhaneciler, ulan rafazılar, oh demeyinen kıcınız mı soğuyacak? (119)

Elinize kına yakın dürzüler! Zil takıp oynayın... Bayram yapın.” (119)

Tuh, yazık oldu, çok üzüldüm. (119)

Emme! Er geç çıkarlar ortaya. (119)

Ayda bir ata atlayıp üç beş gün dağı taşı dolaştı. Sordu da sordu. Yok, yok, yok... (120)

" Ulan namussuz Doru, ulan nankör tay, bir daha isminizi ananın, arayanın, soranın, aklından geçirenin anasını avradını sülalesini..." diye bağırdı. (120)

1.12. SAYI GRUBU

Türkiye Türkçesinde sayı adları bazen tek kelime ile bazen de kelime gruplarıyla karşılanır. Bu şekilde sayı gösteren kelimeleri üç bölümde inceleyebiliriz:

a) Tek kelimeyle gösterdiğimiz sayılar : (beş, on, bin...)

b) Sıfat tamlaması şeklinde gösterdiğimiz sayılar: Bu tür sayı adlarında birinci unsur, ikinci unsurdan küçük bir değeri ifade eder.

c) Sayı grubu şeklinde gösterdiğimiz sayılar: Birinci unsuru, ikinci unsurundan büyük bir değeri gösteren sayılardır. Sayı grubuyla ifade edilen sayılar, yukarıda belirttiğimiz iki grup sayının arasındaki sayılardır. Sayı grubunu oluşturan kelimeler eksiz birleşirler (Aksoy, 2006: 116).

Delice (2007: 29) sayı gruplarını açıklarken sayı grubu ile sıfat tamlaması grubunun karıştırılmamasını, "Sayı öbeğinde; iki sayı arasında bir toplama ilgisi mevcuttur. Sayı isimlerinde yapılan, sıfat tamlamasında ise iki sayı ismi arasında bir çarpma ilgisi bulunmaktadır." diyerek açıklamaktadır.

İncelediğimiz eserdeki sayı grupları aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

Kırk iki kuruş yirmi santim... (12)

'Teklif yok' der. '**Kırk sekiz** olsun...' (13)

"Al şu **iki bin beşyüz**'ü, yağa ver, bala ver, kıymağa ver kardaşım." (13)

Yook sen de şu **bin beş yüzü** al... (13)

Şu hallerine bakınca sanarsın ki Ağustosun **on beşi**... (14)

İbrahim, **on beş** yıl önce Dorukısrak'ın anasıyla kasabaya gitmişti. (29)

Yüz elli lira, iki yüz lira verenler oldu. (31)

On beş yıllık emeğinin armağanını eline vermişti. (42)

Kısrak'ın yilkılıkların yanına dönüşünden **bir buçuk** ay sonra mart ovaya indi. (101)

Geride kalan, sözünü etmediğimiz **kırk beş** gün içinde üzerinde durulacak önemli bir olay olmadı. (102)

Bir ahıra girsin, **üç beş** timar olsun, eski haline döner. (112)

Üç tepeyi, **beş** tepeyi ayaklarının gücünde arkada bırakmalıydı. (113)

Bir kötünün **yedi** mahalleye zararı var. (118)

Tersine **beş sekiz** köylü ile ayrı ayrı karşılaştı. (119)

Ayda bir ata atlayıp **üç beş** gün dağı taşı dolaştı. (120)

1.13. BİRLEŞİK FİİL

Birleşik fiil, bir yardımcı fiil ile bir ismin ya da bir fiilin birleşmesiyle oluşur. İsim unsuru ya da fiil Türkiye Türkçesinin genel yapısına uygun olarak sonra, yardımcı fiil ise önce yer alır.

Ergin (1993: 364)'e göre birleşik fiil yapıları, “Yardımcı fiilin başına getirilen unsurun isim veya fiil olmasına göre birleşik fiiller ikiye ayrılır.” İsimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller başlığı altında “et-, ol-, eyle-, bulun-, yap-” yardımcı fiillerini ele alır. Fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiilleri ise “ bil-, ver-, gel-, gör-, dur-, kal-, yaz-, koy- ” olarak açıklar. “Bunların başına ya vokal gerundiumu ya da nadiren -ıp, -ip gerundiumu getirilerek birleşik fiil yapılır.” şeklinde açıklanır.

Ercilasun (1984: 48), “Birleşik fiil bir kelime grubudur. Kelime gruplarında esas, manaca bir bütünlük teşkil etmek ve cümle içinde tek kelime muamelesi görmektir. Kelime gruplarına iştirak eden asıl manalarından az veya çok farklı, yeni ve tek bir mana ifade etmek üzere bir araya gelirler. Birleşik fiil de böyledir.” biçiminde açıklamaktadır.

Özkan ve Sevinçli (2013: 66) birleşik fiili, “ Bir yardımcı fiilin isim ya da fiille oluşturduğu kelime grubu” olarak açıklamışlar ve şöyle gruplandırmışlardır:

A. İsim + Yardımcı Fiil = Birleşik fiil

B. Fiil + Zarf Fiil + Yardımcı Fiil = Birleşik Fiil

Uğurlu (2007: 411) birleşik fiiller üzerine:

“1. Birleşik fiil, bir isim ile fiilin oluşturduğu bir bütünlüktür. Temel yapısı, {(isim) [fiil]} şeklinde gösterilebilir.

2. Birleşik fiil, cümle unsurları açısından “yüklem” ; kelime grupları açısından “birleşik fiil grubu ”dur.

3. Birleşik fiil kurulabilecek fiillerin bir listesi yapılamaz. Her fiil, istemine göre aldığı tamlayıcısıyla zaman içinde birleşik fiil oluşturabilir.

4. Birleşik fiil kuran fiillerin zamanla ses değişikliğine uğraması, anlamını yitirmesi veya “gerçek” anlamının dışında kullanılması birleşik fiil olmasına bir engel teşkil etmez.

5. Bir fiilin tamlayıcılarıyla oluşturduğu birlik, “gerçek” anlamının dışında kullanılsa da “birleşik fiil” olamaz.

6. Gramer veya dilbilgisi çalışmalarında “birleşik fiil”, “ekfiil”, “(isim cümlesinin) yüklemi”, “birleşik çekim” gibi ayrı terimlerle ve ayrı bölümlerde, birbiriyle ilgisiz bir şekilde açıklanan yapılar, sadece “birleşik fiil” olarak tasnif edilmelidir.” diyerek düşüncelerini altı maddede belirtmiştir.

Karahan (2014: 73) ise birleşik fiili, “Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğudur.” şeklinde tanımlar.

Karahan (2014: 73) birleşik fiilleri işlevlerine göre “ bir hareketi karşılayan fiiller” ve “ bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller” olmak üzere iki grupta inceler.

Ayrıca bunlardan başka “-mAyA başla-, -mAk iste-, -mAyA çalış-” kalıplarında, birlikte kullanıldığı hareket isimlerini tasvir eden birleşik fiillerin olduğunu belirtmektedir.

Sonuçta örneklerden görüldüğü gibi birleşik fiil konusunda dilcilerin görüşleri farklıdır. Ancak birleştikleri nokta; bir isim ya da eylem unsurunun, bir yardımcı fiille birleşmesinin bu yapıyı kurduğudur.

1.13.1. Bir Hareketi Karşılayan Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiiller, bir isim ile bir fiil unsurunun birleşmesinden meydana gelmiştir. Fiil, ya bir ana yardımcı fiildir, ya da sözlük anlamı dışında kullanılan bir başka fiildir (Karahan, 2014: 73).

1.13.1.1. Ana Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Ergin (1993: 365)’ e göre “Bu birleşik fiilde isim unsuru ya bir isim veya bir partisip olur. İsim de ya Türkçe veya yabancı asıllı olur. Partisiple yapılan isimlerde ise yalnız ol- ve bulun-, yani geçişsizlik yardımcı fiilleri kullanılır. ”

Karahan (2014: 73)’ a göre “Bu tip birleşik fiillerde “et-, ol-, yap-, eyle-, kıl-, bulun-” yardımcı fiilleri kullanılır. Asıl unsur olan isim başta, yardımcı fiil sonda bulunur. Yardımcı fiil, bir çekim görevi yaparak anlamı üzerinde bulunduran isim unsurunu fiilleştirir.”

1.13.1.2. Yardımcı Fiili “ et-” Olan Birleşik Fiiller

Karahan (2014: 74)’a göre: “En işlek yardımcı fiiller “et-” ve “ol-” fiilleridir. “yap-, bulun-” fiilleri de sıkça kullanılır. “kıl-” ve “eyle-” fiillerinin ise işlekliliği azalmıştır.”

Gökten ne yağdı da yer **kabul etmedi?** (9)

Allah bunları açlıkla **terbiye etsin.** (12)

Eşşek değil ya, anlar kendine **itibar ettiğimi.** (13)

Ayıp ettin emmi, İbraam efendi çiğneyip geçilir mi? (14)

Bu deyyuslar ki, bir burun demirine **tenezzül ederler**, yedi kat yerin altına gömsen, remil attırır, cinlerle bir olur bulurlar. (14)

Geçmiş yılların sırtına **hediye ettiği** yanır yerlerinin sızladığını **hissetti.** (21)

Her hayvan sesinin en iştahlısını **seferber edip** koroya karıştır. (23)

Kurbanlık koyun gibi eli ayağı bağlı **teslim etmiş oluruz** canavara... (27)

At, üç beş kez **hamle etti.** (29)

Zaten iştahlı erkeği daha da **tahrik ettiler.** (29)

Gelin **bir hayır iş edelim**, şunların gönülleri hoş olsun... (29)

Yakın uzak köylerden **davet etmediği** kalmamıştır. (30)

Piç miç derler ya, **halt etmişler.** (32)

Bir his **tedbirli etmiştir.** (48)

Bedeninin hiçbir parçası kendine **itaat etmiyordu.** (58)

"**Yazık ettik** Doru'ya" diyen oğlunda mı? (64)

Ben mi **icat ettim** bu usulü? (64)

Eledi, beledi, kıt yeygisini yedirdi. Atı **iyi etti.** (77)

Can kaygusu **dipdiri etmişti.** (85)

Fırtına hızını kesmeden iki gün **devam etti.** (94)

Geride kalan, **sözünü etmediğimiz** kırk beş gün içinde üzerinde durulacak önemli bir **olay olmadı**. (102)

İki yılkılığın hop oturup hop kalkmaları **para etmedi**. (103)

Er horozda her bir şeyi **hazır et**. (110)

"Höst, höst" diye **feryat etti**. (113)

-Allah odanı, sofranı **daim etsin**, diyerek **veda etti**. (116)

-Allah onu **yok etsin**. (118)

1.13.1.3. Yardımcı Fiili “ol-” Olan Birleşik Fiiller

“ol-” fiili müstakil bir fiil olarak kullanılabileceği gibi bazen birleşik fiil oluşturmada da kullanılır. Bu fiil, “yetişmek, bulunmak, meydana gelmek, tamamlanmak” anlamlarında kullanılmışsa asıl fiildir. (Aksoy, 2006: 125)

“ol- fiiliyle oluşturulan birleşik fiillerde de “Tek başına kullanılmayan veya kullanıldıklarında aslî şekillerini koruyamayan bazı isimler, yardımcı fiile bitişik yazılır.” (Karahan, 2014: 74)

“Bu birleşik fiillerin isim unsuru, bir sıfat-fiil olabilir. “ol-”un sıfat-fiillerle kurduğu birleşik fiillerde; -miş ekli sıfat-fiiller, bitmiş, tamamlanmış bir hareketi, -(I)r / -Ar ekli sıfat-fiiller devam etmekte olan bir hareketi; -AcAk ekli sıfat-fiiller, niyet hâlinde ifade edilen bir hareketi; -yor ekli sıfat-fiiller ise yakın geçmişte ortaya çıkan tamamlanmış veya devam etmekte olan bir hareketi karşılarlar (Karahan, 2014: 75).”

Hiç **ülüzumun olmayınca** Kirazlıdere gibi çağlaman tutar. (10)

Çarıkları ayaklarını sıksın, tabanları **yarık yarık olsun**. (12)

Kömsem, **solucan olup** toprağın altına girerler. (12)

Dünya tümüyle **buğday olsa** hepiciğini alır. (13)

İstersin de **ne olur?** (13)

Bir kişneme tutturdu mu onu yirmisi, köyün uykusu **alabura olur**. (14)

Rüyasında cebine taş dolduruyordu boyuna, taşlar **kum parçaları** olarak ceplerinden toprağa akıyordu. (22)

Bir hoş oldu at. (24)

Kulağına hiç de **hoş** olmayan bir ses geliyordu. (27)

Birden nereden geldikleri **belli** olmayan başıboş iki at çıktı ortaya, doru ve güçlü, **kuvvetli** olanı kısrağa yaklaştı. (29)

Erkek o kadar yaklaşmıştı ki, kısrağın peşi peşine attığı çifteler göğsüne değiyorsa da **etkisiz** kalıyordu. (29)

Gelin bir hayır iş edelim, şunların **gönülleri hoş** olsun... (29)

Kısrak arkadaşı ile evin yüküne **ortak** oldu. (33)

Kayrılmak şöyle dursun **hakkı** olan arpanın beşte biri düşmüyordu kursağına... (33)

Öküz olsan kasaplıktın. (34)

Sesini çıkarmadan **teslim** oldu karanlığa... (42)

Çalışı çırpısı, tezeği olmayana acısın... (44)

At vardır, **yaz** olsun, **kış** olsun işsiz gününde yazıya bırakılır. (47)

Bunların geceleri belleri ısındığı için **gevşek** olurlar. (47)

Kolayına gem almaz, yular **sağlam** olmazsa kırıp kaçar. (48)

Arpanın şeklini unutalı **yıllar** olmuştu. (49)

Çileli bir **tanışma** oldu bu. (51)

Ne bulsalar ona **razı** olan şikâyetsiz bir halleri vardı... (51)

Bir uzun kişneme atların **hazırlıkta** olan kulaklarını dikti. (53)

Sıcaktan gövdesi gevşer, **bir hoş** olurdu. (54)

Aralarında **bir kaynaşma** oldu. (55)

Yaman **bir boğuşma** oluyordu. (56)

Attan bıraktığı artık, tilkilerle, akbabalara günler boyu **yiyecek** olmuştu. (58)

Havanın bulanıklığı geçince oldukça yüksekten uçan akbabalar hayli uzakta **bir leş** olduğunu sezdiler. (58)

Akbabalardan **beklemedik bir saldırış** oldu. (59)

İnişler ve vuruşlar o kadar çabuk, o kadar **hızlı** oluyordu ki, kurdun sıvışmaktan başka çaresi kalmadı. (59)

Tilkiler de gökyüzünün **açık** olduğu günlerde ihtiyatla leşe sokuldular. (59)

Şu ateşi karaltsak **n'olur?** (63)

Öyle oluyordu. (63)

-Olan olur ya zavallı Doru'ya. (65)

Fırtınanın şiddetini üzerinde **duymaz** oldu. (69)

O gün önemli bir **olay** olmadı. (70)

Tepsi gibi bir ay üç beş kez görünüp **kayboldu**. (71)

Bir güç **engel** oluyordu oturmasına. (71)

Yalandan da olsa kamçı bile vurmuyordu. (74)

Hiç **iyi** olsun **iflah** olsun **diyen** olmaz. (76)

Kısrak yine **pers olur** gibi yıkıldı. (78)

Dağlar çoktan **kaybolmuştu**. (81)

Kar zerrecikleri **alabora** oluyor, bir inip bir kalkıyor, göz açtırmaz ediyordu. (82)

Bu saldırışlar o kadar **sık** oluyordu ki atlar durmaksızın çifte atmak zorunda kalıyorlardı. (84)

Topluluk karın **kısmen az** olduğu yamaçtan aşağı kayıyordu. (86)

Soluk alışını **biraz** olsun canlanmıştı. (91)

Sürelî buhar, nefes borularını **kısmen** olsun açmış, soluk alışını kolaylaşmıştı.

(91)

Her işin **çıkarsız olanı** güzeldir. (92)

Ev halkı **tedirgin oldu**. (95)

Yel, ulumasını kesti, sonra ortadan **kayboldu**. (95)

Ve yine çoğuncası bulutlar dağ yönlerine **kar olup** inerken, ovaya **yağmur olarak** düşerler. (101)

Ekin tarlalarındaki siyahlıklar **kaybolur**. (101)

-Ulan, **kaz olsa, culluk(hindi) olsa** onlardan verirdim. (109)

O pısırik, **zabın doru olmaktan** çıkmış. (109)

Daha insanı karşıdan görünce şüpheleniyorlar, kişniyorlar, **tedirgin oluyorlar**. (110)

Dünya **alaca aydınlık oldu**. (111)

- Seni tastiklemeyen, tanrım **kafir olur**, diye söylendi. (111)

Bir ahıra girsin, üç beş **tımar olsun**, eski haline döner.

Evcil olur... (111)

Tayın **peşinde olduğunu** sezinleyince yeni bir hız, yeni bir **güç geldi**. (113)

Ben şu karşı köye **misafir olurum**. (115)

Şimdi Kısrak'ın aklına düşer bunlar, **dön geri eder, olup olacağı** bu... (115)

Kış boyu teklemeye misafirden **hoşnut olan** ev sahibi İbrahim'e gerçekten konukseverlik gösterdi. (115)

Gün ışığı ile birlikte Mustafa babasının **konuk olduğu** köye gelmiş, odayı bulmuştu. (116)

Benim dönüşüm **belli olmaz**. (117)

Sesi ağlamaklı oldu. (118)

Sana bir dünyanın zulmünü yapmazsam, ya da alınına bir kurşun sıkıp köyün

deresine yıkmazsam bana da Üssüğün oğulluğu **haram olsun.** (118)

-Hemşerim, üç dört yaşlı, **al tayı olan** bir Doru kısrak gördün mü? (119)

“Çok bir **âlâ olmuş.** Çok bir **ilâyıklı olmuş.**” (119)

1.13.1.4. Yardımcı Fiili “yap-” Olan Birleşik Fiiller

Bir alem **düğün yapıyor** sansın... (13)

Kısrakla yıllar yılı **kader yolculuğu yapan** Kirat, Doru'yu görünce hemen yanına gitti. (24)

Biri, Kısrak'ın yularını ağzına **gem yaptı.** (29)

Hatta , kasabada tellâl bağırttırmış, **güreş ve yarış yapılacağını** duyurtmuş, ödüller vadetmişti. (30)

Zorlu vuruşlar yaptı. (56)

Ve "Bana bakın, **benim gibi yapın**" der gibi atlara baktı. (57)

-Derisini **itağ yapar.** (76)

Saf düzeni üç yiğit atı bir hayli sağ ve sol yanlarından hızla geçen beş kurt, başlarını bir araya toplamış ve arka ayakları sınırında **halka yapmış** sekiz ata bütün güçleri ile saldırdılar. (84)

Vuruşu biten kurt, **kısa yarım bir kavis yapıyor,** saldırma hızlanma açıklığı kazanıyor ve derhal hücumu geçiyordu... (84)

Kepek kavurup **çorba yaptılar.** (91)

Hıdır da sayende Allah indinde **makbul bir iş yaptı.** (92)

Havanın iniştiği, güneş ışığının karda pırlıl pırlıl **yansılar yaptığı** bir günün kuşluğu idi. (95)

Bu halde at biraz huysuzlaşır, **caka yapar,** kişiliğini gösterirdi. (96)

Karnın **bayram yapsın.** (110)

Elinize kına yakın dürzüler. Zil takıp oynayın... **Bayram yapın.** (119)

1.13.1.5. Yardımcı Fiili “kıl-” Olan Birleşik Fiiller

Bu akşam imam tek başına **yatsı namazını kılmış**, hemen evine dönmüştü.

(20)

1.13.1.6. Yardımcı Fiili “eyle-” Olan Birleşik Fiiller

Neylersin ki isteseler de, istemeseler de oluş buydu. (70)

1.13.1.7. Yardımcı Fiili “bulun-” Olan Birleşik Fiiller

Karara **hiçbir itirazda bulunmadı.** (49)

1.13.1.8. Diğer Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

“Bazı birleşik fiillerde, “ol-, et-, kıl-, yap-, bulun-, başla-“ yardımcı fiilleri yerine asıl fiiller kullanılır (Karahana, 2014: 75).” Bu tür birleşik fiilleri oluşturan kelimelerden en az biri sözlük anlamını kaybetmiş veya grup deyimleşmiştir.

Hal kalmadı çift demirini sökmeye... (9)

Bir **karar veririm** ki, temizsiz, itirazsız... (11)

Gözü kör olsun yokluğun. (12)

Elinde olmaksızın dere ile şose arasında uzayıp giden tarlalara baktı. (13)

‘İki binden zırnık **aşağı vermem.**’ (13)

Dalgın İbrahim öküzlerden birine toslayınca hayallemeden **el etek çekti.** (14)

Bir dünya yüzü gör. (14)

Tepeye doğru **yol aldı.** (18)

Güneş, uzak, çok uzak dağlara yaslanmış, büyümüş, büyümüş, **bir dünya**

olmuştı. (19)

At, hiç **oralı** olmadı. (19)

Soğuk tüylerini **diken diken etmişti**. (20)

Burnundan soluyor, **suratından düşen bin parça** oluyordu. (21)

Biraz önce sigarasını hırsla ezip ocağa atan kocası gözünde

kül ufak oldu. (21)

Öte yanda birbirine **omuz vererek** bir köşeye büzülmüş iki oğlundan, sus pus

kızından önce İbrahim kalktı. (22)

Çocuklar da peykedeki yer yatağına **sırtı sırta vererek** uzandılar. (22)

On, on bir **yaşın** verdiği akılla onlarla alkış tuttu. (22)

"Gel" der, gibi **göz kırpıyordu**. (22)

Köyde sabaha karşı **bir curcuna başlar**. (23)

Sanarsın **in cin kalmamış**, terkedilmiş bir yerdir köy... (23)

Dönüş yolunda **geri çevir**, ayır mallardan. (24)

Gözü kör olsun açlığın... (24)

Uysal, ağır adımlarla tepeye doğru **yol aldı**. (25)

Nasıl **boyun verirdin** hamuta... (26)

Gelin **bir hayır iş edelim**, şunların **gönülleri hoş** olsun... (29)

Saatlerce tayla ilgilenir, "aman, beli incinir, **boy atmaz**" diye binmezdi. (30)

Tay, üç yaşına değince **dillere destan** oldu. (30)

İnce, uzuna kaçan ayakları, orantılı gövdesi, uzun boynu ve geniş kalçasıyla

göze batmağa başladı. (30)

Zırnığa **kul köle** olsam yine satmam. (31)

Bir dediği iki olmadı. (31)

Kredisi **beş paralık** oldu demektir. (32)

Sen, askeriyenin **elinde** olacaktın. (32)

Çayıra bıraktılar sonunda, "Biraz **kendine** gelsin, hiç yoksa harmanda işe yararsın" diye... (33)

Anasına **güç olur**, peşine takılıp eve gelir diye bırakmıyorlardı. (37)

Yüzlerce hayvan başının bir eğilip kalktığını, isteği tükenmiş ayak inciklerinin birbirine çarpa çarpa **yol aldığı**nı görürsünüz... (37)

Otun böyle **kıl ucu olduğu** günlerde sığır otlakiye ve ekin kökü kalmış tarlalarda bir geniş gidiş, dönüş çizgisi çizer. (37)

Kırat ile **göz göze** geldiler. (37)

Elini versen, kolunu alamazsın bu milletin elinden... (38)

Gözü **elinde** olmaksızın Dorukısrak'a takıldı. (38)

Tanrıya havale etmeli her işi. (39)

Tombak Emmi'ye eyvallahı çökertip Kaşifinoğlu **yola düştü**. (39)

Koşarcasına **yola düştü**. (40)

-Gavura **kurban olsun**, dedi Molla Mustafa'nın Bekir. (41)

Doru **adam etti** Üssüğün İrbaam'ı, babası ne boktu sanki? (41)

Birbirine **boyun vermiş** tepecikler ortasında yapayalnızdı. (42)

Durdu, yürüdü, **sabahı buldu**, sağa sola **göz attı**. (43)

Güneş bir mızrak gibi yükselmeden bulutlara **tutsak oldu**. (43)

Sanarsın bir dünya **düz ayak olmuş**... (44)

Bir düşünce kalkmak **aklına gelmez**. (44)

Atlar, **bir araya** geldiler. (47)

Bunlara dünya vız gelir. (48)

Ovaya **burun veren** son tepenin eteğinde Dorukısrak ve arkadaşını gece yakaladı. (49)

Doru gibi bir gün sığırın köye dönüşünde **önüne** geçtiler. (49)

Dön geri ettiler, yalandan kovaladılar. (49)

Dorukısrak'la karşılaşınca **dünyalar onun** oldu. (50)

Bir kalbur saman, bir avuç arpanın **kul kölesi** olacaktı ömrü boyu... (50)

Böyle bir **hatırı** olduğu için ihtiyarlığında yazı yabana bırakılmıştı. (50)

Çerçöp olmuş, **beli** düşmüş, her yanı **kemik kemik** görünen Doru'ya mı ?
kalmıştı?... (52)

Bu hakaret yıllar yılı çektiklerine **tuz biber** olmuştu. (52)

Boynu eğik, ıslak gözleri toprağa **takılı** kaldı. (52)

Çılkır'ın ikinci karşı koyması bir **sonuç** vermedi. (52)

Bir anda yapayalnız kalmış, **umutlu dünya altından kayıp** gitmişti. (52)

Yalnızlığını unutturan, yaşama gücü veren Kısırak'ın yüzüne bakacak hali
yoktu. (52)

Yaklaşmakta olan canavarlara **meydan okuyuştu**. (54)

Suyu bile **ayağına** gelirdi çok zaman. (55)

Çene kemikleri **kül ufak** olmuştu. (56)

Sayırsız köpek **kulaklarını** diktiler, ses gelen yöne süreli bir **havlayış**
bıraktılar. (56)

Fırtına **vız** geliyordu cümlesine. (57)

Gövde yüzeylerine çıkan sıcaklığın bir yarım derecesini **boşa** vermek
istemiyorlardı.(58)

Böylesi hiç **başına** gelmemişti. (58)

Ayakta duracak gücü vardı. (59)

Dirlik dışlık kalmıyordu... (63)

Bu gavur yel **içimizi dışımıza** çıkartacak... (63)

Soğuğa **kurban** olayım... (63)

Yel, dilini bacadan çekiyor, duman yükseliyor, ardından sarı mavi karışımı
bir alev odaya yeniden **umut** dolduruyordu. (63)

Yeniden dünyaya gelmiş gibi oluyordu herkes... (63)

Her pazarda ipliğimiz olsun dersiniz. (64)

Nasibi tükendi ise, önüne arpa kırması doldursan, altına kuş tüyü yatak
sersen, yine geberip gider. (64)

Yürüyüş, soğuğun etkisini azaltıyor, bir dakikalık duruş soğuğu **iliklere**
işletiyordu. (69)

Çılgır **yan gözle baktı**, hafiften kişnedi... (69)

Aygır'a, Aygır'ın kaderine uğramışlara her şey **vız geliyordu.** (70)

Ova, ay ışığında büyümüş büyümüş bir **dünya olmuştu.** (71)

Çılgır bile farkında değildi **başına gelenlerin.** (72)

Yerinde duramaz oldu. (73)

Arkadaşlarından ayrıldığını, **tam ters yola düştüğünü** sezinlemedi bile... (73)

Batıya kayan güneş, alaca bulutlu gökyüzünde **kulaç atıyordu.** (73)

Kendinde olmadan ırmağın suyunda birkaç adım attı. (73)

-Ulan edepsizler, ulan eşşek sıpaları, ne istiyorsunuz **ağzı dili olmayan** zavallı
hayvandan. (76)

Düşenin dostu olmaz, hele bir yol düş de gör... (76)

-Bu dünyada **sapı samanı olmayan** da çok. (76)

Beli gevşek hayvanı yalkıya bırakmak, ölürsen **uğurlar olsun** demektir. (77)

Gönülsüz köpeğin davara gittiği gibi iş görme... (78)

Dördüncü gün hava eski türküsünü **mırıldanmağa başladı.** (81)

Yer gök bir olmuştu. (82)

Kar, fırtına **vız geliyordu** hepsine... (82)

Kar zerrecikleri alabora oluyor, bir inip bir kalkıyor, **göz açtırmaz** ediyordu.
(82)

Yel, **ıslık çalmaya başlamıştı**. (82)

Kurtların kudurganlıkları **para etmedi**. (83)

Aygır ve cengâverlerine saldıran kurtlar hedeflerinin **demir lokma** olduğunu
anladılar. (83)

Her şey **alt üst** olmuştu artık. (85)

Hastalık iki günde Doru'yu temelli **deri kemik** etmişti. (91)

- Doru paçasını **ecelin elinden kurtardı**, dediler. (92)

Bununla **geçmiş olsun** kadersiz yıklılık, zavallı Doru. (92)

Yine poyraza döndü yel, yine gavur gibi **ciğere işlemeğe** başladı. (92)

Dipdiri olsan da bu günlerde yine bırakmam seni... (92)

Bak gözümün önüne geldi **cümle olanlar**... (93)

Bir gözü ağırlıklı ana, bir karı, bir yedi sekizinde **çocukla kaldım**
ortalarda... (93)

Bir **dünya yüzü** görmedi. (93)

Zabın öküzlere **kul köle** olduk. (93)

Şu deriye, şu kemiğe **can gelecek** de Hıdır bahar hergine çıkacak... (93)

Herkes sanki evinde **hapis** olmuştu. (94)

Gayrik **gözün yolda** olur. (94)

Gücün kadar **işe sarılırsın**. (94)

Doru'nun köyden ayrılışı **törenli** oldu. (95)

Dünya, umudu insanların yüreklerine aktarıyor, keder pılısını pırtısını **raflara**
kaldırıyor. (95)

Allah yolunu açık etsin, canavarın şerrinden korusun... (96)

Başı arabada koşulu gibi ine kalka **yol aldı**. (96)

Hafif meyilli yokuşu aşıp **gözden kayboluncaya** dek köylüler atı izlediler.

(96)

Çılkır'ın leşi, önce tilkilere, sonra akbabalara **kış geçimi oldu**. (102)

Yılkı atı ovadın **eksik** olmazdı. (103)

Pazarlık **sıkı** oldu, uzun sürdü. (103)

Biteviye kişnemelerine **kulak asan** olmadı. (103)

Gemleri sıkı sıkıya tutan adamların peşinde, öndeki üç atın arkasında Aygır ve Doruat **yola düştüler**. (103)

Aygır ve Doruat yakalanıp **yola düşünce** yeniden toplandılar. (104)

Bademde, kaysıda domurcuk nar kırmızısı **renk olup** ucunu gösterir. (107)

- Seni yaratan Allaha **kurban** olayım... (107)

Kazanda olsa kepçede çıkardı. (108)

Ova yönünde **işleri** olmazdı. (108)

Ova tarafını bir **kolaçan** etmek gerek... (109)

Gördüğün yılkılığın her biri **bir ceylan** olmuş. (109)

Benim gibi yayan yapıdağı **şöyle dursun**, herifçioğlu kurşun gibi seğirten atla yakalayamıyor onları... (109)

Ortasında **delicoş** olmuş, kıvrım kıvrım döneliyen ırmaklı ova ortaya çıktı. (111)

Kısrak çilginca yavrusunu seviyor, **dünyayı gözü görmüyordu**. (113)

İbrahim ile **göz göze** geldiler. (113)

Tayın **peşinde** olduğunu sezinleyince yeni bir hız, yeni bir güç geldi. (113)

İlk tepenin yokuşu **vız** geldi. (113)

- Fesühbanallah, **görmediğimiz geldi başımıza...** (113)

Sonunda "köye geç kalmayayım" diye **yola düştü.** (115)

Şimdi Kısrak'ın **aklına düşer** bunlar, dön geri eder, olup olacağı bu... (115)

Tosya'ya giderken evdeki bulgurdan olduk. (117)

Sonunda **başımızın belası** oldu. (118)

" **Kuş** oldular, **kanat takındı** deyyuslar" diye söylendi. (118)

Orada da **kulağa hoş gelir** bir ses duymadı. (118)

Yeniden **yola düştü.** (118)

Gavur kısrak her bir şeyi **alt üst etmişti.** (118)

Sana bir **dünyanın zulmünü** yapmazsam, ya da alnına bir **kurşun** sıkıp köyün deresine yıkmazsam bana da Üssüğün oğulluğu haram olsun. (118)

Bu karşılığı alınca **eli ayağı buz** oluyor, her seferinde bir kez ölüyordu. (119)

Ölüm gözüne küçüldü, **zırnık** oldu. (119)

Ahir evdeki bulgurdan da oldu. (119)

Yüzü gülmez olan İbrahim'in bahar boyu, yaz boyu kulakları atlardan bir haber bekledi. (120)

Karakola **başvurdu.** (120)

1.13.2. Bir Hareketi Tasvir Eden Birleşik Fiiller

Karahan (2014: 77) bu tür birleşik fiillerin bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller olduğunu belirttikten sonra bunların “ *zarf-fiil eki taşıyan bir fiil ile bir tasvir fiilinin birleşmesinden meydana geldiğini* ” belirtir.

Karahan (2014: 77), “*Bu birleşik fiiller, zarf-fiil eki taşıyan bir fiil unsuru ile bir tasvir fiilinden kurulur. Ana unsur başta, tasvir fiili sonda bulunur. Anlamı üzerinde bulunduran bu unsur -A, -I, -Ip zarf-fiil eklerinden birini taşır.*

fiil + zarf-fiil eki + yardımcı fiil = birleşik fiil

Bu tür birleşik fiillerde “bil-, ver-, dur-, gel-, git-, kal-, koy-, yaz-” gibi yardımcı fiillerin kullanıldığını ve asıl fiile “yeterlilik, ihtimal, tezlik, devamlılık, beklenmezlik, yaklaşma” gibi anlamlar kazandırdığını söyler.”

Sen öyle delicoş **esip durma**. (9)

Gelirler, söküp, **alıp giderler**. (10)

Elinde olmaksızın dere ile şose arasında **uzayıp giden** tarlalara baktı. (13)

Kaymakamı **çiğneyip geçmez**, hakimi **çiğneyip geçmez**. (14)

Köydeki toz azalıyor, rüzgârla birlikte batıya doğru **kayıp gidiyordu**. (19)

Güneş de başını **alıp gitmiş**, ufukta uzunca bir kızılık şeridi bırakmıştı. (20)

Kıyıları çapaklanmış kirpikleri ortasında siyah gözleri bir noktaya **çivilenip kalmıştı**. (20)

Hasan uyku ile uyanıklık arasında Dorukısrak’la **uğraşıp durdu**. (22)

Bu kez de kışına, arka ayaklarına, inciklerine sopalar **inip kalkıyordu**. (27)

Sonra, yönünü batıya doğru **uzayıp giden**, tepeciklere çevirdi ve daldı. (28)

Yanıdaki erkek atı umursamıyor, bütün gücü ile hamuta ve yan kayışlarına yükleniyor, gerisinde araba, pulluk yokmuş gibi rahatça **gidip geliyordu**. (32)

Düvende iştahsız, ağır, bitkin **dönüp durdu**. (33)

Yüzlerce hayvan başının bir **eğilip kalktığını**, isteği tükenmiş ayak inciklerinin birbirine çarpa çarpa yol aldığını görürsünüz... (37)

Güneş başını **alıp gitmiş**, boşlukta son ışıkları kalmıştı. (39)

Kolayına **gem almaz**, yular **sağlam olmazsa kırıp kaçar**. (48)

Geçen bahar güçten düşmüş, hiçbir işe yaramaz olmuş, köy hayvanları ile üç mevsim dağ bayır **döneleyip durmuştu**. (49)

Bir anda yapayalnız kalmış, umutlu dünya altından **kayıp gitmişti**. (52)

Üşüdükçe **döneleyip durdu**. (53)

Hırıltı dolu soluğu fırtınanın ısıklarına karışıyor, üç beş adım ötede **yitip gidiyordu**. (58)

İbrahim dumana karşı **homurdanıp duruyordu**. (63)

Nasibi tükendi ise, önüne arpa kırması doldursan, altına kuş tüyü yatak sersen, yine **geberip gider**. (64)

O gün köy odasına gelebilen beş sekiz kişi de sözü **evirip çevirip** Üssüğünoğlu'nun yılıklığına getirdiler. (64)

Başları sık sık ekin köklerine **inip kalktı**. (70)

Kurtlar uzaklarda **uluyup durdular**. (71)

Bir aşağı bir yukarı **dolaşıp durdular**. (86)

Sabaha dek yel uludu, kar oradan oraya **tozup durdu**. (86)

Birbirlerine bir boyun aralıklı **dolaşıp durdular**. (87)

Bıldır çektiğimizi bu yıl da çekeriz, **olur biter**. (93)

Çakal **uluyup durur**. (94)

Sana ahırda Kısrak'ı bağlı göstereyim de **şaş kal...** (110)

Düzlükte İbrahim olanlara **şasırp kaldı**. (113)

Şimdi Kısrak'ın aklına düşer bunlar, dön geri eder, **olup olacağı bu...** (115)

1.13.2.1. Yardımcı Fiili “bil-” Olan Birleşik Fiiller

Al **alabildiğini...** (13)

Bundan sonra onu ne çifte **koşabilirsin**, ne düvene... (18)

Bütün çabasına rağmen bir avurt dolusu ot **toplayabilmişti**. (21)

Mertek aralarından sarkan tek tük otu zorlukla **koparabildi**. (28)

Git **gidebildiğin yere kadar...** (38)

Gökyüzü **alabildiğine sargındı**. (54)

O gün köy odasına **gelebilen** beş sekiz kişi de sözü evirip çevirip

Üssüğünoğlu'nun yılmılığına getirdiler. (64)

Atlar şöyle tepe bayır dolaşır düzlüğe **inebilirlerdi**. (119)

1.13.2.2. Yardımcı Fiili “ver-” Olan Birleşik Fiiller

Kuyruğu bırakılan Çalkır, iniş aşağı **kapaklanıverdi**. (85)

Aygır önde idi. Birden **duruverdi**. (86)

Yanına yaklaşan atlar da **duruverdiler**. (86)

Kış da **geliverdi**. (120)

1.13.2.3. Yardımcı Fiili “dur-” Olan Birleşik Fiiller

Eserimizde örneğine rastlanmamıştır.

1.13.2.4. Yardımcı Fiili “gel-” Olan Birleşik Fiiller

Yanıdaki erkek atı umursamıyor, bütün gücü ile hamuta ve yan kayışlarına

yükleniyor, gerisinde araba, pulluk yokmuş gibi rahatça **gidip geliyordu**. (32)

Eee, **gör gel**... Tanrıya havale etmeli her işi. (39)

Sığırda bile tek başına dolaşır, hep en geriden **gider gelirdi**. (49)

Dön geri **edip geldiler**. (117)

1.13.2.5. Yardımcı Fiili “git-” Olan Birleşik Fiiller

Elinde olmaksızın dere ile şose arasında **uzayıp giden** tarlalara baktı. (13)

Köydeki toz azalıyor, rüzgârla birlikte batıya doğru **kayıp gidiyordu**. (19)

Güneş de başını **alıp gitmiş**, ufukta uzunca bir kızılılık şeridi bırakmıştı. (20)

Sonra, yönünü batıya doğru **uzayıp giden**, tepeciklere çevirdi ve daldı. (28)

Güneş başını **alıp gitmiş**, boşlukta son ışıkları kalmıştı. (39)

Bir anda yapayalnız kalmış, umutlu dünya altından **kayıp gitmişti**. (52)

Hırıltı dolu soluğu fırtınanın ısıklarına karışıyor, üç beş adım ötede **yitip gidiyordu**. (58)

Nasibi tükendi ise, önüne arpa kırması doldursan, altına kuş tüyü yatak sersen, yine **geberip gider**. (64)

1.13.2.6. Yardımcı Fiili “kal-” Olan Birleşik Fiiller

Ve **uyuyakaldı**. (22)

Kurt, kuş **donakalmıştır** yazı yabanda. (46)

Günün gözünde oynaşan son ışıklarından **arta kalan** birkaç kıvılcım karanlığa iplikler halinde uzandı. (40)

1.13.2.7. Yardımcı Fiili “koy-” Olan Birleşik Fiiller

Aradan bir hafta geçmeden İbrahim Kısrak'ı döletmek için **at beğenmeye koyuldu**. (29)

Sonra hiç oralı değilmişler gibi **otlamaya koyuldular**. (53)

1.13.2.8. Yardımcı Fiili “gör-” Olan Birleşik Fiiller

Bir at arabaya koşulmaya **görsün**. (32)

Var gör alacağını iste... (38)

Bir karşısına çıkmaya **göreydi**. (42)

-Anan da böyleydi al tay, bir dokunmaya **göreydin** karnına... (111)

1.13.2.9. Yardımcı Fiili “yaz-” Olan Birleşik Fiiller

Eserimizde örneğine rastlanmamıştır.

1.14. KISALTMA GRUPLARI

Kısaltma grupları, genellikle fiilimsilerin (isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil) kısalması ve kalıplaşması sonucu oluşan kelime gruplarıdır. Grubu oluşturan unsurların ikisi de isimdir (Keskin, 2003: 195).

Kısaltma grupları ilgi, yaklaşma, bulunma ya da uzaklaşma durum eklerinden birini alan sözcük ile başka bir sözcüğün birleşerek klişeleşmesiyle ortaya çıkar. İlgi grubu, tamlanan eki düşen belirtili ad tamlaması; yaklaşma, bulunma ve uzaklaşma grupları ise eylem öbeğine benzer (Eker, 2003: 377).

Bunlar kelime gruplarının ve cümlelerin kısalması, yıpranması neticesinde ortaya çıkan kelime gruplarıdır. Herhangi bir kaideleri yoktur. Daha geniş bir gruptan kısalmış ve klişeleşmiş gruplardır. Sayıları pek fazla değildir (Ergin, 1997: 396-397).

İsim grupları olarak da bilinen bu gruplar, iyelik eki veya hâl eki almış bir isim unsuruyla başka bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubudur. Bazen unsurlarının ek almadığı örnekler de vardır. Bu gruplar genellikle isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil veya cümlelerin kısalmış veya kalıplaşmış biçimleridir. Bu bakımdan bunlara kısaltma grubu denilebilir (Özkan Ve Sevinçli; 2008: 85).

Kelime grupları ve cümlelerden yıpranma ve kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan gruplardır. Bu gruplar genellikle isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiil gruplarından kısalmış ve bunların bir kısmı kalıplaşmıştır (Karahana, 2014: 79).

Belli başlı kısaltma grupları şunlardır:

1.14.1. Yükleme Grubu

Birinci unsuru yükleme hâli eki taşıyan kısaltma gruplarıdır. (Karahana, 2014: 81)

1.14.2. İsnat Grubu

Karahan (2014: 80)' a göre; "Unsurlarında çekim eki bulunmayan veya sadece birinci unsurunda iyelik eki bulunan kısaltma gruplarıdır."

İN mi söyler, cin mi söyler **ırzı kırıklar**? (10)

Öküzler, boyunduruk altında **araları açık**, tembel, gairesiz yola düştüler. (10)

Memurun burnu bir karış. (12)

Sabahadek kişnesin atlar, uyutmasın **ırzı kırıkları**... (14)

Voohaa **ırzı kırıklar**... (16)

Doru, **başı önünde** bir süre gitti. (20)

Kıyıları çapaklanmış kirpikleri ortasında siyah gözleri bir noktaya çivilenip kalmıştı. (20)

- Seni **geçmiş kınalının malı**... (27)

Kurbanlık koyun gibi **eli ayağı bağlı** teslim etmiş oluruz canavara... (27)

Sonra **kilosu hafif** genç çocukları bindirdi. (30)

Vay olmam diyesice zalim, vay **ırzı kırık** vay... (38)

Bu gibiler, köy sınırı içinde **başı boş** dolaşırlar. (47)

Ortanın kısası bir boyu vardı. (48)

Başı önüne eğik ilerliyordu. (52)

Boynu eğik, ıslak gözleri toprağa takılı kaldı. (52)

Biraz ardında güçlü iki at **kulakları dikik**, ön ayakları sert ve hazırlıklı duruyorlardı. (53)

Her köy büyük bir hapisane, her ev **kapısı kilitli** koğuşa benziyordu. (63)

Acı yel bacalardan dilini ocaklara uzatıyor, alevi söndürüyor, dumanı yer

yemez **gözleri kapalı** öksüre öksüre kapı yönüne fırlıyordu. (63)

Kulakları dikik beklediler. (70)

Yukarı kalkık başları birbirine sürtündü. (82)

Bu iş, dağ gibi yılmılığın işi, **sırtı pek** atın işi... (92)

Bir **gözü ağırlıklı** ana, bir karı, bir yedi sekizinde çocukla kaldım
ortalarda...(93)

Karnı doymuş çingene gibi **gözü yoldaydı**. (94)

Boynu dik, bacakları gergindi. (96)

Başı arabada koşulu gibi ine kalka yol aldı. (96)

O **beli yumuşak** zabını yılmıya bıraktığım için. (108)

1.14.3. Yönelme Grubu

Birinci unsuru yönelme hâl eki taşıyan kısaltma gruplarıdır (Karahan, 2014: 81).

Bütün pavlikeler **herifçioğluna bağlı**. (12)

Gecenin karanlığına alışık hayvanlar musluklarından başlarını çektiler. (22)

Hani var ki, biraz daha güçlü, biraz daha **ayağına tez** bir hayvan... (32)

Toprağa yapışık, çamurlaşmış yapraklardan yedi. (42)

Arabaya koşulu atlar gibi bir boy ilerliyorlardı. (44)

Adımlarına hırs oturdu. (51)

1.14.4. Bulunma Grubu

Birinci unsuru bulunma hâli eki taşıyan kısaltma grubudur (Karahan, 2014: 82).

Tepeden aşağı uçar gibi indiler. (19)

Arada bir başını arasından açılan musul boşluğuna doğru götürüyor, musul

arası tahtaya burnu ile “küt, küt” vuruyordu. (23)

Kısrak da on ikilik bir **çocuğun altında uysal uysal** köye döndü. (29)

Başı **arabada koşulu** gibi ine kalka yol aldı. (96)

1.14.5. Uzaklaşma Grubu

Birinci unsuru uzaklaşma hâli eki taşıyan kısaltma gruplarıdır (Karahana, 2014: 82).

Ulan şu hayvan milleti **insandan akıllı**. (110)

1.14.6. Vasıta Grubu

Birinci unsuru vasıta hâli eki taşıyan kısaltma gruplarıdır (Karahana,2014: 83).

Yeşille karışık sarı daireyi kendince biraz daha büyüttü. (11)

Köydeki toz azalıyor, **rüzgârla birlikte** batıya doğru kayıp gidiyordu. (19)

Duyguları **atla ilgili** anılarla karışıyordu. (26)

Yeniden ovaya inen atlarla arayı açmamaya çalışıyordu... (71)

Can yongası ile ömür törpüsü atlar bir bakışta seçiliyordu. (103)

İbrahim uyku boyu **atlarla ilintili rüyalar** gördü. (115)

1.14.7. Eşitlik Grubu

Birinci unsuru eşitlik eki taşıyan kısaltma gruplarıdır (Karahana, 2014: 83).

1.14.8. Farklı Türdeki Kısaltma Grupları

1.14.8.1. “-Dan....-a” Kalıbındaki Kısaltma Grupları

Köyün harman yeri **yeşilden sarıya** geçen daireler halindeydi. (10)

Kar tanecikleri **oradan oraya** savruluyor, daha çok çukurlara, yel tutmaz kuytulara yığılıyordu. (70)

Sıcak ahırdan çat ayaza... (70)

Tepelerden aşağılara iniyorlardı. (82)

Bir üçgenin **iki köşesinden bir noktaya** ulaşmak ister halleri vardı. (83)

Sabaha dek yel uludu, kar **oradan oraya** tozup durdu. (86)

Köy yolu dağ köylerinin altından, tepeleri dolaşarak **yukarıdan kasabaya** inerdi. (108)

1.14.8.2. İkinci Unsuru Yönelme Hâli Eki Taşıyan Kısaltma Grupları

Peşi peşine çifte atmağa başladı. (29)

Kırat ile **göz göze** geldiler. (37)

Dudakları, **yarı yarıya** toprağa bata bata kuru, ince, bölük ot parçalarını topladı. (37)

Kıçını döndü, **üst üste** birkaç çifte fırlattı. (40)

Çılgır bir at **soluk soluğa** Kısrak'a, yaklaştı. (43)

Bir süre **peş peşe** gittiler. (44)

Çılgır, Dorukısrak'la **göz göze** geldi. (55)

Sıcağı sıcağına torbaya dolduruldu. (78)

Kıyasıya, **kıran kırana** bir cenk başlamıştı. (83)

Kızarmış gözleri **yarı yarıya** açılıyor, sonra kapanıyordu. (91)

Tüylerine yapışan saman parçalarını temizlemek ister gibi **üst üste** silkindi. (92)

Kırk yıldır **ucu ucuna** denk getiremedim. (93)

Kendi kendine bir zaman konuştu. (94)

“Satışınız yaklaştı” diye söylendi **kendi kendine...** (102)

Gemleri **sıkı sıkıya** tutan adamların peşinde, öndeki üç atın arkasında

Aygır ve Doruat yola düştüler. (103)

O zaman müjden **tam tamına** başa geçerdı, -Ya, yilkılıklar da" gel beni tut, al sahibime götür" diyor. (109)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CÜMLE

1. CÜMLE

Kelimelerin kurallar sistemi içinde sıralanıp yargı bildiren bir ifadeyle tamamlanmasıyla oluşan söz öbeklerine cümle denir. Bir ifadenin cümle sayılması için yargı bildirmesi gerekmektedir.

Kelimeler tek başlarına birtakım nesnelere, hareketlere ve kavramların karşılığı olurlar; tam bir dilek, duygu ve düşünce bildirmezler. Kelimeler söz içinde ilişkileri belirlenmiş şekilde kullanıldıkları zaman anlam değeri kazanırlar.

Bazı kelime grupları yalnızca kavramları, nesnelere veya hareketleri daha yakından belirtmeye yararlar: hasta olmak, alabalık, demir yolu, az demli, odanın duvarı gibi. Belirtme grupları adı verilen bu gruplar bir yargı taşımadıklarından tek başlarına anlatım sayılmazlar. Bazı gruplar ise tam bir düşünce, bir hüküm ifade ederler: Betül evden çıktı. Bugün derste cümle çözümlerini yapacağız. Yemyeşil ormanlardan geçtik vb... Bunlara yargı grupları denir, yargı grubu tam bir cümledir (Özkan Ve Sevinçli, 2008: 91).

Dil bilimcilerim bazıları cümle, bazıları ise tümce dedikleri bu kavramla ilgili tanımları şunlardır:

Gencan (1966: 53), “Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir isteği, bir yargıyı, bir olayı anlatmak için kurulan sözcük dizisine denir.” diye tanımlamaktadır.

Banguoğlu (1998: 496) yargı öbeği şeklinde vurguladığı cümleyi “ Bir araya gelen kelimeler, bir yargı taşırlar ve tam bir düşünce, dilek veya duygu anlatırlar. Bunlara yargı öbekleri adını veririz.” diyerek tanımlar.

Ergin (1983: 398), “Cümle, bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu bir hadiseyi tam olarak bir hüküm halinde ifade eden kelime grubudur.” demiştir.

Hengirmen (1998: 322) cümleyi “Duygu ve düşüncelerimizi anlatan ve içinde yargı bulunan sözcük dizisi” şeklinde tanımlar.

Korkmaz (2007: 54), “Bir fikri, bir duygu ve düşünceyi bir oluş ve kılışı tam olarak anlatan kelime grubu” şeklinde cümle tanımı yapar.

Kükey (1975: 261), “Bir yargı taşıyan; bir düşünceyi, bir duyguyu, bir isteği dile getiren çekimli bir eyleme ya da çekimli bir eylemle veya ek-eylem almış ad soylu bir sözcükle düzenlen anlamlı en geniş dil birliğine “tümce” denir.” demiştir.

Dizdaroğlu (1976: 10), tümce şeklinde belirttiği cümleyi: “Anlam, yapı ve görev ilgisiyle bütünleşen söz dizisine tümce denir. Tümce anlam, anlatım ve yargı birliğidir. Anlam birliğidir çünkü başka hiçbir dil birliği, düşünce ve duyguları eksiksiz bildirme gücünde değildir.” şeklinde açıklamaktadır.

Özkan ve Sevinçli (2008: 91) cümleyi, “Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir hareketi, bir olayı, bir isteği tam bir hüküm hâlinde ifade eden kelime ve kelime dizisine cümle denir. Başka bir ifadeyle cümle, sözü dinleyende soruya yer bırakmayacak biçimde tam olarak -haber ya da dilek yoluyla- bildiren kelimeler dizisidir.” şeklinde tanımlar.

Karahan (2014: 9) cümleyi, “Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine cümle denir. Cümle, dilin en küçük anlatım birimidir. Duygular, düşünceler, olaylar ve durumlar, cümle veya cümlelerden meydana gelen dil birlikleri ile karşılanır.” şeklinde belirtmektedir.

Cümle, yargı bildiren kelime ve kelime grupları ile kurulur. Cümlenin kurulabilmesi için yargı bildiren çekimli bir fiil veya isim yeterlidir. En küçük cümle, bu özelliğe sahip tek kelimelik cümledir. Bu cümlelerin anlamları, metin içinde önceki ve sonraki cümlelerin yardımıyla tamamlanmaktadır (Karahan, 2014: 10).

Cümleyle ilgili tanımlardan yola çıkarak;

1. Kendi kendine yeten bir yargı olması,
2. Tek başına kullanılan çekimli bir eylemin cümle olması,
3. Çekimli bir eylemle kullanılan sözcük veya sözcükler dizisi olması,
4. Bir düşünce, fikir, duygu, durum veya olayı tam olarak (okuyan ve dinleyende herhangi bir soruya meydan vermeyecek şekilde) aktarmak için kullanılıyor olması,

5. Kelime veya kelime dizisi olması,

6. Bazı kurallara göre bir araya gelen ve aralarında birtakım ilişkiler bulunan sözcük dizimi olması. (Delice, 2012: 38) özelliklerini sayabiliriz.

1.1. CÜMLENİN UNSURLARI

Cümle, sözcük ya da söz grubundan oluşan, yargı bildiren ifadelerdir. Sözcük ya da söz grubunun cümle içindeki görevine öge denmektedir.

Demir (2004: 179) ögeyi: “Cümlenin kurulmasında ve anlaşılmasında görev alan sözcükler” şeklinde belirtmektedir.

Kelime grupları tam bir hüküm ifade etmez, cümle ise tam bir hüküm ifadesi taşır. Bunun için çekimli bir fiil yeterlidir. Çekimli fiil yargıyı şekle, zamana ve kişiye bağlı olarak karşılayan fiildir. Çekimli fiil tek başına cümle değeri taşır ve çekimli fiilin sonundaki şahıs eki kişiyi de belirttiğinden çekimli fiil aynı zamanda özneyi de belirtmiş olur. Demek ki çekimli bir fiilden oluşan tek kelimelik bir cümlede iki temel öge bulunmaktadır. (Özkan, Sevinçli, 2008: 92):

1. Yüklem
2. Özne

Özne ile yüklemden oluşan tümceler çekirdek tümcedir. Çekirdek tümceler üzerinde yapıla ekleme ve değiştirmelerle daha geniş, sözcük ve öge sayısı daha çok tümceler elde edilir. Bu işleme dönüşüm adı verilir. Dönüşüm yoluyla ortaya çıkan tümcelere türemiş tümce denir. Dönüşüm yönteminden yararlanılarak biçimleri ve yapıları değişik sayısız tümce türetilir. Bu tümcelerde, özne ve yüklemden başka ögeler de bulunmaktadır (Dizdaroğlu, 1976: 13).

Hükmü daha geniş, daha etraflı, çeşitli şartları ile daha tam olarak ifade etmek için cümle birden fazla cümle unsurundan kurulur (Ergin, 1997: 398).

Özmen (1995: 224) “Cümlenin altıncı ögesi ve bir terim önerisi” başlıklı makalesinde, “cümlede, yüklem dışındaki ögelerin belirleyicisi yüklem olduğuna göre özne, nesne, zarf tümlecisi ve dolaylı tümleç dışında kalan ve yükleme cevap vermeyen bütün unsurları, kelime çeşidi ne olursa olsun, yüklem karşısındaki ortak

durumlarından dolayı, bir bütün hâlinde değerlendirmek ve tek terim altında toplamak durumundayız.

Ayrıca bu unsurlar, kelime çeşidi olarak ne olurlarsa olsunlar, cümleye anlam olarak katkıda bulunmakta ve cümleyi tamamlamaktadırlar. İşte bu sebepten gerek cümleye, cümle ögesi olarak katkıları, gerekse yükleme cevap vermeyen bağımsız durumları açısından bu unsurların tümüne, cümle ögesi olarak bağımsız tümleş demek uygun olacaktır.” diyerek düşüncelerini belirtmiştir.

Tezimizde cümle ögeleri tespit edilip aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

1.1.1. Yüklem

İş, oluşum ve durum bildiren yargılar yüklemdir. Yüklem, çekimli bir fiil ya da ek fiil almış bir isimden oluşur.

Cümlede iş, oluş, kılış, düşünce, duygu, yargı bildiren, eylem çekimine giren sözcüklerin, tamlamaların, sözcük öbeklerinin cümledeki görev adlarına yüklem denir (Demir, 2004: 180).

Yüklem, fiil cümlelerinde yapılan, kılınan; isim cümlelerinde olan unsurdur. Cümlenin temel ögesidir. Öteki bütün ögeler yüklem sayesinde değer kazanır. Bu bakımdan yüklem, cümlenin düğümlendiği kelimedir (Özkan Ve Sevinçli, 2008: 95).

Yüklem, adından da anlaşılacağı gibi tümce içinde kip ve kişi ekleri alan yani çekimlenmiş eylemdir. Kişileri ve kipleri belirtebilen yüklem, tek başına tümce oluşturabilecek yeterliktedir. Tek bir yüklemde içinde “yargı, zaman, kişi” ögeleri bulunur (Eker, 2003: 354-355).

Cümlede yargıyı üzerinde taşıyan öge, yüklemdir. Kılış, oluş ve durum yüklem tarafından karşılanır. Yüklem, cümlenin ana ögesidir. Diğer ögeler, yüklem anlamını çeşitli bakımlardan tamamlamak üzere cümlede yer alır (Karahana, 2014: 11).

Cümlenin sonunda yer alan yüklem, tek bir sözcükten oluşabileceği gibi kelime grubu biçiminde de olur.

Cümlelerde anlamı kuvvetlendirmek için bazen yüklem tekrar edilir, bazen de yüklem olan kelime ya da kelime grubunun yanında bulunan “da/de” bağlacı ve “mı/mi, mu/mü” soru eki yükleme dâhil edilir (Özkan Ve Sevinçli, 2008: 99).

1.1.1.1. Çekimli Fiille Yapılan Yüklemler

Harman yerine gelince öküzler şose üzerindeki pınara **saptılar**. (10)

Emme, şu bizim köylüyü **kurtarmasın**. (12)

Kömsem, solucan olup toprağın altına **girerler**. (12)

Dilediğin yerden başkasını **al**. (13)

Evin sofasına girer girmez kendisini ağır bir duman **karşıladi**. (17)

Kesmik, ateşi sarı aleve **boyadı**. (17)

Harman yerinde yolunu **kesersin**, kırsağı **çevirirsin**. (18)

Mustafa'nın yanına yaklaşmasını hiç **yadırgamadı**. (18)

Değnek darbeleriyle yarı sola **döndü ve yürüdü**. (18)

Geçmiş yılları **anıladı**. (19)

Doru, başı önünde bir süre **gitti**. (20)

Aralıklarla bir kaç köpek **hırladı**. (20)

Boyuna posuna bakmadan atın sırtına **sıçradı**. (22)

Gecenin karanlığına alışık hayvanlar musluklarından başlarını **çektiler**. (22)

Doru Tan yeri ağarırken **kalktı**. (23)

Başını boynuna **yaklaştırdı, kokladı ve yürüdü**. (24)

Kısrak, önüne ne gelirse kökünden **kavırıyor**, başını hızla bir yana **atıyor**, söküp **çıkarıyordu**. (25)

Kulaklarını **dikti**, bir süre sesleri **dinledi**, ışıklara **baktı**. (26)

Pazardan dönüşünde hiçbir şey **söylemediler**. (29)

Küçük bir tepeyi aşınca Devrik Köyü **göründü**. (39)

Doru beş on adım **gitti**, başını toprağa **eğdi**. (39)

Sesler ışıklarla **oynaştılar**. (39)

Kar izlerini geride **bırakmışlardı**. (49)

Toklukla birlikte, hayatla olan bağlar **artar, kavileşir**. (50)

Tipi üstlerinde **uğulduyor**, ama yarın dibine **inemiyordu**. (57)

Leş, akbabalarla tilkiler arasında kuvvetin, şansın adaleti içinde **paylaşıldı**.

(59)

Dağınık ağız aralığından bıçak gibi acı bir yel **giriyor**, nefes borusuna

dalıyor, ciğerini patlatır gibi **şişiriyordu**. (59)

Nedeyi altı yüz şiniğe **iman tutturdun** bize? (65)

Azgın tipi yılmaklıkları bir yerde **durdurmuyordu**. (69)

Bir kuytudan diğerine telaşlı bir yolculuk **başladı**. (69)

Kar tanecikleri oradan oraya **savruluyor**, daha çok çukurlara, yel tutmaz

kuytulara **yığılıyordu**. (70)

Alışkanlığın serinkanlılığı için de atları yine tepelerin kuytularına

çekiyordu.(71)

Yere iğne düşse **görülürdü**. (71)

Kendinde olmadan ırmağın suyunda birkaç adım **attı**. (73)

Su, **sıcak geldi** ayaklarına. (73)

Köpek, bütün azgınlığı ile kıpırdamadan atın arka butlarından birini **ısırdı**.

(74)

İki çocuk ata biner gibi yana yatmış sırtına **bindiler**. (76)

Hep davulun tersini **vururlar**. (76)

Evden bir yular **alsın**, Haydar'ı **bulsun**, sen de **gel**. (77)

Kısrak bin bir güçlkle Hıdır Emmi'nin ahırına **sokuldu**. (77)

Eledi, beledi, kıt yeygisini **yedirdi**. (77)

Evden yer örtüsü olan, eski yamalı kilimi, bir araba parçasını **getirdiler**. (78)

Poyraz biteviye hızını **arttırıyordu**. (81)

Kar, fırtına **vız geliyordu** hepsine. (82)

Kar zerrecikleri **alabora oluyor, bir inip bir kalkıyor, göz açtırmaz ediyordu**. (82)

Bütün bunlar uluma, kişneme, koşma, çifte atma gibi hareketlerle **beliriyordu**. (83)

Atlar çıgıllıklı kişnemeler **bırakıyor**, kurtların hırslı solukları ses ses **dağılıyor**, kar hızla **alabora oluyor**, durmadan **tozuyor**, yere **iniyor**, yeniden **havalanıyordu**. (84)

Deri **yırtılmış**, karın boşluğuna doğru bir söğüt kabuğu gibi **kavlamıştı**. (85)

Her biri bir yandan dön geri ederek sıvışircasına geldikleri yöne doğru **uzaklaştılar**. (86)

Yel tutan yerlerde saatlerce oynaşan kar tozları ancak vadinin kuytularında rahata **erişiyorlar**, dereleri yığın yığın **donduruyorlardı**. (86)

Sürelî buhar, nefes borularını kısmen olsun açmış, soluk alışını **kolaylaşmıştı**. (91)

Sevindi. (91)

Tüylerine yapışan saman parçalarını temizlemek ister gibi üstüste silkindi. (92)

Büyük Taaruz'da o atınan **bindirdi** Yunan'a... (93)

İzmir'e dek o atınan **kovaladı** Yunan'ı... (93)

Dorukısrak üç gündür ahır dirliğinin altını üstüne **getirmişti**. (95)

Bu köylü, davulun iki tarafına da vurmayı **bilir**. (96)

Üç beş günlük gün ışığı ekin yeşilini **bollaştırır**. (101)

Atlar, gün boyu ovada **dolaşıyor**, akşamın serinliği ile birlikte **çekiliyorlardı**.
(102)

Ova, ekini ile, ağacı ile, otu ile, çöpü ile **uyandı**. (102)

Can yongası ile ömür törpüsü atlar bir bakışta **seçiliyordu**. (103)

Bademde, kaysıda domurcuk nar kırmızısı renk olup ucunu **gösterir**. (107)

Dere kıyılarındaki ismini cismini bilemediğimiz bin bir çeşit, bin bir renk
çiçek dağda, bayırda kel tepeciklerde uğrun uğrun **salınırlar**. (107)

Meyveler dallarını **kırar**, her üzüm kütüğünden bir kalbur üzüm **çıklar**. (108)

Son sözü mayısın dördüncü haftası **söyleyecektir**. (108)

Kabaklı köyünde bir tanış **vardı**, oraya **gitmiştim**. (109)

Er horozda her bir şeyi **hazır et**. (110)

Tepenin düzlüğünde nalsız tırnaklarının ahenkli seslerini **duydular**. (113)

Gönülsüz **döndü**, gönülsüz **yürüdü**. (117)

Umut yavaş yavaş yüreğini **bırakıyordu**. (118)

Aslısını yitirmiş yanık Kerem'e **dönmüştü**. (118)

Tersine beş sekiz köylü ile ayrı ayrı **karşılaştı**. (119)

Ayda bir ata atlayıp üç beş gün dağı taşı **dolaştı**. (120)

1.1.1.2. Birleşik Fiille Yapılan Yüklemler

Gökten ne yağdı da yer **kabul etmedi?** (9)

Allah bunları açlıkla **terbiye etsin**. (12)

Sabahınan da, Allah **selamet versin...** (14)

Bu akşam imam tek başına yatısı **namazını kılmış**, hemen evine dönmüştü.

(20)

Mertek aralarından sarkan tek tük otu zorlukla **koparabildi**. (28)

Gelin **bir hayır iş edelim**, şunların **gönülleri hoş olsun...** (29)

Yakın uzak köylerden **davet etmediği kalmamıştır**. (30)

On beş yıllık emeğinin armağanını **eline vermişti**. (42)

Bir anda **yapayalnız kalmış**, umutlu dünya altından kayıp gitmişti. (52)

Bazan yel tutan düzlüğe **çıkma zorunda kaldılar**. (69)

Tepsi gibi bir ay üç beş kez görünüp **kayboldu**. (71)

Hiç **iyi olsun iflah olsun diyen olmaz**. (76)

Kar sularından vıcık vıcık olmuş ovada sular **buz tutmaya başladı**. (81)

Dışarda yine kar **atıştırmaya başlamıştı**. (93)

Ev halkı **tedirgin oldu**. (95)

Yel, ulumasını kesti, sonra ortadan **kayboldu**. (95)

Er horozda her bir şeyi **hazır et**. (110)

"Höst, höst" diye **feryat etti**. (113)

Ben şu karşı köye **misafir olurum**. (115)

-Allah odanı, sofranı **daim etsin**, diyerek **veda etti**. (116)

Sesi **ağlamaklı oldu**. (118)

Sana bir dünyanın zulmünü yapmazsam, ya da alnına bir kurşun sıkıp köyün

deresine yıkmazsam bana da Üssüğün oğulluğu **haram olsun**. (118)

Hepsinin sorularına ayrı ayrı karşılık verme **zorunda kaldı**. (119)

1.1.1.3. Bildirme Ekiyle Yapılan Yüklemler

Köyün harman yeri **yeşilden sarıya geçen daireler halindeydi**. (10)

Bad-ı saba, limonata gibi bir yel... (14)

Gözü, hâlâ **harman yerindeydi**. (11)

Bakışı, **tokat tokat, yumruk yumruk, tekme tekme gibiydi**. (21)

Çift çubuk ayrılığı değildi bu. (22)

Sanarsın **in cin kalmamış, terkedilmiş bir yerdir** köy... (23)

Hepsi **birkaç lokma ekmek içindir** yaptıklarının... (24)

Gecenin dondurduğu, açlığın bitirdiği at sanki bu **değildi**... (24)

Önlerde idi. (25)

At zayıf, ama boylu, **gösterişli idi**. (29)

İbrahim olanlardan **habersizdi**. (29)

İşte Dorukısrak **böyle bir serüvenin eseridir**. (30)

Varlıklı idi, örflüydü. (30)

Allah **rızıkına kefildi** cümle yaratığın. (31)

Zaten **evin tek atı idi**. (31)

Artık o at **değil, sıra malıdır**. (32)

Boyu poşu **vardı** ya, **dalgacının biri idi**. (32)

Bir "tecelli" idi bu. (33)

Ev, **kendisinindi**. (40)

İşte, **sersefildi** yazı yabanda. (42)

Fakat, şimdi **gerilerdeki araba, kış, açlık ve ölüm tehlikesiydi**. (44)

Bir ikinci yılık atı **vardır**. (48)

Ama, bu işler yıllar yılı **sınangılıdır**. (48)

Minarenin kılıfı **hazırdır**. (48)

Ferman Naçar'ın Ali'nin ise, **dağlar kendisinindi**... (50)

Zaten Dorukısrak **nesineydi**... (52)

Onun için dişi mi **yoktu**? (52)

Bir miydi, beş miydi sayısı? (54)

İflahsız bir çifte idi bu. (56)

Irmak durdukları yere göre beş-sekiz metre **aşağıda idi.** (57)

Üssüğünoğlu'nun evinde de durum **bu idi.** (63)

Çalkıryine **Kısrak'a yanaşmaktan kaçınır gibiydi.** (69)

Bütün bunlar onlar için olağan **şeylerdi.** (70)

Tek şansları, **tabiatın varlıklarında gizlediği intibak kabiliyeti idi.** (70)

Çalkır bile **farkında değildi** başına gelenlerin. (72)

Kısrak hiç **oralı değildi.** (73)

O da, **havanın yeniden yumuşaması idi.** (75)

Bu kadar hızlı, güçlü koştuğu hayatı boyu görülmüşlerden **değildi.** (85)

Rahatça, korkusuzca uyuyor gibiydi. (86)

Her işin çıkarsız olanı **güzeldir.** (92)

Hıdır Emmi'nin sevinci peşinden gelen mutluluk da **bu yüzdendi.** (92)

Tüm bir atlar **böyledir...** (95)

Benim Kuvay-ı Milliyedeki al var ya, o da **böyleydi.** (95)

Havanın iniştiği, güneş ışığının karda pırıl pırıl yansılar yaptığı bir günün kuşluğu idi. (95)

Tüccar işiydi, kâr işiydi. (102)

Zaten koskoca bölgenin gün gösteren, umut dağıtan, yüreklere huzur aktaran, gama gasavete "gıt öte" diyen iki ayı **vardır.** (107)

Bu yüzden **ova köylerinin yabancıları idiler.** (108)

İbrahim Kısrak'ın sonundan umutlu **değildi.** (108)

Anan da **böyleydi** al tay, bir dokunmaya göreydin karnına... (111)

Öfkeliydi, hırslıydı, düşünceliydi. (114)

Eğrli Kırat, **kapıda, emirde idi.** (116)

Son umut **düzlükte idi.** (119)

1.1.2. Özne

Yüklemin bildirdiği iş, oluşum ya da eylemi gerçekleştiren öge öznedir. Cümlelerin temel unsurlarındandır.

Özneler yalın durumunda bulunur; yani -i, -e, -de, -den durum takılarını almaz. Tümcede özneyi bulmak için yükleme “Kim?” ya da “Ne?” sözcükleri katılarak sorulmalıdır (Gencan, 1966: 58).

Özne; yüklemin bildirdiği anlamı tamamlayan, başka bir deyişle cümlede bildirilen hükmün meydana gelmesini sağlayan ögedir. Özne; bir kişi veya nesne olabileceği gibi soyut bir kavram da olabilir. Cümlede yapanı ve olanı temsil eden özne, doğrudan doğruya bir kelime olabileceği gibi bir kelime grubu da olabilir (Özkan Ve Sevinçli, 2008: 101).

Cümlede yapanı veya olanı karşılayan öge, öznedir. Özne, yüklemin gösterdiği kılışı, oluşu ve durumu üzerine alır (Karahan, 2014: 18).

Özne; yüklemi isim olan cümlelerde, edilgen fiilli cümlelerde ve yüklemi oluş bildiren fiil cümlelerinde “olan”ı, diğer cümlelerde “yapan”ı karşılayan ögedir (Karahan, 2014: 18).

Özne ile yüklem arasında şahıs bakımından bir uygunluk bulunur. Öznesi değişik şahıslardan oluşmuş bir cümlede öznenin yüklemle uyumlu olması gerekir (Karahan, 2014: 24).

“Yılkı Atı” eserindeki özneler tespit edilip aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

1.1.2.1. Gerçek Özneyle Kurulan Cümleler

Öküzler, boyundurukla köye doğru yürüdüler. (9)

Üssüğünoğlu, gökyüzüne kırpık gözlerle baktı. (9)

Lüleden akan su bollaşmıştı. (10)

Bir atlar koşacaksn ki arabalara, **gören** parmağını ısıracak. (11)

Memurun burnu bir karış. (12)

O, ne yaparsa güzel yapar. (12)

Bu deyyuslar ki, bir burun demirine tenezzül ederler, yedi kat yerin altına gömsen, remil attırır, cinlerle bir olur bulurlar. (14)

Nahiye müdürü orda konaklar, **onbaşısı** orda... (14)

Karısı, ocağı tutuşturmak için olanca soluğu ile ateşi üflüyordu. (17)

Tayı, inşallah baharın kırata eş olur. (18)

Mustafa, olmazsa, Küçük Hasan çok zaman kendisini çevirir, zor güç üzerine atlar, eve gelirdi. (18)

Kıyıları çapaklanmış kirpikleri ortasında siyah gözleri bir noktaya çivilenip kalmıştı. (20)

Bu akşam **imam** tek başına yatsı namazını kılmış, hemen evine dönmüştü. (20)

Hızını arttıran yel yamuk yumuk sokaktaki gübrelili tozları kaldırıyordu. (20)

Gözünün üstü ceviz gibi şişmişti. (21)

Mustafa babasına karşı duyduğu körpe öfkesini korkulu bir bakışın gerisinde gizliyordu. (21)

Mustafa, Hasan ayrı ayrı dünyalar içindeydiler. (22)

Bölme tahtalarından kısa aralıklı iki "küt" sesi dağıldı ahıra... (23)

Zeliha Dorukısrak'ı karşısında buldu. (24)

Güneş doğar doğmaz Kısarak'ın sırtına yapıştı. (24)

Kısarak, önüne ne gelirse kökünden kavırıyor, başını hızla bir yana atıyor, söküp çıkarıyordu. (25)

Hayvanlar, geride ağır bir toz bırakarak köye doğru süzöldüler. (25)

Kısrak karanlığın, büyük, sessiz boşluğun ortasında başını toprağa uzattı.

(26)

Kavak tahtalarından biri mihlari bırakarak ve kırılarak avluya düştü. (27)

Derenin kuytusunda bir süre duran Kısrak yeniden köye yöneldi. (28)

İbrahim, kısrakın anasını bir kazığa bağlamış, bol samanlı torbayı boynuna takmıştı. (29)

Doğrusunu söylemek gerekirse, **İbrahim** taya evlatları gibi baktı. (30)

Zelvelinin Murat oğlunu evlendiriyordu. (30)

İbrahim'in beklediği gün gelmişti. (30)

İrazılık göstermiyordu **yüreği**... (31)

Allah rızkına kefilde cümle yaratmış. (31)

Zalim yokluk Kısrak'ın ilk iki tayını seneler önce yok pahasına sattırmıştı.

(33)

Öğle güneşinin geçici sıcaklığı Kısrak'ı yeniden canlandırdı. (37)

Bahar ve yaz aylarının dinlendirici çobanlığı yoktur. (37)

Kaşifinoğlu, Tombak'ın sözlerini tasdikledi. (38)

Tombak Emmi'ye eyvallahı çökertip **Kaşifinoğlu** yola düştü. (39)

Doru beş on adım gitti, başını toprağa eğdi. (39)

İbrahim kadar, karısı, çoluğu, çocuğu, öküzler, inekler, keçiler, tavuklar kadar

Dorukısrak'ındı **bu ev**. (40)

Doru adam etti Üssüğün İrbaam'ı, **babası** ne boktu sanki? (41)

Hava ısınmıyor, **ısı** tersine biteviye düşüyordu. (43)

Kısrak yine çifte attı, yürüdü. (43)

Gece yağan kar tutunamamış, **toprağı örten ıslaklık** parlamıştı. (44)

Allah, fakire fukaraya acısın... (44)

Köy, bir büyük mapusane... (44)

Demirkır, turunu tamamlayınca güneydeki yakın tepelere doğru yürüdü. (47)

Bu gibiler, köy sınırı içinde başı boş dolaşırlar. (47)

Azgın at on yirmi gün sonra uysallaşmış, iri gücü ile işe sarılmıştır. (48)

Yılık atının üçüncü türlüsü bizim Dorukısrak ve kader arkadaşlarıdır. (48)

Dinsiz imansız bir sahibi vardı. (49)

Yeni, taze bir kişneme bıraktı ovanın boşluğuna... (50)

Dorukısrak ve Çılkır'ı ovaya sürükleyen güç, bir alaca aydınlıkta Aygır'la tanıştırdı. (51)

Aygır, ovanın yalnızlığını unutturan birkaç kişneme daha bıraktı. (51)

Çılkır'ın ikinci karşı koyması bir sonuç vermedi. (52)

Kısrak, yakınında hareketsiz duran Çılkır'a baktı. (52)

Ovadaki atlar Aygır'ın peşinden gelen atı bir zaman seyrettiler. (53)

Ufuk kesilmiş ve **görünür dünya**, yüz, iki yüz adıma düşmüştü. (53)

Bulutlar, korkusuz, gairesiz aşağılara iniyorlar, ovaya soğukluğu serpip yeniden yükseliyorlardı. (53)

Doru, nasıl dayanacaktı bu zulüme. (55)

Gök, un eliyor, **yel** onu keyfine göre oynatıyordu. (55)

Cenge böyle iştahlı koşmak böyle cesur, gairesiz koşmak az görülürdü.
(55)

Kısrak'ta bile **yeni bir gurur, yaşama hırsı, savaş gücü** belirmişti. (57)

Tipi üstlerinde uğulduyor, ama yarın dibine inemiyordu. (57)

Bedeninin hiçbir parçası kendine itaat etmiyordu. (58)

Akbabalar tepelerde oldukları için bir iki gün rahatlık içinde ziyafet sofrasına oturdular. (58)

Kurt, sol yamaç tepede artığının tilkiler tarafından kemirildiğini haz ve gururla seyrediyordu. (58)

Her köy büyük bir hapishane, her ev kapısı kilitli koğuşa benziyordu. (63)

Ova, ay ışığında büyümüş büyümüş bir dünya olmuştu. (71)

İki üç günün uykusuzluğu onları uyumağa zorluyordu. (72)

Gemleri gevşek bırakmıştı **İbrahim**. (74)

Nalsız tırnakları hiçbir ses çıkartmıyordu. (74)

İri köpeklerin üzerlerine geldiğini gören finolar çenileyerek sağa sola kaçıştılar. (75)

Kanaralar, çocuk taşlarına boyun eğdiler ve birbirlerine hırlayarak dağıldılar. (75)

Sevap melaikesi sevap hanesine neler yazacaktı... (77)

Dördüncü gün **hava** eski türküsünü mırıldanmağa başladı. (81)

Kurt dişlerini atın derisine iyice geçirmişti. (85)

Yine poyraza döndü **yel**, yine gavur gibi ciğere işlemeğe başladı. (92)

İşsiz güçsüz köy erkekleri, güneş vurmuş duvar diplerine üçer beşer çömelmişler, gevezeliğe tutuşmuşlardı. (95)

Anadolu köylüsünün tahayyül sınırı bu aylarda tüm bir dünyayı kucaklar. (108)

Köy yolu dağ köylerinin altından, tepeleri dolaşarak yukarıdan kasabaya inerdi. (108)

Bir tayı hazırla **sen**. (110)

Ağa her şey hazır, dedi er horozda **Mustafa**... (110)

Üssüğün İbrahim ve oğlu tayın peşinden yürüdüler. (112)

Eğerli Kırat, kapıda, emirde idi. (116)

Ev halkı sezmişti her bir şeyi... (120)

Umut bir türlü yüreğini bırakmamıştı. (120)

Kırat, dörtnala kalktı... (120)

1.1.2.2. Sözde Özneyle Kurulan Cümleler

Yüklemi meçhul fiil olan cümlelerde, özne bulunmaz. Meçhul fiiller, geçişsiz fiillerin edilgen çatıya sokulmasıyla oluşurlar. Bu fiiller de fiilden fiil yapım eki olan -n- ve -l- ile kurulur. Bunlar yalnız üçüncü şahıslarıyla kullanılır (Özkan Ve Sevinçli, 2008: 102).

Yüklemi edilgen çatılı fiil olan cümlelerde ise gerçek özne yoktur. Bu tür cümlelerde cümlenin asıl nesnesi olan öge, özne görünüşündedir ama bu özne, cümlenin asıl öznesi değil şekli öznesidir. Bu özneye “sözde özne” deriz. Sözde özne, cümlede işi yapan unsur değil, yapılan işten etkilenen unsurdur (Özkan Ve Sevinçli, 2008: 106).

İşte, dedi, şu harmanın oturumunca **ekinin** yığılacak. (11)

Ama bu kez **kapı** açılmadı. (20)

Yıllar böylece birbirine devredildi. (33)

Yürüyüşü fena sayılmazdı. (39)

Yine **bir tahtası** kırıldı **kapının**. (40)

Torbalarına bir kalbur saman, bir avuç arpa atılır. (47)

Kış kapıda görününce **karar** kendisine tebliğ edildi. (49)

Orası bilinmiyordu. (54)

Soğuklarla birlikte **hayatı** ahırın sıcaklığına bırakılırdı. (54)

Önüne **bol saman** dökülür, üzerine **arpa** atılırdı. (54)

Ovaya **karışık bir kişneme** yayıldı. (55)

Sesler yelin acı ışığını yeniyor, bir oraya bir buraya tozan karların arasından

ova boşluğuna yayılıyordu. (56)

Kıyıda tozuşan kar zerrecikleri yarın dikliğine yığılıyordu. (57)

Leş, akbabalarla tilkiler arasında kuvvetin, şansın adaleti içinde paylaşıldı.

(59)

1.1.2.3. Gizli Özneyle Kurulan Cümleler

(Siz) Avaraya vereceğimi anladınız da keyfinizden asılırsınız boyunduruğa...

(9)

(O) Elindeki övendereyi toprağa sapladı. (9)

(Sen) Harmanda isteriz, nazlı geline dönersin. (9)

(Onlar) Bokböceği kesilirler, delerler, deşerler, bulurlar. (10)

(Sen) Sıkısından pazarlığa tutuşursun. (13)

(Sen) Bakla ek, pancar ek, bostan ek... (13)

(O) Pis avludan alelacele geçti. (17)

(O) Hayvanların geçmesini bekledi. (18)

(Onlar) Birkaç yüz metre gittiler böyle. (19)

(Onlar) Dereye yaklaşınca dönüp ata baktılar. (19)

(O) Tepeye doğru döndü ve yürüdü. (19)

(O) Bütün çabasına rağmen bir avurt dolusu ot toplayabilmişti. (21)

(O) Başını boynuna yaklaştırdı, kokladı ve yürüdü. (24)

(Biz) Kurbanlık koyun gibi eli ayağı bağlı teslim etmiş oluruz canavara. (27)

(Siz) Kısrağın huysuzluğuna bakmayın. (29)

(O) Attan anlayan herkesin sözünü dinliyor, yormadan, incitmeden atı koşuya hazırlıyordu... (30)

(O) Köyün fersiz ışıklarına tiksinti ile karışık bir istekle baktı. (40)

(Sen) Sanarsın bir dünya düz ayak olmuş. (44)

(Sen) Dağ gibi yığacaksın tezeği... (44)

(O) Geçen bahar güçten düşmüş, hiçbir işe yaramaz olmuş, köy hayvanları ile üç mevsim dağ bayır döneleyip durmuştu. (49)

(Onlar) Tekleme, çiftleme, ayırık düzende dolaştılar. (51)

(O) Kederden yaralarının acısını unuttu. (52)

(O) Geceyi topluluğun bir kaç yüz adım yakınında geçirdi. (53)

(Onlar) Duldalıkta yığılmış karı yara yara, tozuta tozuta aşağıya indiler. (57)

1.1.3. Nesne

Öznenin yaptığı işten doğrudan etkilenen ve geçişli eylemi tamamlayan sözcüklere nesne denir. Nesne görevini üstlenen sözcüklere düz tümleç adı da verilir.

Nesneler, yükleme sorulan “Neyi?”, “Kimi?”, “Ne?” sorularına yanıt verir (Hengirmen, 1998: 330).

Nesne, etkilenme ve edilgenlik kavramı taşır. Nesnenin bulunduğu her tümcede bir etkilenme vardır; bu etkilenme, nesne aracılığı ile belirtilir (Dizdaroğlu, 1976: 77).

Nesne, bir tümce veya yan tümce içinde yüklemle doğrudan ilişkili olan ögedir. Geçişli eylemlerle oluşturulan yüklem nesne alabilir (Eker, 2003: 357).

Cümlede yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen öge, nesnedir. Nesne, sadece yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunur. Geçişli fiiller, nesneye yönelerek onu etkiler. Nesne, geçişli fiil cümlelerinin zorunlu ögesidir. Yani geçişli fiilin gösterdiği hareketin nesne olmadan gerçekleşmesi mümkün değildir. Geçişsiz fiillerde ise kılış ve oluş öznenin üstündedir. Böyle fiiller nesne istemez (Karahan, 2014: 25).

Nesneler ek alıp almamalarına göre ikiye ayrılırlar:

- a. Belirtili Nesne
- b. Belirtisiz Nesne

Nesne daima yükleme (belirtme) hâlinde bulunur. Eğer nesne ekli yükleme hâlindeyse buna belirtili nesne, eksiz yükleme hâlindeyse buna da belirtisiz nesne denir (Özkan Ve Sevinçli, 2008: 110). Belirtili nesne, ismin -ı, -i, -u, -ü durum eklerinden birini alarak yükleme bağlanır.

Bir cümlede birden fazla nesne bulunabilir. Ancak bu nesnelere, belirtili veya belirtisiz aynı cinsten olmalıdır. Belirtili ve belirtisiz nesnelere aynı cümle içinde yer alamaz (Karahana, 2014: 26).

Bazı cümlelerde nesnelere biri, diğerlerinin açıklayıcısıdır (Karahana, 2014: 27).

Pekiştirme görevinde nesnelere sonra “mi, da, de, bile vb.” edatlarda getirilebilir. Nesne unsurundan sonra gelen “da, de” bağlacı nesne ile birlikte değerlendirilir ve nesne unsuruna çeşitli işlevler kazandırır (Özkan Ve Sevinçli, 2008: 114).

Tezimizde nesnelere belirlenip aşağıdaki gibi gruplandırılmıştır:

1.1.3.1. Belirtili Nesneyle Kurulan Cümleler

Elindeki övendereyi toprağa sapladı. (9)

Allahteala bilir gayrik **karın kalkmasını**. (9)

Yiğit isen **el kadar çift demirini** bırak şu yazıda. (10)

Kendisinin, cümle ev halkının sırtından geçen bir yılı anıladı. (11)

Kim verir **buğdayını** sana... (12)

Yokluk bel kırar, **adamı** insanlıktan cüda eder. (12)

Beşi, onu arar mı bu adam? (13)

Kaymakamı çiğneyip geçmez, **hakimi** çiğneyip geçmez. (14)

Karısı, ocağı tutuşturmak için olanca soluğu ile **ateşi** üflüyordu. (17)

Derede **ceplerini** taşlarla doldurdular. (18)

Mustafa'nın yanına yaklaşmasını hiç yadırgamadı. (18)

Malları toparlayarak uzaklaştı. (18)

Hasan **kısrağı** yarı yolda karşıladı. (19)

Arka ayaklarını öne doğru çekti, **başını ve boynunu** yukarı kaldırdı. (20)

Hızını arttıran yel **yamuk yumuksokaktaki gübreli tozları** kaldırıyordu.

(20)

Bütün hayvanlar **Tombak'ın dönüş işaretini** bilirlerdi. (25)

Mustafa " Bu garibe çintik bile vurmam" diye söylendi ve **köy yolunu** tuttu.

(26)

Ağızına degen kuru ot parçalarından bir kaçımı kopardı. (26)

Kısrak **başını** eğdi, kaldırdı. (26)

Kulaklarını dikti, bir süre **sesleri** dinledi, ışıklara baktı. (26)

Başını gövdesine doğru çevirdi. (27)

Uzun, acele birkaç çifte fırlattı ve hızla yürüdü, ama, Üssüğünoğlu **peşini**

bırakmadı. (27)

Aklına bir şeyler gelmiş gibi **adımlarını** sıklaştırdı. (28)

Ağır ağır **başını** çevirdi ve yürüdü. (28)

Kuytulara birikmiş yapraklardan yedi, su içti, **tepenin yolunu** tuttu... (28)

Gözüne ilişen ot köklerinin sıska çıkıntılarını kopara kopara tepeye geldi.

(28)

Ama, **anasını, geçmişini** hiç hatırlamıyordu. (28)

Sonra **kilosu hafif genç çocukları** bindirdi. (30)

Attan anlayan herkesin sözünü dinliyor, yormadan, incitmeden **atı** koşuya

hazırlıyordu... (30)

Hatta, kasabada tellâl bağırttırmış, **güreş ve yarış yapılacağını** duyurtmuş,
ödüller vadetmişti. (30)

Birinde çayırdaki inat yüzünden yarışa sokulmuş, **üçüncülüğü** almış, yarış
sonu sancılar çekmiş, **formunu** iyiden yitirmişti. (32)

Zalim yokluk **Kısırak'ın ilk iki tayını** seneler önce yok pahasına sattırmıştı.
(33)

Güneş **başını** alıp gitmiş, boşlukta son ışıkları kalmıştı. (39)

Kıçını döndü, üstüste birkaç çifte fırlattı. (40)

Uyuyanları homurtularla uyarttı. (40)

Acı yel, **donuk sap tellerini** oynatamıyordu. (47)

Dağınık düzen otlayan sekiz on at **başlarını** kaldırdılar ve **kulaklarını**
diktiler. (47)

Ovaya burun veren son tepenin eteğinde **Dorukısırak ve arkadaşını** gece
yakaladı. (49)

Geceyi biraz daha güneye kaymakla geçirdiler. (50)

Yel kafir kafir yalıyordu **karın boşluğunu...** (50)

Demirkır, **güney tepelerinin duldalarına (yel tutmaz yerlerine) çektiği**
atları gece yarısına doğru yeniden ovaya indirdi. (51)

Çılkır **sürelî deri içi yanmasının acısını** duydu. (52)

Kederden **yaralarının acısını** unuttu. (52)

Ovadaki atlar **Aygır'ın peşinden gelen atı** bir zaman seyrettiler. (53)

Bir uzun kişneme **atların hazırlıkta olan kulaklarını** dikti. (53)

Gerideki atlar ise **tehlikeyi** sezmişler, birbirlerine biraz daha sokulmuşlardı.
(54)

İçgüdü fırtına ile birlikte **Çılkır'ı** topluluğa yaklaştırmıştı. (54)

Kışın böylesini, fırtınanın böylesini bilmiyordu. (54)

İleri fırlayanlar sanki görünmez bir iple **geride kalanları** çekiyorlardı. (55)

Gök, un eliyor, yel **onu** keyfine göre oynatıyordu. (55)

Aygır, saniye ölçüsünde **işini bitirdiğini** anladı. (56)

Atların kişnemeleri, kurtların çenilemeli ulumaları **ovayı** titretiyordu. (56)

Sesler **yelin acı ışığını** yeniyor, bir oraya bir buraya tozan karların arasından ova boşluğuna yayılıyordu. (56)

Saysız köpek **kulaklarını** diktiler, ses gelen yöne süreli bir havlayış bıraktılar. (56)

Atın leşini önce tilkiler buldular. (58)

Havanın bulanıklığı geçince oldukça yüksekte uçan akbabalar hayli uzakta **bir leş olduğunu** sezdiler. (58)

At yıkan kurt, şimdi güçlü bir atın çiftesiyle **hikâyesini** kapıyordu. (59)

O gün köy odasına gelebilen beş sekiz kişi de **sözü** evirip çevirip

Üssüğünoğlu' nun yılkılığına getirdiler. (64)

Azgın tipi **yılkılıkları** bir yerde durdurmuyordu. (69)

Yürüyüş, **soğğun etkisini** azaltıyor, bir dakikalık duruş **soğğu** iliklere işletiyordu. (69)

Bu kez de **gerisine binen arabayı** tutuyor, frenliyordu. (74)

İbrahim'in arabadan inmesini, ok kayışlarını, yan kayışlarını çözmelerini bekledi. (74)

Ayakları artık **kendisini** taşımıyordu. (74)

Şamata ve gürültüleri **çocukları** dışarı fırlattı. (75)

Üst tepelerdeki kurtlar **alt tepe düzlüğüne çıkan atları** kar beyazlığının alaca aydınlığında gördüler. (83)

Ortakiler **saf düzeninde duran üç atı** seçtiler. (83)

Kıırdamayı canı istemiyordu. (91)

Elindeki idare lambasını başına yaklaştırdı. (91)

Dorukısrak dördüncü günü **önüne konan otu, arpa kırmasını** yedi. (92)

Tanrı **ahiretimizi** kara yazmasın... (93)

Kısrak yokuşu aşınca **ovayı, ovanın ortasında kıvrıla kıvrıla akan ırmağı,**
ırmağın öbür gecesinde dağınk düzende dolaşan atları gördü. (97)

Üç beş günlük gün ışığı **ekin yeşilini** bollaştırır. (101)

Atlar, ölüm günü sabahından sonra bir daha **Çalkır'ın leşini** göremediler.

(102)

Bademde, kaysıda domurcuk nar kırmızısı renk olup **ucunu** gösterir. (107)

Meyveler **dallarını** kırar, her üzüm kütüğünden bir kalbur üzüm çıkar. (108)

1.1.3.2. Belirtisiz Nesneyle Kurulan Cümleler

Belirtisiz nesne yüklem yannda yer alır. Belirtisiz nesne ile yüklem arasında daimî bir ilişki vardır. Bu sebeple yüklemle belirtisiz nesne arasına da/de, dahi, bile gibi kuvvetlendirme edatları ve soru eki dışında genellikle başka bir öge giremez (Karahana, 2014: 26).

Bu yeşilliklerin kıyılarında saman tozlarının sarılıkları **eğri büğrü halkalar** meydana getirmişlerdi. (10)

Çay söyletir, köşede yer gösterir. (12)

Oğlum, **paranın açmadığı kapı** gördün mü hiç? (13)

Hasan **birkaç taş daha** attı peşinden. (19)

Yine **bir sonuç** alamadı. (20)

Köyde sabaha karşı **bir curcuna** başlar. (23)

Bir kaç adım attı ve durdu. (27)

Uzun, acele birkaç çifte fırlattı ve hızla yürüdü, ama Üssüğünoğlu peşini bırakmadı. (27)

Kuytulara birikmiş yapraklardan yedi, **su** içti, tepenin yolunu tuttu... (28)

Hatta, kasabada **tellâl** bağırttırmış, güreş ve yarış yapılacağını duyurtmuş, **ödüller** vadetmişti. (30)

Elli lira ödül aldı. (31)

Doru, bu süre içinde **her biri sülün gibi iki tay** verdi. (31)

Birinde çayırdaki inat yüzünden yarışa sokulmuş, üçüncülüğü almış, yarış sonu **sancılar** çekmiş, formunu iyiden yitirmişti. (32)

Yine sen **iyi günler** gördün. (32)

Güneş başını alıp gitmiş, boşlukta **son ışıkları** kalmıştı. (39)

Kıçını döndü, üst üste **birkaç çifte** fırlattı. (40)

Eşeklerden de **kötü muamele** gördü. (49)

Aygır alaca aydınlıkta **bir kişneme** duydu. (51)

Yüreğine **acı bir keder** oturmuştu, Çılkır'ın... (52)

Sanarsın, değirmenler **buğday** kırıyor. (54)

Gök, **un** eliyor, yel onu keyfine göre oynatıyordu. (55)

Saysız köpek kulaklarını diktiler, ses gelen yöne **sürelî bir havlayış** bıraktılar. (56)

Her biri kendine göre **bir kişneme** tutturdu. (57)

Allah **acı bir tokat** olmalı. (65)

Nalsız tırnakları **hiçbir ses** çıkartmıyordu. (74)

Ama, yiğitleri gerideki çoğu güçsüz yilkılıkları **faydadan yoksun** bırakıyorlardı. (83)

Yiyecek **bir şeyler** arıyordu. (92)

Feryat dolu kışnemeler bıraktılar. (104)

Çoğunluk arızalı arazide bahar nisanla birlikte "**ben geldim**" der. (107)

Koyun sürüleri adım başına **bir kuzu** bırakırlar, keçiler **birer oğlak**... (107)

Gitti gideli **bir haber** alamamıştı. (108)

Gördüğün yilkılığın her biri **bir ceylan** olmuş. (109)

1.1.4. Zarflar

Yüklemin anlamını zaman, yer, yön, durum gibi ilgilerle tamamlayan sözcüklere belirteç tümleçleri (zarf) denir.

Zaman, tarz, sebep, miktar, yön, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan cümle ögesi, zarftır. Zarf, cümlenin genellikle yardımcı ögesidir. Seyrek olarak bazı cümlelerde zorunlu öge olabilir (Karahan, 2014: 32).

Zarfı bulmak için yükleme “Nasıl?”, “Ne zaman?”, “Ne kadar?”, “Niçin?”, “Ne şekilde?”, “Hangi durumda”, “Hangi yöne?” soruları sorulur (Hengirmen, 1998: 340).

Cümle tahlillerinde yükleme sorulan nasıl, ne zaman, ne ile, kiminle, hangi şartlarda, kim tarafından, niçin, ne kadar, hangi yöne gibi sorular, zarf ögesini bulmayı kolaylaştırır (Karahan, 2014: 36).

Zarf, bir isim veya zarf işleviyle kullanılan bir kelime grubu olabilir. Özellikle ikilemeler, edat grupları, isnat grubu, yönelme, yaklaşma, uzaklaşma grupları, bağlama grubu, sayı grupları zarf işleviyle kullanılan kelime gruplarıdır. Zarf-fiil grupları cümlede zarf olarak kullanılır (Özkan Ve Sevinçli, 2008: 115).

Zarf görevi yapan kelime ve kelime grupları yüklemi zaman, tarz, sebep, miktar, yön, vasıta ve şart bildirerek tamamlar (Karahan, 2014: 32).

Zaman, tarz, sebep, vasıta, miktar, yön ve şart bildiren bütün kelime grupları cümlede zarf görevi yapabilir (Karahan, 2014: 35).

Bir cümlede aynı veya ayrı türden birden fazla zarf bulunabilir. Aynı cinsten zarfların bir arada bulunduğu bir cümlede, genellikle zaman zarfı diğer zarfların önünde yer alır. Miktar bildiren zarflar ise yüklemle hemen yanındadır (Karahana, 2014: 33).

“Yılkı Atı” kitabında zarflar aşağıda tespit edilmiştir:

Çiftin tutağına **olanca gücüyle** çöktü. (9)

Sonra, **çiftin ucundaki burun demirine doğru** yürüdü. (9)

Karısı, **ocağı tutuşturmak için** olanca soluğu ile ateşi üflüyordu. (17)

Ben öküzlerin, tayın, kıratın yeygisini **onunla** paylaştıramam. (17)

Kısrak **Mustafa'nın binmesi için** durdu. (18)

Beli biraz daha çöktü, boynu biraz daha uzadı, **aşağı doğru** düştü. (19)

Babası gözünde **mercimek kadar** küçüldü. (19)

Sonra **içini saran ürpertinin etkisiyle** ağabeysinın yanına koştu. (19)

Tepeden aşağı **uçar gibi** indiler. (19)

Şimdi altında bitkin yürüyen atın emekleri **gözünün önüne gelir gibi** oldu.

(19)

Bütün çabasına rağmen bir avurt dolusu ot toplayabilmişti. (21)

Köye, **kendi evlerine doğru** attı. (22)

"**Vay anam**" diye **bağırarak** uyandı... (22)

Kısrakın musul boşluğuna torbalarının yarımılığına, uzanmış ağız ve

burunlarını **huysuzlukla** vurdular. (23)

Arpayı elinin yumuşaklığı içinde **samanla** karıştırdı. (23)

Hayvanlar **itişe kakışa** kapıdan çıktılar. (24)

Köyü çıkıncaya dek Doruyu kovaladı. (27)

Böyle de fazla kalamadı. (28)

Erkek Kısrak'ın gerisinde **bir süre soluduktan sonra** ağır ağır uzaklaştı. (29)

Doru, **köyün bütün tayları ile bütün atları ile** kapıştı. (30)

Çoğu kez birincilik, ikincilik aldı. **Beyler gibi** beslendi. (31)

Hayvanların başları **bir süre** toprak üstünde kaldı. (38)

Köyün fersiz ışıklarına **tiksinti ile karışık bir istekle** baktı. (40)

Uyuyanları **homurtularla** uyarttı. (40)

Yarım saat önce bir çırpıda geçtiği su, gözünde büyüdü. (41)

Beş on adım sonra durdu. (43)

Demirkır, dönüşünü tamamlayınca **güneydeki yakın tepelere doğru** yürüdü.(47)

Sonra **hiç orali değilmişler gibi** otlamaya koyuldular. (53)

Gök, un eliyor, yel onu **keyfine göre** oynatıyordu. (55)

Kurdun gelişiyse birlikte uçuştular. (59)

İbrahim **dumana karşı** homurdanıp duruyordu. (63)

Ön ve arka ayakları **kalça boşluklarına dek** acı acı sızlıyordu. (71)

İplik iplik sular kırılmadan toprağa iniyor, ay ışığında **ince teller gibi** parlıyordu. (71)

Çılkır, Doru'nun yokluğunu **nice sonra** sezinledi. (72)

Bir süre sonra gerisindeki ırmağın kıyı dikliğine ve suya baktı. (73)

Kişnemesi bitmeden orta yapılı bir köpeğin üzerine saldırdığını gördü. (74)

Gönülsüz köpeğin davara gittiği gibi iş görme... (78)

Dağlar **çoktan** kaybolmuştu. (81)

Kar **ovaya doğru homurdana homurdana** iniyordu. (81)

Deri yırtılmış, karın boşluğuna doğru **bir söğüt kabuğu gibi** kavlamıştı. (85)

Hıdır Emmi **tımar eder gibi** eliyle kısrağı sürekli okşadı. (94)

Atlar, gün boyu ovada dolaşıyor, **akşamın serinliği ile birlikte** çekiliyorlardı.

(102)

Damağına tat değen bir kaç kişi vardı ova köylerinde, sırtüstü yatarlar,
yılıklar bunları **göl gibi** geçindirirdi. (103)

On beşeine kadar yağmur yağmazsa, ilk kuruntu başlar. (108)

Arayı açmak için hızlandılar. (113)

Kesik, yarım ayetler okudu **sabaha dek...** (116)

1.1.5. Yer tamlayıcısı

Eylem tümcelerinde adların -e, -de, -den durum takılarını alarak yüklemin anlamını yönelme (yn), kalma (yer), çıkma (başlangıç) ilgileriyle tümleyen tümce ögesine dolaylı tümleç (yer tamlayıcısı) denir (Dizdaroğlu, 1976: 95).

Yer tamlayıcısı yükleme sorulan “Kime?”, “Kimde?”, “Kimden?”; “Neye?”, “Neyde?”, “Neyden”; “Nereye?”, “Nerede?”, “Nereden” sorularına yanıt verir.

Yer tamlayıcısı, cümlede yüklemin bildirdiği hareket, iş veya oluşun yerini ve yönünü bildiren ögedir. Başka bir deyişle hareketin, oluş ve kılışın yöneldiği, geçtiği veya ayrıldığı yeri gösteren cümle unsurudur. Yer tamlayıcısı bir isim ya da isim gibi kullanılan kelime grubu olur (zkan Ve Sevinçli, 2008: 120).

Bir cümlede birden fazla aynı veya ayrı cinsten yer tamlayıcısı bulunabilir. Bazı yer tamlayıcıları, kendilerinden önceki yer tamlayıcılarının açıklayıcısıdır (Karahana, 2014: 29-30).

“Yılıklı Atı” kitabında zarflar aşağıda tespit edilmiştir:

Baksana **dere boyundaki kavaklara, bir uçlarında** kaldı yaprak. (9)

Bu yeşilliklerin kıyılarında saman tozlarının sarılıkları eğri büğrü halkalar
meydana getirmişlerdi. (10)

Bak, bir çift demirini **tarlada** bırakamazsın deyyusların yüzünden. (12)

Elinde olmaksızın **dere ile şose arasında uzayıp giden tarlalara** baktı. (13)

Nahiye müdürü **orda** konaklar, onbaşısı **orda...** (14)

Hasan kısrakı **yarı yolda** karşıladı. (19)

Sağ kaşının üstünden sızan kan **göz kıyısından burun çene boşluğu** arasına indi... (19)

Daha kuvvetlice yaslandı **kapıya** başıyla. (20)

Sokaklarda kimseler görünmez olmuş, her bir yön **köpeklerle, bir de Kısrak'a** kalmıştı. (20)

Çocuklar da **peykedeki yer yatağına** sırtı sırta vererek uzandılar. (22)

Avluda birkaç dakika duran hayvanlar kapının açılmasını beklediler. (24)

Kısrak'ın sırtına yapıştı. (24)

Kısrak karanlığın, **büyük, sessiz boşluğun ortasında** başını **toprağa** uzattı. (26)

Doğruca **dün gecelediği ot yığınının altına** geldi. (28)

Kapıya, kapıda açılmış aralıktan kederli gözlerle avluya baktı. (28)

Attan anlayan herkesin sözünü dinliyor, yormadan, incitmeden atı **koşuya** hazırlıyordu... (30)

Hatta, **kasabada** tellâl bağırttırmış, güreş ve yarış yapılacağını duyurtmuş, ödüller vadetmişti. (30)

Düğüne gelen yabancılar arasında Dorutay'a talipler çıktı. (31)

Çiftten arabaya, arabadan düvene, tarlaya, değirmene, kazaya... (33)

Doru beş on adım gitti, başını **toprağa** eğdi. (39)

Günün gözünde oynaşan son ışıklarından arta kalan birkaç kıvılcım **karanlığa** iplikler halinde uzandı. (40)

Yolun ıslanmış taşlarında nalsız tırnaklarının sesleri duyuldu.(40)

Toprağa yapışık, çamurlaşmış yapraklardan yedi. (42)

Birbirine boyun vermiş tepecikler ortasında yapayalnızdı. (42)

Sesini çıkarmadan teslim oldu **karanlığa...** (42)

Ovaya burun veren son tepenin eteğinde Dorukısrak ve arkadaşını gece yakaladı. (49)

Karara hiçbir itirazda bulunmadı.(49)

Dorukısrak ve Çılkır'ı ovaya sürükleyen güç, **bir alaca aydınlıkta** Aygır'la tanıştırdı. (51)

Aygır **alaca aydınlıkta** bir kişneme duydu. (51)

Aygır **savaşa** katılır katılmaz kurtlardan biri döngeri etti. (57)

Duldalıkta yığılmış karı yara yara, tozuta tozuta **aşağıya** indiler. (57)

Kıyıda tozuşan kar zerrecikleri **yarın dikliğine** yığılıyordu. (57)

Böyle havalarda, tepeler daha ılık olurdu. (70)

Kar tanecikleri **oradan oraya** savruluyor, daha çok **çukurlara, yel tutmaz kuytulara** yığılıyordu. (70)

Ne **fırtınaya,** ne **ayaza,** ne de **dikenlerin dalamasına** aldırıyorlardı. (70)

İki çocuk ata biner gibi **yana yatmış sırtına** bindiler. (76)

Kaşla göz arası bu kez de dişlerini **Çılkır'ın nefes borusuna** geçirdi. (85)

Bir haftada **ceylana** dönersin sen... (91)

Ardından yeşil **dallarda** gülümser. (107)

Köy yolu **dağ köylerinin altından,** tepeleri dolaşarak **yukarıdan kasabaya** inerdi. (108)

Sana **ahırda** Kısrak'ı bağlı göstereyim de şaş kal... (110)

Son tepenin aşımında ova sofrası gibi **önlerine** açıldı. (111)

2. CÜMLELERİN BAĞLANMA ŞEKİLLERİ

Cümlelerin anlatımda yetersiz olduğu durumlarda, cümleler birbiriyle farklı şekillerde bağlanarak geniş dil birlikleri oluştururlar.

Karahan (2014: 85) anlam bakımından diğer cümlelerle bağlantılı olsa bile bütün cümlelerin yapı bakımından müstakil olduğunu belirttikten sonra bu yapının bir yüklem ya da onu tamamlayan unsurlardan meydana geldiğini ifade eder. Tamamlayıcı unsurların yapısı ne olursa olsun cümlenin basitliğini bozmadığını savunur. Bu nedendir ki Karahan cümleleri birçok diltiden farklı tasnif etmiştir:

1. Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler
2. Ortak Cümle Öğeleriyle Bağlanan Cümleler
3. Ortak Kip ve Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümleler
4. Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümleler şeklinde tasnif etmiştir.

Biz de çalışmamız sırasında Karahan'ın tasnifini esas alarak cümleleri inceledik.

2.1. BAĞLAMA EDATLARIYLA BAĞLANAN CÜMLELER

Türkçede cümleler arasında bağlantıyı sağlayan çok sayıda bağlama edatı vardır. Bu edatlar yardımıyla aralarında anlam ilişkisi olan iki veya daha fazla cümleyi birbirine bağlamak mümkündür. Edatların görevi, *sıralama*, *karşılaştırma*, *benzetme*, *açıklama*, *sebep*, *sonuç*, *amaç*, *karşıtlık*, *eşitlik*, *beraberlik* vb. anlamlarla cümleleri birbirine bağlamak, aralarındaki ilişkiyi vurgulamak ve ilişkinin yönünü belirlemektir. Bağlantıyı, başka unsurlar da destekler, pekiştirir (Karahan, 2014: 85).

2.1.1. “Ve” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

“Ve edatı, iki veya daha fazla cümleyi/ cümle topluluğunu sıralama, sebep, sonuç, vb. anlam ilişkilerine göre bağlar (Karahan, 2014: 87).

Çift demirini söktü, heybeye attı ve öküzlere yetiştirdi. (10)

Değnek darbeleriyle yarı sola döndü ve yürüdü. (18)

Tepeye doğru döndü ve yürüdü. (19)

Gövdesiyle köye doğru döndü ve yürüdü. (20)

Üç beş köpek yanında oynastılar ve gittiler. (21)

Başını boynuna yaklaştırdı, kokladı ve yürüdü. (24)

Öğle üzeri durgunlaştı ve sığırın dönüşüne kadar belirli bir şey yapmadı. (25)

Yalnız, baktı ve bekledi. (25)

Mustafa " Bu garibe çintik bile vurmam" diye söylendi ve köy yolunu tuttu.

(26)

Yel sesini diline doladı, aldı, köyün üzerinde gezindirdi ve karşı tepelerdeki topraklara bıraktı. (26)

Sonra, yönünü batıya doğru uzayıp giden, tepeciklere çevirdi ve daldı. (28)

Kendi önde yürüdü ve yavaş yavaş ağırlığa alıştırdı. (30)

Çifte çubuğa yakınlarını gönderiyor, tayın yanından ayrılmayı istemiyor ve ayrılmıyordu. (30)

Hızını azalttı ve sonra durdu. (40)

Dağınık düzen otlayan sekiz on at başlarını kaldırdılar ve kulaklarını diktiler.

(47)

Adımlarını açtı ve hırsla yaklaştı. (51)

Kaşla göz arası döndü ve korkunç bir çifte fırlattı. (56)

Kurt çeniledi ve yıkıldı. (56)

Birkaç adım attı ve yığıldı kaldı. (59)

Yeniden baktı, yeniden eşindi ve acı acı kişnedi. (72)

Kulaklarını dikti, gözleri ışıklandı, başını yukarı kaldırdı ve adımlarını sıklaştırdı. (73)

Sağ böğrünü soğuk toprağa dayadı **ve** öylece kaldı. (75)

Kanaralar, çocuk taşlarına boyun eğdiler **ve** birbirlerine hırlayarak dağıldılar.
(75)

Kudurgan bir ses çıkarttı **ve** bütün gücüyle deriyi karın boşluğuna doğru
çektii. (85)

Atlar sahiplerini tanıdılar **ve** peşinden kişnediler. (102)

Kişnemeleri karşı tepelere ulaştı, geri döndü **ve** kulaklarına doldu. (104)

Tay şüpheli birkaç adımdan sonra kişnedi **ve** dört nala geçti. (112)

2.1.2. “Ki” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

“ki” bağlama edatı, cümleleri bağlarken kullanılan işlek edatlardandır.

“ki, bir cümleyi bir cümleye / cümle topluluğuna, bir cümle topluluğunu da bir başka cümleye / cümle topluluğuna bağlayarak bunlar arasında açıklama, sıralama, karşılaştırma, sebep, sonuç, amaç gibi anlamlar çerçevesinde ilişkiler kurar (Karahana, 2014: 85).”

“ki” bağlama edatı ile bağlanan cümleler, genellikle Türkçenin genel söz dizimine aykırı bir yapı oluşturur. Türkçe söz diziminde yardımcı unsur önce, temel unsur sonra gelir. Fakat ki bağlama edatı ile bağlanan cümlelerde genelde asıl unsur önce yer almaktadır. Asıl cümlenin sonda bulunduğu kullanımlar ise Türkiye Türkçesinin söz dizimine uygundur.

Bir zahra çıkardı **ki** koca bir memleketi doyurur. (11)

Bir atlar koşacaksın **ki** arabalara, gören parmağını ısırarak. (11)

Erkek o kadar yaklaşmıştı **ki**, kırsağın peşi peşine attığı çifteler göğsüne
deği yorsa da etkisiz kalıyordu. (29)

Bu öyle bir düşünüş, öyle bir inişti **ki** tilkiler yıldırımla çarpılmışa döndüler.

(58)

İnişler ve vuruşlar o kadar çabuk, o kadar hızlı oluyordu **ki**, kurdun sıvışmaktan başka çaresi kalmadı. (59)

Neylersin **ki** isteseler de, istemeseler de oluş buydu. (70)

Bu saldırışlar o kadar sık oluyordu **ki** atlar durmaksızın çifte atmak zorunda kalıyorlardı. (84)

2.1.3. “Fakat” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

“fakat” bağlama edatı birbiriyle zıt olan yargıları ifade eden cümleleri bağlar. Bunun dışında bağladığı cümleler arasında sebep-sonuç ilişkisi kurar ve şartlı bir ifade niteliğinde olan cümleyi başka bir cümleye yarar.

Yaş ilerliyor, beden kuvvetten düşüyor, **fakat** yük bir türlü eksilmiyordu. (33)

Bekledi, **fakat** bir şey değişmedi. (72)

Düzlükte dolaşan yilkılıklara hırslı **fakat** umutsuz gözlerle baktı. (117)

2.1.4. “Ne... ne” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

“ne... ne...” bağlama edatı, iki görevde kullanılır. Birinci görevi eş değerli unsurları birbirine bağlamak, ikincisi cümleye olumsuz anlam katmaktır.

Bu edatın kullanıldığı cümleler olumsuz anlam ifade etse de yüklemi şekil bakımından olumlu kullanılır.

Ne anan çeksin tezeği damın altına, **ne** sen. (17)

Bundan sonra onu **ne** çifte koşabilirsin, **ne** düvene... (18)

Demek, Kısrak kendisine **ne** kırgındı, **ne** küskündü, **ne** de Aygır'a yenilgisinden dolayı küçük görüyordu. (69)

Başka **ne** gelen oldu **ne** giden. (115)

Ne bir haber, **ne** gelen **ne** giden... (120)

İçlerinde **ne** Dorukısrak **ne** al tay... (120)

2.1.5. “Ama” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

Uzun, acele birkaç çifte fırlattı ve hızla yürüdü, **ama**, Üssüğünoğlu peşini bırakmadı. (27)

At zayıf, **ama** boylu, gösterişli idi. (29)

Uzaklardan yine kurt ulumaları geliyor, **ama** atlar hiç oralı olmuyorlardı. (57)

Tipi üstlerinde uğulduyor, **ama** yarın dibine inemiyordu.(57)

2.1.6. “...De,...da” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

Kuşu **da** geçiniyordu, kurdu **da**... (31)

Sayesinde kuşu **da** doyuyor, kurdu **da**... (12)

Benim ağam **da** gâvur, benim ağam **da** dinsiz..." (26)

Gâvuruna **da** gönder, Urusuna **da**... (11)

2.1.7. “Ya... ya da” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

Köyün sığırı üç beş gün yaylıma **ya** çıkar **ya** çıkmaz. (18)

-Bir daha Doru'yu **ya** görürüm **ya** göremem. (19)

Köylüler :-Ula, Üssüğünoğlu, diyorlardı, bunun belirsiz babası Allahalem Arabatı **ya da** İngiliz. (30)

Ya da fırtınanın, soğuğun büyük acısı dikenin verdiği acıyı hiçte bırakıyordu. (70)

Yılkı atları **ya** çok soğuk, **ya da** tehlike karşısında birbirlerine sokulurlar. (72)

2.1.8. “Hem...hem” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

Öğleye doğru atlar **hem** uykularını almışlar **hem de** doymuşlardı. (73)

Köye dönüyordu artık. **Hem de** gerisine bakmadan... (119)

Köylü defin **hem** altına **hem** üstüne vuracaktı. (119)

Allah ahı yerde bırakır mı? **Hem de** ağızsız, dilsiz hayvanın hakkını...(119)

2.1.9. “...Mi, ...mi” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

İn **mi** söyler, cin **mi** söyler ırzı kırıklar? (10)

Allah bilir, on sefer **mi** olur, otuz sefer mi?.. (13)

Mecali **mi** yok, yoksam pek **mi** irahat bulur bu toprağı? (44)

Çiftten **mi**, harmandan **mi**, kazadan **mi** dönüyorlardı bilemiyordu? (73)

2.2. ORTAK ÖGELERLE BAĞLANAN CÜMLELER

Art arda sıralanan cümleler arasındaki anlam ilişkisi, ortak cümle öğeleri ile de sağlanabilir. Bağlantıyı, gerektiğinde başka unsurlar destekler, pekiştirir (Karahan, 2014: 91).

2.2.1. Ortak Özneli Cümleler

(Onlar) Bokböceğı kesilirler, delerler, deşerler, bulurlar. (10)

(Sen) Bakla ek, pancar ek, bostan ek... (13)

Bu deyyuslar ki, bir burun demirine tenezzül ederler, yedi kat yerin altına gömsen, remil attırır, cinlerle bir olur bulurlar. (14)

Mustafa, olmazsa, Küçük Hasan çok zaman kendisini çevirir, zor güç üzerine atlar, eve gelirdi. (18)

(O) Tepeye doğru döndü ve yürüdü. (19)

Güneş de başını alıp gitmiş, ufukta uzunca bir kızılık şeridi bırakmıştı. (20)

Bu akşam **imam** tek başına yatsı namazını kılmış, hemen evine dönmüştü.

(20)

(O) Başını boynuna yaklaştırdı, kokladı ve yürüdü. (24)

Kısrak, önüne ne gelirse kökünden kavırıyor, başını hızla bir yana atıyor, söküp çıkarıyordu. (25)

O saatte **Tombak**, malların önüne geçer, değneğine dayanarak bir süre durur, sonra gür bir sesle "voohaa" der, değneği öndeki hayvanları sıyırırçasına atardı...(25)

(O) Uzun, acele birkaç çifte fırlattı ve hızla yürüdü, ama, Üssüğünoğlu peşini bırakmadı. (27)

(O) Arada bir duruyor, bir şeyler kokluyor, kuru yaprak parçalarını topluyordu. (28)

(O) Kuytulara birikmiş yapraklardan yedi, su içti, tepenin yolunu tuttu... (28)

İbrahim, kısrığın anasını bir kazığa bağlamış, bol samanlı torbayı boynuna takmıştı. (29)

(O) Attan anlayan herkesin sözünü dinliyor, yormadan, incitmeden atı koşuya hazırlıyordu... (30)

(O) Birinde çayırda iken inat yüzünden yarışa sokulmuş, üçüncülüğü almış, yarış sonu sancılar çekmiş, formunu iyiden yitirmişti. (32)

Doru beş on adım gitti, başını toprağa eğdi. (39)

Bulutlar gökyüzüne bağdaş kurmuş gibi idiler, (bulutlar) gideceğe benzemiyorlardı. (39)

(O) Durdu, yürüdü, sabahı buldu, sağa sola göz attı. (43)

Kısrak yine çifte attı, yürüdü. (43)

(O) Kıçını döndü, yalandan bir çiftte attı, yürüdü. (43)

Demirkır bir at, koşarcasına yaklaştı, atların şekilsiz sınırını dolaştı. (47)

(O) Kolayına gem almaz, yular sağlam olmazsa kırıp kaçır. (48)

Azgın at on yirmi gün sonra uysallaşmış, iri gücü ile işe sarılmıştır. (48)

(**Onlar**) Sonra birbirini kokladılar, esnediler, karışık düzende hareketsiz kaldılar. (49)

(O) Geçen bahar güçten düşmüş, hiçbir işe yaramaz olmuş, köy hayvanları ile üç mevsim dağ bayır döneleyip durmuştu. (49)

(O) Aygır'dan korkuyor, Kısırak'tan utanıyordu. (53)

Biraz ardında **güçlü iki at** kulakları dikik, ön ayakları sert ve hazırlıklı duruyorlardı. (53)

Bulutlar, korkusuz, gairesiz aşağılara iniyorlar, ovaya soğukluğu serpip yeniden yükseliyorlardı. (53)

Tozlar halindeki kar, bir o yana bir bu yana koşuyor, yeredek iniyor, yeniden havalanıyordu. (54)

(O) Sol kanattaki atların en sonunda durdu, kulaklarını dikti ve bekledi. (54)

Kurtlardan biri burnunu gök boşluğuna uzattı, uludu. (55)

Sesler yelin acı ışığını yeniyor, bir oraya bir buraya tozan karların arasından ova boşluğuna yayılıyordu. (56)

Sayırsız köpek kulaklarını diktiler, ses gelen yöne süreli bir havlayış bıraktılar. (56)

Tipi üstlerinde uğulduyor, ama yarın dibine inemiyordu. (57)

Hırıltı dolu soluğu fırtınanın ısıklarına karışıyor, üç beş adım ötede yitip gidiyordu. (58)

Yarı kanat, yarı gövde çarpan akbabalar yükselmişler, yeniden

saldırılmışlardı. (59)

Dağınık ağız aralığından **bıçak gibi acı bir yel** giriyor, nefes borusuna dalıyor, ciğerini patlatır gibi şişiriyordu. (59)

Kısrak, aldırmadı, oralı olmadı. (69)

Çalkır yan gözle baktı, hafiften kişnedi... (69)

Kar tanecikleri oradan oraya savruluyor, daha çok çukurlara, yel tutmaz kuytulara yığılıyordu. (70)

Neylersin ki isteseler de (oluş buydu), istemeseler de **oluş** buydu. (70)

Yalnız **Dorukısrak** başını pek fazla yere eğmiyor, çoğu kez durgun gözlerle arkadaşlarına bakıyordu. (71)

İplik iplik sular kırılmadan toprağa iniyor, ay ışığında ince teller gibi parlıyordu. (71)

(O) Yeniden baktı, yeniden eşindi ve acı acı kişnedi. (72)

(O) Kulaklarını dikti, gözleri ışıklandı, başını yukarı kaldırdı ve adımlarını sıklaştırdı. (73)

Kısrak, gece boyu kıpırdamadı, kıpırdayamadı. (75)

Kanaralar, çocuk taşlarına boyun eğdiler ve birbirlerine hırslayarak dağıldılar. (75)

(Onlar) At sürer gibi sesler çıkarıyorlardı, keyifleniyorlardı. (76)

Ahh, **Kısrak** bir iyi olsaydı, yeniden yılmaya dönseydi. (77)

(O) Eledi, beledi, kıt yeygisini yedirdi. (77)

(O) Göz dolduracak, iyi dedirtecek kendine... (78)

Gökyüzündeki bozluk pürüzleşti, hafiften pus bağladı. (81)

Yel yine de kuytuya dalıyor, tepeden sürüklediği karları atların üzerinde tozutupuyordu. (82)

İniş yokuş hareket yeteneklerini kısar, dengeyi kurtların lehine çevirirdi. (82)

Kar zerrecikleri alabora oluyor, bir inip bir kalkıyor, göz açtırmaz ediyordu.

(82)

Vuruşu biten kurt, kısa yarım bir kavis yapıyor, saldırma hızlanma açıklığı kazanıyor ve derhal hücumu geçiyordu... (84)

Atlar çığlıkları kişnemeler bırakıyor, kurtların hırslı solukları ses ses dağılıyor,

kar hızla alabora oluyor, durmadan tozuyor, yere iniyor, yeniden

havalanıyordu. (84)

(O) Kar tozları arasında hızla koşarak kurtları, atları arıyordu. (84)

Savrulan tozlar kurdun gözlerine geliyor, yavaşmayı güçleştiriyordu. (85)

Deri yırtılmış, karın boşluğuna doğru bir söğüt kabuğu gibi kavlamıştı. (85)

(O) Dikleşti, boynunu uzattı, başını boşluğa kaldırdı. (86)

Yine poyraza döndü **yel**, yine gavur gibi ciğere işlemeğe başladı. (92)

Soluğu derinleşmiş, (soluğu) sıcaklaşmıştı. (92)

Bu iş, dağ gibi yılmırlığın işi, sırtı pek atın işi... (92)

(O) İyi ata biner, iyi silah kullanırdı. (93)

Yel, ulumasını kesti, sonra ortadan kayboldu. (95)

İşsiz güçsüz köy erkekleri, güneş vurmuş duvar diplerine üçer beşer çömelmişler, gevezeliğe tutuşmuşlardı. (95)

At, acele ediyor, kesik kesik kişniyordu. (96)

Kısrak yokuşu aşınca ovayı, ovanın ortasında kıvrıla kıvrıla akan ırmağı, ırmağın öbür gecesinde dağınık düzende dolaşan atları gördü. (97)

(O) Bir atı iyice süzdükten sonra diğerrinin yanına geliyor, atı süzüyor, hırslanıyor, kişniyor, bir diğerrinin yanına gidiyordu. (97)

Pazarlık sıkı oldu, uzun sürdü. (103)

Kişnemeleri karşı tepelere ulaştı, geri döndü ve kulaklarına doldu. (104)

(O) İndi, gemi kıstı, alnını kaşdı, biraz dolaştırdı. (112)

(O) Tayının soluğunu sağrısında duydu, iştahlandı. (113)

(O) Etti, buldu. (119)

2.2.2. Ortak Nesneli Cümleler

(Her bir şeyi) Yemiyordu, sanki **her bir şeyi** yutuyordu. (25)

Yel **sesini** diline doladı, (sesini) aldı, (sesini) köyün üzerinde gezindirdi ve (sesini) karşı tepelerdeki topraklara bıraktı. (26)

Kısrak **başını** eğdi, (başını) kaldırdı. (26)

Diğer hayvanların rızkını kısalttı, (diğer hayvanların rızkını) ona yedirdi... (30)

Onun orasını işin bilir, (onun orasını) keyfin bilir... (48)

Pazarlık uyarsa **azgın at** dört bir yandan sıkıştırılır, (azgın at) yakalanır. (48)

Şu anda bir kurt çıksa kıpırdamaz; "Gel **beni** yık, (beni) ye,(beni) tüket" diye seslenirdi. (53)

Gece ile fırtınanın boğuşmasında atlar **bu deyişi** sanki görmüş, (bu deyişi) sanki anlamışlardı. (57)

Ama, Dorukısrak ve aynı kaderin çemberine düşmüşler için, bu olanlara boyun eğmek (kolay değildi), razılık göstermek **kolay** değildi. (70)

Bu kez de **gerisine binen arabayı** tutuyor, (gerisine binen arabayı) frenliyordu. (74)

(kıt yeygisini) Eledi, (kıt yeygisini) beledi, **kıt yeygisini** yedirdi. (77)

Aygır da, atlar da **bunu** sezinlemişlerdi. (82)

Dön, dolaş günlerce **dağı bayırı**... (114)

Geberesice **tayı** da azdırdı, (tayı da) peşine düşürdü. (118)

2.2.3. Ortak Yer Tamlayıcı Cümleler

Nahiye müdürü **orda** konaklar, onbaşısı **orda**... (14)

Yerde ot yoktu, (yerde) çöp yoktu. (22)

Sanki **yüreğine** kürek kürek hayat atıyorlar, (yüreğine) dirilik atıyorlardı...
(24)

Amaan bire Üssüğünoğlu, sende **boş yere** tatlı canını üzüyorsun, (boş yere) ince eleyip sık dokuyorsun..." (28)

Çifte çubuğa yakınlarını gönderiyor, **tayın yanından** ayrılmayı istemiyor ve (tayın yanından) ayrılmıyordu. (30)

Hatta, **kasabada** tellâl bağırttırmış, (kasabada) güreş ve yarış yapılacağını duyurmuş, ödüller vadetmişti. (30)

Orda doğdu, **orda** ölecek... (31)

Dayak, güç mü verirdi, kuvvet mi verirdi **Doru'ya**? (33)

Kurtlardan biri burnunu **gök boşluğuna** uzattı, (gök boşluğuna) uludu. (55)

Doru da (ortalarda idi), Çilkır da **ortalarda** idi. (69)

Ulumayı duyan atlar, **her seferinde** kulaklarını dikiyor, (her seferinde) başlarını havaya kaldırıyorlardı. (71)

Hava ılıdı mı (dağınık düzene geçerler), tehlike kalktı mı **dağınık düzene** geçerler. (72)

Dağılın (oradan), siktirin **oradan**... (76)

Evden bir yular alsın, (evden) Haydar'ı bulsun, sen de gel... (77)

Önlerine at çıkmış, (önlerine) it çıkmış bu önemli değildi. (82)

Kar tozları arasında hızla koşarak kurtları, (kar tozları arasında) atları

arıyordu. (84)

Terhiste nasıl öptüm yavrumu, (terhiste) nasıl kucakladım al'ımı... (93)

Tepeler(ortaya), dağlar **ortaya** çıktılar. (95)

Uzaklaşıyorlar (insandan), kaçıyorlar **insandan**... (110)

2.2.4. Ortak Zarflı Cümleler

Mustafa "**Bu garibe çintik bile vurmam**" diye söylendi ve ("Bu garibe

çintik bile vurmam" diye) köy yolunu tuttu. (26)

Kulaklarını dikti, **bir süre** sesleri dinledi, (bir süre) ışıklara baktı. (26)

Ağır ağır başını çevirdi ve (ağır ağır) yürüdü. (28)

Birinde çayırda iken inat yüzünden yarışa sokulmuş, üçüncülüğü almış, yarış sonu sancılar çekmiş, formunu iyiden yitirmişti. (32)

Bundan böyle koşum takımı seni bilsin, (bundan böyle) sen koşum takımını bil... (32)

O yıl, Üssüğünoğlu kırdı uladı, (o yıl) doruya eş aldı. (32)

Sığırda bile **tek başına** dolaşır, (tek başına) hep en geriden gider gelirdi. (49)

Geçen bahar güçten düşmüş, (geçen bahar) hiç bir işe yaramaz olmuş, köy hayvanları ile üç mevsim dağ bayır döneleyip durmuştu. (49)

Bir anda yapayalnız kalmış, (bir anda) umutlu dünya altından kayıp gitmişti. (52)

Sıcaktan gövdesi gevşer, (sıcaktan) bir hoş olurdu. (54)

Kaşla göz arası döndü ve (kaşla göz arası) korkunç bir çifte fırlattı. (56)

Kimbilir nerde (şimdi), ne halde **şimdi?** (64)

Ama, **Dorukısrak ve aynı kaderin çemberine düşmüşler için**, bu olanlara boyun eğmek, (dorukısrak ve aynı kaderin çemberine düşmüşler için) razılık

göstermek kolay değildi. (70)

Yeniden baktı, **yeniden** eşindi ve (yeniden) acı acı kişnedi. (72)

Güçlük çekmeden karşı kıyıya geçti, (güçlük çekmeden) hafif dikliği aştı.
(73)

Yan kayışlarını **iyice** geriyor, göğsünü hamuta **iyisinden** veriyordu. (73)

Yan kayışları gevşemiş, ok kayışları (hafiften gerilmişti), gemler **hafiften** gerilmişti. (74)

Yerler **kısmen** kar, **kısmen** buzdu. (74)

Kısrak, **gece boyu** kıpırdamadı, (gece boyu) kıpırdayamadı. (75)

"Ha gitmiş ha gidecek" diye söylendi ve ("Ha gitmiş ha gidecek" diye) yürüdü. (76)

Aygır kişnedikçe yelelerini oynatıyorlar, (aygır kişnedikçe) kulaklarını dikiyorlardı. (82)

Atlar çığlıklı kişnemeler bırakıyor, kurtların hırslı solukları ses ses dağılıyor, kar hızla alabora oluyor, **durmadan** tozuyor, (durmadan) yere iniyor, (durmadan) yeniden havalanıyordu. (84)

Kar tozları arasında **hızla koşarak** kurtları, (hızla koşarak) atları arıyordu.
(84)

Sabaha dek yel uludu, (sabaha dek) kar oradan oraya tozup durdu. (86)

Yine poyraza döndü yel, **yine** gavur gibi ciğere işlemeğe başladı. (92)

Dorukısrak **dördüncü günü** önüne konan otu, (dördüncü günü) arpa kırmasını yedi. (92)

İyi ata biner, **iyi** silah kullanırdı. (93)

Terhiste **nasıl** öptüm yavrumu, **nasıl** kucakladım al'ımı... (93)

Yel **sabaha dek** ıslık çaldı, (sabaha dek) uludu. (94)

Ahır kapısı açılır açılmaz kapıya bakıyor, kişniyor, yuları geriyordu. (94)

O vakit sen sağ, (o vakit) ben selamet... (94)

(ahırdan çıkmak için) Debeleniyor, kişniyor, **ahırdan çıkmak için** sanki feryat ediyordu. (95)

Kısrak **bir iki saniye** ihtiyara baktı, (bir iki saniye)sağına soluna göz attı. (96)

Kısrak **yokuşu aşınca** ovayı, ovanın ortasında kıvrıla kıvrıla akan ırmağı, ırmağın öbür gecesinde dağınık düzende dolaşan atları gördü. (97)

Dön, dolaş **günlerce** dağı bayırı... (114)

2.2.5. Ortak Yüklemler

Kuşu da **geçiniyordu**, kurdu da... (31)

Bundan böyle koşum takımını seni **bilsin**, sen koşum takımını **bil**... (32)

Bu kez bulutlar doğuya, güneş batıya doğru **kayıyorlardı**. (43)

Bir (kişnedi), bir daha **kişnedi**. (43)

Gençleri (vardı), yaşlıları **vardı**. (47)

Torbalarına bir kalbur saman (atılır), bir avuç arpa **atılır**. (47)

Ne soğuğa **pabuç bırakırlar**, ne canavara (pabuç bırakırlar). (48)

Gençler (çoğunluktaydı), orta yaşlılar **çoğunluktaydı**. (48)

Boynu eğik (kaldı), ıslak gözleri toprağa takılı **kaldı**. (52)

Her taraf buz (kesiliyordu), ayak **kesiliyordu**. (53)

Kışın böylesini (bilmiyordu), fırtınanın böylesini **bilmiyordu**. (54)

Boğduğu davar, yıldırıldığı köpek **sayısızdı**. (58)

Ama, ön ayaklarının biri bir yöne (gidiyordu), diğeri başka bir yöne **gidiyordu**. (59)

Her köy büyük bir hapishane, her ev kapısı kilitli koğuşa **benziyordu**. (63)

Doru da (ortalarda idi), Çilkır da **ortalarda idi.** (69)

Kar tanecikleri oradan oraya savruluyor, daha çok çukurlara (yığılıyordu), yel tutmaz kuytulara **yığılıyordu.** (70)

Ne fırtınaya, ne ayaza, ne de dikenlerin dalamasına **aldırıyorlardı.** (70)

Ama, Dorukısrak ve aynı kaderin çemberine düşmüşler için, bu olanlara boyun eğmek, razılık göstermek kolay **değildi.** (70)

Buna dayanacak diz **gerekirdi**, yürek **gerekirdi**, sabır **gerekirdi...** (70)

Neylersin ki isteseler de (oluş buydu), istemeseler de oluş **buydu.** (70)

Karşı tepeler, dağlar **pırl pırlıdı.** (71)

Hava ılıdı mı (dağınık düzene geçerler), tehlike kalktı mı dağınık düzene **geçerler.** (72)

Bir süre sonra gerisindeki ırmağın kıyı dikliğine ve suya **baktı.** (73)

Arkadaşlarından ayrıldığını, tam ters yola düştüğünü **sezinlemedi** bile... (73)

Çiftten mi, harmandan mı, kazadan mı **dönüyorlardı** bilemiyordu? (73)

Yan kayışları gevşemiş, ok kayışları, gemler hafiften **gerilmişti.** (74)

Bir yumuşaklık (başladı), bir ılıkılık **başladı.** (75)

İnsana kar gibi (değer), kara kor gibi **değer.** (81)

Fırtına, tipi **geliyordu.** (81)

Kar (vız geliyordu), fırtına **vız geliyordu** hepsine. (82)

Aygır da, atlar da bunu **sezinlemişlerdi.** (82)

Bütün bunlar uluma, kişneme, koşma, çifte atma gibi hareketlerle **beliriyordu.** (83)

Kar tozları arasında hızla koşarak kurtları, atları **arıyordu.** (84)

Dorukısrak dördüncü günü önüne konan otu, arpa kırmasını **yedi.** (92)

Sağındaki öküzlere, ineğe, merkebe **bir göz attı.** (92)

Oğul (çoğaldı), uşak **çoğaldı**. (93)

Tepeler, dağlar ortaya **çıkıldar**. (95)

Kısrak yokuşu aşınca ovayı, ovanın ortasında kıvrıla kıvrıla akan ırmağı,
ırmağın öbür gecesinde dağınık düzende dolaşan atları **gördü**. (97)

Ova, ekini ile, ağacı ile, otu ile, çöpü ile **uyandı**. (102)

Yularlar, gemler **hazırdı**. (103)

Dere kıyılarındaki ismini cismini bilemediğimiz bin bir çeşit, bin bir renk
çiçek dağda, bayırda kel tepeciklerde uğrun uğrun **salınırlar**. (107)

Huzur umutla **yariş eder**, dal yaprakla... (107)

(O) Toprak kokuyordu, ekin kokuyordu, ot kokuyordu, çiçek kokuyordu.

(111)

Önce tırısı, sonra dört nala **kalktı**. (111)

Son çare onlarda, Kısrak'ın yılıklılara duyduğu sevgide, bağlılıkta **kalmıştı...**

(115)

İlk akşamda köye, köyün odasına **vardı**. (115)

İnmediği dere, çıkmadığı tepe **kalmadı**. (118)

2.3. ORTAK KİP VEYA ŞAHİS EKİYLE BAĞLANAN CÜMLELER

“Cümleler arasındaki anlam ilişkisini sağlamada ortak kip/ şahıs eklerinin de rolü vardır. Bu ekler her cümlede tekrarlanabilir. Ancak tekrardan gerektiğinde kaçmak üzere bu eklerin bir kısmı son cümleye kaydırılabilir (Karahan, 2014: 92).”
Ortak kip veya şahıs eki ister birinci cümlede ister ikinci cümlede kullanılabilir.

Bokböçeği kesilirler, delerler, deşerler, bulurlar. (10)

Bakla ek, pancar ek, bostan ek... (13)

Bu deyyuslar ki, bir burun demirine tenezzül ederler, yedi kat yerin altına

gömsen, remil attırır, cinlerle bir olur bulurlar. (14)

Mustafa, olmazsa, Küçük Hasan çok zaman kendisini çevirir, zor güç
üzerine atlar, eve gelirdi. (18)

Tepeye doğru döndü ve yürüdü. (19)

Bu akşam imam tek başına yatsı namazını kılmış, hemen evine dönmüştü.
(20)

Kısrak, önüne ne gelirse kökünden kavırıyor, başını hızla bir yana atıyor,
söküp çıkarıyordu. (25)

İbrahim, kısrakın anasını bir kazığa bağlamış, bol samanlı torbayı boynuna
takmıştı. (29)

Attan anlayan herkesin sözünü dinliyor, yormadan, incitmeden atı koşuya
hazırlıyordu... (30)

Doru beş on adım gitti, başını toprağa eğdi. (39)

Hava ısınmıyor, ısı tersine biteviye düşüyordu. (43)

Kısrak yine çifte attı, yürüdü. (43)

Gece yağın kar tutunamamış, toprağı örten ıslaklık parlamıştı. (44)

Gözleri ışıklanmış, noktalı bakışları dağılmıştı. (44)

Azgın at on yirmi gün sonra uysallaşmış, iri gücü ile işe sarılmıştır. (48)

Geçen bahar güçten düşmüş, hiçbir işe yaramaz olmuş, köy hayvanları
ile üç mevsim dağ bayır döneleyip durmuştu. (49)

Bulutlar, korkusuz, gairesiz aşağılara iniyorlar, ovaya soğukluğu serpip
yeniden yükseliyorlardı. (53)

Önüne bol saman dökülür, üzerine arpa atılırdı. (54)

Gök, un eliyor, yel onu keyfine göre oynatıyordu. (55)

Sesler yelin acı ıslığını yeniyor, bir oraya bir buraya tozan karların arasından

ova boşluğuna yayılıyordu. (56)

Tipi üstlerinde uğulduyor, ama yarın dibine inemiyordu. (57)

Ova, ay ışığında büyümüş büyümüş bir dünya olmuştu. (71)

Kanaralar, çocuk taşlarına boyun eğdiler ve birbirlerine hırlayarak dağıldılar. (75)

Yine poyraza döndü yel, yine gavur gibi ciğere işlemeğe başladı. (92)

Bu iş, dağ gibi yılmılığın işi(dir), sırtı pek atın işi(dir)... (92)

İşsiz güçsüz köy erkekleri, güneş vurmuş duvar diplerine üçer beşer çömelmişler, gevezeliğe tutuşmuşlardı. (95)

Öfkeliydi, hırslıydı, düşünceliydi. (114)

Eğerli Kırat, kapıda, emirde idi. (116)

3. YÜKLEMİNİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

3.1. FİİL CÜMLESİ

Yüklemi çekimli bir fiilden oluşan cümlelere fiil cümlesi denir. Yüklemi geçişli bir fiil olan cümlelerde cümle öğelerinin hepsi bulunabilir. Ancak geçişsiz bir fiilin yüklem olduğu cümlelerde nesne yer almaz.

Karahan (2014: 96), “Yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümlelerdir. Kip ve şahıs bildiren bütün fiiller yargı taşır. Bu yargı, emir kipinin II. şahsı dışında daima ekle yapılır. Her türlü kılış ve oluş, fiil cümleleri ile karşılaşılır.” şeklinde tanımlamıştır.

Harman yerine gelince öküzler şose üzerindeki pınara **saptılar**. (10)

Evin sofasına girer girmez kendisini ağır bir duman **karşladı**. (17)

Mustafa'nın yanına yaklaşmasını hiç **yadırgamadı**. (18)

Gecenin karanlığına alışık hayvanlar musluklarından başlarını **çektiler**. (22)

Başını boynuna **yaklaştırdı, kokladı ve yürüdü.** (24)

Kulaklarını **dikti**, bir süre sesleri **dinledi**, ışıklara **baktı.** (26)

Kar izlerini geride **bırakmışlardı.** (49)

Toklukla birlikte, hayatla olan bağlar **artar, kavileşir.** (50)

Dağınık ağız aralığından bıçak gibi acı bir yel **giriyor**, nefes borusuna **dalıyor**, ciğerini patlatır gibi **şişiriyordu.** (59)

Bir kuytudan diğere telaşlı bir yolculuk **başladı.** (69)

Yere iğne düşse **görülürdü.** (71)

İki çocuk ata biner gibi yana yatmış sırtına **bindiler.** (76)

Poyraz biteviye hızını **arttırıyordu.** (81)

Deri **yırtılmış**, karın boşluğuna doğru bir söğüt kabuğu gibi **kavlamıştı.** (85)

Büyük Taaruz'da o atınan **bindirdi** Yunan'a... (93)

3.2. İSİM CÜMLESİ

Yüklemi ad ya da ad soylu bir kelime veya kelimelerden oluşan cümlelerdir. İsmi cümlede yüklem olabilmesi için ek-fiille çekimlenmesi gerekir.

Ad soylu kelimelerin yüklem olabilmesini sağlayan eklerden biri ise Eski Türkçede geniş zamanın 3. şahıs çekimlerinde kullanılan “-turur” şeklindeki ektir. Günümüzde “-Dir” şeklindeki ek de isim cümlesi yapar.

Karahan (2014: 96-97) isim cümlelerinin özelliklerini şöyle sıralamıştır:

- a. “ isim cümleleri genellikle iki ögeden; özne ve yüklemden meydana gelir. ”
- b. “İsim cümlelerinde zarf ve bulunma hâli ekli yer tamlayıcıları da sık kullanılır. ”
- c. “İsim cümlelerinde genellikle nesne bulunmaz. ”
- ç. “ İsim cümlelerinde yönelme ve uzaklaşma hâli ekli yer tamlayıcıları seyrek bulunur.

d. “Yapısında bulunma hâli ekli yer tamlayıcısı bulunan isim cümlelerinde özne genellikle yüklem önünde bulunur.”

Uğurlu (2007: 411) ad cümlesi konusunda farklı bir yaklaşımda daha doğrusu bir tespitte bulunmaktadır: “Türkçede bir tek, çekimli fiil ile kurulan yüklem çeşidi vardır; dolayısıyla “isim cümlesi”nden söz edilemez” der.

Bakışı, **tokat tokat, yumruk yumruk, tekme tekme gibiydi.** (21)

Sanarsın **in cin kalmamış, terkedilmiş bir yerdir** köy... (23)

At zayıf, ama boylu, **gösterişli idi.** (29)

Varlıklı idi, örflüydü. (30)

Allah **rızkına kefildi** cümle yaratığın. (31)

Boyu poşu **vardı** ya, **dalgacının biri idi.** (32)

Fakat, şimdi **gerilerdeki araba, kış, açlık ve ölüm tehlikesiydi.** (44)

Ferman Naçar'ın Ali'nin ise, **dağlar kendisinindi...** (50)

Bir miydi, beş miydi sayısı? (54)

Çılkır yine **Kısrak'a yanaşmaktan kaçmır gibiydi.** (69)

Tek şansları, **tabiatın varlıklarında gizlediği intibak kabiliyeti idi.** (70)

Rahaçça, korkusuzca uyuyor gibiydi. (86)

Her işin çıkarsız olanı **güzelidir.** (92)

Havanın iniştiği, güneş ışığının karda pırıl pırıl yansılar yaptığı bir

günün kuşluğu idi. (95)

Zaten koskoca bölgenin gün gösteren, umut dağıtan, yüreklere huzur aktaran,

gama gasavete "git öte" diyen iki ayı **vardır.** (107)

İbrahim Kısrak'ın sonundan umutlu **değildi.** (108)

Anan da **böyleydi** al tay, bir dokunmaya göreydin karnına... (111)

4. YÜKLEMİNİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

Türkiye Türkçesi söz dizimine göre cümledeki temel unsur, yargıyı üzerinde taşıyan yüklemidir. Cümlenin diğer öğeleri yüklem bildirdiği yargıyı değişik anlam ilgileriyle tamamlayan yardımcı, açıklayıcı öğelerdir. Türkiye Türkçesinin genel yapısına baktığımızda her zaman yardımcı unsur önce, temel unsur sonra yer alır. Buna göre cümlenin temel unsuru olan yüklem sonda bulunur.

Yüklemnin yerine göre cümlelerin türlerini belirlerken etkili olan unsur, cümlenin temel unsuru olan yüklemnin nerde kullanıldığıdır. Bu konuda dilciler bir birlik içindedir. Buna göre cümleleri yüklemnin yerine göre üç başlık altında inceleriz: kurallı cümle, devrik cümle ve kesik (eksilti) cümle.

4.1. KURALLI CÜMLE

Yüklemi sonda yer alan cümlelerdir.

Kurallı cümlelerde, yüklem dışındaki unsurların cümlede nasıl sıralanacağına dair genelde dilciler bir görüş bildirmemişlerdir. Ancak Bilgegil (1963: 51), bu sıralamayı; “özne, zaman bildiren zarf tümleci, hâl bildiren zarf tümleci, derece bildiren zarf tümleci, dolaylı tümleçler, nesne, yüklem” şeklinde vurgular.

Harman yerine gelince öküzler şose üzerindeki pınara **saptılar**. (10)

Değnek darbeleriyle yarı sola **döndü ve yürüdü**. (18)

Gecenin karanlığına alışık hayvanlar musluklarından başlarını **çektiler**. (22)

Başını boynuna **yaklaştırdı, kokladı ve yürüdü**. (24)

Doru beş on adım **gitti**, başını toprağa **eğdi**. (39)

Leş, akbabalarla tilkiler arasında kuvvetin, şansın adaleti içinde **paylaşıldı**.

(59)

Azgın tipi yılıkıkları bir yerde **durdurmuyordu**. (69)

Yere iğne düşse **görülürdü**. (71)

İki çocuk ata biner gibi yana yatmış sırtına **bindiler**. (76)

Eledi, beledi, kıt yeygisini **yedirdi**. (77)

Yel tutan yerlerde saatlerce oynayan kar tozları ancak vadinin kuytularında rahata **erişiyorlar**, dereleri yığın yığın **donduruyorlardı**. (86)

Tüylerine yapışan saman parçalarını temizlemek ister gibi üstüste **silkindi**. (92)

Dorukısrak üç gündür ahır dirliğinin altını üstüne **getirmişti**. (95)

Bu köylü, davulun iki tarafına da vurmayı **bilir**. (96)

Üç beş günlük gün ışığı ekin yeşilini **bollaştırır**. (101)

4.2. DEVRİK CÜMLE

Yüklemi sonda bulunmayan cümledir. Devrik cümle, genellikle anlatıma canlılık katmak, okuru etkilemek, sözü güçlendirmek amacıyla konuşma dilinde ve şiir dilinde kullanılır.

Su, **sıcak geldi** ayaklarına. (73)

Kar, fırtına **vız geliyordu** hepsine. (82)

İzmir'e dek o atınan **kovaladı** Yunan'ı... (93)

Büyük Taaruz'da o atınan **bindirdi** Yunan'a... (93)

Çift çubuk ayrılığı değildi bu. (22)

Sanarsın **in cin kalmamış, terkedilmiş bir yerdir** köy... (23)

Hepsi **birkaç lokma ekmek içindir** yaptıklarının... (24)

İşte, **sersefildi** yazı yabanda. (42)

Bir miydi, beş miydi sayısı? (54)

4.3. KESİK (EKSİLTİLİ) CÜMLELER

Eksiltili cümle, cümlenin bir veya birden fazla ögesinin kullanılmaması, eksik bırakılması ile meydana gelen cümlelerdir.

Karaağaç (2012: 242) eksiltili cümleyi şu şekilde açıklamıştır: “Genellikle sözlü dil kullanımında yer alan ve bazı öğeleri eksiltilerek söylenip, anlamı dinleyenin anlayışına bırakılan veya yüklemi kullanılmadan yargı bildiren cümledir. Bu cümleler, yazılı dilde, genellikle üç nokta(...) ve soru işaretli(?) ya da ünlemli(!..) sıra noktalarla gösterilmeye çalışılır”.

Delice (2007: 169), “ Eksiltili cümle, cümlede zorunlu olarak bulunması gereken öğelerden birinin eksiltilmesi yoluyla ortaya çıkmaktadır.” diyerek eksiltili cümleyi “Cümle Türleri” gruplandırmasında “Cümlede Eksiltme” başlığıyla vermiştir.

Karahan (2014: 15) eksiltili cümleyi, "Bazı cümlelerde yüklem, kelime veya kelime grubu olarak yer almaz. Böyle cümlelerin anlamı bağlamdan anlaşılır ve cümle, dinleyenin, okuyanın muhayyilesinde tamamlanır. Bu cümleler kesik cümlelerdir.” şeklinde tanımlar ve “Yüklem” kısmında ele alır.

Akçataş (2001: 375), “Dokuzuncu Hariciye Koğuşu Üzerine Bir Metin Dil Bilim İncelemesi” adlı doktora tezinde bu yapıları değinmiş, “EKSİLTİ” başlığı altında yüklem ve öge eksiltilerini incelemiştir.

Ulan gâvur bu millet, dinsiz bu millet... (10)

Kırk iki kuruş yirmi santim... (12)

Bad-ı saba, limonata gibi bir yel... (14)

Şu hallerine bakınca sanarsın ki Ağustosun on beşi... Voohaa ırzı kırıklar...

(14)

O, bu yıl ‘Yılkılık... (18)

Bahara sağ salim elimize geçerse ne âlâ... (18)

Bundan sonra onu ne çifte koşabilirsin, ne düvene... (18)

Gerekirse tepe gerisine dek... (25)

Bir, Doru'nun toprakta bıraktığı dişi ayak sesi, bir de Mustafa'nın düşüncesi...
(25)

Benim ağam da gâvur, benim ağam da dinsiz... (26)

Kuşu da geçiniyordu, kurdu da... (31)

Çifte tavuk kesmiş şerefine... (38)

Şimdi kuşun kurdun yemi... (38)

Vay olmam diyesice zalim, vay ırzı kırık vay...(38)

Ne köyü, ne insanlarını... (42)

5. ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

5.1. OLUMLU CÜMLE

Bir işin, bir oluşun, bir hareketin, bir düşüncenin gerçekleştiğini veya gerçekleşeceğini bildiren cümleye olumlu cümle denir. Yani olumlu cümlelerde yüklem; yapma, olma, yapılma anlamı taşır (Özkan Ve Sevinçli, 2008: 140).

Yapı bakımından olumsuz görünen bazı cümleler, anlamca olumludur. Yüklemde olumsuzluk unsuru taşıyan bir cümle “değil” edatı ile birleşince olumlu bir anlam kazanır. İki olumsuz unsur, cümlenin anlamını olumlu yapar (Karahan, 2014: 104).

Çalışmamızdaki olumlu cümleler tespit edilip aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

Bakla ek, pancar ek, bostan ek... (13)

Çifte gittim geldim, onu düşündüm. (17)

Beli biraz daha çöktü, boynu biraz daha uzadı, aşağı doğru düştü. (19)

Güneş, uzak, çok uzak dağlara yaslanmış, büyümüş, büyümüş, bir dünya

olmuştu. (19)

Başını boynuna yaklaştırdı, kokladı ve yürüdü. (24)

Vay, ne kaçırdın, vay nasıl gererdin yan kayışlarını... (26)

Ye, iç şükret haline. (32)

Bütün bir bahar, bir yaz, bir güz sırtından geçiniyordu. (33)

Artık, sık sık çobanın "oohaa, çüüş, höösstt" sesleri hayvanların kulaklarını yara eder. (37)

Durdu, yürüdü, sabahı buldu, sağa sola göz attı. (43)

Çal babam kaşığı. (44)

Bulutlar, korkusuz, gairesiz aşağılara iniyorlar, ovaya soğukluğu serpip yeniden yükseliyorlardı. (53)

Hepsi saman düşmanı, ot, arpa düşmanı gözden düşükler. (55)

İbrahim'in arabadan inmesini, ok kayışlarını, yan kayışlarını çözmesini bekledi. (74)

Kar zerrecikleri alabora oluyor, bir inip bir kalkıyor, göz açtırmaz ediyordu. (82)

5.2. OLUMSUZ CÜMLE

Yüklemi olumsuz yargı bildiren, diğer bir deyişle bir yargıyı olumsuz olarak ortaya koyan cümledir. Fiil cümleleri -ma-, -me- olumsuzluk ekiyle; isim cümleleri “değil” edatıyla olumsuz yapılır (Özkan Ve Sevinçli, 2008: 143).

Yapı bakımından olumlu olan bazı cümleler anlamca olumsuzdur. Soru eki olumlu bir cümleye olumsuz bir anlam kazandırabilir (Karahan, 2014: 106).

Türkiye Türkçesinde -mA olumsuzluk eki, “ değil” ve “yok” kelimeleri ve “ne... ne” edatı cümleleri olumsuz yapmakta kullanılırlar.

5.2.1. “-mA” Ekiyle Kurulan Olumsuz Cümleler

Fiil cümleleri -mA olumsuzluk ekiyle olumsuz anlam kazanır.

Sen öyle delicoş esip durma. (9)

Çot Durak, sen hiç ağzını açma. (13)

Uyutma bu deyyusları... (14)

Bakma alık alık yüzüme. (17)

Koyma içeri, girmesin haa... (24)

Öğle üzeri durgunlaştı ve sığırın dönüşüne kadar belirli bir şey yapmadı. (25)

At, hiç karşı koymadı. (25)

Bedava desen, bir alıcı çıkmaz. (28)

Kısrak hiç oralı olmadı. (28)

Zırnığa kul köle olsam yine satmam. (31)

Bir dediği iki olmadı. (31)

Bakma Emmi'nin bu perişan haline... (93)

5.2.2. “Değil” Edatıyla Kurulan Olumsuz Cümleler

“değil” edatı, hem isim hem de fiil cümlelerini olumsuz yapmakta kullanılır.

At **değil** ejder her biri. (12)

At **değil** ceylan her biri. (12)

Eşşek **değil** ya, anlar kendine itibar ettiğimi. (13)

Emme, böyle gâvur bir yel **değil**, dinsiz bir yel **değil**. (14)

Günü **değil** ya, bir de bir kurdun gözüne çarparsa? (27)

Artık o at **değil**, sıra malıdır. (32)

Ama, bu uçuş kaçış **değil**, savaş için tedbir alıştı. (59)

5.2.3. “ Ne... Ne...” Edatıyla Kurulan Olumsuz Cümleler

“ ne...ne... edatı, kelimeleri, kelime gruplarını veya cümleleri birbirine bağlayarak isim ve fiil cümlelerini olumsuz yapar (Karahan, 2014: 105).”

Ne keşif, **ne** şahit, **ne** ehli vukuf. (11)

Ne anan çeksin tezeği damın altına, **ne** sen. (17)

Bundan sonra onu **ne** çifte koşabilirsin, **ne** düvene... (18)

Ama, Doru da hiç mi hiç görmek istemiyordu. **Ne** köyü, **ne** insanlarını... (42)

Ne yol bırakır **ne** bel... (44)

Ne soğuğa pabuç bırakırlar, **ne** canavara. (48)

Demek, Kısrak kendisine **ne** kırgındı, **ne** küskündü, **ne** de Aygır'a yenilgisinden dolayı küçük görüyordu. (69)

Ne fırtınaya, **ne** ayaza, **ne** de dikenlerin dalamasına aldırıyorlardı. (70)

Ne kış, **ne** bora, **ne** yilkı atları... (72)

-Bir dünyayı dolaştım, **ne** tay var, **ne** kısrak... (114)

Başka **ne** gelen oldu **ne** giden. (115)

Kala kala iki at kalmıştı düzlükte. Renkleri de **ne** doru **ne** al. (119)

Ne bir haber, **ne** gelen **ne** giden... (120)

İçlerinde **ne** Dorukısarak **ne** al tay... (120)

5.2.4. “Yok” İsmiyle Kurulan Olumsuz Cümleler

Yüklemi “yok” olan isim cümleleri olumsuz anlam ifade ederler.

Dorum'a hayrı **yok** da bize var mı? (22)

Yerde ot **yoktu**, çöp **yoktu**. (22)

Görünürlerde kimsecikler **yoktu**. (28)

On, on iki yıl önce Dorukısrak'ı tutan bir at **yoktu** bu bölgede. (29)

Eni yoktu bucağı **yoktu**. (31)

Bahar ve yaz aylarının dinlendirici çobanlığı **yoktur**. (37)

Kimsecikler **yoktu**. (43)

5.3. SORU CÜMLESİ

Cümlelere soru, “mI” soru edatı ve soru kelimeleriyle kazandırılır.

5.3.1. “mI” İle Kurulan Soru Cümleleri

“ Soru eki -mi, yüklemden veya diğer cümle öğelerinden sonra gelerek soru cümleleri yapar (Karahan, 2005: 107).”

İN **mi** söyler, cin **mi** söyler ırzı kırıklar? (10)

Allah bilir, on sefer **mi** olur, otuz sefer **mi**?.. (13)

Mecali **mi** yok, yoksam pek **mi** irahat bulur bu toprağı? (44)

Çiftten **mi**, harmandan **mi**, kazadan **mi** dönüyorlardı bilemiyordu? (73)

5.3.2. Soru Kelimeleri İle Kurulan Soru Cümleleri

Cümleye soru anlamı bazen sıfat, zarf ya da zamir olarak kullanılan soru kelimeleriyle katılır.

“Soru sıfatları, soru zarfları, soru zamirleri ve soru edatları ile yapılan soru cümlelerinde, yüklemi tamamlayan ögeler veya bu ögelerle ilgili bir ayrıntı hakkında bilgi alma amaçlanmaktadır (Karahan, 2005: 108).”

Gökten **ne** yağdı da yer kabul etmedi? (9)

Sen bilir misin **ne** der o yapraklar. (9)

Kırk beş desen **kim** verir? (12)

Ne istersin şu tarlana? (13)

Söyle **ne** istersin? (13)

Sen **ne** dersin Zorbarınoğlu? Bin mi? (13)

İstersin de **ne** olur?(13)

Ağam, Üssüğün İbraam efendi, **ne** ekeceksin? (13)

Ne güne yaptırdı bu konağı? (14)

Kim gördü bu köyde senin gibi gün? (32)

Şu ateşi karaltsak **n'olur**? (63)

-**Ne** biçim laf herif? Çocukları mı buyduracaksın? (63)

Bulguru **nerde** kaynatırım ben? (63)

Kimbilir **nerde**, **ne** halde şimdi? (64)

Sizin **hangi** boka aklınız erer? (64)

Ne bilirsiniz siz? **Neye** aklınız erer? (64)

Ne günahı vardı Kısrak'ın? (65)

Ulan kerhaneci, ulan ırafzı, ulan deyyus yedireceğin bir çeten kuru saman için yılın yılı yüzünü ağartmış atı **nasıl** yalkıya bırakırsın? (65)

Ev halkına **ne** yüzle bakacaktı? Köylüye **hangi** yüzle bakacaktı? (119)

6. CÜMLE TAHLİLLERİ

-1-

Elindeki övendereyi toprağa sapladı. Öküzlerin önüne geçti, boyunduruk kayışını çözdü. Öküzler, boyundurukla köye doğru yürüdüler. (9)

Bu paragrafta üç cümle vardır:

1. Elindeki övendereyi/ toprağa/ sapladı.

Cümlenin Öğeleri:

sapladı: yüklem

(o): özne

elindeki övendereyi: belirtili nesne

Kelime Grupları:

elindeki (s) övendere (i): sıfat tamlaması

2. Öküzlerin önüne/geçti, / boyunduruk kayışını/ çözdü.

Cümlenin Öğeleri:

geçti, çözdü: yüklem

(o): özne

öküzlerin önüne: yer tamlayıcısı

boyunduruk kayışını: belirtili nesne

Kelime Grupları:

öküzlerin (ty) önü (tn): belirtili isim tamlaması

boyunduruk (ty) kayışı (tn): belirtisiz isim tamlaması

3. Öküzler, / boyundurukla /köye doğru / yürüdüler.

Cümlenin Öğeleri:

yürüdüler: yüklem

öküzler: özne

boyundurukla: zarf

köye doğru: zarf

Kelime Grupları:

köye (i) doğru (çe): edat grubu

-2-

Sen söylemeden ağaçlar söyledi onu. Baksana dere boyundaki kavaklara, bir uçlarında kaldı yaprak. Sen bilir misin, ne der o yapraklar. (9)

Bu paragrafta üç cümle vardır:

1. Sen söylemeden / ağaçlar /söyledi / onu.

Cümlenin Öğeleri:

söyledi: yüklem

ağaçlar: özne

onu: belirtili nesne

sen söylemeden: zarf

Kelime Grupları:

sen (i) / söylemeden (y):zarf-fiil grubu

2. Baksana dere boyundaki kavaklara, / bir uçlarında / kaldı / yaprak.

Cümlenin Öğeleri:

kaldı: yüklem

yaprak: özne

baksana dere boyundaki kavaklara: zarf

bir uçlarında: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

bir (s) / uç (i) : sıfat tamlaması

dere boyundaki kavaklara (yt) / baksana (y): zarf-fiil grubu

dere boyundaki (s) kavaklar (i): sıfat tamlaması

dere (ty) boyu (tn): belirtisiz isim tamlaması

3. Sen / bilir misin, / ne / der / o yapraklar?

Cümlenin Öğeleri:

bilir misin, der: yüklem

sen, o yapraklar: özne

ne: belirtisiz nesne

Kelime Grupları:

o (s) / yapraklar (i): sıfat tamlaması

-3-

Sonra, / çiftin ucundaki burun demirine doğru / yürüdü. (9)

Cümlenin Öğeleri:

yürüdü: yüklem

(o): özne

çiftin ucundaki burun demirine doğru: zarf

sonra: zarf

Kelime Grupları:

çiftin ucundaki burun demirine (i) / doğru (çe): edat grubu

çiftin ucundaki (s) / burun demiri (i): sıfat tamlaması

çiftin (ty) / ucu (tn): belirtili isim tamlaması

burun (ty) / demiri (tn): belirtisiz isim tamlaması

Köyün harman yeri yeşilden sarıya geçen daireler halindeydi. Çeç yerlerinde kalan buğdaylar sonbahar yağmurlarından çilermiş, hafif yeşil uçlar bırakmışlardı. Bu yeşilliklerin kıyılarında saman tozlarının sarılıkları eğri büğrü halkalar meydana getirmişlerdi. (10)

Bu paragrafta üç cümle vardır:

1. Köyün harman yeri / yeşilden sarıya geçen daireler halindeydi.

Cümlenin Öğeleri:

yeşilden sarıya geçen daireler halindeydi: yüklem

köyün harman yeri: özne

Kelime Grupları:

yeşilden sarıya geçen daireler (ty) / hali (tn): belirtisiz isim tamlaması

yeşilden sarıya geçen (s) / daireler (i): sıfat tamlaması

yeşilden (yt) / sarıya (yt) / geçen (y): sıfat-fiil grubu

köyün (ty) / harman yeri (tn): belirtili isim tamlaması

harman (ty) / yeri (tn): belirtisiz isim tamlaması

2. Çeç yerlerinde kalan buğdaylar / sonbahar yağmurlarından çilermiş, hafif yeşil uçlar / bırakmışlardı.

Cümlenin Öğeleri:

bırakmışlardı: yüklem

çeç yerlerinde kalan buğdaylar: özne

sonbahar yağmurlarından çilermiş, hafif yeşil uçlar: belirtisiz nesne

Kelime Grupları:

çeç yerlerinde kalan (s) / buğdaylar (i): sıfat tamlaması

çeç yerlerinde (yt) / kalan (y): sıfat-fiil grubu

çeç (ty) / yerleri (tn): belirtisiz isim tamlaması

sonbahar (ty) / yağmurları (tn): belirtisiz isim tamlaması

yeşil (s) / uçlar (i): sıfat tamlaması

hafif (s) / yeşil uçlar (i): sıfat tamlaması

sonbahar yağmurlarından çilermiş (s) / hafif yeşil uçlar (i): sıfat tamlaması

sonbahar yağmurlarından (zt) / çilermiş (y): sıfat-fiil grubu

sonbahar (ty) / yağmurları (tn): belirtisiz isim tamlaması

3. Bu yeşilliklerin kıyılarında / saman tozlarının sarılıkları / eğri büğrü halkalar / meydana getirmişlerdi.

Cümlenin Öğeleri:

meydana getirmişlerdi: yüklem

saman tozlarının sarılıkları: özne

eğri büğrü halkalar: belirtisiz nesne

bu yeşilliklerin kıyılarında: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

meydana (i) / getir- (f): birleşik fiil

eğri büğrü (s) / halkalar (i): sıfat tamlaması

eğri (i) / büğrü (i): tekrar grubu

saman tozlarının (ty) / sarılıkları (tn): belirtili isim tamlaması

saman (ty) / tozları (tn): belirtisiz isim tamlaması

bu yeşilliklerin (ty) / kıyıları (tn): belirtili isim tamlaması

bu (s) / yeşillikler (i): sıfat tamlaması

Üssüğünoğlu kendi harman yerine göz attı. Kendisinin, cümle ev halkının sırtından geçen bir yılı anıladı. (11)

1. Üssüğünoğlu / kendi harman yerine / göz attı.

Cümlenin Öğeleri:

göz attı: yüklem

üssüğünoğlu: özne

kendi harman yerine: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

göz (i) / at- (f): birleşik fiil

kendi (dönüşlülük zamiri) harman (ty) / yeri (tn): belirtisiz isim tamlaması

kendi (ty) / harman yeri (tn): belirtisiz isim tamlaması

üssüğün (ty) / oğlu (tn): belirtili isim tamlaması

2. Kendisinin, cümle ev halkının sırtından geçen bir yılı / anıladı.

Cümlenin Öğeleri:

anıladı: yüklem

(o): özne

kendisinin, cümle ev halkının sırtından geçen bir yılı: belirtili nesne

Kelime Grupları:

kendisinin, cümle ev halkının sırtından geçen (s) / bir yıl (i): sıfat tamlaması

bir (s) / yıl (i): sıfat tamlaması

kendisinin, cümle ev halkının sırtından (yt) / geçen (y): sıfat-fiil grubu

kendisinin (i), cümle ev halkı (i): bağlama grubu

ev halkının (ty) / sırtı (tn): belirtili isim tamlaması

ev (ty) / halkı (tn): belirtisiz isim tamlaması

cümle (s) / ev halkı (i): sıfat tamlaması

-6-

Ağam, Üssüğün İbraam efendi, ne ekeceksin? Her bir şeyi.. Bakla ek, pancar ek, bostan ek... Ayr bir yanını yoncaya. Bir senin hakkın mı var sanırsın? (13)

1. Ağam, /Üssüğün İbraam efendi, / ne / ekeceksin?

Cümlelerin Öğeleri:

ekeceksin: yüklem

(sen): özne

ne: belirtisiz nesne

Üssüğün İbraam efendi: cümle dışı öge

ağam: cümle dışı öge

Kelime Grupları:

Üssüğün İbraam (i) /efendi (u): unvan grubu

Üssüğün İbraam: birleşik isim

(benim) (i) / ağam (ü): ünlem grubu

2. Her bir şeyi...

Cümlelerin Öğeleri:

Bu cümle, “eksilteli (kesik) cümle”dir, yüklemi okuyucu tahmin eder.(ekeceğim)

(ben): özne

her bir şeyi: belirtili nesne

Kelime Grupları:

her bir (s) / şey (i): sıfat tamlaması

her (s) / bir (i): sıfat tamlaması

3. Bakla ek, / pancar ek, / bostan ek...

Cümlenin Öğeleri:

Burada ortak yükleme ve özneye sıralı üç cümle yapısı mevcuttur.

ek: yüklem

(sen): özne

bakla, pancar, bostan: belirtisiz nesne

4. Ayır / bir yanını / yoncaya.

Cümlenin Öğeleri:

ayır: yüklem

(sen): özne

bir yanını: belirtili nesne

yoncaya: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

bir (s) / yan (i): sıfat tamlaması

5. Bir / senin hakkın mı / var sanırsın?

Cümlenin Öğeleri:

var sanırsın: yüklem

(sen): özne

senin hakkın: belirtisiz nesne

bir: zarf

Kelime Grupları:

var (i) / san- (yf): birleşik fiil

senin (i) / hakkın (i): belirtili isim tamlaması

Bu deyyuslar ki, bir burun demirine tenezzül ederler, yedi kat yerin altına gömsen, remil attırır, cinlerle bir olur bulurlar. Bu kerhaneciler, her bir zuluma lâyıık..Sabahadek kişnesin atlar, uyutmasın ırzı kırıkları... (14)

1. Bu deyyuslar ki, / bir burun demirine / tenezzül ederler, / yedi kat yerin altına gömsen, / remil attırır, / cinlerle bir olur / bulurlar.

Cümlenin Öğeleri:

tenezzül ederler, remil attırır, bulurlar: yüklem

bu deyyuslar ki: özne

cinlerle bir olur: zarf

yedi kat yerin altına gömsen: zarf

bir burun demirine: yer tamlayıcısı

ki: cümle dışı öge

Kelime Grupları:

cinlerle (z) bir ol (y)-ur: zarf-fiil grubu

remil (i) / attır- (f): birleşik fiil

yedi kat yerin altına (yt) / gömsen (y) : zarf-fiil grubu

yedi kat yerin (ty) / altı (tn): belirtili isim tamlaması

yedi kat (s) / yer (i): sıfat tamlaması

yedi (s) / kat (i): sıfat tamlaması

tenezzül (i) / et- (yf): birleşik fiil

bir burun (ty) / demiri (tn): belirtisiz isim tamlaması

bir (s) / burun (i): sıfat tamlaması

bu (s) / deyyuslar (i): sıfat tamlaması

2. Bu kerhaneciler, / her bir zuluma lâyıık..

Cümlenin Öğeleri:

lâyık (tır): yüklem

bu kerhaneciler: özne

her bir zuluma: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

her (s) / bir zulum (i): sıfat tamlaması

bir (s) / zulum (i): sıfat tamlaması

bu (s) / kerhaneciler (i) : sıfat tamlaması

3. Sabahadek / kişnesin atlar, / uyutmasın / ırzı kırıkları...

Cümlenin Öğeleri:

kişnesin, uyutmasın: yüklem

atlar, (o) : özne

ırzı kırıkları: belirtili nesne

sabahadek: zarf

Kelime Grupları:

ırzı (i) / kırıklar (i): kısaltma grubu

sabaha (i) / dek (çe): edat grubu

-8-

Şu hallerine bakınca sanarsın ki Ağustosun on beşi... Voohaa ırzı kırıklar.... (14)

1. Şu hallerine bakınca /sanarsın / ki / Ağustosun on beşi...

Cümlenin Öğeleri:

sanarsın: yüklem

(sen): özne

ağustosun on beşi: belirtisiz nesne

şu hallerine bakınca: zarf

ki: cümle dışı öge

Kelime Grupları:

ağustosun (ty) / on beşi (tn): belirtili isim tamlaması

on (s) / beşi (i): sıfat tamlaması

on (i) / beş (i): sayı grubu

şu hallerine (yt) / bakınca (y): zarf-fiil grubu

şu (s) / haller (i): sıfat tamlaması

2. Voohaa / ırzı kırıklar...

Cümlenin Öğeleri:

voohaa: cümle dışı öge

ırzı kırıklar: cümle dışı öge

Kelime Grupları:

ırzı (i) / kırıklar (i): kısaltma grubu

-9-

- Gâvurun evinde bir kucak kuru bulunmaz. Hepinize yular takip ahıra çekmeli. Eşşeklerin yanına, öküzlerin yanına bağlamalı. Tezek açıkta ıslanır. Damın altına çekmek hiçbirinizin aklından geçmez. (17)

1. Gâvurun evinde / bir kucak kuru / bulunmaz.

Cümlenin Öğeleri:

bulunmaz: yüklem

bir kucak kuru: özne

Gâvurun evinde: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

bir kucak (s) / kuru (çer çöp) (i): sıfat tamlaması

bir (s) / kucak (i): sıfat tamlaması

bir kucak (i) / kuru (i): kısaltma grubu

(kuru (s) (çer çöp (i)): adlaşmış sıfat)

gâvurun (ty) / evinde (tn): belirtili isim tamlaması

2. Hepinize / yular takip / ahıra / çekmeli.

Cümlenin Öğeleri:

çekmeli: yüklem

öznesiz cümle, fakat bağlamdan “ *çekmeliydi* ” anlamı çıkarılabilir.

yular takip: zarf

ahıra: yer tamlayıcısı

hepinize: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

yular (bsn) / takip (y): zarf-fiil grubu

3. Eşşeklerin yanına, / öküzlerin yanına / bağlamalı.

Cümlenin Öğeleri:

bağlamalı: yüklem

öznesiz cümle, fakat bağlamdan “ *bağlamalıydı* ” anlamı çıkarılabilir.

eşşeklerin yanına: yer tamlayıcısı

öküzlerin yanına: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

öküzlerin (ty) yanına (tn): belirtili isim tamlaması

eşşeklerin (ty) yanına (tn): belirtili isim tamlaması

4. Tezek / açıkta / ıslanır.

Cümlenin Öğeleri:

ıslanır: yüklem

tezek: özne

açıkta: yer tamlayıcısı

5. Damın altına çekmek / hiçbirinizin aklından / geçmez.

Cümlenin Öğeleri:

geçmez: yüklem

damın altına çekmek: özne

hiçbirinizin aklından: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

hiçbirinizin (ty) / aklı (tn): belirtili isim tamlaması

hiç (s) / biriniz (i): sıfat tamlaması

damın altına (yt) / çekmek (y): isim-fiil grubu

damın (ty) / altı (tn): belirtili isim tamlaması

-10-

Köyün sığırı üç beş gün yaylıma ya çıkar ya çıkmaz. Nerde ise şimdi sığır döner. Harman yerinde yolunu kesersin, kısrağı çevirirsin. Burnunu dağa doğru dönderirsin sürersin tepeye kadar. Varsın başının çaresine baksın. Bahara sağ salim elimize geçerse ne âlâ..Yook, bir dereyi doldurursa, o da onun bileceği bir iş... Bundan sonra onu ne çifte koşabilirsin, ne düvene.. (18)

1. Köyün sığırı / üç beş gün / yaylıma / ya çıkar ya çıkmaz.

Cümlenin Öğeleri:

ya çıkar ya çıkmaz: yüklem

köyün sığırı: özne

yaylıma: yer tamlayıcısı

üç beş gün: zarf

Kelime Grupları:

ya (be) çıkar (f) / ya (be) / çıkmaz (f): bağlama grubu

üç beş (s) / gün (i): sıfat tamlaması

üç (i) beş (i): sayı grubu

köyün (ty) / sığırı (tn): belirtili isim tamlaması

2. Nerde ise / şimdi / sığır / döner.

Cümlelerin Öğeleri:

döner: yüklem

sığır: özne

şimdi: zarf

nerde ise: zarf

3. Harman yerinde / yolunu / kesersin, / kırsığı / çevirirsin.

Cümlelerin Öğeleri:

kesersin, çevirirsin: yüklem

(sen): özne

harman yerinde: yer tamlayıcısı

yolunu: belirtili nesne

kırsığı: belirtisiz nesne

Kelime Grupları:

(onun) (ty) / yolunu (tn): belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

harman yeri: belirtisiz isim tamlaması

4. Burnunu / dağa doğru / dönderirsin / sürersin / tepeye kadar.

Cümlelerin Öğeleri:

dönderirsin, sürersin: yüklem

(sen): özne

tepeye kadar: zarf

dağa doğru: zarf

burnunu: belirtili nesne

Kelime Grupları:

tepeye (i) / kadar (çe): edat grubu

dağa (i) / doğru (çe): edat grubu

(onun) (ty) / burnunu (tn): belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

5. Varsın / başının çaresine / baksın.

Cümlelerin Öğeleri:

varsın, baksın: yüklem

(o): özne

başının çaresine: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

başının (ty) / çaresi (tn): belirtili isim tamlaması

6. Bahara sağ salim elimize geçerse / ne âlâ..

Cümlelerin Öğeleri:

ne âlâ: yüklem

(o): özne

bahara sağ salim elimize geçerse: zarf

Kelime Grupları:

ne (s) / âlâ (i): sıfat tamlaması

ele (i) / geç- (f): birleşik fiil

sağ (i) / salim (i): tekrar grubu

bahara (z) / sağ salim (z) / elimize geçerse (y): şart cümlesi

7. Yook, / bir dereyi doldurursa, / o da / onun bileceği bir iş...

Cümlenin Öğeleri:

onun bileceği bir iş: yüklem

o da: özne

bir dereyi doldurursa: zarf

yook: cümle dışı öge

Kelime Grupları:

onun bileceği (s) / bir iş (i): sıfat tamlaması

bir (s) / iş (i): sıfat tamlaması

onun (ö) / bileceği (y): sıfat-fiil grubu

onun (ty) / bileceği (tn): belirtili isim tamlaması

bir (s) / dereyi (i): sıfat tamlaması

8. Bundan sonra / onu / ne çifte koşabilirsin, ne düvene..

Cümlenin Öğeleri:

ne çifte koşabilirsin, ne düvene: yüklem

(sen): özne

onu: belirtili nesne

bundan sonra: zarf

Kelime Grupları:

ne (be) çifte koşabilirsin (f) / ne (be) / düvene (i) (koşabilirsin (y)): bağlama grubu

çifte (i) / koşabil- (bf): birleşik fiil

koş- (f) / a (zarf-fiil eki) /bil- (yf): birleşik fiil

bundan (i) / sonra (çe): edat grubu

Bir yorgunluk çökmüştü üstüne birden. Beli biraz daha çöktü, boynu biraz daha uzadı, aşağı doğru düştü. (19)

1. Bir yorgunluk / çökmüştü / üstüne / birden.

Cümlenin Öğeleri:

çökmüştü: yüklem

bir yorgunluk: özne

üstüne: yer tamlayıcısı

birden: zarf

Kelime Grupları:

(onun) (ty) / üstü (tn): belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

bir (s) / yorgunluk (i): sıfat tamlaması

2. Beli / biraz daha / çöktü, / boynu / biraz daha / uzadı, / aşağı doğru / düştü.

Cümlenin Öğeleri:

çöktü, uzadı, düştü: yüklem

beli, boynu, (o): özne

biraz daha: zarf

biraz daha: zarf

aşağı doğru: zarf

Kelime Grupları:

aşağı (i) / doğru (çe): edat grubu

biraz (i) / daha (çe): edat grubu

bir (i) / az (i): birleşik isim

(onun) (ty) / beli (tn): belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

(onun) (ty) / boynu (tn): belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

Mustafa gerilerine baktı. Köydeki toz azalıyor, rüzgârla birlikte batıya doğru kayıp gidiyordu. Güneş, uzak, çok uzak dağlara yaslanmış, büyümüş, büyümüş, bir dünya olmuştu. (19)

1. Mustafa / gerilerine / baktı.

Cümlenin Öğeleri:

baktı: yüklem

mustafa: özne

gerilerine: yer tamlayıcısı

2. Köydeki toz / azalıyor, / rüzgârla birlikte / batıya doğru kayıp / gidiyordu.

Cümlenin Öğeleri:

azalıyor, gidiyordu: yüklem

köydeki toz: özne

rüzgârla birlikte: zarf

batıya doğru kayıp: zarf

Kelime Grupları:

batıya doğru (z) / kayıp (y): zarf-fiil grubu

batıya (i) / doğru (çe): edat grubu

rüzgârla (i) / birlikte (çe): edat grubu

rüzgâr (i) / ile (çe): edat grubu

köydeki (s) / toz (i): sıfat tamlaması

3. Güneş, / uzak, çok uzak dağlara / yaslanmış, / büyümüş, büyümüş, /bir dünya olmuştu.

Cümlenin Öğeleri:

yaslanmış, bir dünya olmuştu: yüklem

güneş: özne

büyümüş büyümüş: zarf tümleci

uzak, çok uzak dağlara: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

bir dünya (i) / ol- (yf): birleşik fiil

bir (s) / dünya (i): sıfat tamlaması

büyümüş büyümüş: tekrar grubu

uzak (s) / dağlar (i): sıfat tamlaması

çok (z) / uzak (s) / dağlar (i): sıfat tamlaması

çok (s) (miktar zarfı, sıfat olmuş) / uzak dağlar (i): sıfat tamlaması

-13-

Bir acıma hissi doldu Mustafa'nın yüreğine. Babası gözünde mercimek kadar küçüldü. Geçmiş yılları anıladı. Şimdi altında bitkin yürüyen atın emekleri gözünün önüne gelir gibi oldu. Birden aşağı atladı. (19)

1. Bir acıma hissi / doldu / Mustafa'nın yüreğine.

Cümlelerin Öğeleri:

doldu: yüklem

bir acıma hissi: özne

Mustafa'nın yüreğine: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

Mustafa'nın (ty) / yüreği (tn): belirtili isim tamlaması

bir acıma (ty) / hissi (tn): belirtisiz isim tamlaması

bir (s) / acıma (i): sıfat tamlaması

2. Babası / gözünde / mercimek kadar / küçüldü.

Cümlenin Öğeleri:

küçüldü: yüklem

babası: özne

gözünde: yer tamlayıcısı

mercimek kadar: zarf

Kelime Grupları:

mercimek (i) / kadar (çe): edat grubu

(onun) (ty) / babası (tn): belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

(onun) (ty) / gözünde (tn): belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

3. Geçmiş yılları / anıladı.

Cümlenin Öğeleri:

anıladı: yüklem

(o): özne

geçmiş yılları: belirtili nesne

Kelime Grupları:

geçmiş (s) / yıllar (i): sıfat tamlaması

4. Şimdi / altında bitkin yürüyen atın emekleri / gözünün önüne gelir gibi oldu.

Cümlenin Öğeleri:

gözünün önüne gelir gibi oldu: yüklem

altında bitkin yürüyen atın emekleri: özne

şimdi: zarf

Kelime Grupları:

gözünün önüne gelir gibi (i) / ol- (yf): birleşik fiil grubu

gözünün önüne gelir (i) / gibi (çe): edat grubu

gözünün önüne (yt) / gelir (y): sıfat-fiil grubu

gözünün (ty) / önü (tn): belirtili isim tamlaması

altında bitkin yürüyen atın (ty) / emekleri (tn): belirtili isim tamlaması

altında bitkin yürüyen (s) / at (i): sıfat tamlaması

altında (yt) / bitkin (z) / yürüyen (y) : sıfat-fiil grubu

5. Birden / aşağı / atladı.

Cümlenin Öğeleri:

atladı: yüklem

(o): özne

aşağı: zarf

birden: zarf

-14-

Kıyıları çapaklanmış kirpikleri ortasında siyah gözleri bir noktaya çivilenip kalmıştı. Böyle ne kadar kaldığını kendi de bilemedi. Bir süre sonra başı köye doğru çevrildi. Bir kaç ışık battı gözüne. Kulağına çok iyi tanıdığı köpeklerin sesleri çarpıyordu. Belini yükseltti. Arka ayaklarını öne doğru çekti, başını ve boynunu yukarı kaldırdı. Gövdesiyle köye doğru döndü ve yürüdü...
(20)

1. Kıyıları çapaklanmış kirpikleri ortasında siyah gözleri / bir noktaya/ çivilenip kalmıştı.

Cümlenin Öğeleri:

çivilenip kalmıştı: yüklem

kıyıları çapaklanmış kirpikleri ortasında siyah gözleri: özne

bir noktaya: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

çivilenip kal-: birleşik fiil

bir (s) /nokta (i): sıfat tamlaması

kıyıları çapaklanmış kirpikleri ortasında / siyah gözleri: kısaltma grubu

siyah (s) gözler (i): sıfat tamlaması

kıyıları çapaklanmış (s)/ kirpikleri ortası (i): sıfat tamlaması

kıyıları (ö) çapaklanmış (y): sıfat-fiil grubu

kirpikleri (ty) ortası (tn): belirtisiz isim tamlaması

2. Böyle ne kadar kaldığımı / kendi de / bilemedi.

Cümlelerin Öğeleri:

bilemedi: yüklem

kendi de: özne

böyle ne kadar kaldığımı: belirtili nesne

Kelime Grupları:

böyle (z) / ne kadar (z) / kaldığımı (y): sıfat-fiil grubu

ne (i) / kadar (çe): edat grubu

böyle (s) / ne kadar (i): sıfat tamlaması

3. Bir süre sonra / başı / köye doğru / çevrildi.

Cümlelerin Öğeleri:

çevrildi: yüklem

başı: özne

köye doğru: zarf

Bir süre sonra: zarf

Kelime Grupları:

köye (i) / doğru (çe): edat grubu

(onun) (ty) / başı (tn): belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

bir süre (i) / sonra (çe): edat grubu

bir (s) / süre (i): sıfat tamlaması

4. Bir kaç ışık / battı / gözüne.

Cümlenin Öğeleri:

battı: yüklem

bir kaç ışık: özne

gözüne: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

bir kaç (s) / ışık (i): sıfat tamlaması

5. Kulağına / çok iyi tanıdığı köpeklerin sesleri / çarpıyordu.

Cümlenin Öğeleri:

çarpıyordu: yüklem

çok iyi tanıdığı köpeklerin sesleri: özne

kulağına: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

çok iyi tanıdığı köpeklerin (ty) / sesleri (tn):belirtili isim tamlaması

çok iyi tanıdığı (s) / köpekler (i): sıfat tamlaması

çok iyi (z) / tanıdığı (y): sıfat-fiil grubu

çok (s) / iyi (i): sıfat tamlaması

6. Belini / yükseltti.

Cümlenin Öğeleri:

yükseltti: yüklem

(o): özne

belini: belirtili nesne

Kelime Grupları:

(onun) (ty) / beli (tn): belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

7. Arka ayaklarını / öne doğru / çekti, / başını ve boynunu / yukarı / kaldırdı.

Cümlenin Öğeleri:

çekti, kaldırdı: yüklem

(o): özne

yukarı: zarf

başını ve boynunu: belirtili nesne

öne doğru: zarf

arka ayaklarını: belirtili nesne

Kelime Grupları:

başını (i) / ve (be) / boynunu (i): bağlama grubu

öne (i) / doğru (çe): edat grubu

arka (s) / ayaklar (i): sıfat tamlaması

8. Gövdesiyle / köye doğru / döndü ve yürüdü...

Cümlenin Öğeleri:

döndü ve yürüdü: yüklem

(o): özne

köye doğru: zarf

gövdesiyle: zarf

Kelime Grupları:

döndü (f) / ve (be) / yürüdü (f): bağlama grubu

köye (i) / doğru (çe): edat grubu

gövdesi (i) / ile (çe) : edat grubu

Kadın yeniden öteyi beriyi topladı yalandan.. Hayvanların altına bakmak, yem vermek için kaçarcasına, kurtulurcasına avluya çıktı. Biraz önce sigarasını hırsla ezip ocağa atan kocası gözünde kül ufak oldu. (21)

1. Kadın / yeniden / öteyi beriyi / topladı / yalandan..

Cümlenin Öğeleri:

topladı: yüklem

kadın: özne

yeniden: zarf

öteyi beriyi: belirtili nesne

yalandan: zarf

Kelime Grupları:

öte (i) / beri (i): tekrar grubu

2. Hayvanların altına bakmak, yem vermek için / kaçarcasına, kurtulurcasına / avluya / çıktı.

Cümlenin Öğeleri:

çıktı: yüklem

(o): özne

hayvanların altına bakmak: zarf

yem vermek için: zarf

kaçarcasına, kurtulurcasına: zarf

avluya: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

Kurtulurcasına, kaçarcasına: bağlama grubu

hayvanların altına bakmak (i) / yem vermek (i) / için: bağlama grubu

yem (bsn) / vermek (y): isim-fiil grubu

hayvanların altına (yt) / bakmak (y): isim-fiil grubu

hayvanların (ty) / altı (tn): belirtili isim grubu

3. Biraz önce / sigarasını hırsla ezip ocağa atan kocası / gözünde kül ufak oldu.

Cümlenin Öğeleri:

gözünde kül ufak oldu: yüklem

sigarasını hırsla ezip ocağa atan kocası: özne

biraz önce: zarf

Kelime Grupları:

gözünde (i) / kül ufak (i) / ol- (yf): birleşik fiil

kül (i) / ufak (i): tekrar grubu

(onun) (ty) / gözü (tn): belirtili isim tamlaması

sigarasını hırsla ezip ocağa atan (s) / kocası (i): sıfat tamlaması

sigarasını hırsla ezip (z) / ocağa (yt) / atan (y): sıfat-fiil grubu

sigarasını (bln) / hırsla (z) / ezip (y): zarf-fiil grubu

sigarasını (i) / hırsla (çe): edat grubu

(onun) (ty) / sigarası (tn): belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

biraz (s) / önce (i): sıfat tamlaması

-16-

Öte yanda birbirine omuz vererek bir köşeye büzülmüş iki oğlundan, sus pus kızından önce İbrahim kalktı. Işıksız odasına yöneldi. Çocuklar da peykedeki yer yatağına sırt sırta vererek uzandılar. Kız fersiz alafın, umutlu lamba ışığının altında büzülerek anasını bekledi. (22)

1. Öte yanda / birbirine omuz vererek bir köşeye büzülmüş iki oğlundan, sus pus kızından önce / İbrahim / kalktı.

Cümlenin Öğeleri:

kalktı: yüklem

ibrahim: özne

birbirine omuz vererek bir köşeye büzülmüş iki oğlundan, sus pus kızından önce:
zarf

öte yanda: cümle dışı unsur

Kelime Grupları:

birbirine omuz vererek bir köşeye büzülmüş iki oğlundan, sus pus kızından (i) / önce
(çe): edat grubu

birbirine omuz vererek bir köşeye büzülmüş iki oğlundan (i)/, sus pus kızından (i) :
bağlama grubu

sus pus (s) / kız (i): sıfat tamlaması

sus (i) /pus (i): tekrar grubu

birbirine omuz vererek bir köşeye büzülmüş (s) / iki oğul (i): sıfat tamlaması

iki (s) oğul (i): sıfat tamlaması

birbirine omuz vererek (z) / bir köşeye (yt) / büzülmüş (y): sıfat-fiil grubu

bir (s) / köşe (i): sıfat tamlaması

birbirine (yt) / omuz vererek (y): zarf-fiil grubu

omuz (i) / ver- (f): birleşik fiil grubu

öte (s) / yan (i): sıfat tamlaması

2. Işıksız odasına / yöneldi.

Cümlenin Öğeleri:

yöneldi: yüklem

(o): özne

ışsıksız odasına: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

ışsksız (s) / oda (i): sıfat tamlaması

3. Çocuklar da / peykedeki yer yatağına / sırt sırta vererek / uzandılar.**Cümlenin Ögeleri:**

uzandılar: yüklem

çocuklar da: özne

peykedeki yer yatağına: yer tamlayıcısı

sırt sırta vererek: zarf

Kelime Grupları:

sırt sırta (z) / vererek (y): zarf-fiil grubu

sırt (i) /sırta (i): tekrar grubu

peykedeki (s) / yer yatağı (i): sıfat tamlaması

yer (ty) / yatağı (tn): belirtisiz isim tamlaması

4. Kız / fersiz alafın, umutlu lamba ışığının altında / büzülerek / anasını /bekledi.**Cümlenin Ögeleri:**

bekledi: yüklem

kız: özne

anasını: belirtili nesne

fersiz alafın, umutlu lamba ışığının altında: yer tamlayıcısı

büzülerek: zarf

Kelime Grupları:

fersiz alafın, umutlu lamba ışığının (ty) / altı (tn): belirtili isim tamlaması

umutlu (s) / lamba ışığı (i): sıfat tamlaması

lamba (ty) / ışığı (tn): belirtisiz isim tamlaması

fersiz (s) / alaf (i): sıfat tamlaması

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışmamızda Abbas Sayar'ın “Yılkı Atı” adlı eserini söz dizimi bakımından incelemeye çalıştık. Son yıllarda söz dizimi ile ilgili çalışmaların sayısının arttığı gözlenmektedir. Biz de bu çalışmalara katkı olabileceği düşüncesiyle eserimizi geniş biçimde incelemeye çalıştık.

Abbas Sayar'ın “Yılkı Atı” adlı eseri on bölümden oluşmaktadır. Biz bu kitabın içerisinde, her bölümden değişik cümleler inceledik. Bu incelenen cümleler hem yapıları; hem de içlerinde bulundurdıkları kelime grupları açısından ele alınmıştır.

İncelediğimiz cümlelerde yer alan kelime grupları ile cümle yapısı hakkında şu neticelere vardık:

1. İncelediğimiz cümleler içerisinde 2542 (iki bin beş yüz kırk iki) tane kelime grubu tespit ettik. Bu kelime grupları arasında en çok kullanılan kelime grubu sıfat tamlaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Cümleler içindeki sıfat tamlamalarında sıfat unsuru hem tek kelimedenden hem de kelime grubundan oluşabilmektedir. Sıfat tamlamasının çok kullanılması eserin daha çok tasvir özelliğini ortaya çıkarmaktadır.

Yazar, sıfat tamlamalarını mekânın ve doğanın okuyucuda bir imaj uyandırması için kullanmış, böylece doğa tasvirlerinde ve köy hayatını işlemede başarılı olmuştur.

Sıfat tamlamasından sonra en çok kullanılan kelime grupları ise; birleşik-fiil grubu, bağlama grubu, edat grubu, zarf-fiil grubu ve isim tamlamasıdır.

Özellikle birleşik-fiil grubunun çok kullanılması kırsal-köy yaşamının eylem, hareket yönleriyle ilgilidir. Ayrıca birleşik-fiil grubunu yazar; mahallî ifadelerle dikkat çekmek ve romanda önemli bir yer tutan şive taklitlerini aktarmak için de kullanmış, böylece esere gerçeklik ve canlılık katmıştır.

1. Tezimizde Kullanılan Kelime Gruplarının Sayıları

KELİME GRUPLARI	KELİME GRUPLARININ ADEDİ	TOPLAM KELİME GRUPLARINA ORANI
İSİM TAMLAMASI	239	% 9,40
SIFAT TAMLAMASI	370	% 14,56
SIFAT-FİİL GRUBU	194	% 7,63
ZARF- FİİL GRUBU	270	% 10,62
İSİM-FİİL GRUBU	170	% 6,69
TEKRAR GRUBU	124	% 4,88
EDAT GRUBU	330	% 12,98
BAĞLAMA GRUBU	337	% 13,26
UNVAN GRUBU	40	% 1,57
ÜNLEM GRUBU	45	% 1,77
SAYI GRUBU	16	% 0,63
BİRLEŞİK FİİL GRUBU	341	% 13,41
İSNAT GRUBU	26	% 1,02
YÖNELME GRUBU	6	% 0,24
BULUNMA GRUBU	4	% 0,16
UZAKLAŞMA GRUBU	1	% 0,04
VASITA GRUBU	6	% 0,24
FARKLI TÜRDEKİ KISALTMA GRUPLARI	23	% 0,90
TOPLAM	2542	% 100

2. İkinci tablo incelendiğinde Türkçenin yapısına uygun olarak fiil cümlelerinin fazla olduğu görülmektedir. Bu da yazarın Türkçenin geleneğinden kopmadığını göstermektedir. Yazarın kendine has üsluba sahip özelliğinin yanında fiil cümleleri kullanarak hem bilinenden alışıldan kopmamış; hem de fiil cümlelerini çok kullanarak eserde kırsal yaşamın hareketliliğini ön planda tutmuştur.

Tablo 2. Tezimizde Kullanılan Cümlelerin Yüklem Türüne Göre Sayıları

YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER	CÜMLE SAYISI	TOPLAM CÜMLELERE ORANI
FİİL CÜMLESİ	625	% 83,33
AD CÜMLESİ	125	% 16,67
TOPLAM	750	% 100

3. Yüklem türüne göre 750 (yedi yüz elli) cümle değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre Türkçenin de yapısına uygun olarak kurallı cümlelerin devrik cümlelerden daha çok tercih edildiği görülmektedir. Devrik yapıların daha çok kahramanların diyalog ve iç monologları sırasında kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 3. Tezimizde Kullanılan Cümlelerin Yüklem Türüne Göre Sayıları

YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER	CÜMLE SAYISI	TOPLAM CÜMLELERE ORANI
KURALLI CÜMLE	593	% 79,07
DEVRIK CÜMLE	157	% 20,93
TOPLAM	750	% 100

4. Anlamına göre cümlelerin tasnif edilmesinde olumlu, olumsuz ve soru cümleleri şeklinde bir sınıflama yaptık.

Tablodan da anlaşılacağı gibi yazar, eserde olumlu cümle yapısına daha çok yer vermiştir. Bunu yaparken de olumsuz ve soru cümleleri kurmaktan da kaçınmamıştır. Buna göre 610 (altı yüz on) adet olumlu cümle, eserde kullanılan en çok cümle çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da anlatımın doğal akışına uygundur. Yazar olumsuz cümleleri ve soru cümlelerini, olumlu cümlelere oranla az kullanmıştır. Soru cümleleri yazarın elini güçlendiren ve okuyucuya yeni şeyler sunma fırsatı veren bir durum için vazgeçilmez olmasına rağmen yazarın bu durumdan faydalanma yoluna gitmediği kullandığı cümlelerden anlaşılmaktadır. Bu durum da Sayar'ın dil hâkimiyetini göstermektedir.

Tablo 4. Tezimizde Kullanılan Cümlelerin Anlamına Göre Sayıları

ADI	SAYISI	ORANI
OLUMLU CÜMLE	610	% 81,33
OLUMSUZ CÜMLE	115	% 15,33
SORU CÜMLESİ	25	% 3,33
TOPLAM	750	% 100

5. Tablodan anlaşılacağı üzere yazar en çok bağlanma edatlarıyla bağlanan cümleleri eserinde kullanmıştır. Böylelikle bize sıralama, karşılaştırma, benzetme, açıklama, sebep-sonuç, amaç, karşıtlık, eşitlik, beraberlik vb. anlamlarla zengin olan cümleler sunmuştur. Abbas Sayar cümleleri birbirine bağlarken, cümle aralarındaki ilişkiyi ve ilişkinin yönünü başarılı bir şekilde vurgulamıştır.

Ayrıca ortak öğelerle bağlanan cümlelerin ve ortak kip, şahıs ekleriyle bağlanan cümlelerin oranı da azımsanmayacak kadar çoktur. Bunun nedeni ise, anlatımda yazarın daha çok üçüncü tekil kişi, yani tanrısal (ilahî) bakış açısını kullanma isteğidir.

Tablo 5. Tezimizde Kullanılan Cümlelerin Bağlanma Şekillerine Göre Sayıları

ADI	SAYISI	ORANI
BAĞLAMA EDATLARIYLA	325	% 43,33
ORTAK ÖGELERLE	265	% 35,33
ORTAK KİP VE ŞAHIS EKLERİYLE	160	% 21,33
TOPLAM	750	% 100

6. Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Abbas Sayar eserinde cümleleri birbirine bağlarken en çok virgül işaretiyle bağlama şeklini % 45,10 oranıyla tercih etmiştir. Bunun yanında “ve” bağlacının da % 27,60 oranla sık kullanıldığını söyleyebiliriz. Diğer tespitimiz ise, eserde az oranlarla da olsa, geniş bir bağlaç zenginliğinin oluşudur. Bu unsur dilimizin ne kadar geniş, işlek ve güzel olduğunun kanıtıdır.

Tablo 6. Tezimizde Kullanılan Bağlama Edatlarıyla Bağlanmış Cümleler

ADI	SAYISI	ORANI
“ve” ile bağlanan	93	% 27,60
"de...da" ile bağlanan	7	% 2,08
"hem...hem" ile bağlanan	6	% 1,78
"ile" ile bağlanan	15	% 4,45
"değil" ile bağlanan	10	% 2,97
"ne...ne" ile bağlanan	15	% 4,45
"daha... daha" ile bağlanan	4	% 1,19
"mi...mi" ile bağlanan	4	% 1,19
"ya... ya da" ile bağlanan	10	% 2,97
"hatta" ile bağlanan	2	% 0,59
"biraz... biraz" ile bağlanan	2	% 0,59
"başka" ile bağlanan	2	% 0,59
"fakat" ile bağlanan	9	% 2,67
"kimi... kimi" ile bağlanan	2	% 0,59
"biri" ile bağlanan	4	% 1,19
virgül işaretiyle bağlanan	152	% 45,10
TOPLAM	337	% 100

KAYNAKÇA

- Akçataş, A. (2001). *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu Romanı Üzerine Bir Metin Dilbilim İncelemesi*. (Basılmamış Doktora Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, F. (2006). “Beş Şehir ”in Söz Dizimi ve Bunun Dil Bilgisi Öğretiminde Kullanılmasına İlişkin Bazı Teklifler. (Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Atabay, N. - Özel, S. - Çam, A. (1981). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bakırcıoğlu, N. Ziya. (2004). *Başlangıcından Günümüze Türk Romanı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Banguoğlu, T. (1998). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Bayraktar, N. (2004). *Türkçede Fiilimsiler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Beritli, A.C. (Kasım 2009). “Prof. Dr. Ahmet Güner Sayar Ölümünün 10. Yılında Babası Abbas Sayar’ı Anlattı”. Türk Edebiyatı Nşr. 433, İstanbul, s. 38.
- Bilgegil, M. K. (1964). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Güzel İstanbul Matbaası.
- Çiftçi, M. (2006). “Türkçe Öğretiminin Sorunları”, Gülsevin, G. – Boz, E. (Ed.) *Türkçenin Çağdaş Sorunları*. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Ercilasun, A. B. (1984). *Kutadgu Bilig Grameri- Fiil*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yay.
- Delice, H. İ. (2003). *Türkçe Sözdizimi*. İstanbul: Kitabevi Yay.
- (2012). “Cümle Nasıl Tanımlanmalıdır?”. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, Turkey.
- Demir, T. (2004). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Kurmay Yayınları.
- Dizdaroğlu, H. (1976). *Tümce Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Eker, S. (2003). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ergin, M. (1993). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- (1997). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım.
- Gece, M. (1998). “*Türkiye Türkçesinde Bağlı Cümle*”. Ankara: Türk Dili Dergisi, sayı: 562.
- Gencan, T. N. (1966). *Dilbilgisi*. İstanbul: Ahmet Sait Basımevi
- Gülsevin, G. (2000). *Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf-füller*. Afyonkarahisar: Sosyal Bilimler Dergisi, AKÜ, Uşak Eğitim Fakültesi.
- Fidancı, M. (1996). “*Sıralı Cümle*”. Ankara: Türk Dili Dergisi, s: 534.
- Hacıeminoğlu, N. (1984). *Yapı Bakımından Türk Dilinde Fiiller*. Ankara: Cönk Yay.
- (1992) *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: MEB Yay.
- Hatiboğlu, Vecihe. (1982). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- (1971) *İkileme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Hengirmen, M. (1998). *Türkçe Temel Dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Karaağaç, G. (2002). *Dil, Tarih ve İnsan*. Ankara: Akçağ Yayınları 430, s. 192.
- Karabulut, R. (2005). “*Abbas Sayar’ın Şiir Dünyası*”. Niğde: Türklük Bilimi Araştırmaları, Nşr. 17, s. 7-67.
- Karahan, L. (2014). *Türkçede Söz Dizimi (20. Baskı)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- (1994). “*Türkçede Birleşik Cümle Problemi*”. Ankara: Türk Dili Dergisi, s. 505
- (1995). “*Türkçede Birleşik Cümle Problemi*”. Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993). Ankara: TDK Yay., s. 36-39.
- Karaörs, M. (2005). *Türk Lehçelerinde Karşılaştırmalı Şekil ve Cümle Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yay.

- Keskin, R. (2003). *Türkçe Dil Bilgisi - Kelime ve Cümle Tahlilleri*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Korkmaz, Z. (2007). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- (1990). *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kükey, M. (1975). *Türkçenin Sözdizimi: Uygulamalı Örneklerle*. Ankara: Kardeş Matbaası, s. 261-328.
- Nurel, N. (2007). *Abbas Sayar'ın Romanları Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek lisans tezi. Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Özdemir, E. (1967). “*Cümle Kalıpları*”. Ankara: Türk Dili Dergisi, s. 184.
- Özkan, M. ve V. Sevinçli. (2008). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Özkırımlı, A. (1982). “*Abbas Sayar*”. Türk Edebiyatı Ansiklopedisi 4. İstanbul: Cem Yayınevi, s. 1018.
- Özmen, M. (1995). *Cümlenin Altıncı Ögesi Ve Bir Terim Önerisi*, Türk Dil Kurumu, Türk Dili Dergisi 519, s. 224-227.
- Sayar, A. (25 Haziran - 18 Temmuz 1986). “*Altmışından Sonra - Anılar 1-17*”. Bozok, Nşr. 11729–11731, s. 1.
- (1-3 Nisan 1995). “*Ayvalık'tan Sevgilerle 4-5*”. Bozok, Nşr. 14372-14373, s.1.
- (2003). *El Eli Yur, El de Yüzü*. İstanbul: Ötüken Yayınevi, s. 37.
- (2002). *Can Şenliği*. İstanbul: Ötüken Yayınevi, s. 189.
- (2002). *Çelo*. İstanbul: Ötüken Yayınevi, s. 250.
- (1987). *Tarlabaşı Salkım Saçak*. İstanbul: Cem Yayınevi, s. 110.
- (2002). *Dik Bayır*. İstanbul: Ötüken Yayınevi, s. 307.
- (1976). *Yorganımı Sıkı Sar*. İstanbul: Cem Yayınevi, s. 95.
- (Ocak 1992). *Boşluğa Takılan Ses (2. Baskı)*. Ankara: Yiğit Ofset, s. 110.

- (2002). *Noktalar*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- (2002). *Şiirler*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- (2014). “*Yılkı Atı*”(22.Basım). İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- (2007). *Yozgat Var, Yozgatlı Yok*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Sayar, E. (Nisan 2003). “*Abbas Sayar Röportajındaki Yanlıklar*”. Türk Edebiyatı, Nşr. 354, s. 36-39.
- Sev, G. (2001). *Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Tomur, S. (2002). *Klişelerden Uzak Bir Köy Romancısı: Abbas Sayar*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Bilkent Üniversitesi, Ankara.
- (23 Şubat 1971). “*TRT Roman Yarışmasında Yılkı Atı Başarı Ödülü Kazandı*”. Bozok, Nşr. 5205, s. 1.
- Uğurlu, M. (2009). “*Birleşik Fiil Üzerine*”. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi, 27-28 Ağustos 2007, Bildiriler, C. 1., 2. bs., İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yay., s. 399-412.
- Üstünova, K. (2005). *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 641, s. 418-425.